GOUDIN

PHILOS.

T. II.

5
27

BIBLIOTECA

BIBLIOTECA
Montefusco
SALA Aula Magna
SCAFFALE III
NUMERO 239

BIBLIOTECA Montefusco
SALA Aula Magna
SCAFFALE III
NUMERO 239

BIBLIOTECA O. F.
MONTEFUSCO
(Av)

BIBLIOTECA DEI MIN. CAPPUCCINI
MONTEFUSCO
LETT. T. PALC. N. 1
VOLUME N. 5

Applicato da D. Ant.o La
Palazzuolo alla Libraria
de Capp.ni del Convento di
Nola
Ali santo chiamore mi rozzi

PHILOSOPHIA
IVXTA INCONCVSSA
TVTISSIMAQVE
DIVI THOMÆ
DOGMATA

LOGICAM, PHYSICAM, MORALEM, ET METAPHYSICAM.

Quatuor Tomis complectens.

AVTHORE

P. F. ANTONIO GOVDIN

Lemouicensi Ord. Præd. Sac. Theol. Doct. Philosophiæ Professore in schola D. Th. ab Illustriss. D. Dominico de Marinis, ex eodem Ordine, Archiepisc. Auenionensi, in eiusdem Vrbis Academia erecta,

TOMVS SECVNDVS.

Primam Physicæ Partem: *De Ente Mobili* in communi complectens.

Mathias a S. Joseph Scholarum Piarum.

WENETIIS, M. DC. LXXXIX.

Typis Io: Baptistæ Tramontini, D. Rocchi, Sub Signo Nobilitatis.

Superiorum Permissu.

BIBLIOTECA O. F. M. CAP. — MONTEFUSCO (Av)

SECVNDA PARS PHILOSOPHIÆ, PHYSICA.

PROÆMIVM.

VASTISSIMVM motus, & naturæ imperium sub illius scientiæ ditione est, quæ ideò φυσικὴ græcè, seu latinè naturalis dicitur, eò quod de vniuersa rerum natura disputet. Sumitur autem hìc Natura *paulò strictiùs pro principio motus, & quietis sensibilis, vt infrà dicetur: & ideò ens naturale apud Physicos, idem est ac ens mutationi sensibili subiectum. De illo igitur ente nobis in hac parte differendum est, quod sub sua amplitudine totum vniuersum concludit. Nihil enim in mundo est, quod aliquomodò ad motum non pertineat, vel vt subiectum i quo motus fit, vel vt effectus per motum productus, vel vt causam motum in rebus producens. In primis enim omnia corpora, ex quibus mundus iste constat, vt Elementa, Mixta, Cœli, Astra, manifestò motui subiecta sunt. Quæ verò in hoc mundo sublunari nascũtur, vel intereunt, per motum sensibilem produci constat; veluti enim in officina ferraria clauis, horologium, ensis, bombarda, vel aliud eiusmodi opus,*

opus, inter reciprocos folium flatus, prunarum ardores, malleorum ictus, limarum strepitus fabricatur, & politur: ita quoque cuncta hæc sublunaria per cœlorum, syderumque reuolutiones, ventorum flatus, imbrium, niuium, grandinumque procellas, hyemis frigora, veris tepiditatem, æstatis ardores, & alias eiusmodi mutationes formantur. Deus autem, & Angeli, etsi mutationis sensibilis expertes sint, attamen sunt primi fontes, primæque causæ omnis motus, qui in mundo corporali cernitur. Vndè de his omnibus tractare suscipimus, dum in hac Philosophiæ parte entis mobilis eßentiam, causas, proprietates, & varias species inuestigamus. Vt autem scientiarum præclarissima, & quæ per antonomasiam Pilosophia *nuncupari solet, clare, & ordinatè tradatur, in ipso limine statim eius obiectum, naturam, & diuisionem paucis aperiemus.*

QVÆ-

QVÆSTIO PRÆAMBVLA.

De Obiecto, Qualitate, & Diuisione Physicæ.

ARTICVLVS VNICVS.

QVæ aliqui fusiùs disputant circa Physicæ obiectum, breuitèr hìc perstringemus, cò quòd ferè quęstio sit solùm de nomine. Quidam dicunt, corpus naturale esse obiectum Physicæ, aliqui verò vocant ipsum corpus mobile: alij ens mobile, seu ens naturale. Cæterùm hæc omnia vocabula idem significant: attamen.

Dicendum primò: Obiectum Physicæ meliùs exprimi per *ens mobile*.

Probatur facilè conclusio: tùm quia ita exprimitur à celebrioribus Philosophis; Aristotele, D. Thoma, & alijs: tùm quia, vt arguit D. Thomas, nondùm constat, vtrum id omne, quod mouetur, sit corpus: hoc enim probatur ab Aristotele in hac parte: Nè igitur, quod probandum est, supponatur, aptiùs dicemus, *ens mobile*, seu ens mutationi sensibili obnoxium, esse obiectum huius scientiæ.

Dico secundò: Physica est verè, & propriè scientia. Hæc conclusio, licèt negata fuerit ab antiquis Philosophis Heraclito,

Catillo, Socrate, & alijs: attamen nunc in confesso est apud omnes: vndè.

Probatur, nam de ente mobili plura scientificè, & demonstratiuè traduntur in Physica; vt quòd quatuor habèat causas, materialem, formalem, finalem, & efficientem; quòd sit obnoxium alterationi, augmentationi, diminutioni, &c. ergò physica est vera scientia. Quamuis autem plura opinatiuè solùm cognoscamus circa res naturales, non impedit, quin Physica sit scientia: nulla enim scientia, est, de cuius obiecto plura solùm opinatiuè non innotescant.

Dices: Scientiam debere esse de rebus perpetuis, & necessarijs: atqui ea, quæ subijciuntur motui, non sunt perpetua, & necessaria, sed potiùs fluxa, & instabilia: ergò de is non datur scientia.

Respondeo facilè, solutione iam data in Logica, distinguendo minorem: Quod subijcitur mutationi non est necessarium, & perpetuum, quantùm ad esse existentiæ, concedo: quantum ad veritatem essentiæ, seu connexionem prædicatorum essentialium, & habitudinem proprietatum ad essentiam, nego; siquidem tàm necessarium est ea, quæ componuntur ex contrarijs, esse corruptibilia, grauia naturalitèr vergere deorsùm, leuia rapi sursùm, ignem esse calidum, &c. idque tàm certò demonstrari potest in Physica, quàm certò probetur in Metaphysica, ens esse vnum, verum, bonum, Angelos esse expertes materiæ, &c.

Dico tertiò: Physica est scientia tota

spe-

speculatiua. Ita tenent omnes.

Probatur; tùm ex eius obiecto, seu materia, quæ non est aliquid à nobis factibile, sed solùm cognoscibile; v. g. motus cœli, influxus astrorum, situs elementorum, &c. à nobis cognosci quidem possunt, non tamen fieri tùm ex eius fine. Nam Physica de rebus, de quibus disputat, non intendit nisi cognitionem, & contemplationem, ergò est solùm speculatiua.

Dices: Moralis, & Medicina subalternantur Physicæ, & tamen sunt practicæ; ergò Physica est quoque practica.

Respondeo negando consequentiam: Nam Medicina, & Moralis addunt supra Physicam aliquam differentiam practicabilem; si quid Physica in communi agit de motū ac proindè de sanitate, & ægritudine, & de passionibus, ac potentijs animæ, quatenùs sunt quidam motus: At verò Medicina respicit sanitatem, & ægritudinem, non præcisè quatenùs sunt motus corporis humani, sed vt induci, & expelli possunt per artem; & industriam humanam, sub qua ratione sunt quid practicabile. Similitèr Moralis respicit passione, & motus animi, non præcisè vt motus sunt, sed vt sunt per rationem regulabiles, & capaces boni, & mali, sub qua ratione sunt quid practicum.

Quantùm spectat ad Physicę partitionem, eandem secuturi sumus, quam tenuit Physicorum omnium Princeps Aristoteles: Totum enim hoc opus in quatuor partes diuidemus: quarum prima erit de ente mobili in

BIBLIOTECA ... MONTE...

communi: siquidem doctrinæ ordo exigit, vt à communioribus, & vniuersalioribus, vtpotè magis notis incipiamus: Secunda pars erit de ente mobili motu locali, seu de Cœlo, & Mundo: Tertia verò de ente mobili motu generationis, & corruptionis: Quarta demùm de ente mobili motu vitali, scilicèt de anima. His quatuor partibus comprehenditur quidquid circa ens mobile disputari consueuit.

PRIMA PARS.

PHYSICÆ.

De Ente mobili in communi.

ENS mobile in communi definitur id, quod habet in se principium motus, & quietis, seu quod mutationi sensibili subiicitur. De illo egit Aristoteles per illos octo, libros qui inscribuntur *de physico auditu*; in quorum primo statim scrutatur generalia principia, ex quibus vel generatur, vel componitur, ens mobile: In secundo agit de causis, à quibus pendet ens mobile; In tertio verò, & quinque sequentibus agit de proprietate entis mobilis, scilicèt de motu in communi, & ijs, quæ concernunt motum, vt de tempore, de loco; de continuo, de conditionibus requisitis ad motum. Secuti nos eundem ordinem, hanc primam Physicæ partem diuidimus in tres disputationes; quarum prima erit de principiis entis mobilis; Secunda de caussis eius: Tertia verò de motu, & iis, quæ concernunt motum. Sub his tribus disputationibus comprehenduntur omnia quæ agitari solent circa ens mobile in communi.

DISPVTATIO PRIMA.

De Principijs Entis mobilis.

PRincipia entis mobilis considerari possunt vel in communi, vel in particulari, vel quatenùs conueniunt in compositione entis mobilis. Vndè præsens disputatio diuiditur in quatuor quęstiones: quarum prima est de Principijs in communi; Secunda de Materia, Tertia de Forma Quarta de Composito naturali ex materia, & forma.

QVÆS-

QVÆSTIO PRIMA.

De Pricipijs in communi.

ARTICVLVS I.

Quid sit principium Entis naturalis.

COnstat lumine naturali, quòd quidquid producitur, ex aliquo principio producitur. Quod adeò verum est, vt quia in Diuinis ponitur productio, per quam Filius æternus procedit à Patre, ideò quoque ponitur ratio principii. Cùm igitur ens mobile producatur, necesse est, vt habeat aliquod principium, ex quo pruducatur. Duplex autem principium distingui solet; intrinsecum scilicèt, & extrinsecum: Intrinsecum est, quod est intra rem ipsam. v.g. litteræ componentes syllabam, & lapides, ex quibus fit domus, sunt principia intrinseca, quia sunt intra res ipsas, quas principiant; Principium verò extrinsecum est, quod quamuis principiet rem aliquam, attamen est extrà ipsam; vt Typographus licèt sic principium, & Author vocabulorum in libro existentium, & Artifex, licèt sit principium domus; attamen, nec Typographus est intra ipsa vocabula, nec Artifex intra ipsam domum: vndè dicuntur principia extrinseca. In præsenti solùm agimus de principiis intrinsecis rerum naturalium, & quærimus, quomodo definiantur talia principia.

Dico: Principia entis naturalis rectè definiuntur, quæ nec ex aliis, nec ex alterutris, sed ex ipsis omnia naturalia fiunt. Ita definit Aristoteles, & cum eo communitèr Philosophi.

Declaratur hæc definitio: In primis dicitur principia non debere fieri ex aliis: siquidem aliàs non essent prima principia, sed potiùs principiata. Additur, quòd non debeant fieri ex alterutris, quia principia propriè non fiunt, sed potiùs sunt factionis naturalis primordia; & ideò sicut non fiunt, ita quoque nec ex alterutris fiunt. Additur, quòd omnia naturalia fieri debeant ex ipsis, quia hic inquirimus principia communia omnium, entium naturalium, non verò eiusdem entis particularis.

Objicies: Principia naturalia fiunt ex alterutris; ergò definitio prædicta non est bona. *Probatur antecedens*: vt enim dicetur infrà, forma, & materia sunt principia entis naturalis; sed forma fit ex materia; ergò principia entis naturalis fiunt ex alterutris.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem, nego suppositum, quòd scilicèt propriè loquendo forma fiat sicut enim dicetur infrà, fieri sequitur ad esse. Vndè sicut forma propriè loquendo non habet esse, sed solùm est id quo aliquid constituitur, ita propriè loquendo forma non fit, sed solùm est id, quo aliquid fit. Vndè quando generatur equus, non dicimus animam equi generari, sed totum equum ex anima, & corpore constitutum.

Quæ-

Quæres, quomodo hæc tria inter se differunt Principium, Causa, & Elementum.

Respondeo cum D. Th. 1. Phys. lect. 1. Principium attendi secundùm processum vnius rei ab alia; vndè Principium dicitur id, à quo procedit aliquid, quomodocunque procedat, seu tanquàm à causa, seu tanquam à termino, seu tanquàm à communicante esse sine dependentia, & causalitate; Vndè Pater Æternus dicitur principium Filii, non tamen causa eius, vel Elementum: quia dat esse Filio sine vlla causalitate, & dependentia: similiter punctum dicitur principium lineæ: locus, à quo quis proficitur, dicitur, principium viæ; dies, in qua quis nascitur, dicitur, principium vitæ, quamuis hæc omnia nullam importent causalitatem. Causa verò est id, à quo res dependent secundùm esse suum, vel fieri; seu id, à quo aliquid habet esse, non quomodocunque, sed per realem influxum, & dependentiam. Sic pater creatus est causa filii, quia dat ipsi esse per realem influxum, & cum dependentia, Elementum demùm est id, vndè res causatur, non quomodocunque, sed per modum partis intrinsecè componentis: Et ideò definitur elementum ab Aristotele, id, ex quo res componitur primò, & inest in ea. Sic litteræ sunt elementa syllabarũ, & corpora simplicia sunt elementa mixtorum; vndè principium est communius, quàm causa, & causa, quàm elementum, siquidem omne elementum est causa, & omnis causa est principium, sed non è contrà.

AR-

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quomodo Principia rerum naturalium sint inter se contraria.

EXplicata definitione principiorum; nunc qualia sint expendendum est. Fatentur autem omnes Philosophi, *quasi*, inquit Aristoteles, *ab ipsa veritate coacti*, prima principia rerum naturalium esse aliquomodò inter se contraria: Et ideò Veteres, dum assignabāt principia, semper aliquam contrarietatem inter ea reponebant. Alij enim dicebāt principia rerum esse amorem, & litem: Alij vacuum, & plenum; Alii frigus, & calorem; Alij congregationem, & segregationem; Alij latitationem, & apparentiam: Alij rarum, & densum: Alij [illegible]uum, & magnum: Alii diuersas atomorum dispositiones secundùm figuram, situationem, motum, & quietem; quæ omnia important aliquam contrarietatem, & oppositionem. Vndè solùm quæritur, quomodo eiusmodi prima principia, quæcunque sint, inter se sint contraria. Pro resolutione.

Dico primò: Prima principia dicuntur largo modo contraria, seu opposita, inquantùm generatio rerum, sicuti, & omnis motus, est inter terminos oppositos.

Declaratur conclusio; solùm enim explicatione indiget: Principia ergo dicuntur solùm largo modo contraria, quia contrarietas propriè dicta non est, nisi inter qua-

lita-

ſitates; cùm ergò prima principia non ſint qualitates, vt infrà patebit, non poſſunt eſſe contraria, niſi largo modo, quatenùs contrarietas ſumitur pro oppoſitione, & incompatibilitate.

Dico ſecundò: Non omnia principia entis naturalis ſunt contraria, ſed dari debet vnum tertium, quod ſit ſubiectum commune vtriuſque contrarij.

Probatur concluſio: Primò ex conſenſu omnium Philoſophorum, qui dum ponebant aliqua ex principijs eſſe contraria, ſemper ſtatuebant aliquod ſubiectum commune ſubſtratum iſtis contrarij. Qui enim dicebant frigus, & calorem, vel rarum, & denſum, vel paruum, & magnum, vel congregationem, & diſgregationem eſſe principia rerum naturalium, prætereà ſtatuebant aliquod corpus commune ſubiectum iſtis contrarijs, v. g. ignem, vel aerem, vel aquam. Qui verò dicebant motum, & quietem atomorum, diuerſaſque earum ſituationes eſſe principia rerum, præterea ponebant iſta corpuſcula eſſe ſubiectum commune diuerſarum diſpoſitionum, & ſituationum; ergò præter duo principia contraria generationis rerum, debet ſtatui tertium, quod ſit ſubiectum vtriuſque contrarij.

Probatur ſecundò ratione: Tùm quia contraria ſunt, quæ ab eodem ſubiecto ſeſe expellunt; ergò præter duo principia contraria, debet admitti tertium, à quo ſeſe expellant, quòdque ab vno contrario tranſeat ad aliud contrarium: Tùm quia principia entis natu-

naturalis sunt, quæ concurrunt ad eius generationem: sed præter principium, à quo fit generatio, & principium, ad quod terminatur generatio, requiritur subiectum commune transiens à termino à quo, ad terminum ad quem; ergo præter duo principia contraria, datur tertium commune subiectum vtrique contrario. Id etiam declarari potest exemplo rerum artificialium; sic enim videmus, dum fit aliquod artefactum, v. g. imago Cæsaris, dari subiectum aliquod commune transiens ab vno opposito ad aliud oppositum; Nam imago fit, inquantùm materia, scilicèt lignum, vel metallum, transit ab infigurato ab figuratum; ergò etiam in productione rerum naturalium statuendum est tertium principium, quod transeat ab vno contrario ad aliud contrarium, scilicèt, à non esse rei ad esse eius, seu, vt statim dicetur, à priuatione ad formam.

ARTICVLVS TERTIVS.

Quos, & quæ sint Principia Entis naturalis.

QVæ suprà diximus circà definitionem, & contrarietatem principiorum, ferè in confesso sunt apud omnes tùm Antiquos, tùm Recentiores: sed in assignandis illis principijs, ex quibus fiunt res naturales, ingens fuit sententiarum diuersitas, præcipuè apud antiquos Philosophos. In hoc ergò articulo referemus, & sigillatim refutabimus falsas aliorum opiniones duobus primis

mis paragraphis, & in tertio ſtatuemus veram circa eiuſmodi principia ſententiam.

§. I.

Referuntur, & refutantur Veterum opiniones circa principia.

PRima ſententia fuit Pytagoræorum; qui rerum omnium principia dicebant eſſe numeros; Sed hæc ſententia, ſi ad litteram explicetur, eſt euidenter falſa: Nam numeri ſupponunt res numerabiles, numerus enim reſultat ex diuiſione rerum, ergò non ſunt earum principia.

Secunda ſententia vnicum principium ſtatuebat, ex quo fierent omnia. Et in primis Parmenides, & Meliſſus dicebant illud primum principium eſſe Ens, ideſt, vt explicat D. Th. 1. phyſ. l. 10. quamdam ſubſtantiam eſsentialitèr vniformem, diuerſam verò ſecundùm ſenſibilem apparentiam. Vndè conſequentèr admittere tenebantur ignem, & aquam, & omnia alia corpora eſse ſubſtantialitèr idem, ſolùmque differre ſecundùm qualitates ſenſibiles, colorem, frigus, calorem leuitatem, grauitatem, &c. Thales verò dicebat, illud principium eſse aquam, quæ ſententia videtur deriuaſse ab Ægyptiis, qui cùm terræ ſuæ feracitatem, & omnia commoda debeant Nilo, vt gratitudinem rependerent beneficijs aquis, dicebant eas eſse rerum omnium princi-

pium,

pium, secundùm quam sententiam locutus est Poeta, dum ait.

Oceanusque pater rerum, Nymphæque sorores.

Diogenes verò dicebat, illud principium esse aerem; Heraclitus ignem; alij aliud. Huic autem vnico principio adiungebant duos status contrarios; vt raritatem, vel densitatem; frigus, vel calorem: magnitudinem, vel paruitatem, aut aliquid eiusmodi.

Tertia sententia ponebat plura principia entium naturalium: Et primis Empedocles ponebat quatuor elementa esse omnium principia, quæ per litem, & amicitiam vel copulata, vel desiuncta multiplicem rerum varietatem constituerent. Anaxagoras verò dicebat infinitas particulas diuersæ rationis verbi gratia ignis terræ, carnis, sanguinis, ligni, &c. esse permixtas in qualibet re: dum autem particulæ ignis extra prodibant, res fiebat ignis: dum verò retrusis, & latiantibus illis particulis, particulæ aquæ prodibant, fiebat aqua: & sic de alijs: Vndè dicebat omnia esse in omnibus, sed vnum tantùm apparere, cætera verò latere. Democritus autem, leucippus, Epicurus, & alij dicebant infinita corpuscula quædam, quæ vocibant atomos, idest magnitudines indiuisibiles, esse rerum omnium principia: Et harum atomorum quasdam dicebant esse rotundas, quasdam triangulares, quasdam oblongas, quasdam quadrates, aut alterius figuræ, prout placebat, & rerum explicatio exigebat. Ex his igitur atomis omnia fieri dicebant,

cebant, inquantùm certo quodam modo, vel congregabantur, vel diſgregabantur, vel mouebantur, vel quieſcebant: Vndè apud ipſos, aqua, ignis, animantia, arbores, omnia, nihil aliud erant, niſi commixtio quædam atomorum quadratarum, rotundarum, oblongarum, quieſcientium, vel ſe ſe mouentium. Hanc ſententiam iam ſepultam quidam conantur reſuſcitare, eò quòd ſcilicèt, facile ſit atomos iſtas ad libitum in omnem faciem vertere, vt de omnibus ad ſenſum, & imaginationem ratio reddatur., Vt autem breuitèr hæc omnia. Veterum inuenta refutentur, & Ariſtotelica principia explicentur.

Dico primò: Nullum ex elementis poteſt eſſe primum principium rerum naturalium.

Probatur facilè conclusio: Nam ipſa elementa habent principia, ex quibus fiant: ergò non ſunt prima principia rerum naturalium, ſed potiùs quædam principiata. Probatur antecedens: Nàm omne, quod gignitur, habet principia, ex quibus generetur, ſed videmus ad ſenſum omnia elementa de nouò generari, & corrumpi: ſic enim accenditur ignis ex ſtupa, & rurſùs extinguitur: formatur aqua ex aere, & rurſùs in aerem diſſipatur, ergò elementa habent principia, ex quibus generentur.

Dico 2. Prima rerum principia non ſunt quædam particulæ rerum omnium in qualibet re confuſim permixtæ, itaut quando particulæ aquæ emineant, fiat aqua, quando ſe-

pultis

pultis iterùm in massa particularis aquæ; apparcant particulæ alterius rei, vt sanguinis, vel carnis, fiat sanguis, aut caro.

Probatur conclusio: Nā aliàs sequeretur in igne esse particulas aquæ, & in contrario esse aliud contrarium: Consequens est falsum, ergò &c. Maior patet. Probatur minor: Tùm quia omnis particula ignis est ignis, & in igne nulla videtur esse particula aquę, vndè rectè ait Aristoteles, *Anaxagoras hac in parte de rebus sensibilibus disputare contra sensibilem experientiam*: Tùm quia cùm particulæ aquæ sint contrarię particulis ignis, non possunt inuicem conciliari, saltèm naturalitèr, & absque destructione, vel violentia, Tùm demùm, quia sequeretur in rei veritate ignem non magis esse ignem, quàm aquam, sed solùm secundùm apparentiam, inquantùm particulæ ignis exteriùs apparent, particulæ verò aquæ intùs latent.

Dico 3. Corpuscula, seu atomos, non esse prima principia rerum. Hæc conclusio non solùm est contrà veteres Epicureos, sed etiam contra quosdam recentiores, qui opinionem atomorum iam sepultam suscitare student: vndè paulò accuratiùs erit stabilienda.

Probatur ergò ratione fundamentali: Nam principia rerum oportet esse principia veræ generationis, & diuersitatis substantialis: sed atomi non sunt principia veræ generationis, & diuersitatis substantialis; ergò non sunt principia rerum naturalium. Maior

rior patet: Nam res naturales non solùm secundùm dispositionem accidentalem, sed etiam substantialitèr diuersificantur, & ex vna substantia producitur per generationem alia essentialitèr diuersa, vt ex ligno ignis, ex semine planta, ex pane caro, &c. quam etiam productionem, ac generationem substantialem, infrà probabimus quæst. 2. art. 1. Minor verò probatur: Nam iuxtà huius sententiæ Authores, atomi semper manent substantialitèr eędem, & solùm diuersificantur quantùm ad motum, & quietem localem, situationem, & figuram: sed diuersitas, quæ est solùm secundùm motum localem, situationem, & figura non est diuersitas substantialis ergò atomi non inducunt in rebus diuersitatem substantialem. Probatur minor: Nam motus, quies, figura, & situatio sunt solùm quid accidentale, idem substantialitèr homo est & dum ambulat, & dum quiescit; & dum est sursum, & dum est deorsùm; eadem est cera & dum est quadrata, & dum est rotunda; ergò diuersitas secundùm figuram, motum, & quietem non est diuersitas substantialis, ac proindè si res naturales solùm distinguantur secundùm motum, quietem, situationem, aut figuram atomorum, nulla est in illis diuersitas substantialis: v. g. si ignis differt solum à ligno, quia atomi componentes lignum quiescunt, dum verò excitantur, & mouentur, fiunt ignis, lignum non differt ab igne substantialitèr, sed solùm accidentalitèr.

Con-

Confirmatur prætereà conclusio rationibus conglobatis. Primò enim hæc opinio gratis ponit illas atomos, & sine vlla ratione distinguit in illis tot figuras, fingendo quasdam esse rotundas, quasdam acutas, quasdam quadratas, quasdam aduncas, quasdam oblongas, quasdam in modum gladioli conformatas, quasdam hamatas, quasdam lanceatas, &c. Quæ omnia sine vllo fundamento finguntur. Rogò enim quibus conspicillis aut quo microscopio explorauerint illas figuras in istis corpusculis? experientiæ enim, quas adducunt, nòn conuincunt, sed alio modo sine istis atomis saluari possunt.

Secundò, falsum est aliquod corpusculum esse atomum, idest indiuisibile, ergò non dantur istę atomi. Probatur antecedens: Nam omne corpus, quantumuis minimum, ést quantum: sed omne quantum est diuisibile: ergò omne corpus est diuisibile. Maior patet: Nam quantitas est proprietas corporis. Minor probatur: tùm quia diuisibilítas est proprietas quantitatis: tùm quia, quod habet partes integrantes, est diuisibile, sed omne quantum habet partes integrantes) siquidem quantitas est essentialitèr extensio partium) ergò omne quantum est diuisibile.

Tertiò, dato quòd ista corpuscula sunt indiuisibilia, non erunt figurata: ergò falsò finguntur tot figurę in illis. Probatur antecedens: Nam figura est, quę consurgit ex varia partium quantitatiuarum dispositione, ut figura rotunda fit in

cera

cera ex eo, quòd partes ceræ diſponantur cum æquali diſtantia à centro, & ſic de alijs: ſed quod eſt indiuiſibile, ſeu atomus, nullas habet partes; ergò impoſſibile eſt in atomo eſſe aliquam figuram.

Quartò, dato quòd atomi haberent figuram, omnes deberent eſſe eiuſdem figuræ; ergò malè diſtinguuntur in illis tot figuræ. Probatur antecedens: Nam ſi haberent varias figuras, v. g. ſi vna eſſet quadrata, & alia oblonga, ſequeretur vnam atomum eſſe longiorem vel latiorem altera; ſicque poſſe ſubdiuidi in duas partes æquales alteri in longitudine, & proindè atomos illas non eſſe indiuiſibiles. Probatur ſequela: Nam atomus oblonga vel eſt longior & glacilior altera quadrata, vel non; ſi non eſt gracilior, neque longior quadrata; ergò non eſt oblonga: enim figura oblonga: neceſſariò vel eſt longior, vel gracilior quadrata; ſi verò iſta atomus oblonga eſt longior, & glacilior; ergò ex atomis vna eſt longior altera.

Quintò, etiamſi darentur atomi, ſeu minima corpuſcula, deberent componi ex potentia, & actu corporeo, ideſt ex materia, & forma, ergò non eſſent prima principia. Probatur antecedens: Nam nullum corpus, quantumuis minimum, poteſt eſſe actus purus, ergò debet componi ex potentia, & actu corporeo, ideſt, ex materia, & forma.

Sextò quæro; vtrùm omnes iſtæ atomi ſint ſubſtantialitèr eiuſdem ſpeciei, vel non;

non; si sint eiusdem speciei; ergò debent habere eundem motum naturalem: nam corpora eiusdem speciei mouentur eodem motu naturali, v. g. omnes particulæ ignis mouentur sursùm, ergò falsò dicunt Authores huius sententiæ, quasdam atomos moueri naturalitèr sursùm, quasdam deorsùm, quasdam in transuersum; Si verò sint diuersæ speciei, cum conueniant in ratione corporis, debet assignari in illis aliquod principium essentiale, secundum quod vna atomus differt ab alia.

Septimò, ex istis atomis non potest reddi ratio effectuum naturalium, cur v. g. tantus in natura ordo cernatur: quomodò ex modico grano possit fieri arbor, cur simile generet sibi simile; vndè tanta varietas potentiarum, virtutum, inclinationum, & actionum in rebus, vndè tanta, tamque mirabilis solertia in animalibus ad procuranda sibi commoda, & fugienda incommoda; quomodo fiat in illis memoria, imaginatio, æstimatiua, sensus communis; quomodo species visibiles rerum emittantur ad oculos, & ad speculat; quomodo ferrum attrahuntur à magnete; quomodo modica scintilla magnum pulueris tormentarijs aggerem tàm subitò inflammet. Dicere enim, quòd atomi istius scintillæ, cum sint in perpetuo motu, dum tangunt atomos pulueris, suam illis inquietudinem communicando, tantum in eis, tamque repentinam seditionem excitent, in qua consistit ignis, incredibile prorsùs videtur; veluti si quis diceret, muscã volitan-

tem

item circà aggerem frumenti, posse totam granorum massam commouere, & vulgato repentè in omnia grana suo motu totum aceruum dissipare. Similitèr dicere, quòd istæ stupidæ atomi in cerebello apis congregatæ possint ei communicare adeò; mirabilem industriam, quòd species visibiles sint quædam atomi derasæ ex superficie corporum, quæ tàm subitò, cum tanto ordine, itàm rectè ferantur ad oculum, vt nulla distantia retardentur, nullo ventorum flatu abripiantur, nulla aeris agitatione turbentur, nullis fenestrarum claustris impediantur, quòd magnes attrahat ferrum per quasdam atomos aduncas, & hamulatas, quas à se ad ferrum dimittit, & posteà retrahit simul cum ferro, sicut piscator piscem; Hæc omnia, inquam & similia, quæ prosequi non vacat, non modò absurda, sed & delirio, fabellisque similima videntur.

Octauò demum hæc Atomistarum sententia non satis congruit ad explicanda fidei dogmata; cum enim tollat omnem distinctionem realem accidentium à substantia, quomodò explicabit substantiam panis verti in Corpus Christi, manentibus tamen iisdem accidentibus quæ erant in pane; Et cum neget dari vllam formam substantialem, quomodò saluabit animam hominis esse formam substantialem eius corporis, cum quo componat vnicam substantiam. Etsit concedit hominem constitui ex anima tanquàm forma, & corpore tanquàm materia; quare etiam idem non poterit dici de alijs rebus,

eas scilicèt constare ex materia, & forma: & ex solis atomis: Et si iuxta fidei Doctrinam constet gratiam sanctificantem, virtutes supernaturales, dona Spiritus Sancti esse qualitates spirituales ab anima distinctas, eamque informantes; quare negabis etiam res corporeas informari posse per qualitates corporeas ab ipsis distinctas.

Adde tandem quod, dum hæc sententia suas atomos rerum omnium naturalium causas facit, periculum est, ne tandem eo ducat homines imaginationi deditos, vt cum Saducæis existiment omnia esse corpora. Vndè antiqui Atomistæ Leucippus, Democritus, Epicurus, & Lucretius, eo tandèm dementiæ deuenerunt, vt dicerent non dari ntia spiritualia, sed omnia etiam Deos ip; si qui essent, componi ex atomis, munm non esse conditum à Deo, nec disposin per aliquam supremam intelligentiam, c regi ab aliqua prouidentia, nec aliquid in eo agere propter finem, sed omnia fieri ex fortuito concursu atomorum per inane spatium volitantium. Et ideò hæc Atomistarum secta omnium sapientum censura proscripta fuit tanquàm non modò rudis, & inepta, sed etiam de Religionibus malè merita; Neq; putauerim Recentiores, purgatis tamen his impietatibus, ei adhærere, quòd veram illam seriò putent, sed potiùs animi gratia, vt ingenij acumen in malæ causæ defensione ostentent: sicut Philosophus Phauorinus legitur suscepisse patrocinium febris quartanæ, & Glauco iniustitiæ, immò quidam stultitiæ.

§.II.

§. II.

Impugnatur sententia Renati Descartes circà principia rerum naturalium.

ETsi, vt ait Aristoteles, contrà omnem proferentem sermones non oporteat esse solicitum, & huius viri principia satis impugnata, sint paragrapho præcedenti, cum secundùm rei veritatem non differant à principijs Atomistarum ponentium particulas quantitatis [quam vocant materiam, & substantiam rerum] per motum, figuram, & situm suum constituere varietatem entium naturalium, quod idem perpetuo inculcat prælatus Author, quia tamen eius opiniones, non quidem solidis rationibus sed solùm facilibus, & imaginationi blandiẽtibus explicationibus declaratæ, magnam approbationem repererunt, præcipuè apud eos, qui imaginatione magis quàm ratione philosophantes, interiora, intelligibilia rerum principia penetrare non amant, aut nequeunt; ideò paulò accuratiùs illas summatim, & quantum ad præcipua capita [sigillatim enim breuitas non sinit) referendas, ac refutandas hic suscipimus.

Igitur Author ille, alioquin solers, ingeniosus, & in mathematicis egregiè versatus, in præfatione sui libri de principijs Philosophiæ, Veteres omnes tanquàm in inuestiganda sapientia infelices, ac propè

cęcos superbiscule inculpans, & quidquid hactenus ab illis de rebus naturalibus traditum est, vt insignem errorem, in quo quantò magis profeceris; tantò longiùs à veritatis tramite declinaueris reijciens, genuina Philosophiæ principia se reperisse, ipsamque veritatem cæteris se ostensuram, ac demonstraturum tanta securitate astruit, vt videatur illam de puteo Democriti recenter extractam in publicum primus produxisse. Securitatem illam cum suis fundamentalibus principiis hæreditasse videtur ab Epicureis, qui veritatem quasi digito se indicare confidentissimè gloriabantur, ipsumque sectæ caput Epicurum *patrem veri* nuncupabant.

Hæc præfatus postquàm omnia omninò in dubium plusquàm Pyrrhonium statim in limine primæ partis reuocauit, eorum examen numero 7. ab hoc principio auspicatur; *Ego dubito ac cogito, Ergo ego sum, quod enim non est, nec dubitare, nec cogitare potest.* Ex quo mox infert, rem, quæ cogitat, idest, mentem nostram, non esse corpus: Quod quidem licèt sit verissimum, fragili tamen argumento conuincit; *Et quod,* inquit num. 8. *licèt mens cogitet, ac certa sit se esse, nondum tamen cogitat, ac certa est, sit ne in mundo aliquod corpus,* idest aliquid extensum; *ergo mens cogitans non est extensa, & corporea.* Sed retorqueri facilè posset hoc argumentum; nàm etiam mens dum cogitat, & certa est se esse, nondùm tamen certa est, & cogitat, an sit ēs ab alio productū, vel

vel improductum, ant sit ipsa actualis cogitatio, vel aliquid à sua cogitatione distinctum; & tamen alterutrum eorum est. Quidni ergò posset esse corporea, quamuis suprà suam cogitationem reflectendo nondùm corporeitatem aduerteret; præcipuè cum ex præfato argumento mens quidem conuincatur de sua existentia, nondùm tamen suam quidditatem plenè, ac distinctè cognoscat: vndè quia existere est quid commune rebus tùm corporeis, tùm spiritualibus, posset absolutè esse corporea, quamuis de corporeitate nondùm plenam, & distinctam notionem haberet; sicuti est creatura, & vt communitèr tenetur, à sua cogitatione realitèr distincta, quamuis dum ita arguit, nondùm de his cogitet, Eneruat adhuc magis argumentum suum ipse Renatus, dum nomine cogitationis dicit se comprehendere omnem omninò cogitationem tùm sensitiuam, tùm intellectiuam, vt patet num. 9. Vndè hoc argumentum proindè probaret etiam cognitionem sensitiuam esse quid incorporeum, & tamèn viri sapientissimi sensationem ab intellectione distinguunt, quòd ista sit quidem operatio spiritualis; & incorporea, nobis cum Angelis communis; illa verò sit corporea, & pecudibus communis; vt autem fert commune axioma: *Qui nimis probat, nihil probat*. Vndè alia via, & ratione probanda est animæ rationalis spiritualitas, & non infirmis his ratiociniis, quæ sua fragilitate soliditati veritatis derogant magis, quàm fauent.

Constituta eiusmodi animæ, mentisque notitia, progreditur ad alia inuestiganda ex ipsis ideis, quæ cùm naturalitèr animę insint, illi supra se reflectenti statim occurrunt, quarum prima pręcipuaque est idea entis omnimodè perfecti, seu Dei, quem ideò dari probat. Primò quia existentia necessariò includitur in eius idea, siquidem non repręsentaret eum omnimodè perfectum si ipsum sine existentia, quę est perfectionum pręcipua, repręsentaret, sicut ergò habere tres angulos necessariò competit triangulo, quia in eius idea relucet, ita existentia necessariò competit Deo, quia in eius idea repręsentatur, proindèque necessariò existit. Secundò, quia tàm perfecta idea bebet effluxisse ab aliquo prototypo se nobiliori, nullius autem nobilior prototypus assignari potest nisi solus Deus, à quo impressa fuerit menti nostrę ista diuinitatis notio, & idea. Ex quo vlteriùs infert, ipsam animam esse causatam à Deo, aliàs enim Deus omnimodè perfectus non esset, si animam cùm cęteris aliis rebus non produxisset. Cùm autem Deus nec falli possit nec fallere velit, sed sit ipsa veritas, infert, cum ne sit errorum nostrorum Author, talem fecisse mentem nostram, vt nunquàm falli possit in his, quę clarè, ac distinctè concipit, ex quo concludit numer. 30. omne, quod clarè, ac distinctè à nobis concipitur, esse etiam verum, idest, ita se habere, sicut concipitur.

Planè quamquàm non sit huius loci hęc omnia discutere, Metaphysicalis hęc doctrina infinitis ambiguitatibus, & impugna-

gnationibus obnoxia eſt, tantùm abeſt; vt ſi euidens, & demonſtratiua, qualem ipſe putat. Nam, vt cętera mittam, qua quęſo ratione claré, & euidentèr demonſtrat, ideas rerum naturalitèr eſse à Deo immediatè nobis inditas, & non à ſenſibus acceptas, ſicuti docent Ariſtoteles, D. Thomas, & primates Theologi, ac Philoſophi, & tamen hęc ſuppoſitio videtur eſſe totius huius ratiocinii columen: Nam ſi rerum notiones, & ideas Deus per ſe menti noſtrę non impreſſit, ſed beneficio ſenſuum à rebus anima collegit nihil, prohibet mentem noſtram, vtpotè defectibus obnoxiam, & in confinio ſubſtantiarum intellectualium poſitam, proindèque à fonte veritatis elongatiſſimam, in venandis eiuſmodi notitijs ſępiſſimè peccare, ſicuti probat ſummorum virorum in varios errores lapſus, neque propterea refundetur hic error in Deum, ſicuti nec alia cauſarum ſecundarum in ſuis operationibus ſæpè deficientium peccata. Deindè, quęlibet ſecta ſua principia putat eſſe clara, ac diſtincta, & certè tàm clarè, ac diſtinctè probant Peripatetici dari materiam, ex qua omnia ſiant, & formam per quam omnia in ſuo eſse conſtituantur, ac ipſe laudatus Author probet animam eſse incorpoream, extenſionem eſse ipſum eſsentiale conſtitutiuum ſubſtantiæ corporeæ, particulas materiæ quantum eſt de ſe moueri ſolo motu recto, &c. Vtri ergò adhærebit animus, cùm

quilibet sua principia vt clara, ac distincta diuendat? Planè vel dicendum non omnia, quæ nobis clara, distinctaque videntur, esse propterea vera, vel, vt quidam ex Antiquis docuere, omnia, quæ apparent, esse vera. Sed missis his omnibus, & alijs quæ ipse tota prima parte prosequitur, vt ad ea, quę sunt huius loci accedamus.

Aggreditur in secunda parte principia rerum materialium explicanda: Et post multa de motu, de rarefactione, de spatio, & loco, de illimitatione mundi omninò falsa, vt num. 8. quod etiam diuinitùs dari non possit vacuum, & num. 21. quod mundus sit illimitatus, & spatia illa, quæ supra cœlos imaginamur vacua, sint tamen veris corporibus in immensum diffusis plena, & numer. 22. quòd possibile sit dari plures mundos; tandem ingenuè profitens se nihil agnoscere in substantia materiali præter extensionem diuisibilem, figurabilem, & loco mobilem, concludit particulas quantitatis, seu extensionis per suas diuisiones, figuras, ac diuersos motus, esse principia rerum naturalium; seque nihil vt verum recipere, nisi quod ex ijs principiis clarè deducatur, scilicèt, vt quisque omnia studijs suis gestit accommodare, dicebat hominem Mathematicæ deditum, non alium orbem agnoscere; nisi quem particulæ, ac figuræ quantitatis constituerent, sicuti, vt notat Tullius, quidam Musicus, ne ab arte sua recederet, animam finxit esse quamdam harmoniam: & fortè si aliquis miles nouam excogitet Philosophiam,

mun-

mundum bellicum ex punis constituet, & iurista ex litigijs, legibus, ac judiciis, Mercator ex nundinis, ac reciproco commercio; Nauta ex aquis cum antiquo Thalete, &c. Nec deerunt rationes apparentes, quibus quisque sua inuenta stabiliat, & naturæ effectus explicet.

Motum verò localem particularem dicit hic author initio mundi esse à Deo impressum, & vniformitèr conseruari in materia cum tribus legibus; quarum prima est *Quidquid localitèr mouetur nunquàm cessat à motu donec ab alio coerceatur. Et quidquid quiescit, semper quiescit donec alterius collisione à sua stabilitate dimoueatur*. Secunda verò. *Motus omnis de se est rectus, nec fit obliquus, nisi occursu & collisione alicuius corporis obliquetur*. Tertia demùm. *Corpus motum quiescenti allidens si fuerit fortius in suo motu, quam istud in sua stabilitate, ipsum mouet, tantumdèm de suo motu deperdendo, quantùm isti alteri contulerit si verò corpus quiescens sit fortius in sua stabilitate, ac quiete, quàm corpus motum in suo motu istud illi allidendo, vt pila parieti, nihil deperdit de motu, sed solam mutat viam, ac determinationem sui motus, resiliendo versus partem à qua fuit proiectum*. Itaut apud istum authorem motus sit quædam sarcina rebus à natura imposita, qua se minimum quidem possint exonerare, nisi alijs imponendo. Has verò mirificas leges quæ sunt eius doctrinæ præcipua columina, vt sanctiores, & venerabiliores

efficiat, ex mathematicis ad theologica repentè conuolans, demonstrat ex ipsa Dei immutabilitate à num. 36. ad 42. quia scilicet incostantia Deo attribueretur, si diceremus eum nouos motus inducere in mundo, & ob suam immutabilitatem debet res in eodem statu conseruare; ideſt, id quod eſt in motu semper in motu, id quod eſt in quiete semper in quiete, quam eandem rationem duabus alijs regulis accommodat. Sed planè, præterquamquòd hæ regulæ repugnant manifestis experientijs, quibus videmus adepto termino grauia, leuiaque motum suum spontè finire, pluraque mobilia cessare à motu, licèt illum in alia non transferant, sidera naturalitèr girare, ac ferri motu circulari, & corpus motum allidens quiescenti non semper resilire, cum eodem impetu, immò sæpè cum nullo, vt patet in massa picis allisa parieti, quæ nec resilit, nec mouet parietem, sed ipsi adhæreſcit, & agglutinatur. Ratio Theologica, quam ad has regulas stabiliendas adhibet Renatus, prorsùs inepta eſt: Quasi verò Deus absque suæ immutabilitatis præiudicio, quos semel rebus indidit motus, augere, variare, minuere nequiret: aut præfinire cuilibet rei certos sui motus terminos, quibus adeptis quiescat, aut ex corporibus aliis quidem rectum, aliis circularem motum tribuere, vt iſta motuum varietate venustior sit orbis. Reiectis igitur fictitiis his motuum legibus, vt principia quoque iſtius Authoris confutentur, quod præcipuè ad hanc partem pertinet.

Dico

Dico particulæ quantitatis ſecundùm diuiſionem, figuram, & localem motum variatæ non poſſunt eſſe rerum naturalium principia. Concluſio probari poſſet ferè, iiſdem argumentis, quæ præcedenti paragrapho proſecuti ſumus, ſed prætereà.

Probatur primò: Nam iſta principia ſolùm voce tenùs differunt à doctrina Epicureorum de principiis naturæ; cæterùm reipſa conueniunt: Sed doctrina Epicureorum de principiis naturæ fuit vnanimiter à Doctoribus Catholicis reiecta, ergò pari iure, & ipſa Renati principia ſunt reiicienda. Minor patet; Quamuis enim ex Patribus, & Doctoribus Eccleſiæ, quidam Platoni, quidam Ariſtoteli adhæreant, vnanimitèr tamen Epicuri doctrinam, etiam de corpuſculis & rerum naturalium principiis inculpant vt rudem, & falſam: immò Auguſtinus Epicurum vocat delirum Philoſophum, vel potiùs amatorem vanitatis, non ſapientiæ; ſimilia illius, & corpuſculorum doctrinæ elogia crebrò apud Sanctos doctores occurrunt. Maior verò probatur: Nam capitalia Epicureæ ſectæ de principiis dogmata erant; omnia componi ex corpuſculis motu, ſitu, figura diuerſis, corpuſcula illa tu recto ferri, occurſu aliorum obliquari, hinc fieri turbines, ac vortices, &c Sed hæc ſunt ipſiſſima Renati principia, qui etiam vt pleniùs epicurizet, num. 28. iubet à ſua Philoſophia exulare cauſarum finalium inquiſitionem; ergò principia Renati ſunt eadem, ac Epicureorum. Et hoc conſiderandum eſt, ne quis fortè

quæ quia ratio nostra non capit, ideò ex illis discurrere non potest: Ad secundum verò dicunt quantitatem, licèt sit vbiq; eiusdem rationis, attamen constituere diuersitatem in rebus, & operationibus inquantùm ipsa diuersa est secundùm suas particulas, quarum aliæ rotundæ, aliæ quadratæ, aliæ oblongæ sunt, &c. aliæ mouentur, aliæ quiescunt: Ex qua diuersitate nascitur rerum varietas: vt particulæ quiescentes constituunt solida: particulæ se mouentes constituunt res accidas, & dissoluentes, & sic de cæteris.

Sed contra primùm: Nam mysteria fidei, & sunt, & debent supponi verissima: vndè quia ex verò nunquam, sequitur falsum, quidquid ex mysteriis fidei legitimè circa res naturales infertur, necesse est esse verum, nec sine errore potest negari. Ridiculum igitur est dicere nos ex iis, quæ sunt fidei, non posse philosophicas veritates eruere: immò ad nullam certiorem regulam possumus naturales cognitiones probare quam eas ad fidei veritates, tanquam ad lydium lapidem examinando: Veluti enim nautæ incertos, & ancipites in mari cursus dirigunt inspiciendo certissimas siderum vias, suosque errores ista collatione; reformant ita quoque naturales nostros discursus regere, ac corrigere possumus eos, quantum fieri potest, ad celestes fidei traditiones comparando; Vndè Pythagoras meritò dicebat; Diuina oracula multum ad Philosophiam conferre.

Res-

Reſponſio etiam ad ſecundum impugnatur: Tùm quia, vt ſupra dictũ eſt, figura, motus, & quies, cum ſint aliquid purè accidentale, non poſſunt eſſe principia ſubſtantialis diuerſitatis; tùm etiam, quia reſponſio ſupponit res quas diferre videmus, non eſſe unicam maſſam continuam; ſed potiùs texturam, aceruum, & concretionem particularum iuxta ſe poſitarum; Atqui hæc ſuppoſitio fictitia & falſa eſt, ergò nulla reſponſio. Probatur minor, & in primis quod fictitia, ſit hæc ſuppoſitio, nam nulla euidenti ratione illam probat Renatus: cùm enim 4 part. art. 201. hunc præfigat titulum *quod ſenſibilia corporea componantur ex particulis inſēſibilibus*, id ne verbulo tenus probat, ſed ſolùm dari poſſe in rerum natura corpuſcula ità minuta, vt ſenſum omnem fugiant, quod planè certum eſt. Cæterùm, vtrum maiora corpora ſint ſolùm textura, & coaceruatio iſtorum inſenſibilium iuxtà ſe poſitorium, quod in titulo probandum ſuſceperat, vel vnica maſſa tota continua, nullo modo diſcutit; Quòd hæc ſuppoſitio ſit falſa ſuadetur: Nam continuitas eſt proprietas omnis quantitatis, & perinde magnis, ac paruis quantitatibus competit: Vndè quantitas magnarum rerum, v. g. olei, aquæ, ferri, adamantis, tàm eſt continua, quam quantitas corpuſculorum inſenſibilium. Vndè ſicuti corpuſculi quãtitas non conſtat ex aliis minoribus corpuſculis iuxtà ſe poſitis, ſed habet omnes ſuas particulas vnitas, & ſub vnica totali figura contentas: ita quoque

que quantitas vnius adamantis, aut vnius aquæ, est tota continua, nec constat ex quantitatulis inter se diuisis; quarum quælibet habeat propriam figuram; sed habet omnes suas partes continuatas, & ab inuicem indiuisas, ac sub vnica totali figura comprehensas.

Probatur tertiò conclusio; Principia rerum naturalium talia esse debent: vt ex iis omnia naturalia fieri possint: Atqui ex particulis quantitatis, per figuras, & localem motum variatis omnia naturalia fieri non possunt: ergò non possunt principia rerum naturalium. Maior patet; Probatur minor; in rebus naturalibus plures sunt vita, cognitione, & appetitu sensitiuo prææditæ: videmus enim pecudes viuere, sentire, imaginatione, memoria, estimatiua, sensu communi, visu, auditu: & aliis sensibus obiecta cognoscere, discernere, æstimare; percipere voluptates, & dolores; rapi affectionibus amoris, odij, vindictæ, audaciæ. Atqui vita, cognitio, voluptatis, dolorisque perceptio, passiones amoris, & odii non possunt fieri ex solis particulis quantitatis variè figuratis, ac localitèr motis: ergò particulæ illæ non possunt esse principia rerum naturalium. Maior videtur certa. Minor etiam constat, quis enim putet cognitionem in hoc solo consistere, quòd vna particula quantitatis, quæ ex seipsa cognoscitiua non est, alteri collidatur. aut ex hoc fieri perceptionem voluptatis, affectum amoris, &c.

Respondere solent Renati discipuli ad hoc

hoc argumentum, quod vrgentiſſimum eſt, animalia non cognoſcere, nec percipere obiecta, nec propriè affici voluptate, aut dolore, nec tangi amore, vel odio: ſed eſſe inſenſibilia quædam naturæ artefacta, quæ licèt forinſecùs referant ea ſigna, quæ homines edere ſolent eiuſmodi cognitionibus, ac affectionibus præditi: attamen propriè non magis cognoſcunt, aut doloribus, ac voluptatibus afficiuntur, quàm ſimulacra, quæ ridentis, flentis, timentis, amantis ſpeciem referunt, quamuis intrinſecùs hæc non ſentiant; aut horologia, quæ ſignant horas, quamuis earum ſucceſſionem non cognoſcant.

Sed *hæc* reſpõſio prorsùs intolerabilis eſt; Tum quia repugnat ſenſui communi, & receptiſſimis ab initio mundi nationibus; Tùm quia Scriptura Sacra paſſim cognitionem aliquam tribuit animantibus, & perceptiones voluptatis, ac doloris; Tùm quia detrahit ſine vllo prorsùs fundamento perfectionem operibus Dei, quaſi verò non potuiſſet Deus vitam ſenſitiuam cognitionem, & perceptiones voluptatis, ac doloris animalibus tribuere. Tùm demùm quia non explicat, ſed penitùs deſtruit naturæ phœnomena omnibus enim indiciis conuincimur animalia eſse vita, ſenſitiuaque cognitione prædita, & planè ſic liceat tam aperta repudiare indicia, eadem licentia poterit quiſque fingere alios homines non eſse ratione prę[ditos], ſed eſse hominum ſimulacra, vita, ſenſu, ac ratione carentia, quamuis extrin-

ſecùs

que quantitas vnius adamantis, aut vnius aquæ, est tota continua, nec constat ex quantitatulis inter se diuisis; quarum quælibet habeat propriam figuram; sed habet omnes suas partes continuatas, & ab inuicem indiuisas, ac sub vnica totali figura comprehensas.

Probatur tertiò conclusio; Principia rerum naturalium talia esse debent: vt ex iis omnia naturalia fieri possint: Atqui ex particulis quantitatis, per figuras, & localem motum variatis omnia naturalia fieri non possunt: ergò non possunt principia rerum naturalium. Maior patet; Probatur minor; in rebus naturalibus plures sunt vita, cognitione, & appetitu sensitiuo præditæ: videmus enim pecudes viuere, sentire, imaginatione, memoria, estimatiua, sensu communi, visu, auditu: & aliis sensibus obiecta cognoscere, discernere, æstimare; percipere voluptates, & dolores; rapi affectionibus amoris, odij, vindictæ, audaciæ. Atqui vita, cognitio, voluptatis, dolorisque perceptio, passiones amoris, & odii non possunt fieri ex solis particulis quantitatis variè figuratis, ac localitèr motis: ergò particulæ illæ non possunt esse principia rerum naturalium. Maior videtur certa. Minor etiam constat, quis enim putet cognitionem in hoc solo consistere, quòd vna particula quantitatis, quæ ex seipsa cognoscitiua non est, alteri collidatur. aut ex hoc fieri perceptionem voluptatis, affectum amoris, &c.

Respondere solent Renati discipuli ad

hoc

hoc argumentum, quod vrgentiſſimum eſt, animalia non cognoſcere, nec percipere obiecta, nec propriè affici voluptate, aut dolore, nec tangi amore, vel odio: ſed eſſe inſenſibilia quædam naturæ artefacta, quæ licèt forinſecùs referant ea ſigna, quæ homines edere ſolent eiuſmodi cognitionibus, ac affectionibus præditi: attamen propriè non magis cognoſcunt, aut doloribus, ac voluptatibus afficiuntur, quàm ſimulacra, quæ ridentis, flentis, timentis, amantis ſpeciem referunt, quamuis intrinſecùs hæc non ſentiant; aut horologia, quæ ſignant horas, quamuis earum ſucceſſionem non cognoſcant.

Sed hæc reſpōſio prorsùs intolerabilis eſt; Tum quia repugnat ſenſui communi, & receptiſſimis ab initio mundi nationibus; Tùm quia Scriptura Sacra paſſim cognitionem aliquam tribuit animantibus, & perceptiones voluptatis, ac doloris; Tùm quia detrahit ſine vllo prorsùs fundamento perfectionem operibus Dei, quaſi verò non potuiſſet Deus vitam ſenſitiuam cognitionem, & perceptiones voluptatis, ac doloris animalibus tribuere. Tùm demùm quia non explicat, ſed penitùs deſtruit naturæ phœnomena omnibus enim indiciis conuincimur animalia eſse vita, ſenſitiuaque cognitione prædita, & planè ſic liceat tam aperta repudiare indicia, eadem licentia poterit quiſque fingere alios homines non eſse ratione pręditos, ſed eſse hominum ſimulacra, vita, ſenſu, ac ratione carentia, quamuis extrin-

ſecùs

... nantur: quidni ergò poteru...
lle sensitiua carere, licèt plura eiu...
extrinsecùs exhibeant; Responde...
gna rationis esse leuissima, & in plur...
ficientia; quamuis enim in quibusda...
ribus videantur rationabilitèr proced...
infinitis aliis pereant contra rationen...
prætereà euidentissimis argumentis infr...
ferendis, disput. c. quæst. 6. art. 4 conui...
mur bruta esse irrationabilia: At verò cogn...
tionem sensitiuam illis inesse omnia indici...
probant, & nulla conuincens ratio contra...
ium suadet.

Probatur demùm quartò ratione, quam...
prà contra Atomistas vrgebamus: Nàm...
rincipia rerum naturaliū debent esse prin...
cipia veræ generationis; id est debent es...
se eiusmodi, vt saluemus ex his produci no...
uas in mundo substantias: sed principia Re...
nati non sunt eiusmodi: ergò non sunt ve...
ra principia rerum naturalium. Maior in...
frà probabitur accurratiùs: ostendemus...
enim nouas in Mundo produci substantias, &
non solùm præexistentes variari accidentali...
tèr; quam productionem vocant Physici
generationem substantialem; Minor verò
de se euidens est: nàm particulæ illæ quan...
itatis sua comixtione, agitatione, diuer...
sque figuris nihil possunt afficere nisi nouos
ertus, nouasque concretiones, non...
o nouum ens substantiale: Vndè Epicurus
con-

... ced...
... cipi...
... rum...
... quæ...
... notæ...
... uestiga...
... sanè de...
... rent, &...
... rissimi, ...
... de illis ...
... solet, pri...
... certa. Pri...
... sunt, ex q...
... ipsæ; & ha...
... occulta, & ...

conformitèr ad hæc principia vocabat ent naturalia *concretiones particularum, se atomorum*.

Obiectiones non refero, quia vix vllis rationibus sua principia stabilis Author, quem impugnamus: solùm duo dici possent ex eius doctrina deprompta. Primò principia Philosophiæ debere esse clara, & euidentia: Non occurrunt autem principia clariora, & euidentiora, quam extensio, figura, & motus localis, nam materia, & forma Peripateticorum sunt res obscuræ: ergò hæc sunt genuina veræ Philosophiæ principia. Secundò, ex his principiis, & conclusionibus ab illis deductis saluari, & explicari possint omnia naturæ phenomena: ergò non sunt alia quærenda, nec meliora ...anda.

...espondeo ad primum argumentum pro... æquiuocatione; Alia enim sunt prin... discursus nostri, & alia principia re... nstitutionis. Principia discursus sunt propositiones, seu veritates per se ... ex quibus ad veritates occultas in... as procedimus, & hæc principia ... t esse clara, & certa, cum decla... tificent conclusiones, sintq; pu... rimi luminis naturalis radii; & ... ligendum est; est quod dici ... ia debere esse per se nota, & ... ia verò constitutionis rerum ..., & à quibus ...

innotescunt, & à paucis inueniri, ac perspicacis intelligentiæ acumine lustrari possunt, adeò vt poeta meritò dixerit.

Felix qui rerum potuit cognoscere causas.

Vndè modus philosophandi, quem tenet Renatus hoc ipso suspectus est, quòd proferat quidem pro principijs constitutiuis rerum quædam ab omnibus cognita, & inuentu facillima; sed pro his explicandis assumat quædam doctrinæ principia non modò dubia, sed etiam falsa, & nulla satis conuincenti ratione suffulta: vt *quod omnis motus de se rectus est, nec nisi per violentam collisionem obliquetur, quod omne quod mouetur, semper moueatur, nec possit se suo motu exonerare, nisi illum alteri imponendo, &c.* [illegible]leat ergò hic philosophandi modus in his [illegible]æ clara, ac certa esse debent obscurus, [illegible]c dubius, in his verò, quæ latere, ac obscura esse consentiunt omnes sapientes, suspecta facilitate nimis apertus.

Ad secundum respondeo ex principiis Renati non posse reddi rationem rerum naturalium, vt suprà ostensum est præcipuè de cognitione, & vita brutorum. Deinde rationes, quas de quibusdam ex suis principiis reddit Renatus, vel violentæ sunt, vel gratuitæ, ac fictitiæ, quæque satisfaciant quidem imaginationi, non tamen intellectui, similes fabulosis illis narrationibus, quæ delectans quidem vt ingeniosæ, sed non persuadent, nisi fortè simplices. Demùm esto ex doctrina huius Authoris, explicari, aut potiùs imaginationis comprehensibilia fieri pos-

sent

sent naturæ phænomena, non tamen proptereà sequeretur eam esse veram sicuti eam adeò confidentèr iactat: nàm etiam aliis modis res à Deo fieri, & ab hominibus explicari possunt, Ptholomeus, Copernicus, & Ticho Brahe contrarias, & inter se pugnantes hypotheses, quæ proindè simul veræ esse nequeunt, in Astrologia constituunt, & tamen ex ijs quilibet astrorum phęnomena explicare potest; Quidni ergò à pari naturę phęnomena poterunt à viro ingenioso ex falsis suppositionibus declarari; præcipuæ cũ non nisi entium naturalium corticem, sensibus percipiamus. Hoc argumentum sibi in fine 4. partis proponit quidem, sed soluit solùm ex quadam defectuosa paritate, quam ideò referendam, & impugnandam omittimus, quia argumenta ex paritate sunt leuissima, & ad explicandum, quàm ad persuadendum accommodatoria.

§. III.

Statuitur vera sententia circa principia rerum naturalium.

CONfutatis aliorum opinionibus, nunc statuendum est quænam sint principia rerum secundùm Peripateticorum sentẽtiam. Ens autem naturale dupliciter considerari potest, scilicèt in fieri, & in facto esse, seu in statu generationis, & in statu constitutionis: Vndè explicanda sunt eius principia tàm generationis, quam constitutionis. Pro resolutione.

Dico

innotescunt, & à paucis inueniri, ac perspicacis intelligentiæ acumine lustrari possunt, adeò vt poeta meritò dixerit.

Felix qui rerum potuit cognoscere causas.

Vndè modus philosophandi, quem tenet Renatus hoc ipso suspectus est, quòd proferat quidem pro principijs constitutiuis rerum quædam ab omnibus cognita, & inuentu facillima; sed pro his explicandis assumat quædam doctrinæ principia non modò dubia, sed etiam falsa, & nulla satis conuincenti ratione suffulta: vt *quod omnis motus de se rectus est, nec nisi per violentam collu-*
ionem obliquetur, quod omne quod mouetur,
nper moueatur, nec possit se suo motu exo-
rare, nisi illum alteri imponendo, &c.
leat ergò hic philosophandi modus in his æ clara, ac certa esse debent obscurus, c dubius, in his verò, quæ latere, ac obscura esse consentiunt omnes sapientes, suspecta facilitate nimis apertus.

Ad secundum respondeo ex principiis Renati non posse reddi rationem rerum naturalium, vt suprà ostensum est præcipuè de cognitione, & vita brutorum. Deinde rationes, quas de quibusdam ex suis principiis reddit Renatus, vel violentæ sunt, vel gratuitæ, ac fictitiæ, quæque satisfaciant quidem imaginationi, non tamen intellectui, similes fabulosis illis narrationibus, quæ delectans quidem vt ingeniosæ, sed non persuadent, nisi fortè simplices. Demùm esto ex doctrina huius Authoris, explicari, aut potiùs imaginationis comprehensibilia fieri pos-

sent naturæ phænomena, non tamen proptereà sequeretur eam esse veram sicuti eam adeò confidentèr iactat: nàm etiam aliis modis res à Deo fieri, & ab hominibus explicari possunt, Ptholomeus, Copernicus, & Ticho Brahe contrarias, & inter se pugnantes hypotheses, quæ proindè simul veræ esse nequeunt, in Astrologia constituunt, & tamen ex ijs quilibet astrorum phęnomena explicare potest; Quidni ergò à pari naturę phęnomena poterunt à viro ingenioso ex falsis suppositionibus declarari; præcipuæ cũ nonnisi entium naturalium corticem, sensibus percipiamus. Hoc argumentum sibi in fine 4. partis proponit quidem, sed soluit solùm ex quadam defectuosa paritate, quam ideò referendam, & impugnandam omittimus, quia argumenta ex paritate sunt leuissima, & ad explicandum, quàm ad persuadendum accommodatoria.

§. III.

Statuitur vera sententia circa principia rerum naturalium.

CONfutatis aliorum opinionibus, nunc statuendum est quænam sint principia rerum secundùm Peripateticorum sentētiam. Ens autem naturale dupliciter considerari potest, scilicèt in fieri, & in facto esse, seu in statu generationis, & in statu constitutionis: Vndè explicanda sunt eius principia tàm generationis, quam constitutionis. Pro resolutione.

Dico primò : Principia generationis rerum naturalium sunt materia , forma , & priuatio . Ita docet Aristoteles hic , in cuius sententiam vnanimi consensu extinctis aliorum Philosophorū opinionibus omnes deinceps conspirarunt. Conclusio autem supponit entia naturalia substantialitèr generari & corrumpi , quod infrà magis declarabitur ; & videtur constare , tùm ex communi omnium sensu , & loquendi modo ; tùm experientia , qua cernimus in mundo nouas rerum species generari , & posteà corrumpi Sic animal nascitur , & moritur ; ignis gignitur , extinguitur : caro formatur , & posteà destruitur ; itaut substantiæ illæ antequàm producerentur, non essent, & postquàm [illegible]iere , ampliùs non existant , sed ex illis [no]uum rerum genus essentialitèr diuersum [f]ormetur : Hoc posito .

Probatur euidentèr conclusio : Nàm tot sunt principia generationis rerum , quot requiruntur ad generationem nouæ substantiæ ; sed tria requiruntur ad generationem nouæ substantiæ ; ergò tria sunt generationis principia . Probatur minor ; Nàm generatio est transitus de non esse substantiali ad esse substantiale (tunc enim censetur noua substantia generari , quando antea non erat, & posteà est) ergò ad generationem nouæ substantiæ tria requiruntur scilicèt *non esse* , tanquàm terminus , qui relinquitur ; *esse* tanquàm terminus qui acquiritur , & subiectum transiens de non esse ad esse. *Non esse* , dicitur priuatio , id , quod dat esse dicitur

ur forma; & demùm ſubiectum, quod anſit de non eſſe ad eſſe, dicitur materia.

Confirmatur concluſio: Nā quidquid naturalitèr fit, ex aliquod fit: vt enim dicit Phyſicorum axioma. *In rebus naturalibus ex nihilo nihil fit*: Sed ſubſtantiæ naturales fiunt, ut patet de igne, planta, animal, &c. ergò datur aliquod ſubiectum commune ex quo fiant res naturales, quodque in omnia ſubſtantiarum genera ſit tranſmutabile: tale autem ſubiectum dicitur materia. Sed quia materia iſta de ſe indifferens eſt ad omnia rerum genera, ſicut cera ad omnes figura, dari debet prætèr materiam aliquod aliud principium determinās ipſam ad certam ſpeciem entis naturalis, v. g. ad eſſendum hominem, vel ignem, vel arborem. Illud autem principium dicitur forma, cuius varietas rerum naturalium diſcrimina facit: Nàm quando materia recipit formam aquæ, eſt acqua, ſi illa forma expulſa introducatur forma lapidis, erit lapis, ſi forma ligni, erit lignum, &c. Patet autem, quod illa materia antequàm recipiat formam aliquam, non debet actu illam præhabere, ſed eſſe ſub carentia illius cum aptitudine ad illam recipiendam, quotieſcunq; occurret agens capax illius introducendæ: Hæc carentia formæ cum apitudine habendi illam dicitur priuatio: ergò tria concurrent ad generationem ſubſtantiæ naturalis ſcilicèt materia, forma & priuatio.

Obijcies primò: Priuatio non eſt principium generationis: ergò non ſunt tria prin-

non potest esse principium generati tis : sed priuatio est non ens : ergò non esse principium generationis.

Respondeo negando antecedens. Probationem distinguo maiorem : N non potest esse principium generati per modum partis influentis, concedo modum termini à quo negò : siquidem g ratio est mutatio de non esse ad esse : *non esse*, seu non ens est terminus à quo nerationis. Adde præterea, quòd priua non est purum non ens, sed non ens cum ap udine ad essendum, & ideò ratione ap dinis illius potest concurrere ad genera em.

nstabis : Priuatio non est in instanti, qu neratur aliquid ; ergò non principiat ge erationem.

Respondeo dato antecedente, distingu consequens, ergò non principiat generatio nem per modum termini à quo derelicti. nego : per modum partis constituentis ipsum genitum, concedo. Quod enim principi mutationem per modum termini à quo, no debet, esse, dum fit mutatio, sed potiùs ex cludi debet, & relinqui.

Obijcies secundò, Agens est etiam princi pium generationis : ergò dantur quatuo principia. Probatur antecedens. Nàm sic omne, quod fit ex aliqua materia fit : ita omne quod fit, ab aliquo agente fit.

Respondeo agens esse solùm principium extrinsecum, de quo modo non agimus.

Dices:

Dices: Etiam priuatio est tantùm princi-pium extrinsecum; siquidèm principiat per modum termini exclusi.

Respondeo: priuationem esse quidem extrinsecam genito, non tamen subiecto generationis: Oportet enim, vt subiectum generationis priùs intrinsecè fuerit priuatum forma, ad hoc, vt possit illam recipere: vndè priuatio est intrinseca generationi ex parte subiecti.

Objicies tertiò: Forma corrupta est etiam terminus à quo generationis; ergò sunt plusquàm tria principia.

Respondeo: Formam corruptam requiri solùm per accidens ad generationem, inquantum materia nequit esse sine forma, adeòque antequàm nouam acquirat, debet præextitisse sub veteri: Attamèn si materia posset esse sine vlla forma, nihilominùs fieret generatio. Vndè forma corrupta solùm se habet per accidens ad generationem.

Dices: Saltem dispositiones præuiæ con-[illegible]unt ad generationem: nam antequàm [illegible] ignis ex ligno, debet præcedere calor [illegible]mens, &c. ergò debent annumerari principia.

[illegible]spondeo dispositiones reduci ad ma-[illegible] veluti aliquid præparatiuum eius; [illegible] non annumerantur inter principia, [illegible]s omnes fateantur eas aliquomodo [illegible]ere ad generationem.

[illegible]secundò: *Principia entis geniti con-* [illegible] *principia in facto esse sunt solùm* [illegible]*teria scilicet, & for-*

Probatur facilè conclusio : Siquidem tot sunt principia entis geniti , seu in facto esse instituti , quo remanent transacta generatione : sed solùm duo remanent transacta generatione ; ergò sunt solùm duo principia entis geniti , seu in facto esse constituti . Maior patet ex terminis : Probatur minor ; Nàm adueniente forma excluditur priuatio ; vt dum materia ligni facta est ignis , cessat in ea priuatio ignis , ergò remanet solùm materia , & forma : Quæ duo principia , cùm sint maximi momenti , & veluti duo cardines entium naturalium : ideò accuratè sunt explicanda singulis quæstionibus . Cæterùm de priuatione nihil ampliùs dicendum occurrit solùm recolendum est ex Logica , priuationem esse carentium formæ in subiecto apto ad formam : Vndè duo dicit , scilicèt carentiam formæ , & aptitudinem ad recipiendam formam . Concurrit igitur ad generationem , quatenùs dicit aptitudinem ad formam , & necessariò prærequiritur ad hoc, vt materia sit susceptiua formæ .

QVÆSTIO SECVNDA.

De Materia Prima rerum naturalium.

EX præmissis constat duo esse principia constitutiua entis naturalis , materiam scilicèt, & formam . Nunc de vtraque sigillatim agendum est : & sanè , si quis consideret Antiquorum circa principia opinio-

opiniones, manifestè videbit omnes aliquo-
modo agnouisse ista duo principia, mate-
riale scilicèt, & formale, quamuis, vt ad-
uertit Aristoteles, non satis penetrauerint
vtriusque principij naturam, & conditio-
nes. In primis enim, qui ponebant pro
principio elementum aliquod, v.g ignem,
aut aquam, per illud principium intellige-
bant materiam; cui prætereà diuersam dis-
positionem adiungebant, vt raritatem, vel
densitatem; fluiditatem, vel soliditatem,
per quam materia illa communis in varia re-
rum genera formaretur. Democritus verò,
& Epicurus atomos, veluti rerum omnium
materiam statuebant; dispositionem verò
atomorum veluti formam agnoscebant, per
quam res diuersificarentur, sicuti lapides sunt
materia domus dispositio verò lapidum est
quasi forma eius, vndè patet omnes consen-
tire dari principium materiale, ex quo cun-
cta fiant, & principium formale, per quod
cuncta diuersificentur, ac in determinato
entis modo constituantur. Tota ergò diffi-
cultas est in explicanda natura illius materiæ,
quod fiat quinque articulis; in quorum pri-
mo quæretur, quid sit materia: In secundo,
an habeat actum entitatiuum, vel potiùs sit
pura potentia in omnia rerum genera versa-
tilis: In tertio, vtrùm habeat propriam exi-
stentiam: In quarto, an diuinitùs possit es-
se sine forma: In 5. tandem agetur de eius
proprietatibus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid sit Materia.

CVM notitia materiæ præcipuè depēdeat à cognitione generationis substantialis pauca statim de ipsa generatione dicenda sunt. Mutatio ergò, quam cernimus in rebus naturalibus, duplex est; vna accidentalis, altera substantialis: Mutatio accidentalis est transitus de vno accidente ad aliud accidens; vt dum homo ex indocto fit doctus, ex frigido calidus, ex paruo magnus dicitur mutari accidentalitèr; quia esse doctum, frigidum, calidum, respectu hominis sunt mera accidentia, quæ adueniunt, & abeunt manente adem hominis substantia. Cæterùm res iquando mutari videmus non modò secun- ùm accidentia; sed etiam secundùm ipsam ssentiam, & principia substantialia, quando scilicèt ex vna substantia fit alia, vt ex embrione homo, ex homine vermis; ex ligno ignis, ex igne aer. Hæc mutatio dicitur generatio substantialis, & solet definiri, Transitus de vno esse substantiali, ad aliud esse substantiale, seu de non esse; ad esse simplicitèr, quia esse substantiale dicitur esse simplicitèr, esse verò accidentale vocatur apud Philosophos esse secundùm quid.

Quòd autem detur hęc mutatio, seu generatio substantialis, licèt eam satis non agnouerint Antiqui Philosophi, attamèn probari potest duplicitèr: Primò à priori; nam vt ait Diuus Thomas Opuscul. cap. 74. Mundi perfectio exigebat, vt in eo essent

omnia

omnia substantiarum genera: sicut ergò in mundo sunt quędam substantiæ incorruptibiles, ita quoque esse debuerunt in eo quædam substantiæ corruptibiles, in quibus locum haberet generatio, & corruptio, ex quarum vicissitudine, veluti ex quadam pulcherrima scena mundi theatrum ornaretur. Adde prætereà, quod generatio nihil aliud est, quàm actio, qua vna substantia creata producit aliam: Sed debuit dari in mundo talis actio; ergò datur generatio substantialis. Probatur minor: Vt enim arguit Diuus Thomas Opusc. 2. cap. 124. Deus contulit substantiis non solùm vt essent, sed etiam vt alias sibi similes producere possent; vt sic Diuina fœcunditas reluceat, & participetur ab operibus Dei; ergò datur in creaturis actio, qua vna substantia producit aliam.

Secundò idem colligitur à posteriori: Cùm, enim essentia, seu substantia sit veluti basis, origo & radix omnium proprietatum, quę sunt in re, sicut ex ruina repentina totius ędificij colligimus mutasse fundamenta; ex ramorum ariditate colligimus radicis corruptionem; ex riuuli turbatione colligimus vitiatum esse fontem; ita quoque ex repentina, & irreparabili omnium proprietatum ruina manifestè colligimus corruptionem principiorum substantialium: Cùm ergò ad oculum cernamus rei nonnunquàm proprietates subitò, & irreparabilitèr corruere, vt in morte animalis cessat irreparabilitèr sensus, motus, omnis-

 que,

que, vitalis operatio, in combustione ligni cessant omnes eius proprietates, & loco earum ignis proprietates subrogantur; hinc euidentèr colligitur etiam principium substantiale mutatum esse, ac proindè dari corruptionem, & generationem substantialem. Hæc veritas confirmatur apertiùs in homine, quem certum est substantialitèr corrumpi in morte, inquantùm anima, quæ est principium eius substantiale, separatur à corpore; quam corruptionem substantialem colligimus à posteriori, ex eo quod videamus cessare omnes operationes, & proprietates hominis; ergò à pari dum videmus variari omnes operationes, & proprietates rei, ipsisque succedere operationes, & proprietates oppositas, manifestè inferendum est variatam esse radicem harum proprietatum, & operationum, scilicèt ipsam rei substantiam; proindèque dari generationem, & corruptionem substantialem: Qua veritate sic constituta facilè colligentur, quæcunque dicenda sunt circa materiam primam: Vndè.

Dico primò: Datur materia prima, seu quædam res in omnium substantiarum genera versatilis, sicut cera in omnes figuras variari potest.

Conclusio patet ex dictis quæstione præcedenti: Tùm quia in omni mutatione necesse est dari aliquod subiectum, in quo talis mutatio exerceatur: sed datur generatio substantialis, vt mox probabimus: ergò debet dari subiectum talis mutationis, idest materia prima: Tùm quia ex nihilo nihil fit naturalitèr: sed substantiæ naturales fiunt; ergò debent fieri ex aliqua materia: Tùm quia sicut ex nihilo nihil fit; ita quoque nulla res potest redigi in nihilum; ergò post omnem corruptionem rerum debet remanere materia, ex qua fiunt. Vndè veluti cernimus in officina artificum materiam aliquam, ex qua conficiunt sua artefacta, vt in officina Sculptoris lignum de se in omnes figuras transformabile, quod præsupponitur ad omnia sculptilia, & remanet illis destructis, ita quoque datur in officina naturæ quædam materia, ex qua fiunt substantiæ naturales, & quæ fit in omnes substantiarum species transformabilis.

Dico secundò: Materia prima rectè definitur: Primum vniuscuiusque rei subiectum; ex quo inexistenti omnes omnes res naturales fiunt. Hæc definitio recipitur ab omnibus, quam tradidit Aristoteles his verbis: *Materia est primum subiectum: ex quo, cum insit, aliquid fit primo, & non secundùm accidens*: Quæ verba in idem omninò redeunt cum nostris.

Explicatur: In primis materia dicitur primum subiectum, eò quod omni naturali generationi subijciatur, veluti lignum subijcitur sculpturæ, & dicitur signanter *primum*, quia non supponit aliquod aliud prius. Additur, *ex quo inexistente*; idest, intùs manente, & ipsam rei compositionem ingrediente *res omnes naturales fiunt*, quia nulla substantia naturalis, & corporea

que, vitalis operatio, in combustione ligni cessant omnes eius proprietates, & loco earum ignis proprietates subrogantur; hinc euidentèr colligitur etiam principium substantiale mutatum esse, ac proindè dari corruptionem, & generationem substantialem. Hæc veritas confirmatur apertiùs in homine, quem certum est substantialitèr corrumpi in morte, inquantùm anima, quæ est principium eius substantiale, separatur à corpore; quam corruptionem substantialem colligimus à posteriori, ex eo quod videamus cessare omnes operationes, & proprietates nominis; ergò à pari dum videmus variari omnes operationes, & proprietates rei, ipsisque succedere operationes, & proprietates oppositas, manifestè inferendum est variatam esse radicem harum proprietatum, operationum, scilicèt ipsam rei substantiam; proindèque dari generationem, & corruptionem substantialem: Qua veritate sic constituta facilè colligentur, quæcunque dicenda sunt circa materiam primam: Vndè.

Dico primò: Datur materia prima, seu quædam res in omnium substantiarum genera versatilis, sicut cera in omnes figuras variari potest.

Conclusio patet ex dictis quæstione præcedenti: Tùm quia in omni mutatione necesse est dari aliquod subiectum, in quo talis mutatio exerceatur: sed datur generatio substantialis, vt mox probabimus: ergò debet dari subiectum talis mutationis, idest materia prima: Tùm quia ex nihilo nihil fit naturalitèr: sed substantiæ naturales fiunt; ergò debent fieri ex aliqua materia: Tùm quia sicut ex nihilo nihil fit; ita quoque nulla res potest redigi in nihilum; ergò post omnem corruptionem rerum debet remanere materia, ex qua fiunt. Vndè veluti cernimus in officina artificum materiam aliquam, ex qua conficiunt sua artefacta, vt in officina Sculptoris lignum de se in omnes figuras transformabile, quod præsupponitur ad omnia sculptilia, & remanet illis destructis, ita quoque datur in officina naturæ quædam materia, ex qua fiunt substantiæ naturales, & quæ fit in omnes substantiarum species transformabilis.

Dico secundò: Materia prima rectè definitur: Primum vniuscuiusque rei subiectum; ex quo inexistenti omnes omnes res naturales fiunt. Hæc definitio recipitur ab omnibus, quam tradidit Aristoteles his verbis: *Materia est primum subiectum: ex quo, cum insit, aliquid fit primo, & non secundùm accidens*: Quæ verba in idem omninò redeunt cum nostris.

Explicatur: In primis materia dicitur primum subiectum, eò quod omni naturali generationi subijciatur, veluti lignum subijcitur sculpturæ, & dicitur signanter *primum*, quia non supponit aliquod aliud prius. Additur, *ex quo inexistente*; idest, intùs manente, & ipsam rei compositionem ingrediente *res omnes naturales fiunt*, quia nulla substantia naturalis, & corporea

est, quæ non fiat ex materia.

Præter hanc definitionem, aliam tradidit Aristoteles, dicens: *Materia non est quid, nec quale, nec quantum, nec aliquid eorum, per quæ ens determinatur*, vt insinuaret materiam de se nullam rem determinatè esse, sed aliquam potentiam ad omnium rerum speciem indifferentem. Breuior tradi posset definitio materiæ, dicendo. Materie est potentia substantialis, idest, natura quędam, ex qua fieri potest quęlibet substantia naturalis, sicuti ex ligno fieri potest quodlibet artificiosum simulacrum.

Necesse autem fuit; vt in rerum naturalis esset materia in omnium rerum genera ansformabilis: Primò, vt esset veluti :atrum, quo mirabilis illa generationum, corruptionem substãtialium scena peragetur.

Secundò vt deseruiret pulcherrimæ huic, quàm cernimus, substantiarum diuersitati: dum veluti Protheus alter in tam varias facies transformatur: Nam veluti ad laudem artificis, confert, quòd in eius officina sint varia artefactorum genera; ita quoque ad laudem supremi naturæ. Opificis, & huius mundi ornatum conducebat, vt in eo essent non modò accidentium, sed etiam substantiarum variæ species.

Tertiò, quia, vt suprà ex D. Thoma dicebamus, mundi venustas exigebat, vt in rebus essent quædam supremæ, Deoque simillimæ, quæ sẽper essent; quædam verò infimæ, & in rerum confinio positæ, quæ generationi,

ioni, & corruptioni obnoxię, quandoque
eſsent, quandoque non eſsent: Vndè in illis
nfimis oportebat eſse aliquid ſubiectum
verſatile inter quodlibet eſse, & non eſse,
cuiuſmodi eſt materia.

Quartò demùm, quia vt ſæpè dicit D.
Thomas, Deus, vt ſibi perfectè aſſimiliaret
creaturas non ſolùm contulit ipſis, vt eſsent,
ſed etiam vt agere poſsent: Vndè in rebus
corruptibilibus quodlibet producit ſibi ſimi-
le, vt ignis ignem, planta plantam, homo
hominem. Creaturę autem non poſsunt a-
gere ex nihilo: (hoc enim ſolius Dei pro-
prium eſt) Vndè ad hoc vt res producerent
ſibi ſimile, neceſse fuit illis à Deo ſubmini-
ſtrari materiam aliquam poſitam quidē ex-
trà nihilum, attamen ad nullum entis genus
determinatam, ex qua quodlibet agens poſ-
ſet facere ſibi ſimile.

Dico 3. Materia realitèr diſtinguitur à for-
ma ſubſtantiali.

Probatur concluſio: Nàm quę ſeparantur,
realitèr diſtinguuntur: Sed forma ſeparatur
à materia: ergò realitèr ab illa diſtinguitur.
Maior patet. Probatur minor: ſiquidem
pereunte homine, ſeparatur forma conſtitu-
tiua hominis ab eius materia; pereunte li-
gno, & in ignem conuerſo, deſinit forma li-
gni, & tamen manet eius materia ſub for-
ma ignis; ergò realitèr ſeparantur.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Materia prima ita sit pura potentia, vt nullum includat actum entitatiuum.

CVm materia sit quędam potentia substantialis, vt profundiùs innotescat eius essentia, discutiendum est, an in genere entis ita sit pura potentia, vt nullum prorsùs actum includat: Actus autem duplex est scilicèt actus essentiæ, & actus existentiæ: Actus essentiæ est, per quem essentia ponitur sub determinato essendi modo, & determinata rerum specie: Sic forma lapidis dicitur actus essentiæ lapidis: quia constituit lapidem in certo gradu entis: vndè illa essentia carebit actu essentiali: quæ de se ad nullum entis modum determinatur, sed vaga est, & indifferens ad omnes entis modos. Actus verò existentiæ est: per quem actualis quædam essentia ponitur perfectè extra causas, & nihilum, de quo plura dicentur in Mataphysica. Quæritur hic: vtrùm materia in sua entitate, prout distinguitur à forma substantiali, includat actum vel essentiæ, vel existentiæ: Prima difficultas resoluetur in hoc articulo: secunda verò in sequenti.

Dico: Materia in sua ẽtitate nullum includit actum essentiæ; sed est pura potentia in genere entis de se indifferens ad omnes essendi modos: sicuti cera nullam de se inclu-

dit figuram artificialem, sed est transformabilis in omnes figurarum modos. Conclusio est contra quosdam extraneos, quam tamen communitèr docent Thomistę omnes, & plures alii.

Probatur primò authoritate Aristotelis, qui expressè dicit, *materiam non esse quid, neque quale, neque aliquid eorum, per quæ ens determinatur*: Sed ens determinatur per actum essentialem; ergò materia in se nullum includit actum essentialem. Vndè idem Aristoteles dicit materiam se habere in ordine entis naturalis, sicut lignum in ordine artificiali; vndè veluti lignum de se nullam includit figuram artificialem, sed est in potentia ad omnes: sic materia est in potentia ad omnes actus essentiales. Expressus est etiam D. Th. qui perpetuò inculcat materiam esse puram potentiam in genere entis. Vndè 1. parte, quæst. 7. art. 2. *Materia*, inquit, *non est ens in actu, sed potentia tantum*. Et 7. metaph. lect. 2. *Materia per formam est ens actu cum de se sit potentia tantùm* quam etiam sententiam attribuit Platoni Op. 15. c. 7. Idem expressit Augustinus 12. Conf. c. 7. cum dixit: *Deo fecisti, Domine, vnum prope te*(scilicèt naturas) *aliud prope nihil*, scilicèt materiam quā ideò vocat *prope nihil*, quod nihil sit actu, sed in potentia ad omnia. Ideò Antiqui Poetæ materiam vocabant *chaos*, *&* *tenebras*, eò quod sit expers omnis perfectionis, & actualitatis.

Probatur ratione; Quod est in potentia

in ordine entis ſimplicitèr, non includit actum entitatiuum, & eſſentialem: Sed materia prima eſt in potentia in ordine entis ſimplicitèr; ergò nullum includit actum entitatiuum. Maior patet: Nam eadem res in eodem ordine non poteſt eſſe actus, & potentia; ſi igitur materia ſit potentia in ordine entis ſimplicitèr non poteſt in eodem ordine includere actum. Cùm autem ens ſimplicitèr ſit primum ens, in quo fundantur entia ſecundùm quid; & actus ſimplicitèr ſit prior, quàm actus ſecundùm quid; ſi materia ſit in potentia in ordine entis ſimpliciter, nullum prorsùs includet actum entitatiuum. Maior verò probatur: Nam materia ſt in potentia reſpectu huius, quod fit ex il-, ſed ens ſimplicitèr fit ex materia ergò ateria eſt in potentia in ordine entis ſimpliitèr. Maior patet. Minor verò probatur: Nam illud fit ex materia, quod producitur per generationem ſubſtātialem; ſed ens ſimplicitèr producitur per generationem ſubſtātialem; ergò ens ſimplicitèr fit ex materia. Maior certa eſt: Nam materia eſt principium ex quo aliquid generatur. Minor verò declaratur. Nam in eo differt generatio ſubſtantialis ab aliis productionibus, quod aliæ productiones terminentur ad aliquod ens ſecundarium, & accidentale, vt calefactio ad eſſe calidum: ægrotatio ad eſſe ægrum, quæ ſunt entia ſolùm ſecundùm quid, & accidentaria: at verò generatio terminatur ad ens ſimplicitèr, ideſt ad ens primarium, & ſubſtantiale, quod nullum ſuppo-

nit

nit prius; v. g. ad eſſendum hominem, plantam, lapidem, &c. Hęc ratio omninò profunda eſt, & iuxtà principia Ariſtotelis euidentèr conuincens. Vndè, vt clariùs explicetur.

Nota, veteres Philoſophos negaſſe in rerum natura produci ens ſimplicitèr, ideſt entitatem ſubſtantialem, & primam; quia, vt refert Ariſtoteles, non poterant intelligere, ex quo fieret prima illa entitas ſubſtantialis: vel enim, inquiebant, illud primum ens fieret ex nihilo, vel ex ente; non ex nihilo, quia ex nihilo nihil fit; non ex alio ente, quia quod iam eſt ens ſimpliciter, non fit ens ſimplicitèr. Vndè concludebant, nullum ens ſimplicitèr de nouò produci, ſed ſolùm id quod erat ens ſimplicitèr, variè modificari per quoſdam ſtatus ſecundarios, & accidentales; ac proindè negabant dari generationem ſubſtantialem, dicentes, omnem diuerſitatem rerum eſſe ſolùm diuerſam diſpoſitionem accidentalem entis ſimplicitèr, ſecundùm quod vel condenſebatur, vel rarefiebat, coagulabatur, vel fluidum fiebat, &c. Sed Ariſtoteles rem profundiùs conſiderans reperit dari in mundo veram generationem ſubſtantialem, ideſt, noua entia ſimplicitèr in mundo produci, quæ non fierent nec ex alio ente ſimplicitèr, ne ex nihilo, ſed ex aliquo medio inter ens, & nihilum, ſcilicèt ex quadam potentia entitatiua, quam vocauit materiam; quæ nec eſt nihil, nec ens actu, ſed realis potentia ad eſſendum. Ex quo patet Ariſtotelē docuiſſe mate-

riam

in ordine entis ſimplicitèr, non includit actum entitatiuum, & eſſentialem: Sed materia prima eſt in potentia in ordine entis ſimplicitèr; ergò nullum includit actum entitatiuum. Maior patet: Nam eadem res in eodem ordine non poteſt eſſe actus, & potentia; ſi igitur materia ſit potentia in ordine entis ſimplicitèr non poteſt in eodem ordine includere actum. Cùm autem ens ſimplicitèr ſit primum ens, in quo fundantur entia ſecundùm quid; & actus ſimplicitèr ſit prior, quàm actus ſecundùm quid; ſi materia ſit in potentia in ordine entis ſimpliciter, nullum prorsùs includet actum entitatiuum. Maior verò probatur: Nam materia ſt in potentia reſpectu huius, quod fit ex il-, ſed ens ſimplicitèr fit ex materia ergò ateria eſt in potentia in ordine entis ſimplicitèr. Maior patet. Minor verò probatur: Nam illud fit ex materia, quod producitur per generationem ſubſtãtialem; ſed ens ſimplicitèr producitur per generationem ſubſtãtialem; ergò ens ſimplicitèr fit ex materia. Maior certa eſt: Nam materia eſt principium ex quo aliquid generatur. Minor verò declaratur. Nam in eo differt generatio ſubſtantialis ab aliis productionibus, quod aliæ productiones terminentur ad aliquod ens ſecundarium, & accidentale, vt calefactio ad eſſe calidum: ægrotatio ad eſſe ægrum, quæ ſunt entia ſolùm ſecundùm quid, & accidentaria: at verò generatio terminatur ad ens ſimplicitèr, ideſt ad ens primarium, & ſubſtantiale, quod nullum ſuppo-

nit

nit prius; v. g. ad eſſendum hominem, plantam, lapidem, &c. Hęc ratio omninò profunda eſt, & iuxtà principia Ariſtotelis euidentèr conuincens. Vndè, vt clariùs explicetur.

Nota, veteres Philoſophos negaſſe in rerum natura produci ens ſimplicitèr, ideſt entitatem ſubſtantialem, & primam; quia, vt refert Ariſtoteles, non poterant intelligere, ex quo fieret prima illa entitas ſubſtantialis: vel enim, inquiebant, illud primum ens fieret ex nihilo, vel ex ente; non ex nihilo, quia ex nihilo nihil fit; non ex alio ente, quia quod iam eſt ens ſimpliciter, non fit ens ſimplicitèr. Vndè concludebant, nullum ens ſimplicitèr de nouò produci, ſed ſolùm id quod erat ens ſimplicitèr, variè modificari per quoſdam ſtatus ſecundarios, & accidentales; ac proindè negabant dari generationem ſubſtantialem, dicentes, omnem diuerſitatem rerum eſſe ſolùm diuerſam diſpoſitionem accidentalem entis ſimplicitèr, ſecundùm quod vel condenſebatur, vel rarefiebat, coagulabatur, vel fluidum fiebat, &c. Sed Ariſtoteles rem profundiùs conſiderans reperit dari in mundo veram generationem ſubſtantialem, ideſt, noua entia ſimplicitèr in mundo produci, quæ non fierent nec ex alio ente ſimplicitèr, ne ex nihilo, ſed ex aliquo medio inter ens, & nihilum, ſcilicèt ex quadam potentia entitatiua, quam vocauit materiam; quæ nec eſt nihil, nec ens actu, ſed realis potentia ad eſſendum. Ex quo patet Ariſtotelẽ docuiſſe mate-

riam

riam in ordine entis esse puram potentiam; nullumque includere actum entitatiuum.

Respondebis: Materiam esse quidem potentiam in ordine entis simplicitèr, ideòque à Philosophis vocari ens in potentia, immò puram potentiam: non tamen ita vt nullum habeat actum entitatiuum, sed quia eius actus est imperfectus, & vlteriùs complebilis per formam: Vndè simplicitèr loquendo materia est potentia, secundùm quid tamen, & imperfectè est ens in actu, aliàs esset nihil.

Sed contrà: Nam materia non potest habere actum entitatiuum, qualiscunque sit: ergò nulla solutio. Probatur subsumptum: Nam per illum actum entitatiuum qualemcunque constituetur in ratione entis, & substantiæ actualis: sed materia non potest esse ens, & substantia actualis: ergò. Maior patet; & in primis quòd per illum actum materia esset ens actuale: nam munus actus entitatiui est constituere aliquid in ratione entis actualis: quod etiam esset substantia actualis per illum actum constat: nam actus ille esset actus substantialis, & non accidentalis; ergò constitueret materiam in ratione substantię actualis. Minor verò declaratur: si enim materia esset actualis substantia, & ens actu; esset primum ens actu, ac proindè ens simplicitèr; vndè per generationem materia non fieret ens simplicitèr, & actualis substantia, sed solùm reciperet accidentarias modificationes: nam id quod est non fit, vt rectè dicebant Antiqui si igitur

ma-

materia sit de se actualis substantia, & ens simpliciter, ex ea per generationem non fiet ens simpliciter, & actualis substantia. Hoc argumentum insinuat D. Thomas Opusc. 15. cap. 7. his verbis *Cum ponitur materia ens actu, nihil differt dicere materiam, substantiam rei; sic enim Antiqui Naturales, qui ponebant materiam esse aliquod ens in actu, dicebant materiam esse rerum omnium substantiam.*

Ex quo patet, vel negandam esse generationem entium, & substantiæ simpliciter, id est primi entis, vel dicendum materiam esse puram potentiam in ordine entis, & substantiæ.

Impugnatur secundò ista responsio: Nam si materia ex se haberet actum entitatiuum: talis actus non esset secundum quid: & imperfectè actus, sed actus simpliciter: consequens est falsum; ergò, & antecedens. Probatur sequela: Nam actus primus substantialis, & qui est basis omnium aliorum, est actus simpliciter; sed actus materiæ, siquidem haberet, esset talis; ergò Maior patet. Vt enim habetur ex D Thoma Op. 31, sicut esse substantiale, seu primum esse, est esse simpliciter, ita actus substantialis, qui est primus, & basis aliorũ, est actus simpliciter. Minor verò declaratur; & in primis quòd talis actus esset substantialis, patet; non enim esset accidentalis: quòd etiam esset primus, nàm supponeretur ad omnes aliòs: quod etiam esset basis aliorum, nàm alij reciperentur in illo tanquàm in primo. Neque refert,

quòd

quòd talis actus non esset perfectus: sed vlterius perfectibilis per formam; nam sicut perfici non est fieri simpliciter, sed solùm secundùm quid; ita quòd aliquid sit actus imperfectus, & vlterius perfectibilis, non impedit quin sit actus simpliciter. Adde, quod si materia haberet actum qualemcunque, non posset dici pura potentia in ordine substantiæ, & entis; Nam sicut puræ tenebræ sunt , in quibus nihil est de luce etiam imperfecta: ita pura potentia est, in qua nihil est de actu etiam imperfecto.

Respondebis tandem (& est vltimum effugium Aduersariorum) actum entitatiuum materiæ non esse actum propriè dictum, & physicum, sed solùm actum mataphysicum, seu potiùs logicalem: inquantùm scilicet materia, cùm sit res quædam & non purum nihil, habet differentiam, qua distinguitur ab alijs rebus; quæ differentia dicitur actus metaphysicus.

Sed contrà est; Tùm quia omnis actus metaphysicus debet fundari in actu physico: Tùm quia materia differt ab alijs rebus, inquantùm est pura potentia; hic enim est proprius eius character: ergò differentia materiæ non est actus etiam metaphysicus. Cæterùm, si illam differentiam, quamuis non sit actus, Aduersarij velint vocari actum, erit purus istius nominis abusus.

Probatur tertiò conclusio, euertendo fundamentum Aduersariorum. Licèt materia non includat vllum actum, non sequitur eam esse

e purum nihil, ſicut contendunt Aduer-
ij, ergò nullum eſt eorum fundamen-
m. Probatur antecedens: Nam, vt ait Ariſ-
teles, & cum eo D. Thomas 1. Phyſic. lect.
inter purum nihil, & ens actu, datur me-
um, ſcilicèt potentia realis, & poſitiua,
omnes actus entitatiuos; ergò ex eo quòd
ateria non ſit purum nihil, non ſequitur
am eſſe ens actu, ſed ſolùm puram poten-
am realem, & poſitiuam. Vndè Ariſtoteles
iuiſit ens reale in actum, & potentiam; vt
nſinuaret aliquam entitatem dari, quæ ſit
ura potentia in ordine entis.

Probatur vltimò concluſio rationibus con-
globatis: Nam primò in definitione ma-
teriæ ne quidem veſtigium actus apparet;
ergò materia nullum includit actum. Pro-
batur conſequentia; definitum enim co-
gnoſcitur per definitionem.

Secundò, ſi materia includeret actum;
vel eſſet actus purus, vel mixta ex actu, &
potentia. ſi eſt actus purus, ſeu tota actus,
cur dicitur potentia & non potiùs actus ſi
miſcetur ex actu, & potentia, ergò non eſt
prima potentia, primumq; ſubiectum.

Tertiò, tota entitas materiæ conſiſtit,
in eo, quòd ſit receptiua formæ ſubſtantia-
lis, per quam fiat actu ſubſtantia: atqui eſſe
receptiuum formæ non eſt eſſe ens actu, ſed
potiùs ens in potentia; ergò tota entitas ma-
teriæ conſiſtit in hoc quòd ſit potentia.

Quartò ſi entitas materiæ eſſet actus, vel
eſſet actus ſubſiſtens, vel actus informans:
Non primum, quia actus ſubſiſtens eſt
per-

perfectior actu informante; non secundùm etiam, quia alias esset forma; ergò nullo modo est actus.

Quintò, si materia esse actus, vel esset actus substantialis, vel accidentalis: neutrum dici potest; ergò nullum. Maior patet: Nam ens actus diuiditur in substantiam, & accidens. Minor probatur: & in primis quòd actus materiæ non sit accidentalis, de se patet: nam materia pertinet ad rationem substantiæ; quòd verò non sit actus substantialis efficacitèr probatur: Nam forma definitur ab omnibus, actus primus substantialis; ergò materia non habet ex se actum substantialem.

Sexto, omnis actus essentialis, & entitatiuus est forma, vt sæpè repetit D. Thomas, quòd formet, & determinet essentiam ad certum genus entis; & modum essendi, sed materia non est forma: ergò nec actus entitatiuus.

Septimò demùm, quæro ab Aduersarijs quid intelligant per actum essentialem? vel enim intelligant omne id, quod non est nihil; itaut actus opponatur nihilo, & quidquid non est nihil dicatur actus; & in hoc sensu sine dubio materia erit actus, quia non est nihil: sed res aliqua; Attamèn hoc modo vsurpare nomen actus, est abuti terminis quia inter nihil & ens actu mediat potentia realis. Vel intelligunt per actum essentialem aliquid determinatũ in linea entis, & exprimens specialem modum essendi: in quo sensu dixit D. Thomas: *actum*

esse

ſe id, quod determinat potentiam : & ſic materia non eſt actus, quia de ſe eſt quid indeterminatum, & ad omnes entis materialis ſpecies indifferens.

Concludendum eſt igitur cum D. Thoma 1. contra Gent. cap 43. in rebus tres gradus reperiri. Inuenitur enim aliqua res, quæ eſt actus tantùm, ſcilicèt Deus optimus maximus: & alia res, quæ eſt potentia tantùm ſcilicèt materia prima: & demùm alia res, quæ miſcetur ex actu, & potentia, cuiuſmodi ſunt omnes creaturę inter Deum, & materiam primam poſitæ. Vndè, vt arguit idem Sanctus Doctor 1. p. quæſt. 105. art. 1. ad 2. ſicut Deus eſt actus purus, nullam habens potentialitatem ita quoque materia eſt potentia pura nihil includens de actu: ideò ſubſtantiæ, quæ fiunt ex materia prima, dicuntur fieri ſimplicitèr, quia ſunt prima entia: quæ non ſuperædificantur alicui enti, ſed immediatè producuntur ex potentia eſſendi ſimplicitèr ſcilicèt ex materia prima. Ens autem ſimplicitèr dicitur, quod eſt primum non ſuperædificatum alteri priori.

Obijcies 1. Quod eſt ſimile primo actui, eſt aliquomodo actus: ſed materia eſt aliquomodo ſimilis primò actui, ſcilicèt Deo: ergò eſt aliquomodo actus.

Reſpondeo conceſſa maiori diſtinguendo minorem: Materia eſt ſimilis primo actui, vt actus eſt, negò vt ens concedo, & nego conſequentiam: cum enim materia non ſit actus, non poteſt aſſimilari Deo in ratione actus,

actus. Attamèn cùm sit suo modo ens quamuis potentiale, & inchoatum tantùm, Ita quoquè assimilatur aliquomodo Deo in ratione entis.

Instabis: Atqui materia debet assimilari Deo, vt actus est; ergò nulla solutio. Probatur antecedens: Nam effectus debet assimilari causæ in eo, quod est ratio causandi; sed Deus causat res inquantùm est actus; ergò materia debet assimilari Deo inquantùm est actus. *Simile* argumentum sibi obijcit D. Thomas 1.p.q.44.art.2.ad 3.ex cuius doctrina ibidem tradita.

Respondeo negando antecedens: Ad probationem distinguo maiorem: Effectus debet assimilari causæ in eo, quod est ipsi ratio causandi, effectus adæquatè sumptus, concedo; inadæquatè sumptus, nego: Materia tem sola non est effectus Dei adæquatus; am proprius Dei effectus est ens actu; vndè cum materia sit solùm potentia entis non potest esse completus Dei effectus, sed simul cum forma sicut constituit vnicum ens, ita quoquè vnicum Dei effectum, qui causatur à Deo tàm secundùm id, quòd est in eo materiale, quàm secundùm, id quod est in eo formale.

Vrgebis: effectus etiam inadæquatus debet saltem imperfectè, & inchoatiuè assimilari suæ causæ in eo, quod est ei ratio agendi: ergò saltem materia erit inchoatiuè actus.

Respondeo etiam materiam esse inchoatiuè actum; non quòd ipsa sit aliquid actu,

sed

potentia ad actum: Potentia
eluti quędam inchoatio actus.
ia sic potest dici similis inchoa-
ctui.

.. Materia non est purum nihil;
actu: Probatur consequentia.
non est ens actu, videtur esse

co ex dictis: negando consequen-
vt dictum est ex D. Thoma; in-
, & purum, nihil, datur me-
cèt potentia, realis, quę nec est
ns actuale, sed solùm quędam
ntis actualis.

Atqui si materia esset solum in
tia, esset merum nihil: ergò nul-
Probatur antecendens; sic enim
tequàm produceretur, quia erat
otentia, erat purum nihil.

deo distinguendo antecedens: Si
et solùm in potentia esset merum
sset solùm in potentia obiectiua,
i esset solùm in potentia receptiua,
ua, nego. Explicatur potentia
est mera non repugnantia ad
; vt patet ex. D. Tho. 2. con
. vndè est merum nihil. Poten-
ua est realis entitas capax esen-
vndè non est nihil, sed aliquid
. Patet autem quòd materia non
ia primo modo, inquantùm non
, vt producatur, sed secundo
nquantùm est res quędam poten-
mnia entia transformabilis: Et
ideò

ideò non est omninò nihil sed vt dictum est ex Augustino propè nihil.

Vrgebis; Potentia non potest impleri nisi per actum; Atqui materia, dum producitur, explet aliquam potentiam; ergò est Actus; Maior videtur certa, probatur minor: Nàm materia antequàm produceretur erat possibilis, postquàm verò est producta expleuit illam possibilitatem; ergò materia explet aliquam potentiam.

Respondeo distinguendo maiorem: Potentia non expletur nisi per actum, potentia propriè dicta, & realis, concedo; potentia negatiua, & impropriè dicta, nego; Et distinctione applicata minori, nego consequentiam. Explicatur: potentia propria, & realis est entitas actuum receptiua, intellectus dicitur potentia realis ca- x omnium scientiarum: & hæc non ex- tur nisi per actum. Potentia verò negatia, & impropria, quam potiùs dixeris possibilitatem, est mera non repugnantia ad essendum: & hæc expletur per omnem entitatem realem, siue illa entitas sit actus, siue potentia realis: vtrumque enim antequàm fieret, erat possibile. Hanc solùm potentiam, negatiuam dicitur explere materia, quando producitur: vndè non sequitur eam esse actum, sed solùm realem entitatem potentialem. Huius solutionis fundamentum tradit D. Thom. 2. con. Gen. cap. 37.

Dices: Quod est actualitèr extrà nihilum, est ens actu: sed materia est actualitèr extra nihilum per propriam entitatem: ergò est ens actu.

Res-

Respondeo distinguendo maiorem: Quod est actualitèr extrà nihilum, est ens actu, porro vt *Actualitèr* idem est, ac de facto, negò; prout *Actualitèr* est idem ac per aliquam actualitatem, concedo. Et ad minorem: Materia est actualitèr extrà nihilum, idest de facto, concedo, id est per aliquam actualitatem, nego. Explicatur solutio: Dupliciter sumitur *Actualitèr*. Primò vulgaritèr, prout idem est, ac de facto, sicut aliquis dicitur actualitèr mortuus, idest, de facto, & verè mortuus. Secundò sumitur philosophicè prout idem est, ac per aliquam actualitatem, sicut aliquis dicitur actualitèr doctus, postquàm consecutus est actualitatem doctrinæ. In hoc secundo sensu materia non est actualitèr extrà nihilum, idest, per aliquam actualitatem, quam ex se habeat; sed solùm est actualitèr extrà nihilum in primo sensu, idest, de facto, quia de facto non est nihil; Vndè non sequitur eam importare actualitatem, sicut non sequitur mortem importare aliquid actualitatis, quamuis aliquis dicatur actu mortuus.

Obiicies tertiò, Quod est bonm, est entitas actualis, sed materia est bona, ergò est entitas actualis. Minor est D. Thomæ. Maior probatur: Nam, vt idem, D. Thomas dicit, intantùm aliquid est bonum inquantùm est in actu.

Respondeo distinguendo maiorem: Quod est bonum actu completè, concedo: quod est bonum in potētia, & incompletè, nego. Materia autem non est bona actu, & perfectè,

sed

sed solùm inchoatiuè; seu, vt loquitur D. Thomas, *intantùm dicitur bona, inquantù est bona potentia.*

Dices; Omnis differentia est actus: sed materia prima suam habet differentiam; ergò est actus; Maior videtur certa: siquidem sicut genus est natura potentialis, ità quoquè differentia est natura actualis. Minor verò constat: Nàm materia differt à forma; ergò habet suam differentiam.

Respondeo distinguendo maiorem; Omnis differentia est actus, differentia propriè dicta, concedo; differentia impropriè dicta, nego. Materia autem propriè nec habet genus, nec differentiam; Nàm constare genere, & differentia proprium est entis completi; Vndè cum materia non sit ens completum, sed solùm quædam entis inchoatio, ideò non habet propriè genus, & differentiam.

Instabis: Atqui differentia materiæ, quantumuis sit impropria, debet esse aliqualitèr actus; ergò nulla solutio. Probatur antecedens: Nàm materia sublunaris differt à materia cœlesti, vt dicetur infrà, sed materia sublunaris non potest differre à cœlesti per puram potentiam, sed solùm per aliquem actum; ergò differentia materiæ debet esse aliqualitèr actus. Probatur minor; Nam materia sublunaris, & cęlestis non possunt differre in eo, in quo conueniunt; sed conueniunt in ratione potentiæ (siquidem vtraque est potentia;) ergò non possunt differre per potentiam, sed solùm per aliquem actu

Res-

Respondeo negando subsumptum: Ad probationem concessa maiori, distinguo minorem; Materia sublunaris non potest differre à cœlesti nisi per actum, intrinsecè importatum, negò: extrinsecè connotatum, concedo. Et similitèr ad consequentiam: ergò indifferentia materiæ debet esse actus, intrinsecè importatus, nego, extrinsecè connatus, concedo. Explicatur solutio: vt enim dicit D.Tho. 1. part. quæst. 66. art. 2. ad 4. *Cum potentia dicatur ad actum, eius in potentia est diuersum ex hoc ipso, quod ordinatur ad diuersum actum; vndè materia cælestis est alia à sublunari, quia non est in potentia ad formam elementi*: idest eò quòd connotet solùm formas cœlestes, & materia sublunaris formas sublunares: vndè differunt, non quòd importent actum, sed quòd respiciant diuersos actus.

Dices, sic se habet materia ad potentiam, sicut forma ad actum; sed forma non est ita actus purus, quin includat aliquam potentialitatem; ergò è contra materia non est ita pura potentia, quin includat aliquam actualitatem.

Respondeo negando maiorem, & paritatem; Nam licèt forma includat aliquid potentialitatis, materia tamen nihil includit de actualitate. Ratio, & disparitas est, primò quia nulla res creata potest esse perfectè actus hoc enim solius Dei est: vndè omnis creatura habet actualitate suam permixtam potentiam. At verò non est contrà rationem rei create, quòd sit pura potentia:

immò hoc maximè congruit infimæ rerum qualis est materia, vt sit pura Potentia; sicut suprema rerum, scilicèt Deus est purus actus. Secunda disparitas est, quia forma sicuti, & omnis alia res creata, est aliquid medium inter primum actum, scilicèt Deum, & primam potentiam, scilicet materiam; cum ergò medium participet de vtroque extremo, forma debet habere aliquid de actu, & aliquid de potentia: At verò materia est infima in rebus; vndè sicut supremum ens nihil habet de potentia; ita quoq; infima rerum nihil debet habere de actu. Vtramq; solutionem sæpe insinuat D. Th.

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrùm Materia prima habeat propriam existentiam.

ETsi præsentis quæstionis decisio facilè sequatur ex præcedenti (si enim materia nullum includit actum entitatiuum, non potest includere existentiam, quæ est perfectissimus, & vltimus actus in linea entis) vt tamen pleniùs discutiatur natura materiæ, id speciali articulo discutiendum suscipimus. Quid verò sit existentia ex professo dicetur in Metaphsica. Interim tamen, vt aliqualem, & ab omnibus receptum notionem eius tradamus, existentia est extrà nihilum, & extrà causas sistentia; siquidem tunc res existere dicitur, quando extra

extra causas, & nihilum sistitur. Quia verò aliqua res censetur sisti extrà causas, & nihilum, quando nihil ei deest requisitum ad rationem entis, ideò Metaphysici definiunt existentiam, vltimam entis actualitatem.

Circà præsentem difficultatem duplex est sententia: Prima est plurimorum extrà D. Thomæ scholam, qui dicunt materiam habere proprium, & partialem existentiam, & formam similitèr aliam existentiam partialem, ex quibus duabus constetur vnica totalis existentia compositi. Fundamentum eorum est, quòd putent, existentiam non distingui ab essentia. Vndè inferunt, quòd sicut materia habet partialem essentiam à forma distinctam, ità quoque, & partialem existentiam. Hoc fundamentũ ad radices euertemus in Metaphysica, vbi cum D. Thoma, & omnibus antiquis Philosophis ostendemus in toto composito substantiali vnicam esse existentiam realitèr distinctam à materia, & forma. Secunda verò sententia est D. Thomæ, omnium Thomistarum, & plurium aliorum, qui negant materiam primam de se habere propriam existentiam, docentes eam esse solùm potentiam realem, & positiuam ad existendum: cum quibus.

Dico: Materiam prima nullam de se habet existentiam, sed solùm existit per existentiam totius compositi, quam recipit mediante formam, sicut corpus viuit per vitam totius animalis, quã recipit mediante anima.

immò hoc maximè congruit infimæ rerum qualis est materia, vt sit pura Potentia; sicut suprema rerum, scilicèt Deus est purus actus. Secunda disparitas est, quia forma sicuti, & omnis alia res creata, est aliquid medium inter primum actum, scilicèt Deum, & primam potentiam, scilicet materiam; cum ergò medium participet de vtroque extremo, forma debet habere aliquid de actu, & aliquid de potentia: At verò materia est infima in rebus; vndè sicuti supremum ens nihil habet de potentia; ita quoq; infima rerum nihil debet habere de actu. Vtramq; solutionem sæpe insinuat D. Th.

ARTICVLVS TERTIVS.

trùm Materia prima habeat propriam existentiam.

ETsi præsentis quæstionis decisio facilè sequatur ex præcedenti (si enim materia nullum includit actum entitatiuum, non potest includere existentiam, quæ est perfectissimus, & vltimus actus in linea entis) vt tamen pleniùs discutiatur natura materiæ, id speciali articulo discutiendum suscipimus. Quid verò sit existentia ex professo dicetur in Metaphsica. Interim tamen, vt aliqualem, & ab omnibus receptum notionem eius tradamus, existentia est extrà nihilum, & extrà causas sistentia; siquidem tunc res existere dicitur, quando

extra causas, & nihilum sistitur. Quia verò aliqua res censetur sisti extrà causas, & nihilum, quando nihil ei deest requisitum ad rationem entis, ideò Metaphysici definiunt existentiam, vltimam entis actualitatem.

Circà præsentem difficultatem duplex est sententia: Prima est plurimorum extrà D. Thomæ scholam, qui dicunt materiam habere proprium, & partialem existentiam, & formam similitèr aliam existentiam partialem, ex quibus duabus constetur vnica totalis existentia compositi. Fundamentum eorum est, quòd putent, existentiam non distingui ab essentia. Vndè inferunt, quòd sicut materia habet partialem essentiam à forma distinctam, ità quoque, & partialem existentiam. Hoc fundamentũ ad radices euertemus in Metaphysica, vbi cum D. Thoma, & omnibus antiquis Philosophis ostendemus in toto composito substantiali vnicam esse existentiam realitèr distinctam à materia, & forma. Secunda verò sententia est D. Thomæ, omnium Thomistarum, & plurium aliorum, qui negant materiam primam de se habere propriam existentiam, docentes eam esse solùm potentiam realem, & positiuam ad existendum: cum quibus.

Dico: Materiam prima nullam de se habet existentiam, sed solùm existit per existentiam totius compositi, quam recipit mediante formam, sicut corpus viuit per vitam totius animalis, quã recipit mediante anima.

Hæc conclusio est D. Thomæ qui eam lucu lentèr tradit quæstione 4. de potentia, art. 1 dicens; *Materia non potest existere sine for ma, quidquid enim in rerum natura inue nitur, actu existit, quod quidem non ha bet materia, nisi per formam, quæ est actu eius. Vndè non habet sine forma in rerum natura inueniri. Et* 1. p. quæst. 16. art. 1 ad 3. *Materia*, inquit, *secundum se, ne que habet esse*, idest existere, *neque cognos cibilis est*. Idem satis innuit Aristoteles, qu dum soluit argumentum Antiquorum dicen tium materiam debere esse ens actu existen quia aliàs esset nihil; non dicit (quod sine d io satis in promptu esset) materiam haber tialem existentiam, sed solùm quòd in ens actu existens, & nihil datur me m, scilicèt potentia realis existendi, qu veluti prima entis inchoatio. Sen itur Aristoteles materiam non habere act existentiam, sed esse puram potentiam re ceptiuam existentiæ.

Probatur conclusio, primò ratione funda mentali; Existentia est entis extrà causas & nihilum sistentia: sed materia ex se non est ens constitutum extrà causas, & nihilum ergò materia ex se non habet existentiam. Maior patet, tùm ex ipso nomine, tùm e notione suprà tradita existentiæ tùm ex com muni Theologorum loquendi modo, q ideò vocant existentiam, *terminum natur* quia per eam terminatur productio rei Minor verò probatur. Nam ens censetur sisti extrà causas, & nihilum, quando ni hil

hil ipsi deest requisitum ad rationem entis: sed materia præcisè sumpta non est talis, qui nihil desit ad rationem entis requisitum, ergò materia ex se non est ens constitutum extrà causas, & nihilum. Maior patet: Nàm quamdiù res non habet ea, per quæ consti- tuitur in ratione entis, censetur adhuc esse in tendendia ad rationem entis; ac proindè nondùm sisti extrà causas, & nihilum, seu non esse in ipso termino entis, sed potiùs in via essendi. Minor verò probatur, nàm ma- teria non est, nisi quædam entis naturalis inchoatio, & per formam constituitur in ra- tione entis, sed inchoatio entis nondùm ha- bet omnia requisita ad rationem entis, ergò materia ex se non est talis cui nihil desit ad rationem entis. Vndè ex se non habet sisten- tiam extrà nihilum sed solùm tendentiam à nihilo ad ens cuius est inchoatio. Hanc ra- tionem duobus verbis complexus est D. Thomas 1. parte, quæst. 7. art. *Materia pri- ma*, inquit, *non existit in rerum natura per se ipsam, cùm non sit ens in actu, sed potentia tantùm.*

Confirmatur magis hæc ratio, Tùm quia ens naturale constat ex duobus, actu scilicet, & potentia; actus est ipsa forma, potentia verò est materia: Vndè non est ens naturale, nisi materia compleatur per formam: ac proindè materia sine forma non est ens existens, sed inchoatio entis, quæ com- pletur per formam, tùm quia eo modo ma- teria existit, quo est ens, existentia enim est actus entis, sed materia ex se non est ens

Hæc conclusio est D. Thomæ qui eam lucu
lentèr tradit quæstione 4. de potentia, art. 1
dicens; *Materia non potest existere sine for*
ma, quidquid enim in rerum natura inue
nitur, actu existit, quod quidem non ha
bet materia, nisi per formam, quæ est actu
eius. Vndè non habet sine forma in rerum
natura inueniri. Et 1. p. quæst. 16. art. 1
ad 3. *Materia*, inquit, *secundum se, ne*
que habet esse, idest existere, *neque cognos*
cibilis est. Idem satis innuit Aristoteles, qu
dum soluit argumentum Antiquorum dicen
tium materiam debere esse ens actu existen
quia aliàs esset nihil; non dicit (quod sine d
io satis in promptu esset) materiam haber
tialem existentiam, sed solùm quòd in
ens actu existens, & nihil datur me
m, scilicèt potentia realis existendi, qu
veluti prima entis inchoatio. Sen
litur Aristoteles materiam non habere act
existentiam, sed esse puram potentiam re
ceptiuam existentiæ.

Probatur conclusio, primò ratione funda
mentali; Existentia est entis extrà causas
& nihilum sistentia: sed materia ex se non
est ens constitutum extrà causas, & nihilum
ergò materia ex se non habet existentiam.
Maior patet, tùm ex ipso nomine, tùm e
notione suprà tradita existentiæ tùm ex com
muni Theologorum loquendi modo, q
ideò vocant existentiam, *terminum natur*
quia per eam terminatur productio rei
Minor verò probatur. Nam ens censetu
sisti extrà causas, & nihilum, quando n
hil

hil ipsi deest requisitum ad rationem entis: sed materia præcisè sumpta non est talis, qui nihil desit ad rationem entis requisitum, ergò materia ex se non est ens constitutum extrà causas, & nihilum. Maior patet: Nàm quamdiù res non habet ea, per quæ constituitur in ratione entis, censetur adhuc esse in tendendia ad rationem entis; ac proindè nondùm sisti extrà causas, & nihilum, seu non esse in ipso termino entis, sed potiùs in via essendi. Minor verò probatur, nàm materia non est, nisi quædam entis naturalis inchoatio, & per formam constituitur in ratione entis, sed inchoatio entis nondùm habet omnia requisita ad rationem entis, ergò materia ex se non est talis cui nihil desit ad rationem entis. Vndè ex se non habet sistentiam extrà nihilum sed solùm tendentiam à nihilo ad ens cuius est inchoatio. Hanc rationem duobus verbis complexus est D. Thomas 1. parte, quæst. 7. art. *Materia prima*, inquit, *non existit in rerum natura per se ipsam, cùm non sit ens in actu, sed potentia tantùm*.

Confirmatur magis hæc ratio, Tùm quia ens naturale constat ex duobus, actu scilicet, & potentia; actus est ipsa forma, potentia verò est materia: Vndè non est ens naturale, nisi materia compleatur per formam: ac proindè materia sine forma non est ens existens, sed inchoatio entis, quæ completur per formam, tùm quia eo modo materia existit, quo est ens, existentia enim est actus entis, sed materia ex se non est ens

nisi in potentia; est enim id ex quo fit ens: er gò materia non existit nisi in potentia.

Respondebis materiam esse ens inchoa tiuè, incompletè, & partialitèr: ideòque f sti extra nihilum incompletè, & partialitè sicque habere existentia incompletam, [illegible] partialem.

Sed contrà: Nàm ens incompletum, [illegible] inchoatum non potest habere vllam pro sus existentiam: ergò nulla responsio. Pro batur antecedens: Nam existentia essentiali ter est id quod aliquid sistitur, & terminat in linea entis, itaut vlteriùs non tendat a hoc, quod sit ens: si enim vlterius tend t ad essendum ens, sine dubio non intell etur sisti, & terminari: Atqui quod e m ens inchoatiuè, & incompletè, vlt s tendit ad hoc vt sit ens: ergò nullo m potest intelligi existens etiam partia tèr.

Confirmatur hæc impugnatio. Nàm e naturale non componitur ex materia, & for ma, sicut ex duabus partibus, quasi inte gralibus, vt imaginatur Aduersarij, qu rum quælibet actu partialitèr habeat ea, qu conueniunt toti sicut corpus componitur e partialibus membris: quorum quodlibet e actu partialitèr corpus; sed sicut ex parti bus essentialibus, quarum neutra etiam par tialitèr habet ea, quæ conueniunt toti esse tię, sicut viuens componitur ex anima, & cor pore, quorum neutrum seorsim viuit e tiam partialitèr. Vndè sicut repugnat cor pus habere sine anima etiam partialem vi tam,

tam, ita quoque repugnat materiam habere sine forma etiam partialem existentiam, cò quòd existentia sit actus totius entis, sicut vita totius animalis.

Dices; Anima homini separata est ens incompletum, & tamen habet propriam existentiam: ergò materia quamuis sit ens incompletum, potest habere propriam existentiam.

Respondeo 1. animam separata non habere existentiam partialem, sed totalem: vt enim dicit D. Thomas, anima hominis dat existentiam homini, quam postea totam retrahit ad se, quando in morte deficiunt dispositiones requisitæ, vt informet corpus. Vndè hoc exemplum nihil facit pro astruendis partialibus existentijs.

Respondeo secundò distinguendo antecedens: Anima hominis est ens incompletum, incompletione indigentiæ, quasi egeat aliquo ad essendum, nego: incompletione vlterioris communicabilitatis quatenus illud esse quod habet, potest vlteriùs communicare corpori concedo. Explicatur: Proprium est animæ humanæ, quòd sit per se substantia actualis, operans, subsistens, vt patet ex Aug. 10. de Trinitate, cap. 7. quia non est incompleta in ratione entis ob ingentiam, quasi egeat aliquo ad operandum, & essendum; habet enim existentiam, & operationem spiritualem, quæ non dependet à materia; sed incompletione vlterioris communicabilitatis, quia existentia, quam habet, est vlteriùs receptibilis in corpore.

nisi in potentia; est enim id ex quo fit ens: er- gò materia non existit nisi in potentia.

Respondebis materiam esse ens inchoa tiuè, incompletè, & partialitèr: ideòque[ ] sti extra nihilum incompletè, & partialitè[ ] sicque habere existentia incompletam, [ ] partialem.

Sed contrà: Nàm ens incompletum, [ ] inchoatum non potest habere vllam pro[ ] sus existentiam: ergò nulla responsio. Pro batur antecedens: Nam existentia essentiali ter est id quod aliquid sistitur, & terminat[ ] in linea entis, itaut vlteriùs non tendat a[ ] hoc, quod sit ens: si enim vlterius tend[ ] t ad essendum ens, sine dubio non intell[ ] etur sisti, & terminari: Atqui quod [ ] m ens inchoatiuè, & incompletè, vlt[ ] s tendit ad hoc vt sit ens: ergò nullo m[ ] potest intelligi existens etiam partia .tèr.

Confirmatur hæc impugnatio. Nàm e[ ] naturale non componitur ex materia, & for ma, sicut ex duabus partibus, quasi inte gralibus, vt imaginatur Aduersarij, quo rum quælibet actu partialitèr habeat ea, quæ conueniunt toti sicut corpus componitur e[ ] partialibus membris: quorum quodlibet e[ ] actu partialitèr corpus; sed sicut ex parti bus essentialibus, quarum neutra etiam par tialitèr habet ea, quæ conueniunt toti esse[ ] tię, sicut viuens componitur ex anima, & cor pore, quorum neutrum seorsim viuit e tiam partialitèr. Vndè sicut repugnat cor pus habere sine anima etiam partialem vi tam,

tam, ita quoque repugnat materiam habere sine forma etiam partialem existentiam, cò quòd existentia sit actus totius entis, sicut vita totius animalis.

Dices; Anima homini separata est ens incompletum, & tamen habet propriam existentiam: ergò materia quamuis sit ens incompletum, potest habere propriam existentiam.

Respondeo 1. animam separata non habere existentiam partialem, sed totalem: vt enim dicit D. Thomas, anima hominis dat existentiam homini, quam postea totam retrahit ad se, quando in morte deficiunt dispositiones requisitæ, vt informet corpus. Vndè hoc exemplum nihil facit pro astruendis partialibus existentijs.

Respondeo secundò distinguendo antecedens: Anima hominis est ens incompletum, incompletione indigentiæ, quasi egeat aliquo ad essendum, nego: incompletione vlterioris communicabilitatis quatenus illud esse quod habet, potest vlteriùs communicare corpori concedo. Explicatur: Proprium est animæ humanæ, quòd sit per se substantia actualis, operans, subsistens, vt patet ex Aug. 10. de Trinitate, cap. 7. quia non est incompleta in ratione entis ob ingentiam, quasi egeat aliquo ad operandum, & essendum; habet enim existentiam, & operationem spiritualem, quæ non dependet à materia; sed incompletione vlterioris communicabilitatis, quia existentia, quam habet, est vlteriùs receptibilis in corpore.

Vndè non censetur completa, donec communicetur, vt dicit Caietanus 1. parte, quæst. 76. articulo 1. Cæterùm materia, & omnes formæ præter animam rationalem sunt incompletæ etiam incompletione indigentiæ quatenùs egent sua comparte, vt constituantur in ratione entis; cuius signum est, quòd materia nunquàm reperiri potest sine forma, & aliæ formæ statim pereant, vbi separantur à materia: Vndè nec materia, nec aliæ formæ possunt habere existentiam sibi propriã & partialem, sed existunt in toto, & per totius existentiam.

Probatur prætereà conclusio variis rationibus, & quidem primò. Materia est solùm in potentia respectu termini generationis. Sed primum esse, seu prima existentia est terminus generationis; (nam generatio definitur, transitus de non esse, seu de non existere, ad esse, seu existere) ergò materia est solùm in potentia respectu existentiæ.

Secundò existentia est vltimus actus entis, qui proindè non competit nisi enti completo; sed materia non completur nisi per formam; ergò non existit nisi per formam.

Tertiò existentia est positio rei extrà omnes causas: Sed materia sine forma non est extrà omnes causas: adhuc enim non habet causam formalem; ergò non existit esse, & sine forma.

Quartò, existentia supponit formam; ergò non potest competere materiæ sine ipsa forma. Probatur antecedens: Actus secun-

dus

uis supponit primum: sed forma est primus actus materiæ; ergò materia supponit formam.

Quintò, existentia est actus perfectior quàm forma; ergò si materia de se non habet actum formalem: à fortiori nec actum existentiæ: Probatur antecedens ex Dionysio, qui referente D. Thoma, vocat existentiam formam formarum, & actualitatem actualitatum.

Sextò demùm: si materia prima haberet propriam existentiam, non posset componere vnum ens per secum forma: Consequens est falsum: ergò, & antecedens. Probatur sequela: Vnum per se dicitur, quod habet vnicum esse, & vnicam existentiam: atqui compositum ex materia, & forma non haberet vnicam existentiam, sed duas: ergò non esset vnum per se, sed solùm per accidens. Nec valet si dicas, existentiam materiæ comparari ad existentiam formæ, sicut potentia ad actum, ideòque facere vnum ens substantiale cum forma, quia, vt ait Aristoteles, vnum ens per se fit ex actu, & potentia.

Contrà enim est. Nam fieri non potest, vt idem in eodem genere sit actus, & potentia, ergò cùm existentia materiæ (si quam haberet) esse actus in genere existendi, non posset esse potentia in eodem genere. Vndè Diuus Thomas 7. de potentia, art. 2. ad 9. dicit, *esse, seu existentiam non posse comparari ad actum vlteriorem tanquam potentiam.*

Quæres ad pleniorem horum omnium intelligentiam, quomodo materia recipiat existentiam.

Respondeo quòd vt iàm dixi, in quolibet composito non nisi vnica existentia quæ est vltima entis actualitas, seu actus entis completi, & terminati in linea entis: vndè cùm materia compleatur in ratione entis per formam, recipit quoque existentiam mediante forma. Quomodo autem id fiat explicat Caietanus exemplo aptissimo lucis. Idem enim ordo seruatur ad participandam existentiam, quæ est diuinissima omnium formalitatum, vt sępè dicit Aristoteles, qui seruari solet ad recipiendam lucem, quæ est diuinissima qualitatum sensibilium: Sicut ergò ad participandam lucem, 1. requiritur aliquod subiectum capax lucis. 2. requiritur quædam dispositio in illo subiecto, qua fiat proximè capax lucis, scilicèt perspicuitas, seu diaphaneitas: 3. ea posita statim corpus illuminatur à Sole, & fit actu lucidum; ita quoque ad participandum esse, seu existere [nam pro eodem vtrumque sumitur) primò requiritur subiectum capax essendi; & huiusmodi subiectum est materia prima: Secundò requiritur quædam dispositio substantialis, per quam tale subiectum fiat proximè capax ad essendum, seu compleatur in ratione entis; & talis dispositio est forma: Tertiò demùm posita forma in materia statim in vi causæ efficientis datur existentia; Et sicut vnica datur in tali corpore perspicuo lucidi-

tas,

tias, quæ non est actus nec solius corporis, nec solius perspicuitas, & totius compositi ex corpore, & perspicuitates, ita quoq; datur in toto composito, v. g. in arbore, vnica existentia, quæ non est actus solius materiæ, aut solius formæ, sed totius compositi, ex materia, & forma. Eiusmodi exemplum rem omninò apertam facit, & adhuc magis inculcabitur in Metaphysica.

Applicari autem potest hæc doctrina existentiæ viuentis, quæ est ipsa vita: *Nam viuere viuentibus est esse, seu existere*, vt ait Aristoteles: videmus ergò in animali dari vnicam simplicem vitam quæ nec est animæ solius; nec corporis solius; nec partim corporis, partim animæ, sed totius coniuncti ex anima, & corpore: Vndè ad illam vitam primò requiritur subiectum capax vitæ, scilicèt corpus: secundò requiritur informatio animæ, nàm sine anima corpus viuere nequit. Deindè, vbi anima est in corpore, vt forma in materia, in eodem momento aduenit vita, tanquam actus totius compositi ex anima, & corpore, & inseparabilitèr concomitans animam. Quod ergò videmus in existentia viuentium, scilicèt in vita, pariter tribuendum est existentiæ aliarum rerum: itaut quælibet res habeat vnicã existentiam, quæ sit actus totius compositi, & adueniat materiæ per formam: Vndè D. Thomas sæpè dicit, quod *esse*, seu existere *sequitur formam, & datur per formam*.

Obiicies 1. Quod habet proprium fieri distinctum à fieri formæ, habet propriam

D 6 exis-

exiſtentiam: Sed materia habet proprium fieri diſtinctum à fieri formæ; ergò habet propriam exiſtentiam. Maior certa eſt: nam fieri dat eſſe, ſeu exiſtentiam; facere enim idem eſt, ac exiſtentiam dare. Minor verò probatur; nam materia facta fuit per creationem, formæ autem fiunt per generationem ſubſtantialem: Sed creatio eſt diſtincta à generatione: ergò materia habet proprium fieri diſtinctum à fieri formæ.

Reſpondeo negando minorem. Ad probationem diſtinguo maiorem. Materia facta fuit per creationem ad ſe ſpeciatim terminatam, negò; terminatam ad totum compoſitum, ſub quo creata eſt, concedo, concesſa minori, nego conſequentiam ob diſtinctione data. Explicatur ſolutio: mpoſſibile eſt, quod materia ſola creetur, ſed ſemper creatur totum cōpoſitum ex materia, & forma; Vndè *materia non creatur*, inquit D. Thomas, *ſed concreatur*, cuius rationem reddit 1. p. q. 45. art. 4. Quia creatio terminatur ad ens, vndè ſicut materia non eſt ens, ſed ſolùm inchoatio entis, & completur in ratione entis, quando eſt in toto compoſito: ita quoque creatio non terminatur ad materiam, ſed ad totum compoſitum.

Inſtabis: Materia ſaltem aliquomodò terminat creationem ergò ſaltem aliquomodò exiſtit.

Reſpondeo diſtinguendo conſequens: Exiſtit per exiſtentiam partialem ſibi propriam, nego: per exiſtentiam totius compoſiti, in

ti, in quo creatur, concedo. Solutio patet ex dictis.

Vrgebis. Ergò materia pereunte compoſito corrumpitur, quod eſt contra Ariſtotelem, & D. Thomam. Probatur conſequentia; Corrumpi eſt amittere eſſe; atqui materia pereũte compoſito, amittit eſt ſiquidem non habet aliud eſſe, ſeu exiſtere, quam totius compoſiti: ergò pereunte compoſito materia corrumpitur.

Reſpondeo negando conſequentiam. Ad probationem diſtinguo maiorem; Corrumpi eſt amittere eſſe, ita vt nullum aliud eſſe ſubrogetur, concedo, ſi aliud eſſe ſubrogetur, negò. Materia autem quando deperdit vnum eſſe, v. g. exiſtenciam ligni, ſtatim recipit aliud eſſe, v. g. eſſe ignis: Nam *corruptio vnius eſt generatio alterius*. Vndè materia non deperdit, ſed ſolùm mutat exiſtentias. Sicut ergò ſeruus non dicitur liberari ex eo, quod ab vna ſeruitute tranſeat ad aliam, nec homo nudus ex eo, quod deponendo vnam veſtem aliam ſimul induat; ita nec materia dicitur corrumpi, cum ita vnum eſſe deponat, vt aliud ſtatim recipiat.

Obiicies 2. Quod eſt prius compoſito, non exiſtit per exiſtentiam compoſiti; ſed materia eſt prior compoſito, ergò non exiſtit per exiſtentiam compoſiti. Maior videtur certa: Minor verò probatur; Nam cauſa eſt prior effectu, & principium prius principiato; Sed materia eſt cauſa, & principium compoſiti; ergò &c.

Reſ-

exiſtentiam: Sed materia habet proprium fieri diſtinctum à fieri formæ; ergò habet propriam exiſtentiam. Maior certa eſt: nam fieri dat eſſe, ſeu exiſtentiam; facere enim idem eſt, ac exiſtentiam dare. Minor verò probatur; nam materia facta fuit per creationem, formæ autem fiunt per generationem ſubſtantialem: Sed creatio eſt diſtincta à generatione: ergò materia habet proprium fieri diſtinctum à fieri formæ.

Reſpondeo negando minorem. Ad probationem diſtinguo maiorem. Materia facta fuit per creationem ad ſe ſpeciatim terminatam, negò; terminatam ad totum compoſitum, ſub quo creata eſt, concedo, concesſa minori, nego conſequentiam ab diſtinctione data. Explicatur ſolutio: impoſſibile eſt, quod materia ſola creetur, ſed ſemper creatur totum cõpoſitum ex materia, & forma; Vndè *materia non creatur*, inquit D. Thomas, *ſed concreatur*, cuius rationem reddit 1. p. q. 45. art. 4. Quia creatio terminatur ad ens, vndè ſicut materia non eſt ens, ſed ſolùm inchoatio entis, & completur in ratione entis, quando eſt in toto compoſito: ita quoque creatio non terminatur ad materiam, ſed ad totum compoſitum.

Inſtabis: Materia ſaltem aliquomodò terminat creationem ergò ſaltem aliquomodò exiſtit.

Reſpondeo diſtinguendo conſequens: Exiſtit per exiſtentiam partialem ſibi propriam, nego: per exiſtentiam totius compoſiti, in

ti, in quo creatur, concedo. Solutio patet ex dictis.

Vrgebis. Ergò materia pereunte compoſito corrumpitur, quod eſt contra Ariſtotelem, & D. Thomam. Probatur conſequentia; Corrumpi eſt amittere eſſe; atqui materia pereũte compoſito, amittit eſt ſiquidem non habet aliud eſſe, ſeu exiſtere, quam totius compoſiti: ergò pereunte compoſito materia corrumpitur.

Reſpondeo negando conſequentiam. Ad probationem diſtinguo maiorem; Corrumpi eſt amittere eſſe, ita vt nullum aliud eſſe ſubrogetur, concedo, ſi aliud eſſe ſubrogetur, negò. Materia autem quando deperdit vnum eſſe, v. g. exiſtentiam ligni, ſtatim recipit aliud eſſe, v. g. eſſe ignis: Nam *corruptio vnius eſt generatio alterius*. Vndè materia non deperdit, ſed ſolùm mutat exiſtentias. Sicut ergò ſeruus non dicitur liberari ex eo, quod ab vna ſeruitute tranſeat ad aliam, nec homo nudus ex eo, quod deponendo vnam veſtem aliam ſimul induat; ita nec materia dicitur corrumpi, cum ita vnum eſſe deponat, vt aliud ſtatim recipiat.

Obiicies 2. Quod eſt prius compoſito, non exiſtit per exiſtentiam compoſiti; ſed materia eſt prior compoſito, ergò non exiſtit per exiſtentiam compoſiti. Maior videtur certa: Minor verò probatur; Nam cauſa eſt prior effectu, & principium prius principiato; Sed materia eſt cauſa, & principium compoſiti; ergò &c.

Reſ-

Respondeo 1. cum Caietano Opusc. d
e,& essentia q. 8. distinguendo maiore
od est prius composito: prioritate te
s, concedo prioritate naturæ, & ca
atis, nego. Prioritas enim naturæ n
rioritas existendi, sed solùm priori
andi: Vndè non impedit simultatem
em: & ideo, quod est prius natura
st existere per existentiam illius, qu
osterius, quia vtrumque simul rea
xistit. Patet autem, quod licèt mater
ior composito prioritate causæ, & n
, attamen non est prior prioritate
poris, quia nullum instans tempor
in quo materia non sit in aliquo comp

espondeo 2. distinguendo eandem ma
n: Quod est prius secundùm realitatem
ntiæ, nego: secundùm actualitatem
ntiæ, concedo; Et ad minorem. Ma
est prior composito secundùm realita
otentiæ, concedo; secundùm actua
m existentiæ nego; Materia enim
de se non est nisi potentia essendi, &
ndi: ita quoque præcedit solùm com
m secundùm realitatem potentiæ,
erò secundùm actualitatem existen
m ipsa non existit nisi in toto com
. Aliis terminis dari posset hæc solutio
do: Quod est prius per modum entis
eti, concedo; quod est prius per
n inchoationis entis, nego. Ratio est,
vt iam ostendimus, existentia est
ntis completi; vndè illud solùm exi-

stit,

ſtit, quod eſt ens completum.

Inſtabis; Atqui etiam materia in illo priori naturæ, quo concipitur præſupponi ad formam, & compoſitum exiſtit; ergò nulla ſolutio. Probatur ſubſumptum: Quod intelligitur cauſans; intelligitur exiſtens: ſed materia in illo priori intelligitur cauſans compoſitum: ergò intelligitur exiſtens.

Reſpondeo negando ſubſumptum. Ad probationem diſtinguo maiorem; Quod intelligitur cauſans, per modum cauſæ efficientis, concedo: per modum cauſæ materialis, nego. Ratio eſt, quia cauſa efficiens cauſat per modum dantis exiſtentiam effectui: cùm autem nemo det, quod non habet, oportet quòd cauſa efficiens intelligatur exiſtens, antequàm cauſet, v. g. ſol ante lucem. At verò cauſa materialis cauſat per modum ſubiecti, & potentiæ recipientis eſſe, & exiſtentiam. Ad recipiendum autem exiſtentiam non oportet illam præhabere; vndè cauſa materialis in illo priori, in quo concipitur præuenire conſtitutionem compoſiti, non debet intelligi exiſtens, ſed tendens ad exiſtentiam.

Vrgebis; Atqui etiam quod cauſat per modum materiæ, debet per ſe exiſtere: ergò nulla ſolutio. Probatur antecedens: Quod eſt per ſe extra nihil, per ſe exiſtit; ſed quod cauſat etiam per modum materiæ per ſe eſt extra nihil: ergò per ſe exiſtit. Probatur minor, quod enim eſt intra nihilum, nihil cauſare poteſt.

Reſ-

Respondeo negando subsumptam. Ad probationem distinguo maiorem; Quod est extrà nihil completè, & totalitèr concedo; quod est extrà nihil inchoatiuè, & virtualiter, nego. Vt autem supra dictum est, materia secundùm propriam entitatem, & in illo priori naturæ in quo concipitur præuenire formam, est solùm extrà nihil inchoatiuè, inquantùm est quædam entis inchoatio.

Dices: Quod est extra causam efficientem, est completè extrà nihilum; sed materia prima, vt præuenit formam, est extrà causam efficientem: ergò est completè extrà nihil. Probatur minor; Nam causa efficiens materiæ est virtus creatrix; sed materia, vt præuenit formam est extrà virtutem creatricem; ergò est extrà causam efficientem.

Respondeo ex dictis distinguendo maiorem: Illud est extrà nihilum completè, quod est extrà causam efficientem, per modum effectus completi in ratione entis, concedo; per modum effectus incompleti, nego: Materia autem, vt præuenit formam, est solùm aliquid incompletum, & versatile, vndè impossibile est, quòd materia intelligatur completè esse, & conseruari etiam à causa creatrice, nisi sub aliqua forma. Imò, vt dicit D. Thomas, *Materia in Deo non habet propriam ideam, sed eandem ideam cum toto composito, nec creari vllo modo potest, nisi cum forma.*

Replicabis: ergò saltem materia ex se

ha-

abet exiſtentiam incompletam, & verſa-
em. Probatur conſequentia: Nam eo mo-
materia exiſtit, quo eſt extrà nihil, &
uſam efficientem; ſed per ſe eſt extrà ni-
l, & cauſam efficientem, ſaltem incom-
etè, & verſalitèr; ergò habet exiſtentiam
ltem incompletam, & verſatilem.

Reſpondeo negando conſequentiam. Ad
robationem, nego maiorem. Nam ad
xiſtendum non ſatis eſt rem eſſe quocunque
odo extra cauſam, & nihilum, ſed debet
ſe per modum rei completæ, & terminatę
linea entis, nam exiſtentia eſt terminus
ntis, in quo quieſcit productio rei.

Obijcies 3. & ſimul inſtabis contra datas
lutiones: Inter eſſe extrà nihil, & cauſas,
eſſe intrà nihil, & cauſas non datur me-
ium; ergò materia debet eſſe completè,
el intra, vel extrà nihil, & cauſas. Pro-
atur antecedens. Nam ens, & nihil im-
ediatè opponuntur.

Reſpondeo 1. cum Ioanne à Sancto Tho-
a diſtinguendo antecedens. Inter eſſe ex-
à nihilum; & cauſas, vel intrà nihilum,
cauſas non datur medium, ſecundùm rem,
durationem, quasi in mundo aliquid da-
poſſit, quod nec intrà, nec extrà cauſas,
nihilum de facto sit, concedo, non datur
edium ſecundùm præciſionem, nego.
uia, vt diximus ex Ariſtotele, & D.Thom.
er ens, & nihilum mediat potentia realis
ndi, quæ quamuis ſemper ſit, vel intrà,
extrà nihilum pro omni duratione, atta-
præſcindi poteſt ſecũdùm consideratio-

nem

nẽ ab ipsa forma, per quam completè po-
tur extrà nihilũ, sub quo statu præcisionis n
intelligitur esse, vel intrà, nec extrà nh
lum, sed aliquid medium, idest, tenden
à nihilo ad ens.

Respondeo 2. Dato antecedente, disti-
guendo consequens; ergò materia debet e
se vel intrà, vel extrà nihilum, per se ip
sam, nego; per existentiam quam habet
toto composito, concedo; Nam sicut form
purè corporea v. g. forma equi, est solùm
extrà, nihilum, inquantùm existit in com
posito equi, in quo saluatur, & quo destr-
cto perit; ita quoque materia est extrà nih
lum, in quantùm saluatur in aliquo comp
sito, per cuius existentiam existit. Et id
semper quidem existit extrà nihilum, nea
tamen per se præcisè, sed per existentiam
compositi in quo saluatur.

Obiicies 4. Materia per se subsistit; ergò e
per se existit. Consequentia patet; nam
subsistere, & existere sunt eiusdem ration
Probatur antecedens: Quod substat formæ
debet per se subsistere: sed materia subst
formæ: ergò debet per se subsistere. Maior
certa est: nam prius est per se subsistere
quàm substare alteri. Minor verò pate
nam effectus materiæ est substare fo
mæ.

Respondeo negando antecedens. Ad pro
bationem distinguo maiorem: Quod subst
formæ debet per se subsistere, quod subst
formæ accidentali, & secundariæ, co
cedo, quod substat formæ substantiali
nego.

mego. Explicatur solutio, Duplex est forma, vt infrà dicetur, vna substantialis, quæ dat esse simplicitèr, seu primum esse suo subiecto, ipsumque complet in ratione entis, & substantiæ, vt forma hominis, forma ignis, &c. Alia verò est forma accidentalis, quæ dat solùm aliquod esse secundarium, & secundùm quid, vt sanitas & albedo, &c. Dicimus ergò, quòd subiectum substans formæ accidentali debet quidem in se subsistere, quia forma accidentalis non dat, sed supponit esse substantiale, priùs enim est esse hominem, quàm esse doctum, vel sanum. Attamèn subiectum substans formæ substantiali non debet in se subsistere, quia hoc habet à forma substantiali. Solutio est D. Th. Opus. 31. Adde prætereà, quòd hoc argumentum nimis probat, nempè materiam esse nobiliorem forma, nam sustentans est nobilius sustentato.

Objicies vltimò: Existentia non distinguitur ab essentia: sed materia habet essentiam distinctam à forma; ergò, & propriam existentiam.

Respondeo negando maiorem; nam in Metaphysica probabitur omnem essentiam creatam distingui realiter ab existētia: Deindè quamuis existentia esset essentia, non esset tamen qualiscunque essentia, sed essentia actualis, & completa in genere entis: Vndè etiam dato principio Aduersariorum, non sequeretur materiam habere propriam existentiam, quia non habet esentiam completam in linea entis.

ARTI-

ARTICVLVS QVARTVS.

Vtrùm de absoluta Dei potentia materia existere possit sine forma.

FAtentur omnes materiam non posse naturaliter existere sine forma, quia vel ex se nullam habet existentiam, vel eam solùm habet dependentem à forma. Sed vtrùm saltem diuinitùs id fieri possit, dubium est inter Authores. Affirmant Scotus, & quidam extra D. Thomæ scholam, negant verò D. Thomas, & Thomistæ communiter. Pro intelligentia difficultatis.

Nota, in Deo duplicem distingui potentiam, aliam naturalem, & ordinariam, aliam supernaturalem, & extraordinariam, & absolutam. Potentia ordinaria est, qua se manifestat in effectibus ordinarijs, seu qua operatur iuxta naturam rerum, & leges ordinarias, quas Dei præscripsit sapientia in gubernatione rerum; vt dum ex semine arbor; ex arbore profertur fructus; hæc sine dubio fiunt per potentiam ordinariam. Potentia extraordinaria est, qua Deus operatur supra consuetum rerum ordinem, ex infinita illa virtute, quæ nullis terminis limitatur, sed vt loquitur Scriptura, dum (*facit potentiam in brachio suo*) & infinitam virtutem suam adhibet. Deus enim plus potest quàm fecerit, & ostendant effectus naturales, vt dicit D. Thomas 2. parte, quæst. 25. ex illa potentia extraordinaria operatur

ur, cùm in myſterio Euchariſtiæ acciden-a ſuſtinet ſine ſubiecto; in myſterio Incar-ationis humanam naturam vnit Diuinæ erſonæ; dum facit Virginem eſſe matrem, um mortuos vitæ reſtituit, &c. Huic autem otentiæ abſolutæ conceditur quidquid non nplicat contradictionem; vt enim dicit D. homas 1. parte, quæſt.25.art.3. Contradi-tio cùm dicat eſse, & non eſſe, ſimul de-ruit ens, ipſumque reddit impoſſibile, ſic eri etiam diuinitùs nequit, vt quæ facta unt, infacta reddantur, quod quis viuat ſi-e vita, quod detur triangulus ſine angulis, uod ſit homo ſine anima rationali, &c. Hoc oſito.

Dico: Fieri non poteſt etiam de poten-a Dei abſoluta, vt materia exiſtat ſine for-a. Ita D. Tho. Quodl. 3.q.3 art. 1. vbi ſic t. *Quod aliquid ſit & non ſit, à Deo fieri on poteſt, neque aliquid inuoluens contra-ctionem, & huiuſmodi eſt, materiam eſſe ne forma.* Idem repetit 1. parte, quæſt. 66. t.1. & aliis in locis.

Probatur concluſio ratione D. Thomæ. Si ateria exiſtere ſine forma, ſimul exiſteret, non exiſteret. Atqui hoc implicat contra-ctionem, ergo nec diuinitùs fieri poteſt. nor patet. probatur maior, & in primis, od exiſteret, ſupponitur, quòd verò non ſteret, ſic oſtenditur, Impoſſibile eſt ef-tum formalem haberi ſine forma; ſed tere eſt effectus formalis formæ, er-impoſſibile eſt habere exiſtentiam ſine na. Maior patet tùm ratione, nam effe-

ctus

ctus formalis est ipsa forma communica[...] vel saltem habetur per ipsam communi[...]tionem formæ; tùm inductione, sic eni[...] impossibile est viuere sine anima, esse alb[...] sine albedine, &c. Minor verò probatu[...] ipsa formæ definitione qua dicitur, id q[...] dat esse materiæ, seu quod facit materia[...] esse ens actu, vt ait D. Thomas 1.p.q.66.[...] 1. Vndè infert, *quòd dicere materiam exi[...]re sine forma, est dicere ens actu sine ac[...] quod implicat contradictionem*.

Confirmatur prætereà 1. Quia mate[...] non existit, nisi per existentiam formæ, [...]gò sine forma nequit existere. Secund[...] [e]xistentia est positio rei extra causas: sed [im]possibile est materia sine forma esse ex[tra] [c]ausas; ergò impossibile est eam sine for[ma] [e]xistere. Maior patet ex dictis. Minor p[ro]batur: Nam vna, & præcipua ex causis [ma]teriæ à qua intimiùs pendet, est ipsa for[ma] ergò sine forma impossibile est, vt sit ext[ra] causas. Tertiò exemplo; Nam sic se ha[bet] materia ad formam in existendo, sicut c[or]pus ad animam in viuendo: Sed impli[cat] contradictionem corpus viuere sine anim[a] ergò, & materiam existere sine forma. P[ro]batur paritas; tùm quia ipsa vita est exis[ten]tia entis animati; tùm quia sicut anima [dat] vitam; ita, & forma dat existentiam. Qu[ar]tò, si materia haberet aliquam existentia[m] sine forma, vel esset existentia spirituali[s] vel corporalis: Non primum, quia spiri[tua]litas essentialitèr repugnat materiæ; no[n] etiam secundum, quia existentia corporal[is]

da

dat eſse actu corpus; exiſtentia enim eſt actu id, quod eſt: Sed repugnat materiam eſſe actu corpus ſine forma: ergò nullam habere poteſt exiſtentiam ſine forma.

Probatur 2. Quod eſt eſsentialitèr incapax exiſtentiæ, non poteſt etiam diuinitùs exiſtere. Sed materia ſine forma eſt eſsentialitèr incapax exiſtentiæ; ergò nequit exiſtere ſine forma. Maior patet. Nam Deus non poteſt à rebus ipſis remouere eſsentiam, vt facere, quòd equus, cui eſsentialitèr repugnat rationalitas, ſit rationalis. Minor verò probatur, tùm quia exiſtentia eſt actus entis completi. Sed materia ſine forma eſt eſsentialitèr ens incompletum, ergò, & eſſentialitèr incapax exiſtentiæ, tùm quia ſubiectum eſt eſsentialitèr incapax actus ſecundarii ſine primo, ſed forma eſt actus primus entis, & materiæ: exiſtentia verò eſt actus vltimus vt patet ex dictis, & ſæpè repetit D. Thomas, ergò materia ſine forma eſt eſsentialitèr incapax exiſtentiæ. Maior patet inductione, ſic enim quia viſio eſt actus ſecundarius, impoſſibile eſt, vt quis videat ſine potentia viſiua, quia intellectio eſt actus ſecundarius, impoſſibile eſt, vt quis intelligat ſine intellectu.

Confirmatur hæc ratio. Nam vt dicitur communitèr, effectus cauſæ formalis, & materialis nec diuinitùs ſuppleri poſsunt. Sed quòd materia ſit capax exiſtendi, eſt effectus formalis formæ, ergò nec diuinitùs ſuppleri poteſt ſine forma.

Obiicies 1. Deus poteſt conſeruare acci-

dens

dens ſine ſubiecto, vt patet in Euchariſtia ergò, & materiam ſine forma. Proba[...] conſequentia. Nam materia minùs depe[...] det à forma, quàm accidens à ſubiecto, e[r]gò ſi diuinitùs accidens poteſt eſse ſine ſub[ie]cto, poterit, & materia eſſe ſine forma. Pr[o]batur antecedens. Priùs minùs depende[t à] poſteriori, quàm poſterius à priori. S[ed] materia eſt prior forma, ſubiectum verò [est] prius accidente, ergò materia minùs depe[n]det à forma, quàm accidens à ſubiecto.

Reſpondeo negando conſequentiam, & [ad] probationem nego antecedens. Nam vt i[n]quit Caietanus, plus dependet pura pote[n]tia ab actu, quàm actus imperfectus, qual[is] eſt accidens, ab actu perfecto. Ad prob[a]tionem, tranſeat maior, & diſtinguo min[or]em: Materia eſt prior forma, quantùm ad realitatem entitatis, concedo: quantù[m] ad actualitatem exiſtentiæ, nego: Ideſt ma[]teria cùm ſit receptiua formæ: præcedit [ip]ſam in ratione potentiæ receptiuæ, ſed qui[a] materia exiſtit per formam, ideò forma pr[æ]cedit materiam quantùm ad munus exiſte[n]di.

Obijcies 2. Deus ſe ſolo ſine cauſis ſecu[n]dis poteſt quidquid poteſt cum illis: ſed cu[m] forma poteſt dare exiſtentiam materiæ; er[go] etiam ſine forma idem poteſt præſtare.

Reſpondeo diſtinguendo maiorem: De[us] poteſt ſe ſolo quidquid poteſt cum cauſis ſe[]cundis, efficientibus, concedo, formalib[us] aut materialibus, nego: Nam vt ſuprà di[xi]mus: Deus non poteſt ſupplere effectú cau[sæ]

mate-

materialis, & formalis. Et ratio huius eſt, quia tales cauſæ cauſant per modùm partis, Deus autem non poteſt eſſe pars alicuius rei.

Obijcies 3. Deus poteſt ſupplere exiſtentiam creatam per propriam exiſtentiam, vt patet in humanitate Chriſti, quæ non exiſtit per exiſtentiam creatam, ſed per Diuinam, ſupplentem vices creatæ: ergò etiam poterit Deus communicare ſuam exiſtentiam materiæ, & ſic eam reddere exiſtentem ſine forma.

Reſpondeo diſtinguendo antecedens. Deus poteſt ſupplere exiſtentiam creatam per propriam in ſubiecto capaci exiſtentiæ, concedo; in ſubiecto incapaci exiſtentię, nego. Materia autem ſine forma eſt eſſentialiter incapax exiſtendi: ſicut corpus ſine anima eſt eſſentialitèr incapax viuendi.

ARTICVLVS QVINTVS.

De vnitate, appetitu, & ingenerabilitate Materiæ.

CONſtat ex dictis quid ſit materia: eam ſcilicèt eſſe puram potentiam in genere entis, & ſubſtantię, quæ de ſe nullum habet actum, nullamque exiſtentiam, ſed per formam completur in genere entis, & redditur exiſtens. Nunc breuitèr explicandum eſt, qualis ſit, ideſt quomodo ſit vna, quomodo formas appetat, & quomodo ſit incorruptibilis, & ingenerabilis,

Dico 1. Materia ex ſe non eſt perfectè,

: sed solùm imperfectè;

e: Nam eo modo est vna,
iidem vnitas est propria:
non est ens complete; ergò
tem completam, sed im-
vlteriùs trahi potest ad om-
, vt ad speciem homini
&c.
ria omnium sublunarium es
s, Materia verò corporu
ur esse diuersæ rationis;
rium. Prima pars est om-

experientia, tùm ratione:
idem; nam videmus mate-
ansire per omnes gradus en-
m, vt quę erat sub aqua,
a fit bitumem, deindè ignis
, hinc addensantur in aqua
in plantam, quàm nutr.
ansit in substantiam anima-
planta, &c. Tùm etiam ra-
teria sublunarium in eoden
nnes formas sublunares,
recipiendas; ergò est eius

pars est contrà plures Ant
ant, cęlos esse factos ex ma
, Plato quidem ex igne, Ex
quatuor elementis vn
18. de Ciu. Dei. cap. 4
c sententiam secutus, pul
im ab Atheniensibus, e
quòd

isset, Solem, quem vt Deum An-
rabantur, esse lapidem ardentem.
r tamen contrà illos, supponendo
n secunda parte ostendemus, sci-
esse incorruptibiles ab intrinseco:
nateria sublunaris est radix cor-
is ergò si cęli sint corruptibiles, de-
re materiam diuersam à subluna-
emotio effectus supponit remotio-
.

natur primò: Materia respiciens
èr formam, & materia respiciens
iter formam sunt diuersæ ra-
otentiæ enim differunt secundùm
espiciendi actus suos, vt dicit D.
q. 66. art. 2. ad 4. sed materia
amissibilitèr respicit formam; su-
erò respicit eam amissibilitèr, er-

ò: Si elementaris materia sit eius-
nis cum materia cęlesti, proindè
formæ cœlestis, mirum est quo-
tiuissima corpora, quales sunt cœ-
undant suam formam ad materiam
rem, sicuti ignis approximatus
ndit suam formam ad materiam.
d vt supponimus, ex elementis
ratur substantia cœlestis; ergò si-
materiã elementarem non esse ca-
rmæ cęlestis, & proindè formam
re materiã diuersam à sublunari.
. Materia appetitu innato appetit
rmat, eas quidem, quas nondùm ha-
habuit, appetitu quasi tendentiæ,

as verò, quas habet, appe
entiæ, & quietis; quas a
quodamodo inefficaci, & le
Antequàm probetur concl

uod appetitus eſt inclinatio
& ordo rei ad id, quod ſi
ê duplex eſt, innatus ſcilicèt,
itus innatus eſt, qui ab ipſa re
que vlla præuia cognitione
aturalis ponderis, & ord
rauia innato appetitu tendu
undi, leuia ad circumfere
bet res ad id, quod ſuæ na
. Appetitus elicitus eſt, q
n cognitione per modũ actu
s ſe mouet, & excitat ad ea
udicat: ſic homo appetitu el
res, diuitias, ſcientias, vi
uiuſmodi: ſic etiam pecud
o mouentur ad quærendum
a, loca ſibi commoda, &
onclusio non procedit de ap
gui nullus omninò reperitur
ò nec in rebus vita deſtitutis
ppetitu innato: itaut ſenſ
natura ſua tendere ad ſ
nari, & ordinari ad ipſas tu
n bonum, ſuamque per
onclusionis ſic explicatæ p
rs: Nàm appetere formas n
iàm ex ſe ordinari, & tend
materia ex natura ſua ordina
ad formas; ergò naturalit
eas

appetit; Probatur minor: Nam poten-
naturalitèr ordinatur ad actum, & in-
atio ad complementum; sed materia est
entia receptiua formæ, & inchoatio en-
quæ per formam completur: ergò ma-
ordinatur, & tendit ad formas.

robatur simul secunda, & tertia pars:
appetitus quando nondùm habet rem
am, dicitur appetitus desiderii; quan-
erò tenet ipsam, dicitur appetitus quie-
& complacentiæ: vt lapis dum est ex-
ntrum, veluti desiderat ipsum; dum
est in centro, quiescit in eo; ergò ap-
s materiæ respectu formarum: quas
àm habuit, est appetitus quasi desi-
respectu verò formæ, quam habet,
petitus complacentiæ, & quietis.

batur demùm quarta pars: Nàm ma-
naturalitèr loquendo non potest am-
habere formas, quas semel habuit:
em à priuatione ad formam non datur
sus; ergò appetitus quem habet ma-
espectu formarum, quas habuit, non
esse, nisi veluti inefficax, & secun-
iid.

cies; Quod non habet actum, non
appetitum: sed materia non habet
ergò nec appetitum.

. dist. maiorem: Quod non habet
non habet appetitum, per modum
tendentię, concedo; per modum
capacitatis, nego: Appetitus au-
eriæ non est actualis tendentia, sed
turalis capacitas ordinata ad formã.

Materia non appetit malum com-
]llus enim appetitus fertur in ma-
] si materia, quæ est sub vna for-
m appeteret, appeteret malum,
compositi: ergò materia, dum
uam formã, nullam aliam appetit
adeo materiam solùm per acciden-
er bonum totius vniuersi appete-
compositi: Primariò enim mate-
r omnem formam, quam non ha-
ius est capax, siue illa sit perfectio;
rfectior ea, quam habet; appet-
nas, inquantum est potentia adip-
tia autem indifferentèr se habet ad
n, & imperfectum, vt dicit D. Tho.
q. *66*. art. 2. sed quod dum illa no-
ntroducitur, alia expellatur, sic-
uatur vetus compositum, hoc est
ens, & quasi prætèr intentionem,
& tamen hoc ipsum non est purè
sed cedit in bonum totius vniuersi,
chritudo consistit in ea rerum
centium, modo intereuntium va-
ut pulchritudo comediæ consist-
te scenarum; vt autem dicit Sene-
rsus mundus histrioniam exercet.
Materia est incorruptibilis, & in-
s: vndè à solo Deo produci, &
test. Ita communitèr omnes.
ır conclusio; Nàm sicut naturali-
lo nihil generari potest: ita quo-
nihilum abire; ergò necesse est,
eneratio supponat materiã, & om-
tio relinquat materiam: ac proindè
ma-

materia nec generatur, nec corrumpitur, ſed eſt aliquid præſuppoſitum ad omnem generationem, & relictum poſt omnem corruptionem. Attamem toto compoſitum corrumpi poteſt, quia compoſitum conſiſtit in vnione materiæ, & formæ, quæ ſeparari poſſunt, ſicque deſtrueretur compoſitum, quamuis vtraque pars remaneat.

Licèt autem materia ſit incorruptibilis, dicitur tamen radix corruptionis propter capacitatem, qua poteſt omnem formam recipere; & cum receptio vnius formæ sit expulſio alterius, vt dum materia ligni recipit formam ignis, excluditur forma ligni, ſicut capacitas materiæ eſt cauſa, cur nouas formas recipiat, ſicque generentur noua compoſita: ita quoque eſt cauſa cur veteres abiiciat, ſicq; corrumpantur vetera.

QVÆSTIO TERTIA.

De Forma ſubſtantiali.

LVſtrauimus primum principium rerum naturalium, ſcilicet materiam ex qua fiunt, eamq; oſtendimus eſſe in ordine entis puram potentiam verſatilem in omnes entium naturalium modos: Nunc agendum eſt de forma ſubſtantiali, per quam materia fit ens actu, & quælibet res in ſua ſpecie conſtituitur. Circa formam autem tria quæremus tribus articulis. Primò, an, & quid ſit Secundò, quomodo educatur de potentia materiæ in re-

enitis: Tertiò, an idem dicendum sit d.
is rerum creatarum.

ARTICVLVS PRIMVS.

An, & quid sit forma substantialis.

uti per materiam substantialem intelli
mus id, ex quo fiunt omnia naturalia,
otentiam essendi simpliciter; ita quoque
Formam substantialem intelligimus id,
uod omnia in certa specie entis simpli
constituuntur, seu ipsum actum dantem
riæ esse simpliciter, idest primum esse.
ti enim in artefactis, lignum v. g. est
ria communis, ex qua fiunt omnes sta
figura verò ab artifice inducta quam
statuam in certa repræsentatione con
it, itaut idem lignum, dum habet figu
Cæsaris, sit statua Cæsaris, dum habet
am equi, sit statua equi; ita quoque
ria substantiarum sublunarium eadem
ommunis omnibus; sed dum varias for
suscipit, in varias substantiæ species tra
r: dum enim habet formam hominis,
omo; dum formam equi, fit equus; dum
am arboris, fit arbor. Hoc posito quæ
s, an detur talis forma substantialis, &
propriè sit. Antequàm quæstionem re
amus, aliquid de varijs formæ diuisioni
& acceptionibus prælibandum.
rma igitur generalissimè sumpta est id,
dat esse, vt dicit, D. Thomas Opusc.
eu id, quo res est id, quod est. A Græ-
cis

cis vocatur ἐντελέχεια idest, *perfectio*, eò quod omnis perfectio sit per formam, sicut capacitas perfectionis est per materiam; vndè Aristoteles eam vocat *pulchrum, optimum diuinum*. Dicitur etiam *actus*: eò quòd constituat, & determinet rem ad aliquem certum essendi modum, sicut materia dicitur *potentia*, eò quòd sit de se indifferens ad omnes essendi modos. Vocatur quoque *species*, seu *idea*, eò quod constituat, & distinguat species rerum.

Diuiditur autem primò in formam extrinsecam, seu exemplar, & formam intrinsecam, seu constitutiuam: Forma extrinseca est, quam res imitatur, vt idea in mente artificis concepta, dicitur forma extrinseca domus. Forma intrinseca est, quæ rem in suo esse constituit; vt anima rationalis est forma intrinseca hominis, qui per eam constituitur in specie humana.

Diuinitur 2. in formam subsistentem, & informantem: Forma subsistens est illa, quæ per se subsistit absque eo, quòd sit in aliquo subiecto: sic Angeli sunt forma subsistens; forma quidem, quia determinantur ad specialem essendi modum; subsistens verò, quia non recipiuntur in aliqua materia. Forma verò informans est, quæ in aliquo subiecto recipitur; vt forma equi, quæ recipitur in eius materia.

Tertiò, forma informans diuiditur in substantialem, & accidentalium. Substantialis est, quæ constituit substantiam in suo esse, seu quæ dat esse simpliciter, idest, primum

esse, quod nullum aliud supponit: sic anima equi tribuit ipsi esse substantiale, ipsumque in rerum natura primò constituit. Forma verò accidentalis est, quæ superuenit rei iam in suo esse substantiali constitutæ, ipsique tribuit aliquod esse secundùm quid, idest, secundarium; vt fortitudo, & velocitas sunt formæ accidentales equi, quia supponunt illum iam existentem in rerum natura, ipsique secundarias quasdam perfectiones afferunt, scilicèt esse fortem, & velocem. His suppositis, solùm hìc agitur de forma substantiali, quæ est præcipua, & aliarum radix, ac fundamentum.

Dico primò: Necesse est dari in rerum natura formam substantialem, quæ cum materia constituat entia naturalia. Ita modò tenent communitèr omnes Philosophi explosis antiquorum opinionibus, qui eiusmodi formas substantiales non agnouerunt.

Probatur primò conclusio: Nàm materia sola non potest constituere substantias naturales, ergò prætèr materiam necesse est dari aliam partem substantialem, quæ dicitur forma. Probatur antecedens: Nam pura potentia in genere entis non potest sola constituere substantiam naturalem; Sed materia, vt patet ex dictis, est pura potentia in genere entis; ergò non potest sola constituere substantiam naturalem, & proindè præter materiam, ex qua fiunt res naturales, datur forma, per quam fiant, & constituantur in ratione entis actualis.

Confirmatur: Nàm videmus in rebus varias

variasproprietates, quæ rei eſſentiam conſequuntur: itaut ſi aliquando interruptæ ſint, iterùm ab intrinſeco pullulent: ſic aqua ex natura ſua eſt frigida, & ſi fortè calefiat, remoto igne ſuæ frigiditati ſtatim reſtituitur: ſic animal naturalitèr habet motum, & operationes vitales, & ſi quando apoplexia interrumpantur, curato morbo ens ſtatim recuperat; ergò oportet dari in eſſentia talium rerum aliquod principium, & aliquam radicem ſubſtantialem, ex qua procedant tales proprietates; Atqui talis radix non poteſt eſſe ſola materia; ergò præter eam datur forma, quæ eſt radix proprietatum: Probatur minor: Nàm matĕria eſt eadem in omnibus: Sed proprietates non ſunt eædem in omnibus, immò ſæpè ſunt oppoſitæ inter ſe, vt proprietates ligni opponuntur proprietatibus ignis: ergò materiam ſola non poteſt eſſe radix proprietatum.

Probatur 2. Nam in generatione ſubſtantiali (quam dari ſuprà probauimus) acquiritur aliquid ſubſtantiale, quod antea non erat: Sed id, quod acquiritur, non poteſt eſſe materia prima; ergò eſt ipſa forma: Minor conſtat: Nam materia prima eſt ingenerabilis, & ſupponit ad omnem generationem ſubſtantialem, Maior verò declaratur tùm experientia, tùm ratione, Experientia quidem, ſic enim animal dum generatur, acquirit vitæ principium, quo conſtituitur ſubſtantia viuens, & dum moritur, illud deperdit, Sic dum ex ligno ſit ignis, caloris principium acquiritur, quod antea in

OTECA

materia ligni non erat, &c. Ratione etiam. Nam generatio est transitus de non esse simpliciter, seu de non esse substantiali ad esse simpliciter seu ad esse substantiale, v.g. de non esse animalis, vel hominis, ad esse animalis, vel hominis; ergò in generatione acquiritur id, per quod res est substantialitèr animal, vel homo. Hoc autem vocamus formam substantialem.

Confirmatur præterea. Nàm per formam intelligitur principium substantiale distinguens res naturales in varias species; sed datur tale principium: ergò datur forma substantialis. Probatur minor; Cum enim res sint diuersæ substantialitèr inter se, vt homo substantialitèr differt à pecude, & pecus ab arbore: necesse est dari principium substantiale distinctiuum eiusmodi rerum: Cum igitur materia sit eadem in omnibus, necesse est præter ipsam dari formam, cuius diuersitas substantiarum varietatem inducat.

His omnibus accedit testimonium fidei, quę docet in homine animam rationalem esse partem, & formam substantialem hominis, radicem omnium proprietatum, omnium sensuum, omnium operationum, ex qua, & corpore constituatur substantia humana: Hoc enim definitum est in Concilio Lateranensi; ergò etiam in cęteris rebus necesse est prætèr materiam dari aliquod principium substantiale, quod eas constituat cum materia, sitque radix operationum, & proprietatum cuiuslibet rei. Probatur conse-

conſequentia, & paritas: ſicut enim per aduentum animæ homo viuit, ac operatur, & per receſſum eius moritur; illaque anima eſt fons omnium, quæ conueniunt homini vt homo eſt; ita quoque in animantibus videmus eſſe aliquid, per cuius aduentum viuunt, & per cuius receſſum pereunt, quodque eſt fons, & radix omnium proprietatum; ergò etiam in alijs animantibus, (& idem dicendum de rebus inanimatis) eſt quædam forma ſubſtantialis, per quam ſunt, id quod ſunt, & quæ eſt fons omnium proprietatum.

Dices 1. In alijs rebus præter hominem formæ accidentales ſufficiunt ad diſtinguendas res: Nam ignis, & aqua non differunt, niſi inquantùm ignis eſt ſummè calidus, & aqua frigida.

Sed contrà: Nàm aſſignanda eſt aliqua radix in ſubſtantia ſummi illius caloris, & frigoris: ſiquidem niſi in ipſa aquæ eſſentia radicaretur frigiditas, non ita pertinaciter comitaretur aquam, vt ſi per violentiam expellatur, ſtatim remota extrema vi, pro-luat ab intrinſeco; quod idem videre eſt in alijs rebus. Hæc autem radix non poteſt eſ-e niſi forma ſubſtantialis aquæ: cuius ſignum ſt, quod ſi contingat aquam ſubſtantia-ter corrumpi, vt dum vertitur in aerem, on habebit amplius natiuam illam fri-ditatem: ſicuti, & ignis extinctus, & ſummum verſus non habet amplius mmum calorem, qui ſubſtantiam ignis nitatur.

Dices

Dices 2. Forma inhærens subiecto est accidentalis, Sed omnes illæ formæ, quas substantiales vocamus, inhærent alicui subiecto, scilicèt materiæ primæ, ergò sunt solùm accidentales.

Respondeo distinguendo maiorem, Forma inhærens subiecto per modum dantis ipsi esse simplicitèr, est accidentalis, nego, si inhæreat per modum actus secundarii afficientis solùm aliquod esse secundùm quid ut esse frigidum vel calidum, concedo. Differt enim forma substantialis ab accidentali, quòd quamuis vtraque sit in subiecto, attamèn substantialis dat suo subiecto esse simplicitèr, ipsumque constituit in linea entis, & substantiæ: accidentalis verò non dat, sed supponit in suo subiecto esse simplicitèr, cui adiungit aliquod esse secundarium substentatum in primo, Solutio est D. Thomæ 1 p.q.77.art.6.

Dico 2. Forma substantialis rectè definitur actus primus materię. Ità omnes post Aristotelem.

Dicitur in primis, *Actus*, ad differentiam materię, quæ est pura potentia, Dicitur, *primus*, ad differentiam existentiæ, quæ est actus vltimus entis, & ad differentiam formarum accidentalium, quæ sunt solùm actus secundarii, præsupponentes actum substantialem; Additur quòd sit actus materiæ, ad differentiam formarum per se subsistentium, quales sunt Angeli, quæ sunt actus, sed non recipiuntur in materia.

Pratèr hanc definitionem aliç tradi possunt,

ſunt, quibus prima hęc explicatur, & natura formę ampliùs declaratur. Dicitur enim: id per quod ſubſtantia eſt id, quod eſt, Nam quęlibet res eſt per ſuam formam, vt homo eſt homo per animam rationalem; vndè dicitur ab Ariſtotele, *ratiò quidditatis*, ideſt, conſtitutiuum rei in ſua quidditate, & ſpecie. Dicitur etiam *radix proprietatum*, eò quòd cum primum in genere ſit cauſa cęterorum, forma ſubſtantialis quę eſt primus actus in genere entis, debet eſſe cauſa actuum accidentalium, & proprietatum, quę procedunt ab ea ſicuti ſurculi à radice, vt dicit D. Thomas 1. p. q. 77 art. 6. Dicitur pretereà, id, quod dat eſse ſimplicitèr, ideſt, primum eſse. Nam ſicuti materia eſt potentia eſsendi ſimplicitèr, ita quoque forma eſt actus eſſendi ſimplicitèr, vndè per corruptionem recedente forma perit ſubſtantia, ſolumque remanent illius veluti ruinę; ſcilicèt materia, vt patet in morte animalis, & in combuſtione Igni.

Cùm autem operari ſequatur ad eſſe, & intantùm aliquid agit, inquantùm eſt in actu, vt ſæpè dicit D. Thomas: ſicuti forma eſt primus actus eſſendi, ita quoque eſt primum, & radicale principium operandi. Huius autem ratio altiùs peti poteſt ex eò, quòd per formam ſubſtantialem quælibet res participet naturam diuinam, ipſaque forma ſit quædam denatio, & imitatio primi, ac puriſſimi actus, ſcilicèt Dei; Deus autem non tantùm eſt in ſe perfectus per ſuam en-

titatem,

titatem, sed etiam operatiuus; vndè forma substantialis vtrumque hoc munus à Deo participat, & essendi, & operandi.

Sed notandum, quòd in Deo sunt duo genera operationum: vnum principalius, *ad intrà*, inquantùm seipsum, & in se alia cognoscit, & amat; Alterum minus principale, *ad extrà*, inquantùm suam perfectionem diffundere potest producendo creaturas, quantum earum conditio patitur, sibi simile. Et quia quæ vnitur in superioribus, diuiditur in inferioribus, hæc duplex operandi ratio ita distribuitur formis substantialibus, vt prima, & nobilior, scilicèt operatio immanens conueniat formis nobilioribus, seu spiritualibus, quales sunt Angeli, qui licèt non possint se ipsos diffundere ad extrà, producendo alios Angelos, attamen possunt se ipsos, & in se alia, immò Deum ipsum cognoscere, & amare, quòd sine dubio nobilissimum est operandi genus. Secunda verò, & minùs principalis operandi ratio conuenit formis ignobilioribus, scilicèt corporei, quæ licèt cognitione destitutæ sint, attamen vtrumque à Deo participant, & quòd in se perfectæ sint, & quòd hanc perfectionem ad extrà diffundere possint producendo sibi simile. Vndè Athanasius serm. 3. gestorum Conc. Nicæn. dicit, *Deus dedisse omnibus naturam similium propagatiuam*. Sic ignis suam formam diffundit, & sibi simile producit per combustionem: sic planta se ipsam propagat per semen; sic animal suam speciem multiplicat per generationem

em: Et generalitèr, quantum poſſibile eſt,
n his corporalibus quodlibet generat ſibi ſi-
nile, inquantùm quælibet forma ſubſtan-
ialis eſt ſui diffuſiua, & ſimilium effectuum
roductiua.

Dixi autem conſultò, quodlibet produ-
ere ſibi ſimile quantùm poſſibile eſt, quia
on omnia eodem modo id aſſequuntur, ſed
liqua imperfectè ſolùm, & analogicè, vt ſol
on generat ſolem, ſed aurum aliqualitèr
ibi ſimile, quædam verò etiam perfectè, vt
omo generat hominem, quercus quercum:
uius diuerſitatis ratio eſt, quia cum nulla
reatura agat ex nihilo, ſed ex materia qua-
am, neceſſe eſt, vt productio effectum ac-
omodetur materiæ, ex qua fit; Materia au-
em, circa quam agunt omnia corporalia eſt
nateria ſublunaris, quæ ſola capax eſt alte-
ationis, & generationis. Hæc autem ma-
eria eſt quidem capax omnium formarum
rum corruptibilium, vt ignis, aquæ, plan-
, hominis, ſed non eſt capax formarum
eleſtium. Vndè omnia corruptibilia poſ-
nt inducere in hanc materiam formam
m & ſic producere perfectè ſibi ſimile, vt
nta plantam; ſed cæleſtia corpora non
ſunt inducere in talem materiam formam
m, ideòque nec generare perfectè ſibi
le, ſed ſolùm aliquid accedens imperfe-
d ſuam ſimilitudinem; vt luna generat
ntum ſibi aliqualitèr ſimile in cando-
tellæ generant lapides pretioſos ſuum
rem imperfectè imitantes. Cæterùm,
odo licèt omnes formæ ſubſtantiales

ſint

ſint actiuæ, indigeant tamen accidentibus tanquàm immediatis ſuę efficacitatis miniſtris, dicetur in quæſtione de cauſa efficien[te].

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quę, & quomodo formæ rerum genitarum educantur de potentia materiæ.

EXplicata quidditate formæ ſubſtantialis nunc examinandum eſt quomodo producatur: Pro cuius intelligentia.

Notandum eſt 1. cum D. Th. 1. p. q. 65 art. 4. Quòd forma propriè non fit, nec producitur; vt enim dicit S. Doctor ex Ariſtotele 7. Met. *Id quod propriè fit, eſt compoſitum, Formæ autem corruptibilium rerum habent, vt aliquando ſint, aliquando non ſint, abſque hoc quod ipſa generentur, aut corrumpantur, ſed compoſitis generatis, & corruptis.* Et ratio eſt, quia vt idem dicit, ſi alicui competit fieri, & produci, ſicut eſſe per ſe: Forma autem propriè non habet eſſe, ſed eſt id, per quod compoſitum habet eſſe: & ideò non eſt propriè id quod fit: ſed ſolùm id, quo aliquid fit. Attamen ipſa etiam forma impropriè dicitur fieri. Quomodo autem fiat, id eſt, quod quærimus.

Notandum 2. Compoſitum duplici modo fieri poſſe, 1. per creationem, vt cœlum & elementa initio mundi à Deo creata ſunt: 2. per generationem, vt ignis ex ligno generatur. Differt autem creatio à generatione, quòd omnis generatio ſuppponit materiam

iam ex qua fiat res genita; creatio verò ni-
il supponit, sed totum ex nihilo producit,
tiam ipsam materiam. Quæritur ergò, quo-
nodo fiat forma tàm in composito genito,
uàm in composito creato. Primum in hoc
rticulo resoluetur: Secundum verò in se-
uenti.

Notandũ; Formas rerum genitarum esse
duplici differentia. Quædam enim sunt
orruptibiles, quæ scilicèt sine materia esse
on possunt; vndè cum pereunte composi-
expelluntur à materia funditùs pereunt:
c moriente equo perit simul forma equi,
uia debilior est, quàm quæ subsistere
ossit extrà materiam, & compositum;
eu, vt loquitur Caietanus, *sola non potest*
stinere suum esse. Quædam verò forma est
corruptibilis, quæ scilicèt superstes ruinæ
ompositi existit sine materia; Eiusmodi est
nima rationalis, quæ licèt sit communica-
lis materiæ, sicut, & formæ pecudum, at-
men proximè accedit ad Angelos, cum
ibus conuenit in intelligendo. Vndè pro-
r suam dignitatem ita independens est à
teria, vt illud esse, quod dat corpori,
it sola sustinere, sicq; separata subsiste-
De vtrisq; formis procedit præsens diffi-
as. Pro cuius resolutione.
ico primò: Formę corruptibiles rerum
ratarum fiunt per eductionem à mate-
u educuntur de potentia materiæ. Ità
nt communitèr omnes Philosophi: Quę
io vt intelligatur, paucis, & clarè expli-
m est, quid sit educi de potẽtia materię.

Edu-

titatem, sed etiam operatiuus; vndè forma substantialis vtrumque hoc munus à Deo participat, & essendi, & operandi.

Sed notandum, quòd in Deo sunt duo genera operationum: vnum principalius, *ad intrà*, inquantùm seipsum, & in se alia cognoscit, & amat; Alterum minus principale, *ad extrà*, inquantùm suam perfectionem diffundere potest producendo creaturas, quantum earum conditio patitur, sibi simile. Et quia quæ vnitur in superioribus, diuiditur in inferioribus, hæc duplex operandi ratio ita distribuitur formis substantialibus, vt prima, & nobilior, scilicèt operatio immanens conueniat formis nobilioribus, seu spiritualibus, quales sunt Angeli, qui licèt non possint seipsos diffundere ad extrà, producendo alios Angelos, attamen possunt ipsos, & in se alia, immò Deum ipsum cognoscere, & amare, quòd sine dubio nobilissimum est operandi genus. Secunda verò, & minùs principalis operandi ratio conuenit formis ignobilioribus, scilicèt corporeis, quæ licèt cognitione destitutæ sint, attamen vtrumque à Deo participant, & quòd in se perfectæ sint, & quòd hanc perfectionem ad extrà diffundere possint producendo sibi simile. Vndè Athanasius serm. 3. gestorum Conc. Nicæn. dicit, *Deus dedisse omnibus naturam similium propagatiuam*. Sic ignis suam formam diffundit, & sibi simile producit per combustionem: sic planta se ipsam propagat per semen; sic animal suam speciem multiplicat per generationem;

Et generalitèr, quantum possibile est corporalibus quodlibet generat sibi si- inquantùm quælibet forma substan- est sui diffusiua, & similium effectuum ctiua.

i autem consultò, quodlibet produ- bi simile quantùm possibile est, quia nnia eodem modo id assequuntur, sed imperfectè solùm, & analogicè, vt sol nerat solem, sed aurum aliqualitèr ile, quædam verò etiam perfectè, vt generat hominem, quercus quercum: iuersitatis ratio est, quia cum nulla a agat ex nihilo, sed ex materia qua- necesse est, vt productio effectum ac- tur materiæ, ex qua fit; Materia au- rca quam agunt omnia corporalia est sublunaris, quæ sola capax est alte- & generationis. Hæc autem ma- quidem capax omnium formarum rruptibilium; vt ignis, aquæ, plan- nis, sed non est capax formarum n. Vndè omnia corruptibilia pos- cere in hanc materiam formam c producere perfectè sibi simile, vt ntam; sed cælestia corpora non ducere in talem materiam formam deòque nec generare perfectè sibi d solùm aliquid accedens imperfe- n similitudinem; vt luna generat sibi aliqualitèr simile in cando- generant lapides pretiosos suum mperfectè imitantes. Cæterùm, icèt omnes formæ substantiales

sint

sint actiuæ, indigeant tamen accidentibus, tanquàm immediatis suę efficacitatis ministris, dicetur in quæstione de causa efficienti.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quę, & quomodo formæ rerum genitarum educantur de potentia materiæ.

EXplicata quidditate formæ substantialis, nunc examinandum est quomodo producatur: Pro cuius intelligentia.

Notandum est 1. cum D. Th 1. p. q. 65. art. 4. Quòd forma propriè non fit, nec producitur; vt enim dicit S. Doctor ex Aristotele 7. Met. *Id quod propriè fit, est compositum, Formæ autem corruptibilium rerum habent, vt aliquando sint, aliquando non sint, absque hoc quod ipsa generentur, aut corrumpantur, sed compositis generatis, aut corruptis.* Et ratio est, quia vt idem dicit, sic alicui competit fieri, & produci, sicut est esse: Forma autem propriè non habet esse, sed est id, per quod compositum habet esse: & ideò non est propriè id quod fit: sed solùm id, quo aliquid fit. Attamen ipsa etiam forma impropriè dicitur fieri. Quomodo autem fiat, id est, quod quærimus.

Notandum 2. Compositum duplici modo fieri posse, 1. per creationem, vt cœlum, & elementa initio mundi à Deo creata sunt: 2. per generationem, vt ignis ex ligno generatur. Differt autem creatio à generatione, quòd omnis generatio suppponit materiam

riam ex qua fiat res genita; creatio verò nihil supponit, sed totum ex nihilo producit, etiam ipsam materiam. Quæritur ergò, quomodo fiat forma tàm in composito genito, quàm in composito creato. Primum in hoc articulo resoluetur: Secundum verò in sequenti.

Notandū; Formas rerum genitarum esse in duplici differentia. Quædam enim sunt corruptibiles, quæ scilicèt sine materia esse non possunt; vndè cum pereunte composito expelluntur à materia funditùs pereunt: sic moriente equo perit simul forma equi, quia debilior est, quàm quæ subsistere possit extrà materiam, & compositum, seu, vt loquitur Caietanus, *sola non pote sustinere suum esse*. Quædam verò forma e incorruptibilis, quæ scilicèt superstes ruin compositi existit sine materia; Eiusmodi e anima rationalis, quæ licèt si communicabilis materiæ, sicut, & formæ pecudum, attamen proximè accedit ad Angelos, cum quibus conuenit in intelligendo. Vndè propter suam dignitatem ita independens est à materia, vt illud esse, quod dat corpori, possit sola sustinere, sicq; separata subsiste. De vtrisq; formis procedit præsens difficultas. Pro cuius resolutione.

Dico primò: Formę corruptibiles rerum generatarum fiunt per eductionem à materia, seu educuntur de potentia materiæ. Ità sentent communitèr omnes Philosophi: Quę conclusio vt intelligatur, paucis, & clarè explicandum est, quid sit educi de potētia materię.

Edu-

Respondeo negando antec. & ad probationem nego sequelam. Licèt enim forma corporea dependeat à materia vt recipiente, & veluti à fundamento sine quo esse non potest: attamen rursus materia dependet à formâ vt à suo complemento, & à dante sibi esse simpliciter. Cùm ergò, vt dicit Christus, *Beatius sit dare, quàm accipere*, forma quæ dat esse, nobilior est, quàm materia, quæ ipsum recipit.

Obijcies, Dum gignitur equus v.g. eius forma creatur; ergò non educitur de potentia materiæ; Probatur antecedens: Creari est fieri ex nihilo; Sed forma equi fit ex nihilo: ergò creatur, Probatur minor; Nam nihil formæ equi erat in materia eius, antequàm gigneretur equus: ergò forma illa fit ex nihilo.

Respondeo ex D. Thoma 1. p. quæst. 104. art. 4. ad 3. negando antecedens; Ad probationem, nego minorem; Ad eius probationem, distinguo antecedens; Nihil formæ equi erat in materia, actualitèr concedo; in potentia, nego: nam materia est potentia ad omnes formas corporeas; Vndè sunt in illa tanquam actus in sua potentia, ex qua fieri potest. Cùm igitur potentia sit veluti quædam inchoatio, & fundamentum actus, formæ quæ fiunt ex materia non dicuntur fieri ex nihilo, sed ex aliquo, scilicèt ex sua potentia reali: ideòque non creantur, quia creatio est productio rei ex nihilo, idest, ex nullo præsupposito subiecto in cuius potentia præcontineretur. Similitèr quando

for-

forma desinit, non annihilatur, quia semper relinquit aliquid sui, idest, potentiam suam, seu materiam.

Addi potest ex D. Thoma 1. p. quæst. 45. a. 8. quòd forma corporea cùm non sit ens, sed id quo aliquid est ens, propriè non fit, nec habet aliud esse præter esse compositi; Illud autem esse semper præsupponit potentiam suam, idest, materiam, quę est potentia essendi; Vndè non fit ex nihilo, sed ex aliquo scilicèt ex sua potentia.

Dico 2. anima rationalis non educitur de potentia materiæ, sed creatur, & infunditur à Deo in eo instanti, in quo corpus est sufficientèr organizatum, & dispositum ad eius receptionem.

Conclusio ista nunc recipitur ab omnibus, & inter Ecclesiæ dogmata transiuit. Cæterùm olim ea de re variæ fuerunt opiniones. Quidam antiqui ponentes animam esse mortalem, dicebant eam fieri per generationem, & eductionem, sicuti fiunt aliæ formæ corruptibiles. Hic tamen error fuit paucorum, nam non modò celebriorum Philosophorum, sed etiam totius ferè orbis constans sententia fuit, animas hominum immortales esse: Sed quomodo producerentur, res obscura pluribus visa est. Pythagoras posuit certum animarum numerum ab initio productum esse: quæ ab vno corpore ad aliud per generationem transmigrarent. Vndè celebre effatum fuit apud Pythagoræos. *Ex mortuis viuos fieri, sicut ex viuis mortuos*. Plato alicubi suorum

ope-

operum dixit animas descendere desideri-bus, in quibus veluti natiuis domiciliis de-gentes nescio qua curiositate peregrinari ge-stientes ad corpora commigrabant. Aristo-teles licèt dicat principium intellectiuum idest, animam rationalem venire de foris attamen non satis clarè videtur expressisse suam sententiam. Origenes animas nostra Angelos olim fuisse ratus est, qui peccanti-bus dęmonibus, & beatis Angelis Deo ad-hęrentibus, veluti ancipites fuissent, au saltem leuiusculè peccassent; Vndè vt ma-gis probarentur, detrusi erant ad corpor humana. Tertullianus tenuit animas traduce esse, ita vt sicut fax à face flammam mutua-tur per diffusionem, & traductionem, it uoque anima ex alia oriretur. Rem su bio reliquit Augustinus. Attamèn mod ostra sententia ab omnibus recipitur. Vndè robatur conclusio; Quod enim non depen-det in suo fieri à materia, non educitur d potentia materiæ; Sed anima rationalis no dependet in suo fieri à materia: ergò no educitur de eius potentia. Maior patet e dictis: Nam educi est fieri dependentèr materia per actionem transmutatiuam ma-teriæ; Minor verò probatur: Nam fie proportionatur ipsi esse: Sed anima ratio-nalis non habet esse dependens à materia ergò nec fieri. Probatur minor: Quia a-ma rationalis etiam separata à materia ex-stit; ergò in suo esse non dependet à materi Consequentia patet; Antecedens verò est d fide, & efficacitèr demonstrabitur in fi Physicæ. Con-

Confirmatur. Quod excedit potentiam materiæ, non fit dependentèr à materia: Sed anima rationalis excedit potentiam materiæ: ergò non fit dependentèr à materia. Probatur minor; Subſtantia ſpiritualis excedit potentiam materiæ: ſed anima rationalis eſt ſubſtantia ſpiritualis, habet enim operationes ſpirituales, ſcilicèt intellectum, & voluntatem: ergò excedit potentiam materiæ. Vndè ſi vniatur materiæ, hoc non eſt ex dependentia, quaſi ſine ipſa eſſe non poſſit, ſed ex communicabilitate, inquantùm poteſt informare materiam. Cùm enim, vt dicit Dionyſius, *Deus coniungat extrema per media*, inter forma purè ſpirituales, quæ nec à materia d pendent, nec ipſi vniri poſſunt quales ſu Angeli, & formas purè materiales, qu non modò materiæ vniuntur, ſed etiam a illa in ſuo eſſe dependent, produxit Deus formam mediam, ſcilicèt animam rationalem, quæ, & poſſet eſſe ſine materia ſicut Angeli, ideòque ab ipſa non dependeret in eſſe, & fieri, & tamen poſſe informare materiam, ſicuti, & aliæ formæ corporales. Vndè D. Thomas Op. 45. dicit „*Animam rationale eſſe conſtitutam in confinio ſubſtantiarum purè ſpiritualium, & purè corporearum*.

Obiicies; Educi de potentia materiæ eſt fieri actu in materia id, quod anteà non erat in ipſa, niſi in potentia: ſed dum gignitur homo, anima rationalis fit actu in corpore, ſeu in materia, in qua anteà non erat

nisi in potentia; ergò educitur de potentia materiæ.

Respondeo primò negando minorem; quòd scilicèt anima rationalis fuerit vnquàm in potentia materiæ, propter rationem iam dictam in confirmatione.

Respondeo 2. maiorem esse falsam vniuersalitèr sumptam: Educi enim de materia non est fieri in materia, sed fieri ex materia: licèt autem anima rationalis fiat in materia, non tamèn fit ex materia, quia non dependet ab ipsa nec in fieri, nec in esse, nec in conseruari.

Instabis: Educi est correlatiuū ad contineri: sed anima rationalis antequàm fiat præcontinetur in potentia materiæ, ergò educitur de potentia materiæ. Probatur minor; nam omnis actus præcontinetur in sua potentia; Sed anima rationalis est actus materiæ, est enim eius forma substantialis: ergò continetur in potentia materiæ.

Respondeo distinguendo minorem: Anima antequàm fiat, præcontinetur in potentia materiæ, vt communicabilis ipsi, concedo: vt producibilis ex ipsa, nego, Explicatur. Anima rationalis, quia est actus communicabilis materiæ: ideò præcontinetur in materia quantùm ad communicabilitatem: sed quia non dependet in essendo à materia, ideò non continetur in ea quantùm ad producibilitatem. Vndè licèt possit dici communicabilis materiæ, non dicitur tamen producibilis ex materia, nec proindè educibilis de materia.

AR-

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrùm formę rerum creatarum sint eductæ de potentia materiæ.

HActenùs egimus de productione formæ rerum genitarum, nunc agendum de eius productione in rebus creatis. Nam plura composita sunt: quæ à Deo immediatè creata sunt, vt cœli, & elementa; vt enim dicitur 1. Gen. *In principio creauit Deus cœlum, & Terram*; Vbi per terram, intelliguntur quatuor elementa, vt explicant Interpretes. Quærimus ergò, vtrùm formæ talium rerum creatarum sint eductæ de potentia materiæ, an potius creatæ simul cum materia. Pro resolutione.

Dico: Formæ cœlorum, & elementorum in prima rerum creatione non sunt eductæ de potentia materiæ, sed simul cum materia creatæ. Conclusio est communis inter Thomistas, quam etiam sequuntur plures extranei. Et

Probatur ratione desumpta ex D. Thoma 1. p. q. 65. art. 4. Quod non fit per actionem trasmutatiuam materiæ, non educitur de potentia materiæ: sed formę cœlestes, & elementares non sunt factę per actionem transmutatiuam materię: ergò non sunt eductę de potentia materię. Maior patet: Nàm eductio fit inquantùm materia transmutatur, & reducitur de potentia ad actum vt diximus ex D. Thoma. Minor verò, quæ

est D. Th. probatur; Illud non fit per transmutationem materiæ, quod non fit ex præsupposita materia; sed formæ cœlestes, & elementares non sunt factę ex præsupposita materia: ergò non sunt factæ per transmutationem materiæ. Maior est certa; Nàm transmutatio supponit subiectum, quod transmutatur, & transit de potentia ad actum; Transmutatio enim est transitus subiecti ab vno extremo ad aliud. Minor verò probatur: Nàm actio creatiua non præsupponit materiam, operatur enim ex nihilo; & non pręsupposita materia; sed formæ cælestes, & elementares factæ sunt per creationem: Deus enim creauit cęlum, & terram, ac proindè formas cęli, & terræ ergò.

Confirmatur primò: Non enim fingendum est. Deum vnica partiali creatione fecisse materiam cœli, & alia partiali actione e cali materiam eduxisse formam: sed vnica actione fecit totum cœlum ex nihilo, vt patet ex modo loquendi Scripturæ: siquidem vt diximus ex D. Thoma, creatio terminatur ad ens; vndè cùm materia non sit ens sed solùm potentia essendi, creatio non potest terminari ad eam solam, sed ad totum compositum, & ideò creatio non eduxit formam de materia, seu non fecit formam ex materia, sed fecit formam simul cum materia.

Confirmatur 2. Educi supponit pręcontineri: sed formæ cælorum, & elementorum nunquàm fuerunt in potentia materiæ;

ergò

ergò nunquam eductæ ſunt de potentia materiæ. Maior patet. Probatur minor: Nàm in tantum materia eſt in potentia ad formam, inquantùm priuatur forma: ſed materia cęlorum nunquàm fuit priuata ſua forma: ergò nunquàm fuit in potentia ad formam; Maior verò eſt Ariſtotelis, & D.Thomę, qui dicunt, materiam eſſe in potentia ad formam ex eo, quòd ſit ſub eius priuatione.

Ex his colligitur formas fieri triplicitèr. Primò, cùm materia: 2. ex materia: 3. in materia. Forma compoſiti creati fit cum ſua materia: forma corruptibilis compoſiti geniti fit ex materia, forma verò incorruptibilis fit tantùm in materia, ſed non ex materia.

Obijcies primò: Formam educi, eſt eam fieri dependenter à materia: ſed formæ cęleſtes, & elementares factæ ſunt dependentèr à materia; ergò ſunt eductæ. Maior videtur certa: Minor probatur; Quia tale eſt fieri, quale eſt eſſe: ſed formæ illæ in ſuo eſſe dependent à materia, cum ſint purè materiales: ergò etiam in fieri dependent à materia.

Reſpondeo diſtinguendo maiorem; Formam educi eſt fieri dependenter à materia, tanquàm à comparte, in qua fit, nego: tanquàm à ſubiecto preſuppoſito, ex cuius potentia producta ſit, concedo: Et ad minorem. Formæ cœleſtes, & elementares factæ ſunt dependentèr à materia tanquàm à comparte, cum qua productę ſunt, & in

sed ex materia, & forma; actio tamen non fecit ipsum ex præsupposita materia, sed totum illud produxit; vndè fecit ipsum ex nihilo præsupposito, quia qui totum facit, nihil præsupponit.

Obiicies 2. & simùl vrgebis contrà datam solutionem: Materia saltem elementorum priùs facta est à Deo per propriam actionē, & forma per aliam; ergò forma elementorum facta est ex præsupposita materia, & proindè educta: Probatur antecedens: Quod conseruatur per propriam conseruationem, factum est per propriam actionem: sed materia elemētorum conseruatur per propriam conseruationem distinctam à conseruatione formæ, & compositi; ergò facta est per propriam actionem: Maior patet: Quia conseruatio est continuata productio. Probatur minor; Cessante conseruatione compositi, formæ perseuerat conseruatio materiæ; ergò materia conseruatur per propriam, & distinctam conseruationem. Probatur antecedens; Nàm pereunte forma elementari, vt quando ex terra primò creata facta est planta, semper mansit actio conseruatiua materiæ; ergò cessante actione conseruatiua ipsius compositi creati, perseuerat conseruatio materiæ.

Respondeo negando antecedens, vt enim dicit Aristoteles, *Materia non fit*, idest, non habet proprium fieri; Ad probationem, nego minorem: ad probationem eius, distinguo antecedens; Pereunte composito perseuerat conseruatio materiæ,

teriæ , eadem , nego ; diuerſa , concedo . Nàm materia ſicut exiſtit in rerum natura per exiſtentiam totius compoſiti , ità quoque conſeruatur per conſeruationem compoſiti: Vndè deſtructo compoſito; ceſsat actio conſeruatiua materiæ ; ſed quia pereunte vno compoſito aliud ſtatim generatur, ita deficiente vna actione conſervatiua materiæ , altera ſtatim ſuccedit . Vndè ſemper quidem materia conſeruatur, ſed non per eandem conſeruationem ſicut ſeruus, qui ſolet tranſire ab vno domino ad alium, ſemper quidem ſeruus eſt , ſed non eiuſdem domini .

Inſtabis; Actio productiua compoſiti g niti non poteſt conſeruare materiam ; er materia conſeruatur per diſtinctam , & pr priam conſeruationem . Probatur antec dens: Nàm actio conſeruatiua eadem eſt , ac productiua : ſed actio productiua compoſiti geniti non eſt productiua materiæ : ergò nec conſeruatiua : Minor certa eſt : Nàm generatio ſupponiti materiam : ergò non illam producit : Maior verò conſtat , quia conſeruatio definitur continuata productio.

Reſpondeo negando antecedens, Ad probationem , diſtinguo maiorem , Actio conſeruatiua debet eſſe eadem ac productiua , in iis, quæ exiſtunt per propriam exiſtentiam, concedo, in iis, quæ nõ exiſtunt per propriam exiſtentiam , nego . Ratio ſolutionis eſt , quia conſeruatio eſt quaſi manutenentia in eſſe, ſeu in exiſtentia , Vndè ea , quæ

carent propria existentia, carent quoque propria actione conseruatiua; & sicut possunt existere per existentiam diuersam ab ea, quam primò habuerunt, dum producta sunt, ita quoque, & conseruari per actionẽ diuersam ab illla, à qua primò producta sunt. Patet autem, quòd materia non existit per propriam existentiam, sed per alienam, scilicèt per existentiam compositi, & ideò conseruatur per conseruationem compositi, licèt ea non producatur.

Vrgebis: Actio conseruatiua debet esse tantæ virtutis, vt possit producere id, quod conseruat; sed actio generatiua non est tantæ virtutis, vt possit producere materiam; ergò non potest conseruare materiam.

Respondeo concessa maiori, distinguẽdo minorem: Actio generatiua non est tantæ virtutis, vt possit producere materiam, inquantùm talis actio est à principio creato, concedo; inquantùm talis actio est ab ipso Deo, nego. Explicatur solutio. Quidquid generatur in rerum natura, procedit à duplici principio, scilicèt ab agente creato, vt ignis ab igne; & ab agente increato, seu Deo, qui operatur in omni operatione naturæ, vt dicit D. Thomas 1. parte, quæst. 105. art. 5. Vnde Sanctus Iob dicebat, *Manus tuæ Domine fecerunt me*, quamuis, & ipse Iob productus esset à suis parentibus, vt ab agentibus creatis; vt scilicèt ostenderet generationem omnium rerum esse primordialitèr à Deo. Dicimus ergò quod generatio rei naturalis, quatenùs procedit

dit

dit à principio creato, non potest attingere entitatem materiæ vt producendam; attamen illa generatio, quatenùs procedit à Deo, cuius virtus est infinita, potest etiam attingere materiam; & tantæ efficacitatis est, vt possit illam producere, nisi inueniret productam.

Obiicies vltimò: Dum ex speciebus Sacramentalibus generantur vermes, Deus creat materiam illorum vermium, ex qua per virtutem agentis naturalis educitur forma vermis: ergò etiam initio mundi potuit creare materiam, ex qua per aliam actionem educeret formam cęlestem.

Hoc argumentum solui solet in Theolog. Interim negari potest antecedens: Dum enim ex speciebus sacramentalibus fiunt vermes, Deus immediatè producit totum illud compositum conuertendo has species in ipsum: Vndè nec ibi materia sit per propriam actionem, nec forma per aliam, sed totum compositum per vnicam.

Responderi etiam potest secundò cum aliis Thomistis, quòd licèt miraculosè Deus posset per inadæquatam actionem producere entitatem materiæ, ex qua agens creatum educeret formam; attamen id non fecit in prima productione rerum, sed totum simul creauit; tum quia nulla necessitas erat cur fieret tale miraculum, tum quia Scriptura absolutè dicit, Deum creasse cęlum, & terram: Non fuisset autem propriè creatio cæli, si productum esset ex materia prius creata.

Quæri hic solet, quomodò producantur formæ accidentales?

Respondeo eas esse in triplici differentia, Quædam naturaliter consequuntur essentiam, vt intellectus, & voluntas animam: quædam producuntur in subiecto ab extrinseco agente, vt calor, & frigus in aere; quędam demùm producuntur per agens supernaturale, vt Gratia, Charitas, Fides, & aliæ qualitates supernaturales. Proprietates essentiam consequentes, cum producantur per eandem actionem, per quam producitur ipsa essentia, iuxta illud, *qui dat esse, dat consequentia ad esse*, ideò sequuntur conditionem essentiæ, seu formæ substantialis: vndè si forma illa creetur, ipsæ concreantur: si verò educatur, ipsæ quoque coeducuntur. Accidentia verò superuenientia subiecto ex vi agentium naturalium, fiunt per eductionem de potentia naturali subiecti, vt dum ignis producit calorem in manu, talis calor educitur de potentia naturali manus; Nam manus naturalitèr est in potentia vt transmutetur à frigiditate ad caliditatem: Quæ demùm producuntur ab agente, supernaturali, vt Gratia, & Charitas, fiunt per eductionem de potentia obedientiali, vt vocant Theologi: sicut enim manus naturalitèr est in potentia ad calorem, ita quoque anima est in potentia ad Gratiam supernaturalitèr recipiendam.

QVÆS-

QVÆSTIO QVARTA.

De composito Naturali.

EX materia, & forma fit ens simplicitèr, quod vocatur compositum naturale, seu substantiale; non quod componatur ex pluribus entibus (est enim vnicum ens) sed quia constat ex duabus partibus essendi; ex materia scilicèt, quia potest esse, & ex forma, qua constituitur in actuali esse. Vndè explicatis sigillatim partibus illis, nunc agendum est de toto illo composito; circa quod tria quæri possunt. Primò, vtrum constet materia, & forma tanquam partibus essentialibus. Secundò, quomodo materia, & forma in eo vniantur. Tertiò, vtrùm tale compositum distinguatur à materia, & forma simul sumptis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm materia, & forma sint partes essentiales Compositi naturalis.

FAtentur omnes formam essentialitèr pertinere ad totum compositum: Nàm forma est, quæ constituit, & distinguit essentiam rei. Solùm difficultas est de materia, vtrùm sit de essentia rei naturalis. Auerroes posuit solam formam esse de essentia rei; materiam verò non esse nisi recepti-

uum

ceptiua, non verò constitutiua gladij, Similitèr Plato post Socratem dicit, solam animam esse totum hominem, quæ degeret in corpore, sicut Nauta in naui, Peregrinus in hospitio, vel Captiuus in carcere, cuius fenestræ erant sensus externi. Vndè Socrates cuidam sibi ignoto dixit, *loquere hospes, vt te videam*; indicans hominem in corpore latentem per sensus, & sermonem sese prodere: & in Axiocho, *Nos*, inquit, *anima sumus animal immortale, mortali inclusum munimento*. Vndè legitur de quodam Philosopho, dum in mortario contunderetur dixisse solùm vestimentum, idest, corpus suum, non verò se ipsum contundi. Modò tamen omnes tenent non solùm formam, sed etiam materiam esse de essentia rum naturalium, etiam ipsis hominis: & ideò Augustinus commendat Varonem, quod hominem nec animam solùm, nec corpus, sed animam simul, & corpus esse arbitraretur. Vndè.

Dico: Etiam materia est de essentia compositi naturalis.

Probatur conclusio: Nàm sola forma non constituit substantiam naturalem; ergò etiam materia pertinet ad essentiam talis substantiæ. Probatur antecedens: Substantia naturalis est aliquid generabile, & corruptibile; sed sola forma non est generabilis, & corruptibilis; ergò sola non constituit substantiam naturalem. Maior patet: Probatur minor: & primò quidem in

homi-

...omine res est clara; nàm anima hominis, ...ec generatur, nec corrumpitur: in alijs ...tiam rebus idem probatur; quia omne quod ...eneratur, & corrumpitur, est aliquid com-...positum: sed forma sola non est aliquid com-...positum; ergò. Probatur maior: Quia in ...mni generatione aliquid rei supponitur, ...ias esset creatio, & in omni corruptione ...liquid rei remanet, aliàs esset annihilatio; ...rgò omne generabile, & corruptibile de-...bet esse compositum ex duplici parte, ma-...teria scilicèt, & forma. Vndè Boetius di-...t, quod *ουσία* significat compositum: *ουσία* ...rò apud Græcos idem est, ac essentia apud ...atinos, vt idem Boetius dicit.

...Confirmatur primò ex D. Th. Opusc. d... ...& ess.c.2. Nàm essentia est in qua recip... ...esse: sed esse rerum naturalium no... ...cipitur tantùm in forma, sed in toto co... ...sito: ergò totum compositum ex materia, ...forma est essentia rei Maior patet: Nàm ...taphysici definiunt essentiam, poten... ...m receptiuam ipsius esse, seu existentiæ. ...or verò declaratur: Nàm v.g. *viuere*, ...ll est esse animalium, vt dicit Aristote-... non recipitur in sola anima, sed in ...ore per animam informato.

...onfirmatur secundò ex eodem D. Tho. ...iidem, & 1.p.q.75. a.4. Quod ponitur ... finitione essentiali substantiæ, est de ...essentia: Atqui sola forma non poni- ...definitione substantiæ naturalis, sed ... materia; ergò est de eius essentia. ... patet: Nàm definitio essentialis, datur

datur per principia essentialia. Probatur minor: In hoc enim differunt definitiones rerum naturalium à Mathematicis, quia istæ significant solam formam absque materia: at verò definitiones naturales significan formā simul cum materia sensibili, vndè absurdum esset definire hominem: dicendo: Homo est anima rationalis; ignis est forma calida, &c.

Dices, materiam poni in definitione non vt partem essentiæ, sed vt subiectum recipiens ipsam essentiam.

Sed contrà: Quod enim est proprium accidentium propter imperfectionem suæ essentiæ, non conuenit essentiæ perfectæ, & completæ, qualis est substantia naturalis: sed recipere in definitione sua aliquid præter essentiam est proprium accidentium ex imperfectione suæ essentiæ, vt dicit Aristoteles 7. Metaph. tex. 23. ergò non conuenit substantiis completis, quales sunt substantiæ naturales.

Obijcies primò: Sic se habet materia absolutè sumpta ad hominem absolutè, sicut hæc numero materia ad hunc numero hominem, sed hæc numero materia non est de essentia huius numero hominis; ergò nec absolutè materia est de essentia hominis. Probatur minor: Nàm variata hac numero, non variatur hic homo; ergò nec numero materia non est essentia huius numero hominis. Probatur antecedens: Homo enim manet idem toto tempore vitæ; sed materia huius continuò variatur, dum aliqua

eius

eius pars per calorem naturalem ſoluitur, & noua quotidiè per nutritionem ſubrogatur; ergò variata materia huius hominis, non variatur hic modo.

Reſpondens negando minorem: Ad probationem, nego antecedens. Ad eius probationem, diſtinguo minorem: Materia hominis continuò variatur, formalitèr, nego; materialitèr, concedo: & nego conſequentiam. Explicatur ſolutio ex D. Th. 1. p.q.vlt.art.1.ad 5. & in ſuppl.q.80.a.4. materia dicitur variari formalitèr, quando tranſit ab vno compoſito ad aliud compoſitum; v. g. ſi anima mea relinqueret totum corpus, & nouum occuparet, variaret ſuam materiam formalitèr. Dicitur verò materia variari ſolum materialitèr, quando manent eodem compoſito, & eadem totali materi: quædam eius pars abit, & noua loco eiu ſubrogatur, quæ continuatur cum alijs ſub eadem figura, diſpoſitione, ordine, officiis cum præexiſtenti. Dicimus ergò, quòd hęc variatio materialis non variat compoſitum, quia pars ſuperueniens tranſit in compoſitū præexiſtens, & ideò non mutat compoſitum, ſed ipſi appropriatur. Vndè cenſetur eadem cum præcedenti, non quidem materialitèr, & entitatiuè, ſed formalitèr, & ſubſtitutiuè, quatenùs gerit eaſdem vices quas gerebat illa, quæ abiit, Id totum declarari poteſt exemplis: Sic enim eſt idem numero fluuius, licèt partes aquæ continuò aliis fluentibus ſuccedant: Sic idem eſt Senatus, & eadem ciuitas, licèt

quotan-

quotannis aliquibus morientibus noui in eorum locum subrogentur: Sic eadem nauis est, licèt corruptis paulatim tabulis nouæ substituantur, vt dicitur de naui Argonautarum, quæ post centum annos superstes, eadem erat numero, licèt singulæ eius partes paulatim fuissent mutatæ.

Instabis. Resurrectionem fore impossibilem, si hæc materia sit de essentia huius hominis. Probatur sequela: Nàm contingere potest, vt eadem materia fuerit sub formis plurium hominum; cui ergò reunietur in resurrectione?

Respondent quidam nihil referre ad resurrectionem, quod eadem entitas materiæ resumantur, aut noua substituatur. Sed hæc responsio est falsa; nam destruit veritatem resurrectionis: Vt enim arguit D. Thomas in suppl. q. 79. art 1. resurrectio ex Damasceno, est eius, quod cecidit secunda surrectio. Cùm igitur hæc numero materia, quam nunc gerimus, cadat per mortem, oportet vt eadem reparetur. Contrariatur etiam spei Fidelium, qui vt dicit. Iob. 19. sperant se in hac carne, quam modò, gerunt, quæ pro Dei amore in Martyribus cruciatur, & bonis operibus cooperatur, visuros Saluatorem suum. Vndè reiecta hac sententia.

Respondeo ex D. Thoma: Materia in resurrectionem dandam ei qui primò eam habuit, alteri verò restituetur ex ea materia, ria, quæ vi caloris depasta erat: Nàm idem homo per nutritionem multùm materiæ successiuè

cessiuè acquirit, & deperdit; itaut aliquando sub eadem anima fuerit successiuè materia sufficiens ad decem corpora humana. Vnde si aliquid de aliena materia quis habuit in morte, facilè suppleri poterit per aliam partem materiæ olim decursu vitæ per nutritionem acquisitę, & postea vi caloris naturalis dissipatæ.

Vrgebis: Fieri potest vt quis puer totus cõstet aliena materia; ergò si materia restituatur in resurrectione illi, qui primò eam habuit, talis puer carebit materia, in qua resurgere possit. Probatur antecedens: Nàm apud Americanos integræ nationes sunt, quæ vescuntur carne humana, tanquàm delicatissima; Vndè venantur homines, sicuti nos venamur lepores: ergò filii geniti possunt toti cõstare ex materia hominum deuoratorum.

Respondeo primò, casum esse naturalitèr impossibilem: Qui enim concedunt carnes humanæ, non iis solis vescuntur, sed prætereà aliquid aliud adhibent in cibum. Deindè, dato casu, puer genitus non participat totam materiam vnius hominis, sed diuersorum particulas quæ suppleri possunt ex materia, quam homines illi deuorati per nutritionem acquisierant. Et demùm si quis dicat naturalitèr contingere posse, vt totus homo sit ex tota materia alterius, dicẽdum est, quòd cùm Deus decreuerit resurrectionem in eadem carne, quam in vita gestamus, ad eius prouidentiam spectat cauere casus, qui tali resurrectioni obstarent.

Obiicies 2. Sola forma est ratio quidditatis,

radix

radix proprietatum, principium operandi, distinctiuum specierum, &c. ergò sola forma est tota essentia rei.

Respondeo formam hæc omnia præstare solùm vt quo, non verò vt quod Nàm in bruto v. g. sola anima est quidem id, quo brutum viuit, sentit, & mouetur; attamen totum compositum ex anima, & corpore est id, quod viuit, sentit, & mouetur. Vndè non dicimus animam bruti viuere, sed totum compositum ex anima, & corpore.

Obiicies 3. Apostolus ad Corinth. 2. cap. 4. dicit: *Licèt is, qui foris est, noster homo corrumpatur, tamen is, qui intus est, renouatur de die in diem*; ergò sentit Apostolus animam solam esse hominem interiorem.

Respondeo cum D. Thoma 1. p. q. 75. art. 4. ad. 1. D. Paulum sumere hominem pro principali parte hominis per sinecdochem: *Illud enim*, inquit Aristoteles, *videtur esse vnum quodque, quod est principale in eo*. Vndè pars hominis præcipua dicitur homo Cùm igitur in rei veritate anima secundùm intellectum, & voluntatem sit præcipua pars hominis, solet vocari *homo interior*. Quia tamen secundùm æstimationem hominum carnalium corpus cum sensibus videtur principalius, ideò dicitur *homo exterior*.

ARTI-

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrum forma, & materia immediatè vniantur.

NE difficultatem æquiuocatio confundat, diligenter diſtinguenda eſt quadruplex vnio inter materiam, & formam, ſcilicèt vnio effectiua, diſpoſitiua, relatiua, & formalis. Vnio effectiua eſt actio agentis formam in materia producentis. Vnio diſpoſitiua ſunt diſpoſitiones, quibus materia fit capax habendi, & retinendi formam: Nàm in homine v. g. datur quædam diſpoſitio qua per morbum ſublata, corpus eſt incap retinendi animam; vndè neceſse eſt, anima ſeparetur, & homo moriatur. Vr relatiua eſt reciprocus reſpectus materiæ, formæ. Vnio demùm formalis eſt copulatio formæ cum materia, ſeu id, quo materia redditur formalitèr vnica cum forma. De duabus primis vnionibus certum eſt eas eſſe quid diſtinctum à materia, & forma. De tertia verò idem etiam conſtat, ſi iſte reſpectus dicatur relatio prædicamentalis. Vndè ſolùm difficultas eſt de quarta vnione, vtrùm ſcilicèt materia, & forma per ſe immediate formalitèr vniantur, an per aliquem modum ſubſtantialem mediantem inter vtramque. Pro reſolutione.

Dico: Materia, & forma non vniuntur formalitèr per aliquid diſtinctum, ſed immediatè per proprias entitates, inquantùm forma

forma per se est actus materiæ, & materia est de se potentia receptiua formæ. Hanc sententiam tenent communitèr Thomistæ paucis exceptis.

Probatur conclusio prima ex D. Thoma 8. Met. lect. vltima, vbi reprehendit Antiquos, quod vellent materiam, & formam colligari per medium vinculum: contrà quos inquit: *Nihil est faciens vnum ex materia, & forma, nisi agens quid mouet potentiam ad actum*. Et si dicas, D. Thomam solùm ibi negare vinculum, quod sit per modum tertiæ rei, sicuti calx est vinculum lapidum in domo, quale fingebant Antiqui mediare inter materiam, & formam, non verò vinculum, quod sit solùm quidam modus superadditus. Hæc responsio gratuita est, nec fundatur in D. Thoma: vndè facilè confutatur. Quamuis enim illi Veteres quærentes nexum quo materia formę iungeretur, dicerent ipsum esse vel aliquod corpus subtilius, vel aliquod accidens; attamen D. Thomas generalitèr concludit nihil esse medium vniens materiam cum forma, pręter actionem agentis: ergò excludit qualemcunque nexum. Qui enim dicit nihil esse, omnia excludit. Adde prętereà, quòd non omnes Antiqui ponebant corpus medium ad vniendam animam v.g. cum corpore, sed quidam dicebant, illam vniri per quemdam modum, quem vocabant *animationem*, & tamen D. Thomas hunc modum reijcit. ergò ex D Thoma nihil mediat inter materiam, & formam etiam quod sit solùm modus in-

informationis, qualem ponunt Aduersarii.

Probatur 2. ratione desumpta ex D. Thoma 2. c. Gen. c. 71. Nam forma vnitur per se ipsam materiæ, ergò non vnitur per nexum distinctum. Probatur antecedens: Intantùm forma vnitur materiæ, inquantùm informat, & actuat ipsum: Atqui forma per se informat, & actuat materiam; ergò per se ipsam vnitur materiæ. Probatur minor: Quod est per essentialiter actus materiæ, per se informat, & actuat materiam; sed forma est ex se ipsa, & essentialitèr actus materiæ; ergò per se informat materiam. Vndè illa informatio fit non per aliquid distinctũ, sed per ipsam formam applicatam materiæ ab agente: Et hoc est, quod dicit Diuus Thomas 1. p. quæstione 76. articulo 7. his verbis. *Forma per se ipsam facit materiam esse in actu, cum per essentiam suam sit actus Nec dat esse per aliquid medium sed secundùm seipsam vnitur materiæ, vt actus eius; Nec est aliquid vniens, nisi agens, quod facit materiam esse in actu.*

Confirmatur 1. Quia licèt principium quod egeat principio quo; attamen principium quo, non eget alio principio quo; sed forma actuat materiam per modum principii quo; ergò vt eam actuet non eget alio, quo vniatur. Minor patet; Maior declaratur; tùm quia aliàs procederetur in infinitum; tùm inductione; sic enim quia humanitas est id, quo homo est homo; quia actio est id, quo agens agit; relatio quo aliquid refertur; sanitas, quo aliquis est

sanus:

sanus; ideò humanitas vt constituat hominem, actio vt agat; relatio vt referat, sanitas vt sanet, non egent alio quo id præstent: Hanc rationem tangit Aristoteles, cùm dicit, *Materiam vniri formę, quia alter est potentia, & altera est actus; & hoc e[st] quidditas vtriusque*. Vndè concludit, *Formam vt actuet materiam, non egere nisi [se] ipsa*.

Confirmatur 2. Iste modus distinctus quem Aduersarii ponunt, ideò immediat[è] vnit, quia est vnitiuus vt quo; & ad vniendum essētialitèr destinatus; Quidni ergò eti[am] forma per se ipsā informabit, cùm sit informatiua vt quo, & ad id essētialitèr ordinetur

Tertiò, si informatio, qua vnitur form[a] materiæ, est modus distinctus à forma, su[s]tentatio etiam, qua materia vnitùr formæ erit modus distinctus à materia: sicque erunt duo nexus partiales; de quibus cùm fa[-]ciant vnum nexum totalem. Quæro, a[n] vniantur immediatè, vel mediatè; si mediatè, ergò dabitur tertius nexus, & sic in infinitum; si verò vniantur immediatè cur & idem dici non poterit de materia, & forma, cùm magis inter se proportionentur quàm nexus partialis cum alio partiali.

Quartò, nulla formalitas intelligi pot[est] in materia prior, & immediatior forma; sed ille nexus, si daretur, priùs, & immedi[a]tiùs afficeret materiam, quàm forma; [er]gò non datur. Minor patet: Nàm ille nexus esset medius inter materiam, & forma[m] itaut forma non afficeret materiam, nisi [a]l[io]

me-

mediante tanquam priori, & immediatio-
i : Maior verò eſt D. Thomæ quæſt. vnic.
de an. art.9.& probatur eius ratione : Nam
omnes modi,& omnes aliæ formalitates ſup-
ponunt eſſe ſimplicitèr ; ſed forma dat eſſe
ſimplicitèr : ergò impoſſibile eſt vllum mo-
dum vllamque formalitatem præ intelligi in
materia ante formam.

Reſpondent Aduerſarij ad principale ar-
gumentum (& in hoc ſitum eſt totum eorum
fundamentum] formam quidem ex ſe ipſa
eſſe in actu primo informatiuam materiæ,
non tamen in actu ſecundo. Vndè vt in
actu ſecundo informet materiam, eget mo-
modo ſuperaddito, ſcilicèt ipſa informatio-
ne.

Sed contrà primò : Nam omnes formæ
corruptibiles ſunt etiam ex natura ſua in actu
ſecundò informantes materiam, cùm non
poſſint eſſe niſi quatenùs informant ipſam :
Quantùm verò ad animam rationalem, li-
cèt non ſemper informet corpus, cùm
tamen ſit actualior formis corruptibilibus,
hoc non prouenit ex defectu ſufficientis
actualitatis, ſed defectu diſpoſitionum, quæ
non ſunt ſemper in corpore ; & defectu a-
gentis eam, applicantis, & conſeruantis in
corpore ; ergò vt actu informet, non requi-
rit fictitiam illam vnionem, ſed ſolùm diſ-
poſitiones, & agens eam applicans corpori.

Contra etiam ſecundò : Nam diſtinctio
actus primi ab actu ſecundo locum non ha-
bet in cauſa formali; ſed ipſa eſt actus ſecun-
dus ; ergò funditùs ruit reſponſio Aduer-

sariorum. Probatur antecedens: tùm q[u]
forma cùm sit terminus actionis, idem
in facto esse, quod actio est in fieri;
actio est ipse actus secundus in fieri; e[t]
etiam forma est actus secundus in facto e[sse;]
[t]um quia actus primus ordinatur ad actum
cundum: sed forma, vt dicit D. Thoma[s]
p. q. 87. art. 1. non ordinatur ad vlterior[em]
actum saltem entitatiuum, & pertinent
ad essentiam compositi: ergò ipsa forma
bet esse idem cum actu secundo, tùm
mùm quia si informatio esset actus secund[us]
distinctus à forma, & actuans ipsam,
queretur dari formam formæ, & ipsam fo[r-]
mam substantialitèr esse in potētia ad act[um]
substantialem, siquidem informatio illa
et aliquis actus substantialis. Dicendum i[gi-]
ur est quod forma per se ipsam est inform[a-]
tiua etiam in actu secundo; sed quòd de
cto non informet, hoc non est defectu a[li-]
cuius actualitatis etiam modalis, sed de[fe-]
ctu applicationis causæ agentis; & ideò, D[i-]
uus Thomas dicit, *non requiri aliud* [vt]
fiat vnum ex materia, & forma, nisi age[ns]
quod reducit potentiam ad actum, idest,
formam materiæ.

Obiicies primò authoritate D. Thomæ
parte, quæst. 76. artic. 1. ad 6 vbi dic[it]
quod anima solùm secundùm se habet apti[tu-]
dinem ad corpus, sicut leue ad sursum e[t]
sicut leue ponitur sursum per modum dist[in-]
ctum, scilicèt per vbicationem; ita quoq; a[ni-]
ma ponitur in corpore per modum super[ad-]
ditum, scilicèt per vnionem, & informatio

Res[-]

Reſpondeo: Mirum eſſe Aduerſarios adeò leuem pro ſua opinione authoritatem preferre expreſſiſſimis Diui Thomæ locis, in quibus diligentèr verſans vnionem animæ cum corpore, ſemper eam aſſerit immediatam eſſe: vndè ad hunc locum.

Reſpondeo ex Caietano, Diuum Thomam ſolùm velle, quòd ſicut corpus leue, quantumuis de ſe capax eſſendi ſursùm eget tamen aliquo, ſcilicèt motu locali; ita quoque anima quantumuis de ſe ſit informatiua corporis, eget tamen aliquo, vt ipſi vniatur. Cætetùm quod illud quo indiget, ſit modus quidam ſubſtantialis, ſicut volunt Aduerſarii; nec verbulo quidem neque hic, neque alibi Sanctus Doctor inſinuauit; ſed perpetuò ſolùm dicit, ad hanc vnionem nihil requiri niſi actionem agentis, & diſpoſitiones.

Obiicies ſecundò; Quod non eſt de ſe tale, debet fieri tale per aliud; ſed anima non eſt de ſe vnita corpori: ergò debet vniri per aliud.

Reſpondeo conceſſa maiori, diſtinguendo minorem: Anima de ſe non eſt vnita corpori, effectiuè, & quantùm ad applicationem, concedo; formalitèr: negò: Et ſimilitèr diſtinguo conſequẽs ergò debet vniri per aliud, formalitèr, nego; effectiuè, & applicatiuè, concedo; ideſt, entitas animæ eſt illa formalitas, per quam vnitur corpori, & informat ipſum; attamen illa formalitas, vt ſit in corpore indiget agente illam applicante, & conſeruante in-

corpore; sicut ipsa vnio, quam ponunt Aduersarij quamuis sit de se vnitiua, attamen vt vniat, indiget agente ipsam causante, & conseruante.

Instabis: Vel actio agentis applicantis formam materiæ producit aliquid in forma, vel nihil; si nihil; ergò non magis reddit vnitam materiæ, quàm esset anteà; si aliquid producit; ergò modum vnionis, quid enim aliud fingi potest?

Respondeo quòd agens dum applicat formam materiæ, v. g. Deus quando in die iudicii vniet animas nostras corporibus, nihil aliud faciet; quàm dare formam materiæ, seu vt dicit Caietanus, facit vt esse animæ, sit esse corporis. Sicut enim materiam vniri formæ nihil aliud est, quàm actuari per formam: ita quoque vnire formam materiæ nihil aliud est, quàm actuare materiam, dando illi formam, seu vt dicit D. Thomas, reducere potentiam materiæ ad actum formæ.

Vrgebis: Impossibile est corpus esse de facto vnicum animæ per resurrectionem, v. g. nisi in corpore sit aliquid, quod anteà non erat; & animam esse vnitam corpori, nisi in ea sit aliquid, quod anteà non erat.

Respondeo illud quod est in corpore, quando vnitur animę, nihil aliud esse, quàm ipsam animam cum dispositionibus, quibus corpus fit capax animæ: Et illud quod est in anima, quando vnitur corpori nihil aliud est quàm ipsum corpus, quod anima informet, cum anteà non informaret. Et

ratio

tatio radicalis, quia anima est ipsa formalitas, quæ informat, & animat corpus vndè vt reddatur actu animatum, & vnitum animæ, nihil requiritur, nisi vt ipsa anima adsit. Et ideò, vt acutè dicit Caietanus, *vnio animæ, & corporis nihil aliud significat, quàm animam esse in corpore.*

Dices: Anima potest fieri præsens corpori, v.g. potest Angelus ponere animam intrà corpus mortuum, & tamen proptereà non viuet, nec erit ipsi substantialitèr vnitum; ergò falsum est, quod corpus vniri animæ nihil aliud sit, quàm habere animam

Respondeo distinguendo antecedens: Angelus potest ponere animam intrà corpus quasi positione locali, & tanquam locatum in loco, transeat; positione formali, tanquam actum in potentia, cui det esse, nego: non enim dicimus animam vniri corpori inquantùm est in ipso vt locatum in loco, aliàs animę damnatorum animarent ignem inferni, cùm sint ipsi præsentes; sed inquantùm fit præsens ipsi per modum actus in potentia dando scilicèt ipsi esse, non per modum superadditum vnionis, sed per communicationem propriæ entitatis.

Obiicies tertiò; Quæ separantur, distinguuntur: sed vnio animæ, & corporis ab anima, & corpore in morte separatur, ergò ab vtroque distinguitur. Maior patet: Minor etiam constat: Nam in morte remanet corpus, remanet etiam anima, & tamen perit vtriusqne vnio.

Respondeo concessa maiori distinguendo

etiam ponere ipsam animam rationalem: & sic eam attingere, non quidem vt producendam, sed vt dandam corpori:

Obiicies 5. Informatio est aliquid distinctum ab anima; ergò & ipsa vnio. Probatur antecedens: Causalitas distinguitur à causa: sed informatio est causalitas formę: ergò distinguitur ab ipsa.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem; distinguo maiorem. Causalitas est aliquid distinctum à causa, in causis efficientibus, concedo: in causa formali, & materiali, nego. Ratio disparitatis: est Quia materia, & forma causant se ipsas communicando: vndè etiam causalitas non est aliquid distinctum ab ipsis, sed est earum entitas vt communicata, quæ communicatio nihil aliud dicit, nisi actionem agentis vnam alteri applicantis.

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrùm Totum naturale distinguatur à partibus simul sumptis.

CVm ex dictis constet materiam, & formam immediatè vniri, & essentialitèr constituere totum substantiale. Quærimus hic, vtrùm illud totum sit aliquid realitèr distinctum ab istis partibus, non quidem diuisim, sed simul sumptis, quatenùs per mutuam unionem fiunt unum: id est, vtrùm illa totalis entitas, quæ constituitur per materiam, & formam, addat aliquam

reali-

realitatem suprà huiusmodi partes.

Duplex est sententia: Altera affirmatiua, pro qua citatur Scotus, & quidam etiam ex Thomistis; licet forte solùm ab aliis vocetenùs differant, vt ostendetur in fine probationum; Altera uerò est negatiua, quæ communior habetur apud Authores; Pro qua,

Dico: Totum compositum non est tertia entitas realiter distincta à materia, & forma; sed est ipsa materia, & forma, quatenùs sunt vnum per mutuam coniunctionem.

Probatur primò ex Diuo Thoma 4. contr. Gen. cap. 81. *Non est*, inquit, *intelligendum, quòd humanitas sit alia realitèr à materia & forma; sed* [vt inquit inferiùs) *humanitas nihil aliud dicit, quàm principia ipsa essentialia coniuncta*. Et D. Augustini 7. de Trinitate cap. 4. *Homo*, ait, *nihil aliud est, quàm anima, & corpus*. Et demùm D. Paul. 1. ad Cor. 12. *Omnia*, inquit, *membra corporis, cum sint multa, sunt vnum corpus*, ergò etiam à fortiori materia, & forma sunt vnum totum.

Probatur secundò ratione. Nàm entitas totius non est tertia entitas realiter distincta ab entitate materiæ, & formæ; ergò totum non distinguitur à partibus simul sumptis: consequentia est per se nota: si enim totum distingueretur à materia, & forma, profectò deberet addere aliquam realitatem supra ipsas. Probatur antecedens: Vel enim illa tertia entitas totius, vt distincta à partibus, esset tota essentia compositi, vel solùm pars essentiæ. Si est tota essentia

compositi; ergò materia, & forma non sunt aliquid de essentia compositi: si verò illa tertia entitas, vt distincta à materia, & forma, non est tota essentia compositi, sed solùm pars essentiæ; ergò non sequitur totum distingui à suis partibus; sed solùm tres esse partes in composito, scilicèt materiam, formam, & entitatem totius: De quibus rursus inquiram, vtrùm totum distinguatur ab illis tribus partibus: si non distinguitur, ergò totum non distinguitur ab omnibus suis partibus: si distinguatur, debet addere aliquam realitatem suprà istas tres partes, & sic in infinitum.

Respondebis, entitatem, quam addit totum suprà partes, non esse totum, nec partem, sed totalitatem, seu formam totius.

Sed contrà primò: Nàm forma illa totius, si distinguatur à materia, & forma, v. g. humanitas ab anima, & corpore, non est nisi partialis entitas; ergò componet cum aliis partibus, ac proinde redibit argumentum, vtrùm totum distinguatur realitèr à materia, forma, & totalitate.

Contrà etiam secundò: Nàm, vt arguit D. Thomas, illa forma totius, si daretur, esset solùm accidentalis; ergò non constitueret totum substantiale. Probatur antecedens: Illa forma est accidentalis, quæ aduenit enti completò: sed forma totius, v. g. humanitas, adueniret enti completo: ergò esset accidentalis: Probatur minor: Quia humanitas adueniret materiæ iam habenti animam rationalem; sed materia habens ani-

animam rationalem est ens completum, ergò humanitas adueniret enti completo.

Confirmatur conclusio: Materia, & forma vnitæ sunt ipsum totum; ergò non distinguitur ab illis. Probatur antecedens, totum est præter quod nihil est; sed in toto substantiali nihil est præter materiam, & formam: ergò materia, & forma sunt ipsum totum. Probatur minor: Nàm omnes entitas substantialis, vel est forma, vel materia, vel vtrumque, ergò præter vtramque istam partem nihil ampliùs est in toto substantiali: vndè in eius definitione, quæ traditur per partes physicas, nihil ponitur nisi materia, & forma. Si qui ergò Thomistæ videantur dicere, totum esse tertiam entitatem distinctam à materia, & forma, explicandi sunt de materia, & forma, non vt sunt vnum per mutuam coniunctionem, sic enim sunt ipsum totum; sed vt singulatim sumi possunt etiam in ipsa vnione: Homo enim nec est anima vnita corpori, nec est corpus vnitum animæ; sed anima, & corpus quatenùs per vnionem sunt vna totalis substantia.

Obiicies primò. Aristoteles 5. Metaph. 14. dicit, *sex non esse bis tria, sed semel sex.* & 7. Metaph. c. 17. *syllabam*, ba, *non esse*, b, & a.

Respondeo Aristotelem in primo loco solùm velle, quòd species senaria non constituitur ex duobus indiuiduis speciei ternariæ, sed est vnicum indiuiduum constans sex vnitatibus; siquidem addita, vel subtra-

cta vnitate, vt suprà dictum est, perit præexistens species numeri: Vndè si ternario addantur tres vnitates, peribit ternarius, & fiet vnicus numerus, scilicèt senarius.

Ad secundum locum dico Aristotelem solùm velle syllabam, ba, non esse, b, & a, singulatim sumpta, sed vtrumque coniunctim, vt manifestè patet ex textu.

Obiicies 2. Quod est plura, non est vnum; Sed si totum esset materia, & forma, esset plura, ergò non est vnum.

Respondeo distinguendo maiorem, Quod est plura partialia, non est vnum, nego, quod est plura totalia, concedo. Et distinctione applicata minori, nego consequentiam, Vnum enim totale potest esse plura partialia, quia pluralitas partialis non opponitur vnitati, totali, præcipuè quando illæ partes comparantur inuicem, sicut actus, & potentia, tunc enim faciunt perfectè vnum totum.

Obiicies tertiò, Effectus distinguitur à suis causis, Sed materia, & forma vnitæ causant totum, ergò totum distinguitur ab ipsis vnitis. Maior constat, Quia nihil causat seipsum. Minor probatur, Nàm materia, & forma, vt separatæ, non causant totum, ergò causant ipsum, vt vnitæ.

Respondeo concessa maiori, distinguendo minorem. Materia, & forma vt vnitæ causant totum, quatenùs singulatim sumuntur, concedo, quatenùs coniunctim sumuntur, nego, sic enim sunt ipsum totum. Explicatur solutio, Materia, & forma etiam vt

vnitæ

vnitæ dupliciter sumi possunt. Primò vt partes sunt, quarum quælibet vnitur alteri, itaut entitas cuiuslibet consideretur non quidem diuulsa ab alia, sed afficiens alteram; seu vt alii dicunt, ita vt vna importetur in recto, alia in obliquo, v. g. si forma consideretur vt informans materiam, & materia vt sustentans formam, dicuntur sumi singulatim. Secundò sumi possunt quatenùs sunt vnum per ipsam vnionem, ideò enim materia vnitur formæ, & forma materiæ, vt sint vnum substantialitèr, & vnica essentia, Et hoc modo dicuntur sumi coniunctim. Dicimus ergò materiam, & formam causare totum, quatenùs singulatim sumuntur, inquantùm scilicèt vna afficit alteram, & hoc modo; distinguuntur etiam realitèr à toto, nàm totum non est neque forma afficiens materiam, neque materia sustentans formam. Cæterùm si sumantur coniunctim, idest, vt per mutuam vnionem fiunt vnum substantialitèr, hoc modo non causant totum, sed sunt ipsum totum. Quod duobus verbis exprimi posset dicendo, totum non esse quamlibet partem, sed vtramque.

Instabis; Plura conueniunt toti, quæ non conueniunt partibus etiam in ipsa vnione; vt generari, corrumpi, viuere, sentire competit toti homini, quod tamen non conuenit nec eius materiæ, nec eius formæ etiam vnitis.

Respondeo ex data solutione, hæc omnia non conuenire materiæ, & formæ singulatim sumptis, vt partes sunt; benè tamen coniun-

ctim

ctim sumptis, inquantùm per coniunctionē fiunt vnum; siquidem id quod generatur, & corrumpitur, non est nisi totalis entitas, seu in illud vnum substantiale, quod fit ex coniunctione duarum partium, & consistit in illis coniunctis; ideòque desinit, & corrumpitur, quando illæ partes non sunt ampliùs vnum per mutuam coniunctionem.

DISPVTATIO II.

De Natura, & causis Entis mobilis.

IN præcedenti Disputatione considerauimus principia intrinseca rerum naturalium; nunc de causis earum agendum est tùm intrinsecis, sub quibus comprehenduntur etiam materia, & forma, tùm extrinsecis. Naturalitèr enim notum est, quòd omne generabile, & corruptibile non generatur, aut corrumpitur ex seipso, sed ex aliqua causa: Nihil enim potest dare sibi ipsi vt sit? vndè necesse est, ens mobile habere causas, ex quibus sicut pendet in suo esse, suisque motibus, ita quoque in sui cognitione. Hinc fit, vt notat Aristoteles, quòd cùm Mathematicus, in suis demonstrationibus solùm adhibeat causam formalem, Physicus arguit ex omnibus causis; quia scilicèt motus, & mobilia, de quibus disputat Physica, sicut pendent ab omnibus quatuor causis, ita quoque per eas innotescunt. Cùm autem natura, violentia, & ars; sicuti etiam

casus,

caſus, fortuna, & fatum videantur habere rationem cauſæ, ijſque ſæpè homines attribuant effectus, qui in mundo cernuntur; ideò de ipſis quoque hic agetur. Vndè tota hæc diſputatio diuidetur in ſeptem quæſtiones; quarum prima erit de natura, violentia, & arte: Secunda de cauſis in communi. Tertia de cauſis materiali, & formali: Quarta de cauſa efficienti: Quinta de cauſa finali: Sexta de comparatione effectus ad cauſas. Septima de caſu, fortuna, & fato.

QVÆSTIO PRIMA

De Natura Violentia, & Arte.

HÆ tria conſultò colligimus in hac quæſtione, quia vnum per aliud explicatur; ſiquidem violentia opponitur naturæ; ars verò naturam imitatur. Vndè violentia, & ars nobis innoteſcunt per natura. Hanc verò quæſtionem diuidimus in tres articulos, quorum primus erit de natura, eiuſque diuiſionibus: Secundus de violentia, & cauſis eam inferentibus: Tertius de arte, & eius operibus.

ARTI-

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid, & quotuplex sit Natura.

NOmen naturæ deriuatur à *nascendo*; ita vt natura dicatur quasi *nascitura*, seu *natiuitas*. Vndè, vt notat D. Thomas 1. p. q. 29. art. 1. ad 4. hoc nomen primò impositum est ad significandam generationem viuentiũ, quæ dicitur *natiuitas*, & quia huiusmodi generatio est à principio intrinseco; ideò nomen istud extensum est ad significandum principium intrinsecum cuiuscunque motus, & quia eiusmodi principium intrinsecum motus est materiale, vel formale, ideò materia, & forma dicuntur naturæ. Et rursum omnis essentia constituatur, & di- guatur per formam, ideò nomen naturæ nunquàm sumitur pro essentia, seu quidditate, præcipuè prout illa essentia est radix quarumdam operationum: sic dicimus naturam humanam differre à natura leonina; naturam diuinam esse in tribus personis; sumentes naturam pro essentia. Immò aliquando extenditur hoc nomen ad totam collectionem essentiarum; vt cùm dicimus, aliquid esse in rerum natura, idest, in vniuerso. Vndè vides præcipuè naturam sumi quadruplicitèr. Primò pro natiuitate: sic primogenitus dicitur ex natura, idest, ex ipso natiuitatis iure prælatus fratribus; & Apostolus dicit nos *natura esse filios iræ*, idest, ex ipsa conceptione & natiuita-

te,

te; à qua peccatum trahimus. Secundò sumitur pro materia, & forma: sic homo dicitur constare duabus naturis partialibus. Tertio pro essentia rei; sic dicimus naturam, idest, essentiam Angelicam esse præstantiorem humana. Quartò demùm sumitur pro principio intrinseco motus, & quietis entium naturalium, idest, pro illa radice intrinseca, ex qua primordialitèr manant sensibiles isti motus, quos cernimus in rebus naturalibus, ut dum lapis cadit deorsùm, aer ascendit sursùm, cor animalis palpitat, aqua friget, ignis calet, &c. In hac quarta acceptione sumitur hic natura, d qua.

Dico primò: Natura rectè definitur pr cipium, & causa motus, & quietis eius quo est, primò, & per se, & non secu dùm accidens. Ita definit Aristoteles, & cum eo alii Philosophi.

Explicatur definitio. Natura dicitur *principium*, idest, prima radix, & origo; *&* *causa*, idest, uerè physicè influens; *motus*, *&* *quietis*, idest, mutationis illius sensibilis, quæ deprehenditur in rebus naturalibus, inquantùm aliquando quiescunt ut lapis in centro, aliquando mouentur vt lapis in centrum: Additur, *eius in quo est*, ut excludatur principia motus extrinseca, scilicèt uiolentia, & ars, quæ mouent, quidem, sed ut plurimum ab extrinseco ut manus quæ uiolentèr impellit sursùm lapidem, est extra lapidem, & ars, quæ fabricat lectum, est extra ipsum lectum; Dicitur

tur demùm, *primò & per se, & non secundùm accidens*: quia natura significat non qualecunque, sed radicale, & primum motus, & quietis principium, cui conuenit mouere id, in quo est, non quidem per accidens, sicut ars medicinæ per accidens aliquando sanat non solùm alios, sed etiam ipsum medicum; sed per se, ita vt naturæ essentialitèr conueniat esse principium motuum rei in qua est, & cuius est natura.

Obijcies primò: Natura est etiam principium motus in aliis rebus: ergò malè dicitur quod est principium eius in quo est: Probatur antecedens: nam natura ignis non modo est principium, cur sit in se calidus, sed etiam cur alia calefaciat.

Respondeo conuenire primariò naturæ, òd sit radix motuum, qui rei ipsi natu- n habent conueniunt: Sed quia res ind:a ecunditate potest id, quod habet ad alia diffundere; ideò etiam natura secundariò est principium mouendi alia; Respectu tamen aliorum, quæ mouet, non dicitur natura, sed aliquando violentia: Nàm ignis, dum calefacit aquam, non mouet eam modum naturæ, sed per modum violentiæ.

Obiicies secundò: Etiam ars potest esse principium motus eius, in quo est; vt musica est principium canendi in eo, qui habet Musicam; & Medicina non modò alios, sed etiam ipsum Medicum curat; ergò malè definitur natura, quòd sit principium motus eius, in quo est.

Respondeo cum D. Thoma 2. Phys.lect. 1. per

per accidens eſſe, vt ars moueat ſubie-
tum, in quo eſt: inquantùm ſcilicèt re-
erit in eo capacitatem exequendi motus ar-
ficiales: Ars enim Hiſtrionica, & Muſi-
a; de ſe modificant ſaltum, & cantum
uiuſcunque ſit, ſed quia etiam habens huiuſ-
modi artes, eſt capax canendi, & ſaltandi;
deò per accidens mouet ſe ipſum per artem
uam. Adde præterea, quòd ars non eſt pri-
mum principiũ elicitiuum talium motuum,
ed ſolùm habitus ſuperadditus naturæ ad
egulandos eius motus; Nàm ſaltus, &
antus non fiunt primariò ab arte, ſed à
aturali facultate per artem modificata:
nidè raucus, & paralyticus cum omni ar-
e ſua non poſſunt nec canere, nec ſaltare.

Obiicies tertiò: Plura entia naturalia ſunt,
uæ nunquàm quieſcunt, vt cœli mobiles; &
lia quæ nunquàm mouentur, vt cœlum em-
yrreum; ergò in illis natura non eſt princi-
ium motus, & quietis.

Reſpondeo ex D. Th. 2. Phyſ. lect. 1. Has
articulas, *motus*, *& quietis*, intelligendas
ſſe in ſenſu accomodo; itaut natura in his,
uæ ſemper mouentur, ſit principium ſem-
iterni motus, in his verò, quæ ſemper quie-
unt, ſit principium perpetuæ quietis: in his
ermùm, quæ modò quieſcunt, modò mouen-
r, ſit principium vtriuſque.

Dico ſecũdò, natura rectè diuiditur in ma-
riã, & formam. Concluſio eſt communis; &

Probatur: Quia omnis motus, & quies re-
m naturalium ab his veluti duobus fonti-
s intrinſecis originatur; A materia quidem

veluti

veluti à principio passiuo, & susceptiuo mutationum, vt genere rationis, corruptionis, alterationis, &c. A forma verò veluti à principio aliquando quidem passiuo vt forma cæli est principium pàssiuum, quo cœlum fit capax recipiendi motum áb intelligentia motrices; aliquaudo verò etiam actiuo, vt anima est principium actiuum motuum animalium, & forma lapis aliquomodò actiuè concurrit ad motum deorsùm, & forma cordis est principium perpetuæ palpitationis.

Obiicies primò: si materia esse natura, omnes mutationes essent cuilibet rei naturales, vt aquæ naturale esset calefieri, & corrumpi. Probatur sequela; Nam materia de se est in potentia ad omnes motus.

Respondeo negando sequelam: Nam materia, quando est sub aliqua forma, ligatur ab illa, & eius dispositionibus. Vndè reduplicatiuè vt materia est pars compositi, & subiacet dispositionibus alicuius formæ, violentum ipsi est quidquid composito, & formę repugnat. Cæterùm si materia præcisè sumatur respectu mutationum, quæ fiunt in illa, sic nullus motus est ipsi volentus. Vndè hoc modo corruptiones etiam possunt dici motus naturales.

Obijcies secundò. Nihil potest mouere se ipsum iuxtà celebre illud axioma, *quidquid mouetur, ab alio mouetur*; Sed si forma esset principiùm actiuum motus, aliquid moueret se ipsum: ergò forma non est principium actiuum alicuius motus: nec proinde

...inde anima in animalibus, vel forma in la-
...pide est principium actiuum motus.

Respondeo distinguendo maiorem: Nihil potest mouere se ipsum, secundùm idem, concedo; secundùm diuerso, nego: in rebus enim, quæ propriè mouent seipsas, v.g. in viuentibus, sunt plures partes quarum vna mouet alias: sicut occulus mouetur à cibo præsentato, & imaginario ab oculo, & appetitus ab imaginatione, & facultas progressiua: sicque quibusdam veluti gradibus fit motus in animalibus, ita tamen vt semper illa pars quæ mouetur, ab alia moueatur. Grauia verò, & leuia mouentur etiam quodammodo à se ipsis; non quod propriè suos motus efficiant, sed quia motus grauium, & leuium sunt proprietates eorum, ipsis à generante inditæ. Sed de his exactiùs agetur in fine huius partis explicando præfatum axioma.

Dico tertiò; Etiam anima rationalis habet rationem naturæ. Conclusio est etiam communis, &

Probatur; Nā anima rationalis est principium motum humanorum, & vera propriaque forma corporis humani: Quòd si habeat quasdam operationes suprà naturam corpoream eleuatas, vt *intelligere, & velle*, etiam in his operationibus non amittit rationem naturæ, quia tales operationes, quamdiù anima est in corpore, dependent aliquomodo à motibus corporalibus. Vndè etiam de illis erit sermo in Physica agendo de anima: Sentimus enim, quod ira vehemē-

tèr

tèr excitata rapit voluntatem: & bona imaginatio iuuat ad intelligendum.

Dico quartò: Etiam tota essentia, seu compositum ex materia, & forma, & dici potest aliquomodò natura.

Probatur: Nàm etiam totalis essentia est radix, & origo motuum suorum: ergò potest dici natura; & hoc modo sæpè vocatur ab Aristotele, & D. Thoma, Dixi tamen, *aliquomodò*, nàm in rigore loquendo, vt notant Aristoteles, & D. Thomas 2. Phys, lect. 2. compositum est magis à natura, idest, constans natura, scilicèt materia, & forma, quàm natura. Et si dicas essentiam totalem non esse primum principium motuum, rursus enim principiatur ex alijs naturis, scilicèt materia, & forma. Respondeo esse primum principium totale, contra cuius rationem non est vt constet partialibus principiis.

Dico quintò. Nec Angelis, nec Deo propriè competit ratio naturæ, sicuti sumitur à Physicis.

Probatur: Siquidem nec Deus, nec Angeli habent in se motus sensibiles, sed sunt supra omnem mutationem, & vicissitudinem: ergò non habet rationem naturæ, vt à Physicis sumitur: sed potiùs sunt supra naturam; vndè dicuntur *entia Metaphysica*, idest, supernaturalia. Si ergò eorum essentia nonnunquam vocetur *natura*, hoc intelligendum est in eo sensu, quo Logici, & Metaphysici sumunt naturam, prò ipsa scilicèt rei quidditate, vel prout natura signi-

gnificat radicem quarumcunque operatio-
uum: quo ſenſu Theologi quærunt, vtrum
ſſentia, & natura in Deo diſtinguantur ſal-
em virtualitèr: ideſt, vtrum radix eſſendi,
:operandi ſint in Deo formalitates virtua-
ttèr diſtinctæ. Præthereà nonnunquam Phy-
ci tribuunt Deo, & Angelis rationem na-
uræ per quamdam excellentiam, inquan-
ùm Deus eſt author, conſeruator, & mo-
erator naturæ ideòque à quibuſdam voca-
ur Deus, *Natura Naturans*: Angeli ve-
ò *ſunt* eius miniſtri in gubernatione naturæ.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De violentia, & cauſis violentiam in- ferentibus.

CVm eiuſdem ſcientiæ ſit agere de con-
trariis[vt ſcientia, quæ agit de virtu-
e:, debet etiam agere de vitio: quæ agit de
morbis: debet agere de ſanitate] ideò poſt-
uàm explicuimus quid, & quotuplex ſit na-
ura, nunc de violentia ipſi oppoſita paucis
gendum eſt: Circà quam primò quæremus
uid ſit: Secundò, an inferri poſſit à cauſis
niuerſalibus: Et tertiò, an inferri poſſit ab
ſo Deo.

Dico 1. violentia rectè definitur, cuius
incipium eſt extrà, paſſo non conferente
m, ideſt, non cooperante.

Explicatur: In primis dicitur, *Cuius
incipium eſt extrà*, quia ſicut motus natu-
is eſt ab intrinſeco, ita motus violentus eſt

ab

ab extra, ideſt ab aliqua externa vi, non verò ab ipſis eſſentiæ principiis: Additur, *paſſo non conferente vim*, ideſt non præbente aliquam cooperationem: vel inclinationem ad talem motum, ſed potiùs renitente; ſi enim paſſum non reſiſteret, ſed ſponte obediret, motus licèt eſſet ab extrinſeco, non diceretur violentus ſicut motus, quẽ intelligentia motrix imprimit corpori cœleſti, non eſt ei violentus, quia non eſt contrà, ſed iuxta eius inclinationem. Vndè ad violentia duo eſſentialitèr requiruntur; Primò vt principium mouens ſit extrinſecùm ei, quod mouetur. Secundò, vt id, quod mouetur, aliqualitèr reſiſtat: quæ reſiſtentia debet eſſe vel actiua, vel paſſiua: itaut ſcilicèt id, quod mouetur, vel actiuè contrarietur motori, vt dùm lapis ſursùm trahitur, actiuè reſiſtit grauitando; vel ſaltem paſſiuè inquantùm talis motus opponitur alteri, ad quem recipiendum res dicit naturalem ordinem, vt ſi in materia ſublunari intruderetur aliqua forma, cuius non ſit capax, v.g forma cœleſtis, diceretur materia violentiam pati, & paſſiuè reſiſtere. Attamen communitèr violentia exarcetur per reſiſtentiam actiuam; vt dum lapis pellitur ſursùm, aqua calefit, ignis deſcendit, &c. ſemper interuenit quædam reſiſtentia actiua.

Dico ſecundò: Quilibet motus ab agente ſuperiori impreſſus naturæ inferiori, non eſt ipſi violentus, ſed connaturalis.

Pro intelligentia huius concluſionis obſeruandum eſt, hunc ordinem in vniuerſo

ſta-

ſtatutum à Deo eſſe, vt inferiora ſubiaceant ſuperioribus, & ab his naturam ſuam, inclinationem, naturaleſque motus habeant. Sic cœli ſubiacent Angelis; à quibus motum recipiunt: ſic ſublunaria ſubiacent cœlis, & ſideribus, à quibus tanquam cauſis vniuerſalibus ſuas formas, inclinationes, & motus recipiunt: ſic membra animali, ſubiacent eius animæ, à qua mouentur; ſic in eodem animali membra inferiora, & inferiores potentiæ ſubiacent ſuperioribus, vt ſanguis cordi, nerui cerebro, appetitus imaginationi, facultas motrix appetitui, &c. Hoc poſito dicimus, quod ſi aliquando contingat eiuſmodi ſuperiora mouere ſua inferiora etiam præter conſuetam inclinationem, talis motus non e motus violentus, ſed connaturalis, vt dum ſol trahit ſursùm vapores, & exhalationes. dum luna in fluxu, & refluxu maris trahit eius aquas: dũ cor in pauore trahit ad ſe ſanguinem: dum facultas motrix eleuat ſurſùm pedem, vel manum; dum imaginatio accendit vehementum motum iræ in appetitu, &c. tales motus licèt videantur extraordinarij, & præter conſuetam iſtarum rerum inclinationem, attamẽ non ſunt violenti, ſed connaturales. Concluſio ſic explicata.

Probatur ratione D. Thom. 1. p. q. 105. ar. 6. Illud dicitur violentum, quod fit paſſo reſiſtente: Atqui res inferiores non reſiſtunt: ſed potiùs vltrò obediunt ſuis ſuperioribus: ergò motus agentis ſuperioris non eſt violentus rei inferiori. Maior patet: pro-

batur minor: ſicut enim politica ſubiecto & ſũdat exigit politicam obedientiam; ita naturalis ſubiecto fundat, & exigit naturalem obedientiam: ſed res inferiores naturalitèr ſubijciuntur ſuis ſuperioribus; ergò etiam naturalitèr ipſis obediunt: motuſque eliciti ex hac obedientia cenſentur naturales.

Confirmatur: Nàm eiuſmodi motus non ſunt contrà præcipuam inclinationem; ergò non ſunt violenti: Probatur antecedens: tùm quia res inferior maximè inclinatur ad obediendum ſuperiori, cum in tali ſubiectione reperiat ſuam perfectionem, & conſiſtat bonum totius vniuerſi, quod omnia maximè appetunt: tùm quia inclinatio rei inferioris eſt cauſa ſuperiori; ergò ſemper remanet ſubdita cauſæ ſuperiori, itaut poſſit in quãcunque partem ab illa flecti, prout requiret bonum vniuerſi: ſicut ſecundùm politicam bonus ciuis ſubiacet, & ſpontè obedit Regi in iis, quæ concernunt bonum vniuerſale Reipublicæ.

Dices: Calor à Sole impreſſus aquis eſt ipſis violentus, ſicuti, & aliis rebus, vt capiti hominis quod lædit, herbis, quas ſi nimius ſit, arefacit: ſimiliter alii influxus cœleſtes ſunt ſæpè noxii rebus inferioribus; ergò falſum eſt motus ſuperiorum cauſarum non eſſe violentos inferioribus.

Reſpondeo. Non omnia corpora cœleſtia dominari omnibus ſublunaribus, ſed alii aliis: ſicuti enim in politicis Iudices à Rege conſtituti partiuntur inter ſe territoria regni, nec omnes præſunt omnibus, ſed quili-

quilibet suis subditis; ita quoque in naturalibus sidera patiuntur iurisdictionem, vt ita loquar, quam habent in hæc sublunaria, & quolibet astrum res quasdam sibi subditas habet, quæ ipsi parens, & eius influxibus obsequuntur sic Luna dominatur corporibus humidis, Sol dominatur quibusdam herbis, vt Heliotropio, & alia aliis. Conclusio ergò intelligenda est de sideribus dominantibus, à quibus res trahit naturam, inclinationem, & motum. Ab illis enim astris nunquàm violentiam patitur res, nec destruitur; sed potiùs souetur, & iuuatur: vndè ipsi spontè subiecta est; vt patet de aqua respectu Lunæ, de Heliotropio respectu Sol[is]. Non est tamen diffitendum aliquando c[on]tingere posse, vt astrorum influxus ex q[ui]busdam causis inferioribus vitietur v. g. nimia humiditate, vel siccitate aeris, au[t] Solis, & tunc potest nocere rebus etiam quibus præest, ipsisque vim inferre: sed hoc est per accidens; sicut quod in politicis dignitates, & tribunalia, quæ ad bonum publicum ex se tendunt, per malitiam administrantium corrupta Reipublicæ funesta sint, & vim inferant.

Ex his inferes, quòd dum Angelus mouet quodcunque corpus, nullam ei violentiam infert: Nam omnia corpora naturaliter subiecta sunt Angelis, sicut corpus viuum suæ animæ. Similitèr quando cœlum superius rapit inferius, talis motus non est violentus, sed naturalis. Similiter nec motus, quo aqua, lapides, & alia grauia

sursùm feruntur, vt impediant vacuum; non est uiolentus; quia non est contra inclinationem, sed iuxta ipsam inclinationem, qua omnis res appetit bonum vniuersi, sicut omnis pars bonum totius.

Dico tertiò. A fortiori motus à Deo cuilibet naturæ impressus non est ei violentus, sed maximè naturalis. Hanc conclusionem docet D. Tho. 1. p. q. 105. art. 6. & 3. contra Gentes, cap. 100. & Augustinus lib. 26. contra Faustum. cap. 3. dicens: *Illud est cuilibet rei naturale, quod fecerit ille, à quo est omnis motus, numerus, & ordo naturę. Deus enim creator, & conditor omnium naturarum nihil contra naturam facit.* dem Scriptura indicat Sap. 16. dicens: *Ignis. t nutrirentur iusti etiam suæ virtutis oblius est; creatura enim tibi creatori deseruit* quasi diceret, creaturam, dum mouetur à Deo ad aliquid, quod est contra propriam inclinationem: obliuisci illius inclinationis, eamque subiicere creatori suo.

Probatur conclusio rationibus D. Thomæ. Primò, quia quidquid Deus in creaturis facit, est iuxtà præcipuam earum inclinationem; ergò non est eis violentum. Probatur antecedens: Nàm præcipua, & intimior creaturæ inclinatio est obedire creatori suo, cui longè connaturaliùs subiicitur, quam corpus animæ: ergò sicut non est contra, sed iuxta inclinationem brachii, vt voluntas illud, quò placuerit, flectat, ita nec contrà, sed iuxta inclinationem creaturæ est, vt in ea, quidquid voluerit Deus faciat. Vndè

rectè

rectè Propheta inquit, *Domine, omnia ſeruiunt Tibi.*

Secundò: Illud quod fit in re ab eo, à quo data eſt, & dependet inclinatio naturalis, non eſt violentum; ſed à Deo data eſt, & dependet naturalis inclinatio creaturarum; ergò quod fit à Deo in creaturis non eſt uiolentum. Minor patet: Maior verò probatur à D. Thoma, tùm exemplo aquæ ſine uiolentia aſcendentis, quando trahitur à Luna, quæ præſidet aquis; tùm exemplo artificialium: Non enim eſt contra rationem artificii, vt artifex aliquid in eo operetur, etiam poſtquàm primam formam dedit; ergò ne erit contra naturam rei; ut Deus in ea aliqu operetur præter communem curſum: to enim natura eſt ueluti artefactum Diuir Sapientiæ.

Ex his colliges, non fuiſſe uiolentum Soli, quando curſum ſuum retinuit ad uocem Ioſuè; aut quando retrogreſſus eſt ad imperium Iſaię Profectę tempore Regis Ezechię. Nec uiolentum fuiſſe aquis quando quaſi pro muro ſteterunt filiis Iſrael mare rubrum trāſeuntibus; nec Iordani, quando conuerſus eſt retrorsùm ad fontes ſuos: quia hęc omnia operabatur ſupremus naturæ, Dominus ex illo dominio, cui omnis creatura ſpontanea ſeruitute paret.

Obiicies: Deus concurrendo cum cauſis ſecundis infert uiolentiam: ut concurrendo cum manu vim infert lapidi cum ſursùm pellendo; ergò ſe ſolo etiam infert uiolentiam, quando idem præſtat.

Respondeo negando consequentiam: Quia cùm Deus agit cum causa secunda, sese accommodat causæ secundæ; Deus enim in vnoquoque operatur iuxta propriam eius conditionem: Vndè quia conditio vnius contrarii est, vt vim inferat suo contrario, ideò actio contrarii est quamuis sit à Deo, tanquam à prima causa, est tamen violenta suo contrario, sed quando Deus agit se solo, agit iuxta modum suum; idest, vt Dominus naturæ ideòque illi sic agenti omnia spontè sua obediunt.

Instabis: Quod est contra inclinationem, est violentum; sed Deus etiam dum se solo mouebat sursùm Iordanis aquas faciebat cõ- a earum inclinationem; ergò vim illis in- ebat.

Respondeo negando minorem; Nàm li- consueta inclinatio aquæ sit vt fluat deor- m in procliue: Attamen supposito quod Deus imperet aquis, vt ferantur sursùm, maximè naturale ipsis est obedire imperio sui creatoris.

Dico quartò. Probabile tamen videtur; Deum si velit agere vt agens particulare, posse inferre violentiam creaturis.

Conclusio supponit Deum posse dupliciter mouere creaturam. Primò per modum moderatoris vniuersalis naturæ, rerum inclinationes interiùs mutando, & flectendo, vt placet; sicque efficiendo, vt aliqua res inclinetur de nouò ad aliquid oppositum ei, ad quod antea inclinabatur. Secundò per modum agentis particularis imprimendo motum

tum oppoſitum inclinationi rei, & ſimul cum tali inclinatione concurrendo ad expellendum huiuſmodi motum; vt ſi Deus produceret calorem in aqua ſimul conſeruando naturalem inimicitiam aquæ cum calore, & concurrendo cum aqua ad expellendum talem calorem. Dicimus ergò, quod licèt primo modo Deus non inferat violentiam, poteſt tamen ſecundo modo motum violentum inferre.

Probatur concluſio, tùm authoritate, D. Thomæ dicentis, non omnia, qua Deus facit in creaturis, eſſe illis connaturalia, ſed ſolùm ea, quæ Deus vult eſse connaturalia: ergò Deus poteſt facere in creatura aliquem motum, quem nolit eſſe connaturalem, ſed violentum; Tùm ratione; cùm enim Deus ſit ſupra agentia particularia, & vniuerſalia, poteſt vtroque modo effectum producere, vt agens vniuerſale, & vt agens particulare; ergò poterit ad nutum ſuæ voluntas agere vt agens particulare, ſicque inferre violentiam, non minùs quàm ignis inferat aquæ, & manus lapidi: Tùm etiam quia nulla viuetur implicantia, quod Deus poſſit cauſare motum, quem velit eſse violentum ipſi rei; ergò Deus id poteſt: Tùm demùm exemplo: Nam Deus infert violentiam Dæmonibus eos, vt inquit D. Petrus, alligando catenis igneis.

Et ſi dicas, talem alligationem non eſſe violentam naturali Dæmonum inclinationi, ſed ſolùm peruerſæ eorum voluntati quæ eſt rebellis Deo. Contrà eſt: Nàm intantùm ta-

lis pœna est afflictiua, inquantùm est contraria naturæ, & inclinationi innatæ repugnat: Nemo enim quantumuis peruersus, torquetur ex eo, quod est conforme suæ inclinationi, sed magis ex eo delectatur: Sed alligatio illa Dęmonum est maximè afflictiua immò vt talis à Deo intenditur; ergò est violenta etiam naturali inclinationi. Adde præterea exemplum efficax: Nàm animæ Fidelium in purgatorio detentæ, quamuis non sint rebelles Deo, sed maximè subditæ per charitatem, attamen violentiam patiuntur, & maximè affliguntur ex illa detentione, & alligatione ad ignem; ergò ista alligatio est violenta non modò rebelli voluntati, sed etiam naturali inclinationi. Et si Deus morbum per se ipsum immediatè inferret alicui homini iusto, talis profectò morbus esset violentus, & contrarius, non quidem liberæ voluntati, quamuis ille pius se Diuinæ dispositioni vltrò submitteret, sed ipsi naturali inclinationi, quæ afflictiuis, & destructiuis repugnat.

ARTICVLVS III.

De Arte, & operibus artificialibus.

ARs definitur, Recta ratio factibilium, idest, habitus residens in ratione, & eam rectificans ad operandum in materia externa; vt ad fabricandas domos, claues, enses, horologia, &c. Vndè opera eiusmodi, quæ fiunt per industriam rationis, dicuntur

cuntur artificialia, de quibus quærimus, quid ſint, & quomodo differant à naturalibus, & violentis. Secundò: An formæ rerum artificialium poſſint cauſare motum: Tertiò: An aliquod opus naturæ poſſit fieri per artem.

Dico primò: Artificiale eſt, cuius principium eſt extra, ſcilicèt in ratione practica externam materiam diſponente. Declaratur hæc definitio. Artificiale enim procedit ab arte: ſed ars eſt extra, ſcilicèt in ratione practica ipſius operantis; ergò artificiale eſt, cuius principium eſt extra, ſcilicèt in ratione operantis.

Ex hac definitione facilè deduci poteſt diſcrimen naturalis, violenti, & artificialis. Naturale eſt, cuius principium eſt intra ipſam rem: Artificiale verò cuius principium eſt extrinſecum, in ratione ſcilicèt fabricantis: Violentum demùm, cuius principium eſt non ſolùm extrinſecum, ſed etiam naturali inclinationi oppoſitum. Vndè violentum inimicatur naturæ, ipſique opponitur: Artificiale quatenùs tale non opponitur naturæ, ſed magis eam imitatur; Idcircò ars dicitur *ſimia, & imitatrix naturæ*; cuius ratio eſt, quia natura eſt veluti artefactum Diuinæ ſapientiæ, vt dicit D. Thomas; & ideò ſicut homo vt ſicut homo, vt ſit perfectus, debet imitari Deum. & humana ratio Diuinam rationem; ita quoque artificialia, vt ſint perfecta, debent imitari naturam. Cuius etiam aliam rationem tradit S. Doctor 2. Phyſic. lect. 4. *Quia omnis noſtra cognitio eſt à re-*

bus sensibilibus & naturalibus accepta, vndè ad similitudinem naturalium operamur in artificialibus.

Ars autem imitatur naturam præcipuè secundùm quatuor. Primò ex parte principii: Nam naturalia, & artificialia in hoc conueniunt, vt sint ab aliqua ratione: Naturalia quidem à ratione Diuina, artificialia verò à ratione humana: Et quidem de artificialibus hoc patet ex ipsa definitione: de naturalibus verò, quod procedant ab aliqua ratione, manifestum signum est perfectissimus ordo, qui cernitur in natura: Cùm igitur solius rationis proprium opus sit ordi-re, necesse est opus ita perfectè ordina-, quale est opus naturæ, esse opus cuius- rationis perfectissimæ. Vndè etiam apud iles abiit in Prouerbium, *Opus naturæ opus intelligentiæ.*

Secundò: Ars imitatur naturam ex parte subiecti; Nam sicut natura præsupponit materiam, ex qua agat; ita quoque ars præsupponit materiam suorum, operum, vt Lanifica supponit lanam, ex qua conficit pannum; vndè, & in arte, & in natura *ex nihilo nihil fit*.

Tertiò ex parte modi procedendi. Quia sicut natura ordinate procedit, aptando, & assumendo media congrua ad finem, quem intendit; vt os, dentes, guttur, stomachum aptissima fecit ad mandendum, deglutiendũ, & coquendum cibum; linguam ad loquendum; oculos ad videndum, &c. ita quoque ars in suis operibus ordinatè pro-

cedit

cedit coaptando instrumenta ad finem, & opus intentum; vt gladium acuit ad perfodiendum, limam in dentes exasperat ad corrodendum, malleum solidum efficit, & grauem ad contundendum. Ratio autem huius est, quia tùm naturalia, tùm artificialia procedunt à ratione, vt mox diximus: Ratio autem ordinatè procedit, & media congrua fini intento adhibet, agit enim propter finem.

Quartò demùm ex parte termini: Nàm sicut natura agit propter aliquem finem quem sibi proponit vt terminum operis, i quoque, & ars finem intendit, ex quo de mit operationis regulas. Vndè, vt aduc Aristoteles, in natura, & arte inueniun peccatum, quia peccatum est deuiatio à ne; Cùm ergò, & natura propter defectabilitatem causarum inferiorum, & ars propter inexperientiam artificis, vel defectum materiæ, & instrumentorum, nonnunquam à suo fine deficiant: ideò in illis locum habet peccatum, quod in natura dicitur monstrũ, in arte verò retinet nomen peccati.

Cæterùm, licèt ars imitetur naturam, attamen natura longè superat artem, idque præcipuè in tribus. Primò ex parte principii, quia procedit à ratione vniuersaliori, sapientiori, & efficaciori: Vndè opera naturæ sunt vniuersaliora, ordinatiora, & efficaciora, siquidem formæ naturales sunt principia suorum motuum, & producunt sibi simile, vt equus equum, planta plantam. Sed formæ artificiales sunt steriles, & inefficaces,

vndè non possunt causare motum, vt iam dicemus; nihilq; sibi simile producunt: Non enim lectus lectum, aut ensis ensem generare potest. Secundò ex parte modi; Nam natura procedit modo magis certo & minus errori obnoxio. Tertiò ex parte finis: Nam natura intendit maius bonum, scilicèt bonum substantiale, & totius vniuersi ars verò minus bonum intendit, scilicèt vel commoditatem, vel delectationem, vel conseruationem, vel necessitatem hominum: Vt enim dicit D. Thomas 2. Phys. lect. 4. *Nos sumus finis omnium artificialium.*

Dico 2. Formæ artificiales non possunt esse principia motuum aliquorum, quamuis possint aliqualitèr eos adiuuare: vt patet experientia, qua videmus ferrum adiuuari vulnerandum, scindendum, rodendum per figuras artificiales.

Probatur conclusio ratione D. Tho. Opusc. 34. Nàm formæ artificiales consistunt, vel in figura, vt forma statuæ, imaginis, pilei, &c. Vel in compositione, vt formæ vnguentorum, & rerum per artem mixtarum: Vel in ordine vt formæ horologiorum, & domorum, nauium, &c. Sed figura, compositio, & ordo non sunt per se principia motus alicuius; ergo formæ artificiales non possunt esse principia motus alicuius. Maior patet: Probatur minor: Nàm figura, & ordo non sunt aliquid causatiuum motus etiam in naturalibus; ergò à fortiori ordo, & figura artificialis non causant motum. Compositio verò non dat efficaciam mouendi,

sed

sed eam supponit: Vndè si quædam nullam prorsùs efficaciam habentia simul componantur, non magis fiet ex illis aliquid actiuum, quàm ex pluribus frigidis fieret aliquid calidum.

Confirmatur ex discrimine, quod est inter intellectum diuinum, qui est author naturæ, & intellectum humanum, qui est principium rerum artificialium. Diuinus enim intellectus est efficacitate plenissimus; at verò intellectus humanus est sterilis & inefficax ad extrà: vt enim ait Aristoteles propter nostrum intelligere nihil muta in rebus: Vndè formæ naturales quæ p cedunt à Diuino intellectu, sapiunt c ditionem sui principii, & ideò sunt eff ces, & actiuæ, ita, vt possint producere bi simile, vt forma ignis producit aliam fo mam ignis: at verò formæ artificiales, quæ procedunt ab intellectu humano, sapiunt conditionem eius, & ideò steriles sunt, & inefficaces ad mouendum; & propterea non producunt sibi simile: Non enim horologium producit aliud horologium, vel pileus alium pileum.

Obijci solent plura artefacta, quæ motus habuisse feruntur: vt Archytæ Tarentini collumba lignea, quæ volabat, cœlum vitreum Archimemedis, quod rotabatur: aurei picernæ Hyrarchæ Brachmanorum Reggis, qui conuiuio ministrabant, vt Philostratus in vita Appollonij

Respondeo hæc omnia facta fuisse per naturales secretis quibusdam machinis temperatas,

ratas, veluti fieri cernim. in horologijs, quorum rotæ mouentur vel à grauitate ponderis centrum naturalitèr repetentis, vel à lamina chalybea violentèr complicata, & paulatim sese explicante.

Obijcies secundò: Figuras artificiales esse efficaces ad plura opera, vt ad sananda ægritudines; ad conciliandam gratiam, & felicitatem, ad expellendos serpentes: Vndè Marsilius Ficinus de vita cœlitus comparanda cap. 13. refert Antiquos fabricasse imagines sub certis constellationibus omninò efficaces; vt luna serpentarium subeunte fabricabant serpentis figuram vtilem ad fugandos veros serpentes: Et Magi ad sanandas ægritudines characteribus vti solunt ex quibus sequitur effectus. Inter illas autem imagines præcipuè celebres sunt statuæ illæ æreæ, quibus hominis repræsentati fata ita adhærent, vt quidquid in imagine fit, sentiat ipse prototypus.

Respondeo inprimis, Authores, qui his vanitatibus patrocinantur, fateri non vi figuræ artificiosæ, sed cœlestis influxus per figuram tanquàm per conditionē attracti hæc omnia fieri. Sed addendum cum D. Thoma Opusc. 34. eiusmodi characteres, figuras, & imagines esse meras superstitiones. Vel enim nihil ad præfatos effectus conferunt; vel si iuuent, hoc non est ex virtute naturali, sed ex virtute dæmonis; qui tacitis istis pactis euocatur, & sese spontè his figuris alligauit ad decipiendos homines. Vndè peccatum est his vanitatibus, vti vel in illis confidere.

Dico

DIco tertiò. Ars potest efficere opera, & motus naturæ non quidem virtute propria, & formas artificiales, sed vtendo virtutibus naturalibus, seu vt dici solet, applicando actiua naturalia passiuis.

Probatur conclusio tùm ratione, tùm experientia. Ratione quidem. Nàm virtus naturalis quantùm ad applicationem plerumque subiacet arti; ergò ars potest illam applicare, sicque effectus producere. Experientia quoque: sic enim Medicus sanat adhibendo naturalia remedia per artem suam: Sic vnguenta, liquores odoriferi, colores varij, efficiuntur miscendo artificiosè res naturales: Sic etiam Dæmones, qui exactè norunt omnes animantium, herbarum, lapillorum, metallorum, & mineralium vires varia, & mira producunt per eiusmodi virtutes naturales; vt dum in Ægypto per ministerium Magorum conficiebant serpentes, ranas, & alia huiusmodi.

Dico quartò: Plura tamen naturalia sunt, quorum virtutes effectrices non subiacent arti humanæ; vndè illa per artem non possunt effici, & inter illa præcipuè est aurum, licèt aliquid simile auro per metallorum mixtionem forti effici possit.

Probatur conclusio, præcipuè de auro, de quo quidam dubitant. Nàm virtus auri productiua non subiacet arti; ergò aurum non potest effici per artem. Probatur antecedens; Nàm virtus auri productiua est calor Solis in loco determinato, vbi viget

virtus

virtutis mineralis; vndè, vt de floribus, dicebat Anaxagoras respectu formationis auri, fodina est veluti mater, & Sol veluti pater, sed ista principia non subiacent industriæ nostræ; ergò. Probatur minor; non enim possumus disponere de virtute Solis, aut efficere locum aliquem esse feracem auri. Hæc ratio est D. Thomæ in 2. dist. 7. quæst. 3. artic. 1. ad. 5. quæ adhuc magis.

Confirmatur: Nàm virtus Solis, etiam in locis aptis, ferè integra sæcula consumit in formando auro, ergò ridiculum est hominem id velle attẽtare in modico temporis spatio, in quo perficiendo efficacior natura [illegible]ndiu laborat. Vndè nemo diues hac arte [illegible]ectus est, sed qui fictitium istud aurum [illegible]æ fiuere, verum aurum in fumos conuerrunt.

Obijcies: Potest homo substituere calorem ignis qui promptior est, & ardentior quàm solaris, ergò potest per ipsum efficere aurum; & lentas Solis in hoc opere moras corrigere.

Respondeo cum D. Thoma loco iam citato, calorem ignis esse omninò ineptum ad formandum aurum; calor enim producit aurum in virtute Solis, cuius est virtus instrumentaria: vndè solus calor solaris potest id præstare: sicut solus calor cordis, & iecoris potest sanguinem, spiritus, & carnem producere. Adde præterea non solùm calorem Solis, sed etiam alias huius astri influentias, quæ sensu non percipiuntur, concur-

currere ad productionem auri, quas ignis & ars ſupplere non poſſunt.

Inſtabis: longè difficilius opus eſt productio animalis, quam productio metalli, quale eſt aurum: ſed calor ignis ſupplere poteſt calorem naturalem, & producere ex ouo animal, v. g. pullum: ergò à fortiori poterit ſupplere vicem caloris ſolaris, & producere metallum, ſcilicèt aurum.

Reſpondeo negando minorem, quòd ſcilicèt ex ouo calor ignis producat animal: dū enim pulli excluduntur ad ignem, & ex ouis formantur, cauſa productionis eorum non eſt calor ignis, ſed virtus ſeminalis inclusa in ouo, & reſidens in quibuſdam ſpiritibus, qui agunt in alias oui partes, & ex ei animal formant, calore extrinſeco ſiue auis incubantis, ſiue ignis admoti, ſe habente ſolum per modum fouentis, & excitantis eiuſmodi ſpiritus; qui, & ab externo frigore enecarentur ſine tali fomento, & ad opus ſuum torpeſcerent, niſi blandi caloris extrinſecus admoti ſtimulis vrgerentur.

Vrgebis: Poſſumus ſaltē auri ſemina iam vi ſolis diſpoſita colligere, puta ſulphur purum & mercurium, eaq; ad calorem ignis maturare, ſicuti virtutus ſeminalis latens in ouo eodem calore adiuuatur: ergò, & verum aurum producere.

Reſpondeo aurum non habere ſemen ex quo producatur, proprium enim eſt rerum viuentium naſci ex ſemine. Deindè quamquàm ex mixtione ſulphuris, & mercurij; aut alterius eiuſmodi rei, tāquam ex quibuſdam

quaſi

quasi seminibus, fieret aurum, hæc tamen mixtio debet fieri in loco apto, ac longa annorum serie à calore solari maturari quem si ars velit in chymica fornace supplere, nihil magis proficiet, quam si quis è suo ramo decreptum pomum adhuc acerbum ad culinæ focum maturatæ tentaret.

Dices causæ eiusdem speciei possunt eosdem effectus producere; sed calor ignas, & Solis sunt eiusdem speciei: ergò possunt eosdem effectus producere, ac proinde vterque indifferentèr poterit concurrere ad productionem auri.

Respondeo distinguendo minorem: calor solis, & ignis sunt eiusdem speciei, in ratione qualitatis, concedo; in ratione virtutis instrumentariæ, nego. Ratio distinctionis est, qua virtus instrumentaria desumit suam naturam, & efficaciam à causa principali cuius est virtus, cui subordinatur, & deseruit; vndè quia Sol est longè nobilior in agendo, quàm ignis, calor etiam solis, qui est eius virtus instrumentaria, est in ratione virtutis actiuæ longè nobilior, & efficacior quàm calor ignis. Addendum prætereà, vt iam diximus, non solùm calorem Solis, sed alias huius astri influentias ad formationem auri concurrere, quas calor ignis supplere nequit.

Obijci præterea solent variæ experientiæ; Sed respondeo eas omnes esse falsas: nec nisi adulterrinum aurum ex ijs prodijsse: Vndè prohibet Ecclesia eiusmodi aurum pro vero diuendere: & qui diuendunt ad restitutio-

tionem tenentur. Immò Beatus Albertus Magnus, qui hac in parte videtur fauere Chymicis, attamen fatetur eiuſmodi aurum artificioſum non habere omnes veri, & naturalis auri proprietates: ergò nec naturam habet, ſed ſolùm in fuco conſiſtit, meritòque uocatur à Diuo Thoma p.2. q.77. art. 2. ad 1. *aurum ſophiſticatum*. Vndè dum Sanctus Doctor ibidem dicit, quod ſi per artem chymicam fieret verum aurum, licitum eſſet ipſum diuendere, loquitur in ſuppoſitione, quam tamen reputatur impoſſibilem; ſed qua data venditio eſſet licita, quia tale aurum eſſet eiuſdem naturæ cum auro natura[li] produceretur enim à quibuſdam virtutib[us] naturalibus per artem applicatis, vt ibide[m] dicit. Cæterùm, vtrum verum iſtud auru[m] fiat abſolutè numquam dicit, ſed oppoſitum ibi tradit, & in 2. diſt. 1. quæſt. 3. art. 1. efficaci ratione probat.

QVÆSTIO SECVNDA.

De Cauſis in communi.

PRæcipua ſcientiarum cura occupatur in inueſtigandis rerum cauſis, in quarum cognitione repoſitam eſſe huius vitæ felicitatem indicat Eſiodus, dum dixit.

Felix, qui rerum potuit cognoſcere cauſas.

Vndè, vt omnium ſcientiarum ſtudium adiuuetur, hìc de ipſis cauſis agendum eſt

est, per quas omnia innotescunt: prius quidem in communi in hac quæstione: deinde de qualibet specialitèr in sequentibus. Circa causas in communi: Primò, quæretur quid, & quotuplex sit causa. Secundò agetur de proprietate, & nobilitate causarum, tùm respectu effectus: tùm ad inuicem comparatarum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid, & Quotuplex sit Causas.

CAusæ vocabulū triplicitèr sumi potest. Primò pro omni principio: itáut generalitèr omne, à quo aliquid originatur, & procedit, dicatur causa. In hoc sensu Aristoteles appellat priuationem *causam generationis*. Et Patres Græci hoc modo dicunt Patrem Æternum esse *causam* Filij, sumentes *causam* pro principio, vt notat D. Thomas Opusc. 1. c. 1. Patres verò Latini dicunt Patrem Æternum non esse causam, sed solùm principium Filij, quia propriè sumunt causam. Secundò nomen causæ strictissimè aliquando sumitur pro sola causa efficienti, vtpotè quæ est præcipua, & princeps causarum in executione: vndè ab ea tanquam manifestiori, id, quod causatur, dicitur *effectus*. Tertiò demùm causa sumitur medio modo, prout est id, quod causat, quocunque modo influendo esse effectui: Et in hoc sensu sumendo causam.

Dico primò: Causa rectè definitur, ae quam

quam ſequitur eſſe alterius ; ſeu , ex cuius eſſe ſequitur aliud . Ita definiunt cauſam D. Thomas 2 Phyſic. lect. 10. & Opuſc. 31. vbi ly *ſequitur* , debet intelligi non de conſecutione logicali , & ordinis , ſicut linea ſequitur ad punctum , & conſequens ad antecedens ; ſed de conſecutione phyſica , quæ fit per influxum phyſicum , realem . Vndè ex iſtis definitionibus poteſt elici tertia , dicendo : cauſa eſt principium influens eſſe in aliud .

Explicatur hæc definitio , in qua *principium* tenet locum generis; cæteræ verò particulæ locum differentiæ : ſiquidem ex communi animi notione cauſa , & effectus ſunt correlatiua . Patet autem quòd effectus dicitur id , quod ab alio pendet tanquam à dante ſibi eſſe . Vndè ad rationem cauſæ duo requiruntur , ſcilicèt influxus ex parte cauſæ, & diſtinctio cum dependentia ex parte effectus : ſeu vt cauſa realitèr influat eſſe, & illud eſſe realitèr dependeat , proindèque diſtinguantur à cauſa , vt dicit Diuus Thomas 1.p.q.33. art. 1. ad 1. Hæc autem duo exprimit definitio tradita; influxum quidem , dum cauſa dicitur , *principium influés;* diſtinctionem verò cum dependentia, dum dicitur , *in aliud* .

Obijcies : Filius æternus ſequitur ad Patrem etiam per realem influxum , & veluti Perſona ab alio diſtincta : & tamen Pater Æternus non eſt propriè cauſa Filij ; ergò male definitur cauſa ad quam ſequitur eſſe alterius , ſeu , influens eſſe in aliud.

Reſ-

Respondeo primò, quòd Filius æternus propriè non sequitur ad Patrem; quia sequi est posterioris; Filius autem æternus non est posterior Patre: vt enim docet fides, in Trinitate nihil est prius, aut posterius.

Respondeo secundò ex Diuo Thoma 1. parte, quæstione 30. articulo 2. ad 2. Filium æternum non procedere à Patre vt *aliud* ab ipso, sed solùm procedit vt *alius* ab ipso: idest, vt personalitèr distinctus, non tamen vt essentialitèr diuisus; Nam vt aduertit Diuus Thomas 1. parte, quæstione 31. articulo 2. ad 4. Genus neutrum, vtpotè informe, & minus determinatum, significat personam. Vndè quærenti, quis est iste, qui vicit Darium: Respondemus assignando personam, Alexander. Si verò quæritur, quid est Alexander: Respondemus, assignando essentiam, ipsum esse animal rationale. Ex quo patet, quod *aliud* in masculino significat distinctionem personæ *aliud* verò in neutro significat diuisionem essentiæ. Ad rationem autem causæ non sufficit distinctio personæ, sed requiritur diuisio essentiæ causatæ à causante.

Instabis; Ad auroram sequitur dies: ad iuuentutem adolescentia: ad vitam mors: & tamen nec aurora, nec iuuentus, nec vita habent rationem causæ: ergò malè dicitur, causam esse principium, ad quod sequitur esse alterius.

Respondeo, hæc omnia sequi solùm impropriè, & consecutione ordinis, inquantùm vnum est post aliud; non tamèn conse-

cu-

utione propria, & physica, quæ est per
ealem influxum; effectus autem debet sequi
d causam consecutione physica.

Dico secundò. Quadruplex est entis mo-
bilis causa, scilicet materialis, formalis,
efficiens, & finalis. Ita communiter omnes,
meritò; nam ad has quatuor causas reduci
potest quidquid influit esse in aliud.

Probatur conclusio: Nàm causa est prin-
cipium influens esse in aliud, sed quatuor
influunt esse enti mobili: ergò sunt quatuor
causæ entis mobilis; Probatur minor. In
primis enim requiritur materia, ex qua f
ens mobile, quia ex nihilo nihil fit. Sec
dò, requiritur forma, per quam fiat
constituatur in specie determinata: N
materia de se indifferens est ad omnes re
species. Tertiò requiritur agens, à q
fiat: Nàm nihil fit à se ipso. Quartò requ
ritur finis, propter quem fiat: Nàm res na-
turales non fiunt temerè, sed propter finem,
t dentes ad incidendos cibos, pedes ad
ambulandum, &c. ergò quatuor influunt es-
e enti mobili, scilicèt materia ex qua fit,
forma, per quam fit, agens à quo fit, finis
propter quem fit.

Confirmatur conclusio ex D. Thoma 2.
hysicæ lect. 10. Nam esse causatum potest
upliciter sumi; Vno modo absolutè, & vt
st constitutum in tali specie entis, vt homi-
is, vel plantæ; & sic causa essendi est for-
ma, per quam aliquid constituitur in deter-
minato modo essendi; Alio modo secun-
dum quod esse causatum reducitur de po-
ten-

tentia ad actum, vt sulphur quod erat in potentia ignis, fit actu ignis; & sic necesse est ipsum habere duas alias causas scilicet materiam, in cuius potentia præcontineatur antequam fiat, & agentem, quæ reducit materiam de potentia ad actum: nàm quod est in potentia, non potest se reducere ad actum, sed reduci debet per aliquid existens in actu: vt sulphur, quod est in potentia ignis, fit ignis ab eo, quod iam est actu ignis: Actio autem agentis, sicut procedit ab aliquo determinato, ita intendit aliquid determinatum, vt facere sibi simile, aut assequi id, quod sibi conueniens est; Id autem quod intendit actio agentis dicitur finis; ergò dantur quatuor istæ causæ, scilicèt formalis, materialis, efficiens, & finalis.

Obiicies: Obiectum est aliquomodo causa scientiæ, & idea causa domus, & essentia causa proprietatum, & malleus causa horologii, & fundamentum causa relationis; sed non apparet ad quod genus causæ ex prædictis ista reduci possint; ergò sunt plusquam quatuor genera causarum.

Respondeo, hæc omnia reduci ad quatuor causas prædictas; obiectum quidem reducitur, vel ad causam formalem extrinsecam, quia determinat scientiam ad certam genus rei, vel etiam reducitur ad causam finalem; quia scientia est propter obiectum. Idea etiam pertinet ad causam formalem extrinsecam; vt dicetur quæstione sequenti, est enim ipsa rei forma in mente artificis preconcepta, essentia verò habet quam ratio-

rationem causæ efficientis respectu suarum proprietatum, vt dicit D. Thomas: quia proprietates dimanant ab essentia tanquam à fonte suo: vt infrà explicabitur. Similitèr fundamentum reducitur ad genus causæ efficientis propter eandem rationem: instrumenta verò pertinent ad causam efficientem cui ministerialitèr deseruiunt.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De proprietate, & nobilitate Causarum, tùm ad effectum, tùm ad se inuicem comparatarum.

DIco primò; Omnis causa est prior suo effectu non quidem semper prioritate temporis, sed prioritate naturæ, & dependentiæ. Ita D. Tho. q. 28. de veritate, a. 7. & communitèr alij. Quid autem sit prioritas naturæ, suprà explicatum est in Logica agendo de postprædicamentis.

Probatur conclusio: & in primis, quòd causa non sit semper prior tempore, constat: Nàm Sol non est tempore prior luce, quam causat, nec materia prior composito, sub quo creata est. Quod autem causa sit prior natura suo effectu, probatur; Nàm prioritas naturæ in eo consistit, vt vnum dependeat ab alio, & ab illo procedat: Atqui omnis effectus realitèr dependet à sua causa, & ab illa vt à principio suo procedit: ergò omnis causa est prior effectus prioritate naturæ.

Obiicies; Correlatiua sunt simul natu-

ra, vt dictum est in Logica; Sed effectus, & causa sunt inuicem correlatiua; ergò sunt simul natura: ac proindè causa non est prior natura suo effectu.

Respondeo distinguendo maiorem: Correlatiua sunt simul natura, quantùm ad ipsos respectus formales, concedo; quantùm ad entitates fundantes istos respectus, nego. Et similitèr, concessa minori, distinguo consequens; ergò causa, & effectus sunt simul natura, quantùm ad, ipsam relationem formalem, concedo: quantùm ad ipsam entitatem, nego. Explicatur: Causa, & effectus possunt dupliciter sumi: Primò, relatiuè; seu quantùm ad ipsam re-tionem mutuam, quam dicunt ad inui-m; & hoc modo non se præcedunt, sed nt simul etiam natura: Nàm impossibile t, vt causa referatur ad effectum, nisi effectus etiam referatur ad causam Secundo modo sumi possunt entitatiuè, idest secūdùm proprias entitates; & hoc modo causa debet esse prior effectu, quia entitas effectus procedit ab entitate causæ, tanquam à principio, à quo pendet; ac proindè tanquam à priori.

Dico secundò; Causa materialis, & formalis sunt minùs nobiles quàm effectus.

Conclusio facilè probatur; Nàm pars est minùs nobilis quàm totum: sed causa materialis & formalis (saltem intrinseca, de qua solùm loquimur) causant per modū partis componendo totum; ergò sunt minùs nobiles quàm effectus, scilicèt totum compositum.

uum. Dixi autem, causa formalis saltem trinseca: quia causa idealis, quæ vocatur *rma extrinseca*, est vt plurimùm nobilior o effectu. Sic enim ideę Diuinę sunt nobiores creaturis, & exemplar nobilius exemlato.

Dico tertiò: Causa finalis principalis in gentibus benè ordinatis debet esse nobilior ffectu; Aliquando tamen ex deordinatione perantis potest esse ignobilior.

Probatur prima pars: Quia, vt dicit D. homas in 2 dist. 15. a. 1. *inconueniens est uod aliquid sit propter vilius se* (intellig rincipalitèr, vt ipse statim se explicat: n ecundariò, & minùs principaliter po liquid esse propter ignobilius, vt Rex tiam propter rusticos protegendos.] At ffectus est propter suum finem ergò incon eniens est, vt effectus sit nobilior fine. ndè natura, quæ ordinatè agit, semper reert ignobiliora ad nobiliora, tanquam ad nem: vt pluuias ordinat ad plantas, planas ad pecudes, pecudes ad hominem hominem ad Deum.

Secunda verò pars patet experientia, quia idemus homines inordinatè agentes nobiiora referre ad vil ora, vt mali politici reerunt religionem ad regnandum; mali sacerdotes dispensant sacra propter lucrum, ani homines referunt eleemosynam ad vaaglorıam.

Dico quartò: Causa efficiens principalis st, vel nobilior effectu, vel æquè nobilis. ta communitèr omnes.

Probatur conclusio ex D. Tho. 1. p. q. 4. art. 2. Omnis enim causa efficiens, vel est causa vniuoca, vel causa æquiuoca; idest, vel est eiusdem speciei cum suo effectu, vt homo generans hominem vniuocè conuenit cum illo; vel est sublimioris ordinis, vt Sol producens aurum, & gemmas non est eiusdem speciei cum illis, sed sublimioris. Si causa efficiens sit vniuoca, patet quod est æquè nobilis, & eiusdem speciei cum effectu; si sit æquiuoca, est nobilioris speciei; ergò semper causa efficiens, vel est æquè nobilis, vel nobilior effectu.

Confirmatur: Quod præhabet in sua virtute omnem perfectionem alterius, est saltem æquè perfectus; sed causa efficiens præhabet in sua virtute omnem perfectionem effectus; ergò est saltem æquè perfecta; Minor patet: cùm enim nemo det, quod non habet, necesse est causam efficientem præhabere in sua virtute perfectiones effectus. Maior verò constat: Nam, vt dicit D. Th. 1. p. q. 4. a. 2. *praexistere in virtute causæ agentis, non est preexistere modo imperfectiori, sed perfectiori; Agens enim inquantùm eiusmodi est perfectum.*

Obijcies: sæpè homo stupidus generat filium ingeniosum; deformis pulcrum: infirmus robustum: ergò aliquando causa efficiens est ignobilior effectu.

Respondeo primò has omnes perfectiones esse solùm accidentales homini; Conclusio autem intelligitur de perfectione essentiali.

Res-

Reſpondeo ſecundò, aliquando hominem in aliis dotibus imperfectum, eſſe tamen in ratione cauſæ perfectum; inquantùm habet virtutem productiuam efficacem: ſicut è contra contingit aliquem in cæteris dotibus perfectum, eſſe tamen in ratione cauſæ perfectiſſimum, inquantùm vis eius productiua eſt languida, & exhauſta: Indè ſæpè contingit homines perfectiſſimos, & ingenioſos gignere filios ſtupidos, eò quòd operationes animales conſumant omnes ſpiritus ad miniſtrandum ingenium: vndè facultas generatiua remanet exhauſta, languida, & inefficax. Sic Salomon ſapientiſſimus genuit vnicum filium, ſcilicet Roboam, eumque ſtultiſſimum: Cicero ingenioſiſſimus filium reliquit hebetem; Africanus fortiſſimus filium ignauum, &c.

Reſpondeo tertiò: Non ſolùm patrem, & matrem, ſed etiam aſtra conferre ad perfectionem prolis: vndè fit, vt qui naſcuntur ſub meliori ſiderum aſpectu, ſint etiam felicioris indolis.

Inſtabis: Aſinus cum equa producunt mulum: ſed mulus eſt etiam ſpecificè perfectior aſino: ergò effectus poteſt eſſe perfectior cauſa.

Reſpondeo, aſinum non eſſe cauſam totalem muli: vndè mirum non eſt, ſi mulus ſuperet aſinum, quia in quo excellit, trahit à matre equa; mulus enim eſt medius inter equam, & aſinum; Ab aſino habet duritiem carnis, patientiam laboris tarditatem, & ſtupiditatem complexionis: ab

equa verò habet magnitudinem, & robur corporis, & aliquid generositatis præ asino. Cæterùm vtrum id habeat ab equa per concursum, vel actiuum, vel passiuum, nihil refert; certum enim est habere aliquomodò saltem effectiuè; nam etiam mater reducitur ad genus causæ efficientis.

Dices: Astra sunt causæ efficientes rerum viuentium, nam *sol, & homo generant hominem*, inquit Aristoteles; immò Sol se solo generat serpentes, & herbas: sed viuentia sunt perfectiora cœlis, & astris, vtpotè inanimatis, ergò effectus est perfectior causa.

Respondeo cum D. Th. 1. p. q. 70. art. 3. ad 3. corpus cœleste, cùm sit mouens motum, habere rationem instrumenti, quod agit in virtute causæ principalis. Vndè cœli, & astra non habent præcisè ex se ipsis, sed ex virtute Angeli motoris, quod possunt causare vitam; constat autem cęlum cum Angelo motore esse quid perfectius viuentibus sublunaribus.

Dico quintò: Causæ ita inuicem disponuntur, & vt causalitas materię præcedat causalitatem formæ: Causalitas verò agentis pręcedit vtramque: & demùm causalitas finis est prior omnibus aliis.

Probatur conclusio quod omnes partes simul; Nàm in causando is ordo seruatur, vt agens motus à fine reducat materiam ad actum, ipsi communicando formam; ergò finis est primus in causando; siquidem mouet ipsum agens, à quo mouetur materia,

quæ

quæ proindè eſt poſterior agente, ſed tamen præcedit formam, inquantùm eſt eius ſubiectum receptiuum. Vnde forma eſt vltima in cauſando, ideòque dicitur à Diuo Thoma *terminus generationis*.

Dices: Actio agentis ſupponit materiam ex qua agat; ergò materia eſt prior cauſalitate agentis.

Reſpondeo diſtinguendo antecedens; Actio agentis ſupponit materiam, quantùm ad eius entitatem, concedo; quantùm ad cauſalitatem ipſius, nego: Ideſt, entitas quidem materiæ ſupponitur ad actionem agentis; attamen illa entitas nunquam fit cauſan niſi priùs agens agat, ipſamque materiar reducat ad actum.

Dico ſextò. Cauſalitas formalis eſt nobilior materiali; efficiens verò nobilior vtraque: & tandem cauſalitas finalis eſt omnium nobiliſſima. Concluſio eſt communis, & deſumitur ex D. Th. Opuſc. 31.

Probatur quantùm ad omnes ſuas partes; & quidem quod forma ſit nobilior materia, patet: Nam forma eſt perfectio, & actus materiæ; vt autem dicit D. Thomas, *in omnibus, quæ diuiduntur per formam, & actum, actus eſt nobilior ſua potentia*. Quòd verò cauſa efficiens ſit nobilior materia, & formam etiam conſtat ex dictis; nam cauſa efficiens eſt ad minus æquè nobilis, ac totum compoſitum, quod eſt ipſius effectus; ſed materia, & forma ſunt ignobiliores compoſito, vt ſupra dictum eſt ergò materia; & forma ſunt ignobiliores cauſa ef-

 ficien-

ficiente. Quòd demùm finis habeat modum causandi omnium præstantissimum, probatur: tùm quia modus eius causandi est spiritualior; tùm quia ipsa mouet immota, qui modus mouendi videtur maximè nobilis & diuinus: tùm demùm quia est veluti regina cæterarum causarum: vt enim dicitur D. Th. 2. Phys. lect. 5. causa finalis est causa omnium aliarum; siquidem agens non agit nisi motum à fine, ipsaque forma ordinatur ad finem; v. g. forma nauis ad nauigationem: vndè finis dicitur causa causarum cùm sit causa omnium aliarum causalitatum, & eius causalitas à nulla alia causetur, sicut dicit, & ostendit D. Th. Op. 30.

Obicies; Finis sæpè producitur ab ipso efficiente, vt sanitas quæ est finis Medici, causatur à Medico: ergò causa efficiens est nobilior finali.

Respondeo ex D. Thoma distinguendo antecedens: finis causatur ab agente, quantùm ad suam entitatem, concedo: quantùm ad suam causalitatem, nego: quæ distinctio applicanda est etiam consequentiæ: licèt enim Medicus causet sanitatem non est tamen causa, aut sanitas sit finis, sed potiùs ipsa sanitas est finis faciens Medicum esse Medicum, quia Medicus non exercet Medicum nisi propter sanitatem.

Quæres, quomodo intelligatur illud axioma, *causæ sunt sibi inuicem causæ*.

Respondeo ex D. Thoma 5. Met. lect. 2. quod cùm sint quatuor causæ, earum duæ sibi inuicem correspondent, scilicèt materia

ria cum forma, & efficiens cum finali. Cuius ratio eſt, quia efficiens eſt principium motus, finis verò eſt terminus motus. Similiter forma dat eſſe materiæ, & materia recipit eſſe à forma; Terminus autem, & principium, dare, & accipere ſibi correſpondet. Cùm ergò dicitur, quòd cauſæ ſunt ſibi inuicem cauſæ, hoc intelligendum eſt de cauſis ſibi correſpondentibus, itaut materia, & forma ſint ſibi inuicem cauſę, & ſimiliter cauſa efficiens, & finalis. Hoc autem ita explicari poteſt, quia materia ſuſtentat formam, forma verò actuat materiam, ſuſtentare autem, & actuare eſt cauſare; vndè forma eſt cauſa materiæ, inquantùm illam actuat; materia verò eſt cauſa formę, inquantùm eam ſuſtentat: Finis autem dupliciter conſiderari poteſt, vel in intentione, vel in executione, ſeu vt loquitur D. Thomas, ſecundùm cauſalitatem, & ſecundùm eſſe; finis, vt intentus mouet cauſam efficientem, finis verò vt obtentus cauſatur ab ipſo agente: Et ideò finis eſt cauſa ipſius cauſæ efficientis: cauſa verò efficiens cauſat ipſum finem quantum ad eſſe. Sic Medicus, cuius filius ægrotat, mouetur à ſanitate filii, quam intendit ad applicanda remedia; & per applicationem remediorum obtinet ſanitatem: vndè ſanitas intenta cauſat mouendo Medicum, ſanitas verò vt obtenta cauſatur à Medico.

QVÆSTIO TERTIA.

De Causis Materiali, & Formali.

EGimus in prima disputatione de materia, & forma, vt sunt principia, & partes entis naturalis, nunc de illis agendum est, vt sunt causæ; non enim solùm habent rationem principij, sed etiam rationem causæ influentis in esse rerum naturalium. Sed quia grauiores difficultates, quę circa materiam, & formam discuti solent, supra expeditæ sunt, ideò solùm agendum superest de modo, quo causant: Præcipuè verò forma extrinseca, seu idea, de qua specialitèr sermo fieri solet in hac disputatione. Vndè præsens quæstio diuiditur in duos articulos, quorum primus erit de modo causandi materiæ, & formæ; secundus de idea, seu de forma extrinseca.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quomodo Materia, & Forma causent.

CIrca modum causandi materiæ, & formæ quatuor quæri posśunt. Primo per quid constituantur in ratione causæ. Secundò, quænam sit earum causalitas. Tertiò, quæ conditiones requirantur, vt causent. Quartò, quisnam sit proprius vtriusque effectus.

Dico

Dico primò: Materia, & forma constituuntur in ratione causæ per propriam entitatem.

Probatur conclusio; Nam materia, & forma sunt causæ inquantùm possunt influere in effectum, scilicèt in compositum: materia quidem per modum potentiæ recipientis, forma verò per modum actus constituentis in specie determinata; Sed materia per propriam entitatem habet, quod possit recipere formam, & forma per propriam entitatem est actus materiæ; ergò sunt causæ per propriam entitatem.

Dico secundò: Causalitas materię, & formæ non consistit in aliquid vtrique superaddito, sed præcisè in communicatione proprię entitas.

Declaratur conclusio, Causalitas enim materiæ & formæ est id, per quod fiunt actu causantes: atqui causant actu compositum communicando propriam entitatem; ergò causalitas materiæ, & formæ solùm consistit in communicatione propriæ entitatis. Probatur minor: Nàm materia, & forma causant per modum partis; sed causalitas partis consistit in hoc, quòd communicet se ipsam, toti: ergò etiam causalitas materiæ, & formæ consistit in tali communicatione. Adde præterea, quòd causalitas, formę consistit in eo, quòd informet materiam, causalitas verò materiæ, in eo, quod substentet formam; sed per se ipsam forma est actus materiæ, & materia est potentia sustentatiua formæ; ergò causant per se ipsas.

Dico tertiò; Conditiones requisitæ adhoc vt materia, & forma causent, sunt primò quidem influxus causæ efficientis formam materiæ applicantis: Secundò, dispositiones tùm præuię, quibus materia præparetur ad recipiendam formam, tùm concomitantes, quæ redant materiam capacem retinendi formam.

Conclusio patet: Et in primis, quòd requiratur influxus causæ agentis, manifestum est; Nàm materia, & forma in sua causalitate dependent à causa efficiente. Vndè videmus lucem non informare aerem, nisi per influxum Solis, quo sublato lux amplius non informat aerem; Quòd verò requirantur etiam dispositiones, ex eo patet; quod materia non recipit formam, nisi ad sint dispositiones ad talem formam, quibus sublatis tollitur & ipsa forma. Sic in homine tandiù solùm remanet anima in corpore, quandiù corpus est sufficienter dispositum ad animam: & quando per modum tolluntur dispositiones à corpore, statim recedit anima.

Ex his infertur, quod in causa formali, & materiali, esse causatiuum in actu secundo non addit aliquam formalitatem intrinsecam suprà se causatiuum in actu primo, sed solùm ipsum actionem agentis formam materiæ applicantis; vt anima, quæ de se est informatiua corporis in actu primo, adhoc vt informet in actu secundo, nihil ampliùs requirit nisi actio agentis eam applicantis corpori, & producentis dispositiones ad

talem

talem vnionem requisitas: Et hoc est quod D. Thomas intendit, dum sæpè repetit, *nihil aliud requiri, vt formæ actuet materiam præter actionem agentis reducentis materiam de potentia ad actum*.

Dico quartò; Effectus vltimus materiæ, & formæ est totum compositum.

Conclusio patet: nàm materia, & forma ad hoc vniuntur, vt constituant ipsum compositum; ergò respiciunt illud tanquam effectum suum. Attamen preterea distingui possũt plura munera, seu plures inadequatę causalitates materię, & formæ; In primis enim materia causat generationem per modum subiecti *ipsius*: causat etiam formam per modum potentiæ, ex qua educitur, & in qua recipitur, fouetur, & subsistit: forma etiam causat generationem per modum termini ipsam complentis causat materiam per modum actus dantis ipsis existentiam; & demùm præterea expellit veterem formam à materia, vt eam possit occupare.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De Causa Formali extrinseca, scilicèt Idea.

FOrma solet diuidi in intrinsecam, & extrinsecam. Forma intrinseca est, quæ constituit rem per modum partis componentis; extrinseca est, quam res imitatur. Hæc à Græcis vocatur ἰδέα: idest latinè, *forma*, seu *species*, eò quòd ab illa ideatum sortiatur

tur speciem non quidem per modum compositionis, sed per modum imitationis. Circa eiusmodi ideam tria quæruntur; Primò, an detur; Secundò, quid sit: Tertiò, ad quod genus causæ reducatur.

Dico primò: Necesse est dari causam idealem. Ita communiter tenent omnes. Et quidem dari in Deo eiusmodi ideas, probant Theologicum D. Thoma 1. p. q. 15. art. 1. vniuersalitèr autem ideas esse admittendas.

Probatur ratione D. Thomæ. Idea est forma intelligibilis rei faciendę in mente artificis præconcepta: sed necesse est dari talem forma in mente artificis præconceptam, ergò datur idea Minorem probat D. Thomas quadruplicitèr varijs in locis; Primò quia agens intellectuale debet habere apud se rationem sui operis, aliàs enim ageret ignorantèr, & cæco modo, quod est contrà rationem agentis intellectualis; Sed ista ratio operis faciendi est ipsa idea, seu forma intelligibilis; ergò necesse est artificem habere ideam.

Secundò: Quia artifex non agit temerè, & casu, se ex intentione formandi suum opus ad certam entis speciem, atqui non potest habere talem intentionem, nisi habeat formam intelligibilem operis faciendi, nihil enim est intentum quin sit præcognitum: ergò debet habere formam intelligibilem sui operis, ad quam veluti ad scopum intendat.

Tertiò. Quia artifex de se est indétermi-

natus

natus ad plura operum genera : vt ad nauim, domum, turrim, & alia eiusmodi; ergò debet determinari interius per aliquam formam intelligibilem; sicuti, & materia de se indifferens ad hoc, vt sit in certa specie entis debet determinari per aliquam formam intrinsecam. Consequentiam patet : nam ab indifferenti vt tali nihil determinatum potest procedere.

Quartò: Quia omne agens intendit producere sibi simile, vt probat Aristoteles siue de agentibus naturalibus, siue de intellectualibus; ergò necesse est vt similitudo rei faciendę, præexistat in agent; naturalitèr quidem, si agens sit naturale, vt similitudo filij geniti præexistit naturalitèr in parte, intelligibilitèr verò, si sit agens intellectuale: Et hæc similitudo intelligibilis vocatur idea.

Dices: Aristoteles primo Metaph. ait; *Dicere exemplaria*, idest, ideas, *esse vaniloquium est, & Poetica metaphora*; ergò secundùm Aristotelem non datur ideæ.

Respondeo cum D. Thoma, Aristotelem ibi solùm reijcere ideas, quales supponebat poni à Platone, idest quæ essent substantiæ extra res ipsas, & Diuinum intellectum existentes non enim idea est substantia, sed forma existens in mente artificis. Vndè Aristoteles dicit, modum loquendi Platonis esse hac in parte similem Poeticis metaphoris, quia sicut Poetæ fingunt fortunam, vel virtutem, vel gloriam, vel famam; vel iniuriam esse quasdam res subsistentes, & quę-

dam

LIOTECA D. MONT

dam Numinam, à quibus producantur effectus qui tribuuntur talibus rebus; ita quoque Plato videbatur loqui de suis ideis, tanquàm de rebus subsistentibus: vndè hunc loquendi modum tanquam poeticum, & fabulosum reijcit Aristoteles.

Dico secundò: Idea rectè definitur, forma, quam aliquid imitatur ex intentione agentis sibi finem determinantis, seu ad quam respiciens artifex operatur. Vtraque definitio desumitur ex D. Th. q. 3. de ver. art. 1. & ex Augustino 12. de Ciuit. cap. 25.

Explicatur; *Forma*, tenet locum generis, cæteræ verò particulæ distinguunt ideam ab alijs formis: Nàm idea non format compositiuè: sed imitatiuè, inquantùm ad illam respiciens artifex suum opus ad instar eius efficit. Vbi obseruandum, quo quia vnus artifex adiuuatur ex operibus alterius peritioris ad formandam illam similitudidinem intelligibilem operis faciendi; vt Pictor ex tabella fomosioris Pictoris, v. g. Michellangi, aut Vrbini, format sibi ideam interiorem quam imitatur: ideò exemplar seu idea non solùm dicitur de illa similitudine, quam artifex in mente sua præconcipit, sed etiam de obiecto externo elegantiori, quod sibi proponit imitandum.

Colliges primò ex hac definitione, ideam non esse speciem impressam ab obiectis, sed speciem ab intellectu artificis expressam, seu excogitatam vt loquitur D. Thomas quæst. 3. de verit. art. 2. Duplex enim in intellectu est species, altera impressa ab obiectis,

ctis, altera expressa ab intellectu, in qua rem contemplatur, vt dicetur in lib. de anima. Idea ergo non est illa species, quam imprimunt obiecta, sed quem exprimit, & format artifex aditus aliquando ab obiectis externis: Et ratio est, quia species impressa non est id, quod cognoscitur, sed solùm id, quo cognoscimus; ergò non potest esse id, quod artifex respicit, nec proindè idea.

Colliges secundò ideam non esse qualemcunque speciem expressam ab intellectu, sed solùm eam, quæ dicit respectum imitabilitatis, seu secundùm quam artifex intendit aliquid formare, vt dicit D. Th. q. 3. de verit. art. 3. vndè dum concipio, immò intra me exprimo conceptum floris, equi, cœli, aut alterius rei naturalis, talis conceptus non est *idea*, quia non dicit ordinem ad opus. Non enim possum reducere hunc conceptum ad praxim, & illum imitando producere floris, vel cœli substantiam; sed dum intendo constituere domum, cuius formam in mente mea excogito, vt illam ad opus applicem, talis conceptus est idea.

Dico tertiò. Idea magis propriè reducitur ad genus causæ formalis. Ita communiter omnes, qui distingunt duplex genus causæ formalis, quorum prima informat per inhærentiam, & dicitur forma intrinseca; altera format per imitationem, & dicitur exemplar seu idea.

Probatur conclusio, tùm ex communi

loquen-

loquendi vsu: Nam idea præconcepta operis faciendi solet à nobis vocari forma, seu species operis; ergò si causet, causat per modum formæ: tùm quia forma est, quæ determinat rem ad certum essendi genus; sed idea determinat rem ad certum essendi genus; ergò, &c. Probatur minor: Idea enim determinat egens intellectuale, à quo res ideata procedit: ergò determinat etiam ipsum opus non quidem intrinsecè ipsum componendo, sed veluti in suo fonte, & radice; non per intrinsecam constitutionem sicut forma inhærens, sed per imitationem, inquantum ipsum opus speciem sortitur ex imitatione suæ ideè.

Objicies: Idea non format opus; ergò non causat ipsum per modum formæ? Probatur consequentia: Nàm causalitas formæ consistit in informando.

Respondeo distinguendo antecedens: Idea non informat opus, per se ipsam componendo, concedo; per sui imitationem, nego. Vt enim obseruat D. Tho. q. 3. de verit. art. 3. dupliciter potest aliquid informare; primò, per inhærentiam: secundò; per imitationem, & hoc modo idea informat, quia opus nihil aliud est, quàm imitatio ideæ.

Dico quartò; Idea etiam pertinere potest aliquomodò ad causam efficientem, & finalem. Probatur prima pars, quæ est D. Tho. q 3. de ver. art. 1. tùm quia per ideam ipse artifex, qui est causa efficiens, completur, determinatur, & dirigitur ad faciendum opus; ergò idea pertinet aliquomodò

ad

ad cauſam efficientem; vndè D. Dionyſius dicit, *ideas diuinas eſſe rerum omnium productiuas*: tum quia vt ſæpè dicit D. Thomas, forma illa intelligibilis ita ſe habet ad agens intellectuale, ſicut forma naturalis ad agens naturale: ſed forma agentis naturalis eſt principium effectiuum, quo agens agit: ergò etiam forma intelligibilis aliquomodò eſt principium effectiuum, quo agens agit.

Probatur etiam ſecunda pars: tùm quia vt dicit D. Thomas 3. contr.Gent c. 19. *Ideatum eſt propter ideam; ſi quidem perfectio ideati, & exemplati eſt, vt aſſequatur ſimilitudinem ſui exemplaris*: ergò idea, ſeu exemplar habet rationem finis: tùm quia ipſe artifex per ſuam actionem intendit exprimere exteriùs, & veluti parturire ſuam ideam; ergò idea vt exterius exprimenda eſt veluti finis agentis. Vndè idea dicitur, ad quem intendens artifex operatur; quæ verba, vt obſeruat Diuus Thomas quæſt. 3. de verit. exprimunt aliquam cauſalitatem finis.

Quæres, in quibus operibus, & agentibus locum habeat idea?

Reſpondeo, ideam habere locum reſpectiu omnium agentium intellectualium; & ideò omnia artificialia procedunt ab aliqua idea, quam ſibi artifex proponit in opere imitandum. In naturalibus verò idea non habet locum, quatenùs opus naturale procedit à cauſa ſecunda; non enim ignis ignem, aut quercus quercum producit per ideam priùs excogitatam; Quia tamen, notat D. Thomas, opus naturæ eſt opus

ali-

alicuius intelligentiæ, scilicèt Diuinæ: & totus ordo vniuersi comparatur ad Deum veluti artefactum ad suum artificem: ideò in omnibus etiam naturalibus locum habet idea, quatenùs totus mundus productus est à Deo, cuius ideam in suo intellectu ab æterno præconceperat. Vndè D. Dionysius dicit: *Omnium rerum, quæ in hoc mundo fiunt, ideas existere apud Deum*. Et Boetius Deum alloquens ait.

—— Tu cuncta superno.
Ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipse.
Mundum mente gerens, similiq; ab imagine formant.

QVÆSTIO QVARTA.

De Causa Efficiente.

CIrcà causam efficientem quinque considerari possunt. 1. Quid, & quotuplex sit: 2. Quodnam sit principium radicale causandi. 3. Quodnam sit principium proximum causandi: 4. Quid sit causalitas causæ efficientis: Et 5. agi potest de instrumentis, quibus vtitur causa efficiens. Vndè tota hæc quæstio diuiditur in quinque articulis, in quorum primo explicatur quid, & quotuplex sit causa efficiens: secundo, agitur de principio, quo causa efficiens agit: in tertio, an forma substantialis sit immediatum principium agendi, vel egeat ministerio accidentium: in

ion quarto, quid ſit cauſalitas cauſæ efficien-tiis, vbi etiam agitur de reſultantia, ſeu di-manatione; in quinto, demùm agitur de in-ſtrumentis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid, & quotuplex ſit Cauſa Efficiens.

DIco primò. Cauſa efficiens rectè defi-nitur, principium extrinſecum à quo primò profluit motus, ſeu rei productio. Definitio deſumitur ex Ariſtotele lib. 2. phyſ. cap. 3.

Explicatur: Dicitur in primis *Principium*, per quod conuenit cum alijs cauſis: additur *extrinſecum*, per quòd diſtinguitur à mate-ria, & forma, quæ ſunt principia intrinſeca, additur *à quo primò profluit motus*, vt diſ-tinguatur à priuatione, & termino à quo, qui licèt ſit principium, attamen non in-fluit in motum, ſed potiùs derelinquitur in motu.

Obijcies: Hæc definitio conuenit cauſæ finali: ergò non eſt bona. Probatur antece-dens: quia à fine tanquàm à principio extrin-ſeco incipit motus, ſiquidem agens non agit, niſi quatenùs mouetur à fine: ergò motus priùs incipit à fine quam agente.

Reſpondeo negando antecedens. Ad pro-bationem dico cauſam finalem non incipere motum, ſed ſolùm excitare agens ad il-lum incipiendum, vt oblata Pictori pecunia nec mouet penicillos, nec Colores appli-

cat,

cat, nec imaginem format, sed solùm excitat Artificem ad incipiendum motum, per quem hæc omnia fiunt: Vndè ipse Artifex est, à quo primò profluit, & incipit motus: finis verò solùm incitat ad incipiendum. In forma verò distinguo: finis est, à quo incipit motus, executiuè, nego: intentiuè, concedo: idest finis est, qui causat intentionem incipiendi motum, sed causa efficiens est, quæ prima exequitur talem motum.

Instabis; ergò Deus solus est causa efficiēs: Probatur consequentia: nam ab illo solo incipiunt omnes motus, cum ipse sit primus motor.

Respondeo negando consequentiam. Ad probationem dico ly *primò*, intelligi debere non quidem absolutę, sed respectu aliarum causarum alterius ordinis, scilicèt, & formalem, & materialem. Licèt autem causa efficiens sit inter alias prima, quæ incipit motum, attamen rursus inter causas efficientes datur ordo, inquantùm inferiores non mouent, nisi priùs moueantur à superioribus: vt Deus mouet Angelos, Angeli mouent cęlos, cœli plantam, planta semen suũ, semen verò producit aliã plantam.

Diuiditur autem causa efficiens, primò in causam per se, & causam per accidens: Causa per se est, à qua vt tali procedit effectus, seu quæ ex se habet connexionem cum effectu, vt, ignis dicitur per se causa combustionis, quia combustio est per se connexa cum igne; causa verò per accidens est,

t, cui accidit coniungi cum effectu pro-
ucto: hoc autem duplicitèr contingere
otest; primò ex parte causæ, quando sci-
cèt aliquid est accidentalitèr coniunctum
ationi agendi, vt quando aliquis est
mul Medicus, & Musicus, Medicus
er accidens est causa cantus, inquan-
im scilicèt accidentale est vt, medicinæ
oniungatur musicæ; quæ est ratio canendi,
ecundò ex parte effectus; quando scilicèt
ffectui per se coniungitur accidentalitèr
ius effectus, tunc enim causa dicitur
ccidentalitèr producere talem effectum
oniunctum; sic dum aliquis effodiendo
pulchrum inuenit thesaurum, dicitur
usa per accidens inuentionis thesauri,
uia talis inuentio accidentalitèr fuit con-
iuncta effossioni, quam per se intendebat.

Diuiditur secundò in causam principa-
m, & instrumentalem. Causa princi-
alis est, quæ agit in virtute propria, vt
bor est causa principalis alterius arboris,
uia virtus generatiua est propria arbori
oducenti. Instrumentalis verò est, quæ
it in virtute alterius: vndè non sibi,
d alteri operatur, sicut seruus non sibi
operat, sed domino. Sic malleus produ-
ns horologium est solùm causa instru-
entalis, quia motio artificiosa, qua
oducit horologium, non est propria ma-
, sed artificis.

Tertiò, causa principalis diuiditur in
imam, scilicèt Deum, & secundam, scilicèt
ens creatum. Causa prima efficiens est,
quæ

quæ nec virtutem suam : nec vsum illius virtutis ab alia causa recipit. Causa verò secunda est, quæ propriam virtutem, & eius vsum recipit ab alia. Sic omnes creaturæ proprias virtutes actiuas recipiunt à Deo, à quo etiam mouentur, & applicantur, quando agunt.

Quartò, diuiditur in causam vniuersalem, & causam particularem. Causa particularis est, quæ vnam duntaxat speciem effectus producit, vt ignis ignem, animal aliud animal. Causa verò vniuersalis, est cuius virtus se extendit ad varias effectuum species, vt Sol producit plantas, metalla, animantia, &c.

Quintò, diuiditur in causam vniuocam, quæ scilicèt producit effectum sibi in specie similem; vt leo leonem : & æquiuocam, quæ producit effectum sibi in specie dissimilem, vt Luna producit argentum sibi solùm imperfectè simile, sed diuersum secundùm speciem.

Sextò: diuiditur in causam proximam, & causam remotam; vnius enim effectus sæpè duplex est causa, vna immediata, quæ proximè influit in ipsum, alia radicalis, quæ solùm remotè ipsum causat. Sic turbatio pulsus est proximè ab immoderato calore cordis, radicalitèr verò causatur à febri, vel humore maligno.

Septimò, diuiditur in causam liberam, & necessariam. Necessaria est, quæ agit ex impetu naturæ, nec actionem suam ad libitum moderari potest : sic Sol necessariò

pro-

profundit lucem, & ignis calorem; Causa libera est, quæ agit ex electione propria, suæque actioni dominatur: itaut possit eam vel ponere, vel suspendere: prout visum fuerit.

Octauò, diuiditur in causam totalem, quæ totalitèr, & sola in suo genere producit effectum; vt ignis est causa totalis alterius ignis, & causam partialem, quæ alterius societate indiget; vt dum plures equi trahunt rhedam quilibet est causa partialis.

Nonò diuiditur in causam physicam, & moralem: Causa physica est, quæ agit per verum motum (vt ignis est causa physica comburendi domum: Causa verò moralis est quæ solùm cooperatur excitando; vt ille, qui consuluit, vel persuasit domum comburendam, dicitur causa moralis huius combustionis.

Decimò, diuiditur causa in causam, quæ agit vt quod, & causam, quæ agit vt quo. Causa vt quod est id, quod producit effectum: causa vt quo est ipsa virtus agendi. Sic artifex est causa vt quod operis, ars verò, & industria ipsius sunt causæ vt quo.

His omnibus addi potest alia diuisio, quam habet D. Thomas secundo Phys. lect. 5. vbi diuidit causam in perficientem, præparantem, adiuuantem, & consiliantem: Perficiens est, quæ dat complementum operi; præparans est, quæ disponit materiam; adiuuans est, quæ non operatur ad proprium finem, sed trahitur ad finem alterius, consilians est, quæ dat scientiam agendi:

nam agens intellectiuum agit per suam scientiam, quæ dum ipsi ab alio traditur, talis dicitur consilians.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De principio, quo Causa Efficiens agit.

CErtum est totum substantiale esse principium quod effectiuum: eius enim est operari, cuius est esse. Vndè sicut sola substantia totalis. seu totum compositum est illud, quod habet esse, ita, quoque est id, quod operatur; Et ideò siue homo per musicã cantet, siue per charitatem diligat Deum, siue per robur vincat: non dicimus nec musicam canere, nec charitatem amare, nec robur vincere, sed homo ipse est, qui cantat, qui amat, qui vincit: Attamen compositum vt agat indiget aliquo principio *quo*, vt musicus ad canendum indiget musica, lingua, alteria, pulmone, & anima. Quærimus ergo quodnam sit principium agendi in substantiis, vbi obseruandum, substantiam producere duo genera effectiuum, scilicèt accidentales, & substantiales; vt ignis producit non solùm calorem, sed etiam ignem: quærimus: ergò, quodnam sit principium vtriusque effectus

Dico 1. forma accidentalis potest est virtus principalis producendi aliam formam accidentalem, vt calor est principium principale producendi calorem. Ita tenent communiter omnes.

Pro-

Probatur facilè concluſio: tùm experientia, qua videmus calorem in quocunque ſubiecto ſit, ſiue in aqua, ſiue in ferro producere alium calorem; ergò ſignum eſt calorem eſſe de ſe virtutem principalem producendi alium calorem; tùm ratione; nam vna forma accidentalis eſt æquè nobilis, ac alia: ergò poteſt principalitèr producere aliàm: tùm demùm, quia intantùm aliquid poteſt v.g calefacere inquantùm eſt calidum; ſed calor eſt principium principale eſſendi calidum, ergò eſt etiam principium principale producendi calorem.

Dico 2. ſola forma ſubſtantialis eſt principium, & virtus principalis producendi aliam formam ſubſtantialem. Ita communitèr tenent omnes contrà paucos, qui putant formas ſubſtantiales eſſe penitùs otioſas ſolaque accidentia omnia facere.

Probatur concluſio in primis Authoritate D. Thomæ, qui ſæpè repetit formam ſubſtantialem eſſe primum principium agendi, & expreſſe cont. Gent. cap. 69. diſtinguit duplicem actionem: ſcilicèt alterationem, qua producitnr accidens; & generationem qua producitur forma ſubſtantialis: & poſtea dicit, *quod ad alterationem ſufficiunt formę accidentales, ſed forma ſubſtantialis generantis eſt principium introducendi formam ſubſtantialem geniti*. Et Ariſtoteles expreſſè idem docet, cum hic dicit *formam eſſe primum principium, & cauſam motus, & actionum*; Vndè in 2. de anima definit

animam esse primum principium operationum vitalium, inter quas est generatio animalis.

Probatur præterea rationibus D. Thomæ, 1. quia inconueniens est vt actus perfectior destituatur actione, quam habet actus imperfectior: sed forma accidentalis per suam actionem potest producere aliam formam accidentalem; ergò à fortiori forma substantialis poterit producere aliam formam substantialem.

Secundò: Idem est principium essendi actu, & agendi: sed forma substantialis est principium essendi actu; ergò est etiam principium agendi. Minor patet: Maior verò probatur: Nàm operari sequitur ad esse veluti radius à Sole, & riuus à fonte; Vndè, vt sæpè dicit D. Thoma; *Intantùm aliquid agit, inquantùm est in actu*; actio enim est quædam diffusio, & communicatio ipsius actus; ergò necesse est illud esse primum principium operandi, quod est principium essendi, inquantùm scilicèt quodlibet *esse* est diffusiuum per productionem sui similis, sicut abundè ostensum est disp. 1. q. 3. art. 1. in fine.

Tertiò: Omne agens producit sibi simile formalitèr inquantùm est agens, idest, in eo quod est principium agendi; sed substantia producens, & producta assimilantur in forma substantiali ergò substantia producens agit per formam substantialem. Minor patet: sic enim ignis producens, & productus sunt similes secundùm formam substan-

stantialem; Maior verò est axioma Philosophicum, quod constat, tùm inductione, qua videmus in mundo cuncta agentia producere sibi simile quantùm possunt; tùm ratione: nam actio est quasi actus diffusio; vndè virtus actiua nihil aliud intendit nisi diffundere se ipsam, ac proindè producere sibi simile.

Confirmatur efficaciter; nam formæ accidentales non possunt esse causæ principales productionis substantiarum, vt dum ignis producit ignem, calor, & siccitas non possunt esse virtutes principales talis productionis, ergò sola forma substantialis est principalis virtus productionis substantialis. Consequentia patet: Probatur antecedens; nam res ignobilior nō potest esse causa principalis rei nobilioris; sed forma accidentalis est ignobilior substantiali; ergò non potest esse causa principalis eius productionis. Minor patet. Maior verò videtur certa; Nàm causa principalis debet esse æquè nobilis, ac suus effectus, vt suprà ostensum est q. 2. a. 2.

Respondebis, formam accidentalem esse æquè nobilem, ac formam substantialem: non quidem in essendo, sed in operando.

Contrà tamen facilè instari potest; nam operari sequitur ad esse, ipsique proportionatur, ergò quod est nobilius in operando, debet esse nobilius in essendo: ac proindè si forma substantialis est in essendo nobilior quàm forma accidentalis, erit etiam nobilior in operando. Antecedens probatur;

batur; Vt enim diximus, operatio est quædam diffusio, & commemoratio ipsius esse: vndè intantùm aliquid operatur, inquantùm est perfectum in essendo, ac proindè per illud operatur, per quod habet esse perfectum.

Obiicies: sola accidentia producunt substantiam: ergò forma substantialis non est principale principium producendi formam substantialem. Probatur antecedens: Tùm in sacro Mysterio Eucharistiæ, in quo sola vini accidentia conuertere possunt gutam aquæ in vinum eadem facilitate, qua illam conuerterent, si forma substantialis vini adesset; Tùm etiam in grano, quod quamuis non contineat formam substantialem arboris, sed solùm quædam accidentia eius, scilicèt virtutem seminalem, attamen producere potest aliam arborem.

Respondeo eiusmodi accidentia producere quidem formam substantialem; non tamen in propria virtute, & tanquam causæ principales; sed in virtute formæ substantialis, à qua deriuata sunt, & cuius sunt veluti instrumenta; vndè in eius absentia possunt operari, sicut horologium semel regulatum ab artifice designat horas etiam absente artifice, & motus ordinatissimos producit; non quidem in virtute propria, sed in virtute participata ab artifice, cuius est instrumentum: sed de his amplior sermo redibit articulo sequenti.

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrùm forma ſubſtantialis ad operandum egeat accidentalibus tanquàm principijs immediatis agendi.

PAtet ex præcedenti articulo formam ſubſtantialem eſſe primum principium agendi; quod intelligendum eſt non ſolùm de actione, qua producitur alia ſubſtantia, de qua ſuprà locuti ſumus ſed etiam de actionibus immanentibus; vt v. g. anima noſtra eſt radicale, & primum principium intelligendi, volendi, ſentiendi, vegetandi: & in hoc conuenit vtraque ſchola D. Thomæ, & Schoti. Sed grauis controuerſia eſt, an forma ſubſtantialis ita ſit primum principium, vt etiam ſit principium proximum agendi: vt egeat miniſterio accidentium, quibus mediantibus eliciat actionem. Duplex enim eſt agendi principium, ſcilicèt proximum, quod elicit actionem, & remotum, quod non elicit quidem ipſam actionem, ſed eſt radix facultatis, à qua elicitur actio; ſicut v. g. radix non eſt id, quod profert fructum, ſed eſt principium radicale remotum, à quibus profertur fructus; In hac difficultate Scotus, & quidam alij tenent, ſubſtantiam non ſolùm eſſe primum, ſed etiam immediatum principium agendi; Vndè in ſententia Scoti, in generatione ſubſtantiali, quamuis accidentia concurrant ad diſponendam materiam, vt calor diſpo-

 nit

nit materiam ligni ad formam ignis, attamen ipsa forma substantialis immediatè per se ipsam producit aliam formam substantialem in materia iam præparata: In actionibus autem immanentibus, vt sunt intelligere, & velle, dicit ipsam substantiam animæ esse immediatum principium earum: ex quo infert intellectum, & voluntatem non esse potentias realiter ab anima distinctas, sed esse ipsam animæ substantiam, quę quatenùs intelligit, vocatur intellectus, quatenùs vult, dicitur voluntas.

E' contrà D. Thomas, Thomistæ omnes, & plures alii docent, solius substantiæ Diuinæ proprium esse immediatè operari, eò quod actio Dei sit ipsum esse Dei; vndè in illo potentia essendi, & operandi sunt vnum, vt probant Theologi; Cæterùm omnes substantias creatas egere aliquo superaddito ad operandum, ipsa scilicèt facultate operatrice, quæ est immediatum principium actionis. Vndè sicut radix non profert fructum nisi mediantibus ramis, licèt ipsa sit fons, & origo totius fructificationis: ita quoq; forma substantialis non profert immediatè actione, sed solùm mediis potentiis operatiuis, quamuis ipsa sit fons, & origo totius efficacitatis: v.g. anima nostra licet sit principium radicale intelligendi, volendi, sentiendi; attamen non intelligit, nec vult, nec sentit per se ipsam, sed per intellectum, voluntatem, & sensum, quæ sunt accidentia ab ipsa distincta. Sequendo hanc sententiam.

Di-

Dico: Nulla substantia creata potest esse immediatum, & proximum principium agendi; sed quidquid agit, id præstat mediantibus potentiis sibi aduentitijs.

Conclusio est D. Th. 1. p. q. 54. a. 3. & sumitur ex D. Dionysio, qui dicit cap. 11. cœlestis Hierarch. *Virtutem supra substantiam radicari, quia est quid medium inter substantiam, & operationem*: Vndè primates etiam Angelos dicit diuidi in substantiam, virtutem, & operationem.

Probatur primò conclusio ratione D. Th. Potentia proximè operatiua realitèr distinguitur à substantia; ergò substantia non est per se proximè operatiua. Consequentia patet; probatur antecedens, nam accidens realitèr distinguitur à substantia: sed omnis potentia operatiua creaturæ est accidens, ergò distinguitur à substantia. Maior patet: probatur minor: Potentia essentialitèr ordinata ad actum accidentalem, vt ad complementum, & specificatiuum suum, est accidens: sed potentia operatiua essentialitèr ordinatur ad actum accidentalem vt ad complementum, & specificatiuum suum; ergò potentia operatiua est accidens. Minor patet; Nàm potentia operatiua essentialitèr ordinatur ad operationem vt ad actū suum, per quem completur, & specificatur; vndè potentiæ operatiuæ specie distinguuntur per ordinem ad actus, vt etiam ostendetur in 4. parte; sed operatio in creaturis est accidens, vt patet in homine; cui accidentale est intelligere, videre, vel-

le, &c. ergò potentia operatiua essentialitèr ordinatur ad actum accidentalem vt ad specificatiuum suum. Maior verò, quòd scilicèt potentia ordinata ad actum accidentalem sit accidens, probatur tripliciter, Primò, quia actus, & potentia ad illum essentialiter ordinata sunt eiusdem ordinis, vt dicit Aristoteles, cui radicalis ratio est, quia potentia; & actus sunt idem, quamuis diuersimodè: nam potentia est id potentialitèr, quod actus est actualitèr, immò ipse actus est semper nobilior potentia ad ipsum essentialitèr ordinata, cum ipso sit complementum, & perfectio ipsius; ergò potentia essentialitèr respiciens actum accidentalem est essentialitèr aliquid accidentale. Secundò, quia impossibile est vt substantia ordinetur ad accidens, vt ad suum specificatiuum: ergò potentia ordinata ad actum accidentalem, vt ad suum specificatiuum, non est substantia, sed accidens. Probatur antecedens; Nàm accidentia intenduntur à natura propter substantiam: ergò substantia non potest intendi propter accidentia, nec proindè ab illis specificari. Tertiò, quia vt rectè dicit Sanctus Thomas 1. quæst. 59. art. 2. substantia cuiuslibet rei intra rem ipsam concluditur: vndè quidquid se extendit ad aliquid extrinsecum, non potest esse de substantia rei: ergò potentia respiciens actum accidentalem, non est de ipsa rei substantia.

Probatur secundò; Forma substantialis respicit existentiam vt vltimam suam actua-

actualitatē; ergò non potest respicere actualitatem operandi nisi per aliquid sibi superadditum. Consequentia patet: cum enim operari sit post existentiam: si forma substantialis ex se respiceret operationem vt actum suum immediatum, non sisteret in existentia tanquam in sua vltima actualitate. Antecedens verò probatur, tùm ex definitione existentiæ; quæ dicitur, vltima substantiæ actualitas, seu vltimus terminus substantialis, in quo sistit, & requiescit totus ordo substantialis; ergò forma substantialis respicit existentiam ut vltimum actum suum: Tùm etiam ex ipsa definitione formæ substantialis, quæ est actus materiæ, id est, destinatus ad actuandam materiam; ergò cum materia sit tantùm potentia essendi, forma quoq; substantialis erit tantùm actus essendi; & non operandi.

Respondebis ad vtramque rationem: Formam substantialem habere duplex munus, primarium scilicèt, & secundarium; munus primarium est dare esse; munus verò secundarium est dare operari: quantùm ad primum munus totum consummatur per existentiam: quæ est vltima entis actualitas: quantum verò ad munus secundarium adhuc se extendit vel ad diffusionem ipsius esse per generationem sui similis, vel ad aliquam operationem propriam rei: vt ad intelligendum, aut ad volendum: Vndè substantia respicit operationem tanquàm suum actum secundarium.

Sed contrà: Nàm forma substantialis non

 po-

potest respicere operari etiam tanquàm munus, & actum secundarium per se ipsam immediatè exercendum: ergò nulla responsio. Probatur antecedens: tùm rationibus supra factis, quibus ostendimus substantiam non posse ordinari ad actum accidentalem tanquàm ad suum specificatiuum, at qui potentia operandi respicit ipsum operari tanquàm proprium specificatiuum: ergò. Tùm quia operari est quædam extensio ipsius esse; ergò vt principium essendi, scilicèt forma substantialis respiciat operationem, indiget extendi, & compleri per aliquem aduentitiam perfectionem, quæ vocatur facultas operatiua.

Probatur 3. Quæ sunt vnita in Deo propter excellentiam, & illimitationem ipsius, debent distingui in creaturis: sed principium proximum operandi, & essendi vnitur in Deo propter excellentiam, & illimitationem eius: ergò debet distingui in creaturis. Maior patet ex illo Theologorum affato, *quæ sunt vnum in superioribus, distinguuntur in inferioribus*; vndè quantò magis creaturæ recedunt à Deo, tantò limitatiores sunt & ad pauciora se extendentes: sicuti Iudex quanto inferior est, & à Rege remotior tanto limitatiorem sortitur iurisdictionem, & ad pauciora se extendentem. Et ideò quæ fiunt per pauciora in superioribus, debent fieri per plura in inferioribus. Minor verò probatur: Nàm lineæ diuersissimæ non adiuuantur in Deo nisi propter excellantiam, & illimitationem eius: sed linea-

...finitam, & illimitationem ipsius. ...propter ex-
...r patet: nam ratio cur Deus in se vniat ea,
...quæ sunt diuersa, est sublimitas, & illi-
...mitatio eius, qua fit, vt cum sit, in verti-
...ce rerum, & infinitus, in vnica simplici en-
...titate adunat perfectiones quantumuis di-
...uersas. Minor verò probatur tripliciter; Pri-
...mò, quia esse simpliciter, & esse secundùm
quid sunt diuersæ lineæ; sed esse operatiuum
est quoddam esse secundùm quid, ergò est
diuersum ab esse substantiali, quod est
esse simpliciter. Probatur minor: Nàm
esse productiuum alterius hominis non con-
stituit simpliciter hominem; ergò se ha-
biet solùm secundum quid ad ipsum homi-
nem.

Secundò, quia esse operatiuum est po-
sterius quàm esse substantiale; ergò est di-
uersum ab ipso, probatur antecedens: si-
quidem priùs est subsistere per se, quam re-
spicere aliud: sed per esse substantiale res
subsistit in se, per esse operatiuum ten-
dit ad aliud, scilicèt ad operationem; ergò,
&c.

Tertiò demùm: nam esse v. g. produ-
ctiuum alterius ignis, tàm videtur diuersum
à substantia ignis; quàm esse lucidum: es-
se calidum, esse leue; sed esse lucidum, es-
se calidum, & esse leue; sunt lineæ diuersæ à
substantia ignis: ergò etiam esse productiuum:
Vndè sicut ignis non habet per substan-
tiam suam, quod sit formalitèr leuis; ca-
lidus;

lidus, & lucidus; sed indiget aliquam forma accidentali, qua fiat talis; ita quoque nec homo per substantiã suam habet formalitèr, & proximè quod sit generatiuus, & intellectiuus, volitiuus, &c. sed eget accidentibus superadditis: Hanc rationem egregiè expressit D. Thomas, dum ait, substantiam creatam habere quidem ex se primam perfectionem, & scilicèt esse simplicitèr; cæterùm egere formis accidentalibus quantum ad alias secundarias perfectiones, & inter quas est esse operatiuum.

Dices contrà hanc rationem: Primò forma accidentalis istas duas lineas adunat in se, scilicèt lineam essendi, & operandi: nàm calor est principium proximum calendi, & calefaciendi: quidni ergò forma substantialis ista duo poterit adunare, & esse simul principium proximum essendi v. g. & producendi ignem: Secundò esse substantialem, & esse repræsentatiuum videntur res diuersæ, & tamen adunantur in substantia Angelica: Vt enim docent Theologi, Angelus per essentiam suam se ipsum intelligit; vndè essentia Angeli habet duplex munus, scilicèt essendi, & repræsentandi se ipsum intellectui proprio.

Respondeo ad primum cum D. Thom. negando paritatem: nam forma accidentalis est ipsa virtus substantiæ: Vndè non indiget alia virtute vt operetur, sicut seruus non indiget alio seruo, sed facit per se ipsũ ea, quę Domini sunt, & etiam propria negotia. Sed de hoc redibit sermo in solutione primi argumenti.

Res-

Respondeo ad secundum, esse substantiale, & esse repræsentatiuum non distingui in rebus spiritualibus nisi per accidens, in quantùm scilicèt substantia intellectualis non est vnita intelligenti, ideò indiget vicaria specie, vt ei repræsentetur: Vndè omnis substantia spiritualis per se intelligibilis est, & potest se ipsam repræsentare intellectui, cui per se vnitur.

Confirmatur tandèm conglobatis rationibus. Primò, quia vt dicit D. Thomas in 1. dist. 3. q. 4. art 2 oportet proprium effectum proportionari propriæ causæ, sed effectus proprius formæ substantialis est esse substantiale; effectus verò prius potentiæ operatiuæ est operari; ergo in illis solum substantia erit potentia operatiua, in quibus esse, & operari sunt vnum, scilicèt in Deo in creaturis verò, in quibus operatio est, accidens potentiam etiam operatiua erit accidens.

Secundò oportet perfectibilia diuersimodè disposita recipere diuersas perfectiones; sed in animali videmus integrum exercitium organorum diuersimodè dispositorum, vt oculos, aures, cerebrum, cor, iecur; ergò oportet vt illa omnia diuersas perfectiones recipiant ab anima: Atqui diuersitas illa perfectionum non potest esse secundùm esse substantiale, quod est vnum & eiusdem rationis in omnibus partibus, ergò attenditur quantum ad aliquid distinctum ab ipso esse scilicèt quantùm ad principium operandi, quod in diuersis membris est diuer-

uersum; vt in oculis est principium videndi, in auribus audiendi, in corde palpitandi, & producendi vitales spiritus.

Tertiò demùm experientia: nàm substantia producit aliam substantiam medijs accidentibus; ergò non est immediatè operatiua. Probatur antecedens: nàm per id substantia producit effectum: per quod est præsens effectui non enim datur; actio indistans, vt infrà ostenditur: atqui substantia sæpè non est præsens per se ipsam alteri substantiæ, quam producit, sed solùm per sua accidentia; ergò illam producit medijs accidentibus. Probatur minor: sic enim Sol maximè distans à terra producit in ea aurum, plantes, & animantia, quibus solùm præsens est per suum calorem, & qualitates à se immissas, sic arbor producit aliam arborem, cui solùm præsens est per virtutem relictam in semine, & generaliter videmus virtutes accidentalis à substantia diffusas etiam in eius absentia, immò poteſt eius ruinam, posse producere effectus, ipsi proprius; ergò ex his omnibus constat substantiam non agere nisi medijs accidentibus, veluti suæ efficaciæ ministris, ac proindè formam substãtialem non esse immediatum principium operandi, sed solùm radicale, & remotum, in quantùm ipsa est radix potentiarum, per quas immediatè operatur.

Obijcies primò. Idem est principium essendi, & operandi, sed forma substantialis est immediatè principium essendi; ergò, & operandi, Minor patet. Maior etiam est cer-

tra: tùm quia operari sequitur ad esse: tùm quia intantùm aliquid agit, inquantùm est in actu: ergò idem est principium essendi tale actu, & producendi tale.

Respondeo distinguendo maiorem, idem est principium radicale, concedo principium proximum, negò: Cum enim operari sequatur ad esse oportet vt operatio, & esse fundentur in eodem principio: sed quia operari est actus accidentalis, & aliqua perfectio secundùm, quid, oportet vt principium proximè ordinatum ad operationem non sit substantia, quæ dat solùm esse simpliciter & non respicit aliquid accidentale, sed accidens originalitèr procedens à substantia.

Instabis: Forma substantialis per se ipsam immediatè potest producere aliam formam substantialem; ergò est principium immediatum agendi. Consequentia patet. Probatur antecedens; nam quolibet potest producere sibi simile: sed forma substantialis est similis alteri formæ substantiali ergò forma substantiali potest de se producere aliam formam substantialem.

Respondeo negando antecedens; ad probationem distinguo; quodlibet potest producere sibi simile, vt causa principalis, concedo vt causa proxima, nego, saltem loquendo de forma substantiali; non enim negamus, quod substantia possit producere substantiam, sed solum dicimus quod non potest eam producere per modum principij proximi, & immediati.

Vrge-

Vrgebis: Forma accidentalis potest producere aliam formam accidentalem, vt calor calorem, per modum causæ nedùm principalis, sed etiam proximæ; ergò etiam forma substantialis idem poterit præstare.

Respondeo negando consequentiam, & paritatem. Disparitas est, quia vt dicit D. Thomas q. de spirit. crea. art. 11. ad 10. accidens est ipsa virtus operatiua substantiæ: vndè licèt substantia indigeat virtute ad operandum; attamen ipsa virtus operandi non indiget alia virtute: ne procedatur in infinitum. Adde prætereà, quod accidens ex natura sua datur substantiæ ad operandum: vndè vt respiciat operationem, non indiget aliquo superaddito: at verò forma substantialis non est propter operationem, sed propter ipsum esse: vndè indiget aliquo superaddito vt possit operari. Quod illustratur magis ex eò, quòd forma substantialis sit propter se ipsam. Vnde solũ se extendit ad id, per quod completur in se ipsa, scilicèt ad essendum: at verò accidens est propter substantiam, vt eam adiuuet & perficiat in ordine ad ea, quæ sunt extra lineam substantialem: Et ideò cum operatio sit extra lineam substantialem, data sunt certa accidentia, per quæ substantia possit attingere operationem, vt calor datus est igni, vt esset ornamentum eius, & virtus ipsius operatiua: vndè mirum non est si accidens per se immediatè operetur.

Dices: Quòd forma substantialis non possit immediatè producere formam substan-

tia-

allem, sed egeat subsidio accidentium, vel
st: propter perfectionem, vel propter im-
perfectionem: Propter neutrum; ergò pro-
pter nullum. Probatur minor non enim est
propter imperfectionem, nàm accidens li-
cèt imperfectius, immediatè operatur: non
etiam propter perfectionem; nam Deus,
qui est perfectissimus, immediatè opera-
tur.

Respondeo hoc esse propter perfectionem
limitatam, quia scilicèt substantia nec est
adeò perfecta, vt possit actus ita diuersos,
quales sunt operari, & substantialitèr esse,
perficere, nec adeò imperfecta, vt ad mi-
norem scilicèt ad operationem tantùm or-
dinetur; Vndè sicut Rex qui non potest om-
nia per se facere, maiora per se ipsum pręstat,
vt est leges condere, tributa indicere
magistratus creare; minora verò facit per
suos ministros: ita forma substantialis per
se dat subsistere, quod est pręcipuum; opera-
tur verò medijs ministris, scilicèt accidẽtibus.

Obijcies 2. Accidens non potest produce
re substantiam: ergò substantia producitur
immediatè ab alia substantia. Consequentia
patet; Probatur antecedens; nàm virtus mi-
nùs nobilis nequit producere rem nobilio-
rem; sed substantia est nobilior accidente;
ergò accidens non potest producere substan-
tiam.

Respondeo negando antecedens; ad pro-
bationem, distinguo maiorem: virtus igno-
bilior non potest producere rem nobiliorem
per modum principij radicalis, & princi-
palis,

palis, concedo; per modum virtutis proximæ, & instrumentariæ, negò: Dicimus enim, quòd accidens cum sit veluti minister substantiæ, potest producere instrumentalitèr alia substantiam, sicut seruus potest instrumentalitèr facere ea, quæ pertinent principalitèr ad Dominum.

Instabis: Instrumentum debet aliquid recipere à virtute principali; sed accidens nihil recipit à substantia: ergò non est instrumentum substantiæ. Maior patet: Minor verò probatur: nàm vel reciperet aliud accidens, vel substantiam; non potest recipere aliquid substantiale, siquidem explicari non potest quid sit illud: non etiam potest recipere aliud accidens, quia scilicèt de illo accidente idem diceretur, quod de priori: ergò &c.

Respondeo distinguendo maiorem: instrumentum debet recipere aliquid à ca principali, si non sit ipsa virtus causæ cipalis, concedo: si sit ipsa virtus causæ cipalis, negò. Accidens autem est ipsa tus instrumentaria substantiæ; vndè eget alia virtute, quam recipiat à subs sed sicut malleus indiget quidē mouer tifice ipsa tamen motio, qua artifex malleum, non indiget alia motione se ipsa instrumentariè producit ar eò quòd de se sit virtus artificis: ita cidens non indiget alia virtute, cù virtus substantiæ.

Vrgebis: Accidens de se est imp gendi substantiam: ergò debe

...m ea producet. Proba...
...quia inferius est impotens ad attin-
...m, & causandum aliquid superius.
...pondeo distinguendo antecedens. Ac-
...est impotens ad attingendum substan-
..., per modum causæ principalis: conce-
...per virtutis instrumentalis; nego;
...enim oportet virtutem instrumentalem
...æquæ nobilem, ac effectum; sic enim;
...o mallei procedens ab artifice, licèt sit
...nobilior, potest tamen instrumentalitèr
...rimare horologium,

Dices: vndè habet accidens, vt possit at-
tingere etiam instrumentalitèr effectum tam
nobilem, qualis est forma substantialis.

Respondeo, hoc habere præcipuè ex
duobus: Primò ex ipsa natura sua: Cùm enim
accidens sit propter substantiam, & veluti
virtus eius actiua, sortitur etiam naturalitèr
capacitatem eliciendi instrumentalitèr a-
ctiones, quarum substantia est causa princi-
palis, sicuti est productio substantiæ: Na-
tura enim ea, quæ destinat ad aliquid, debet
apta efficere ad illud peragendum. Secun-
dò ex coniunctione, quam habet cum sub-
stantia à qua oritur; sicuti enim naturali-
tèr summus calor connexus est cum igne ita
quoque productio summi caloris est conne-
xa cum productione ignis; Et ideò quia
summus calor potest producere summum
calorem, potest quoque producere ignem
cum illo connexum. Radicalis autem ra-
tio, cur summus ille calor est connexus
cum

prietas eius: vndè ratio radicalis, cu-
lor producit ignem, tandem refundit
ipsam substantiam ignis, tanquàm in cau-
principalem.

Obijcies 3. Actio generatiua substan-
non potest elici ab accidente; ergò elicit
forma substantiali immediatè. Consequ-
tia patet; Probatur antecedens: Actio nō p-
test esse nobilior suo principio, totum eni-
quod habet, recipit à principio: sed acti-
productiua substantię est nobilior accidente
ergò non potest elici ab eo.

Respondeo iam data solutione: Actio
nobilior non potest elici à principio ignobi-
liori, vt à virtute instrumentaria, nego: vt
virtute, & causa principali, concedo;
on enim necesse est vt principium proxi-
mum, & instrumentarium sit æquè nobile,
ac ipsa actio, & effectus, quem producit.

Instabis: Si accidens etiam instrumenta-
litèr produceret substantiam, v. g. calor
produceret ignem in ligno, vel talis ignis
produceretur à calore, qui est in ligno, vel
à calore, qui est in igne comburente li-
gnum; non primum, quia nullum accidens
destruit suum subiectū, & agit in ipsum; ergò
calor, qui est in ligno, non potest producere
formam ignis, qua lignum corrumpitur: non
etiam secundum dici potest, nàm nihil agit
indistans: sed aliquando ignis comburens di-
stat à ligno, ergò calor, qui est in igne com-
burente, non potest producere formam sub-
stantialem ignis in ligno;

Res-

Respondeo formam ignis de nouò producti causari à calore, qui est in ligno dispositiuè; efficientèr verò causatur à calore ignis comburentis, non quidem immediatè semper, sed mediatè: inquantùm calor ignis comburentis primò calefacit partem sibi contiguam, donec ignescat; & illa pars aliam, donec gradatim diffundatur summus calor, & cum eo forma ignis in omnem ligni materiam.

Obijcies 4. argumentum Theologicum: Substantia Angeli concurrit effectiua cum ipso intellectu ad producendam intellectionem, qua Angelus se ipsum cognoscit: ergò substantia saltem aliquomodò est immediatum principium effectiuum. Probatur antecedens: nam species impressa concurrit effectiuè, & immediatè ad intellectionem: [illegible] substantia Angeli gerit vicem speciei impressæ respectu cognitionis, qua Angelus [illegible] sesum cognoscit: ergò concurrit effecti[illegible] & immediatè ad talem cognitionem.

[illegible]espondeo pro nunc remissa fusiori expli[illegible] [illegible]ne ad Theologos, substantiam Angeli [illegible] non concurrere ad illam cognitionem [illegible] modum potentiæ elicitiuæ: sed solùm [illegible] dium obiecti complentis ipsam poten[illegible] [illegible] non autem repugnat substatiæ, quòd [illegible] [illegible] ssam immediatè obiiciatur intelle[illegible] cum eo concurrat per modum [illegible] bene tamen quòd immediatè eli[illegible] [illegible] nem, propter rationes quas su[illegible] [illegible] mus. Vndè in forma distinguo [illegible] substantia Angeli concurrit

effe-

effectiuè ad sui intellectionem, efficientia propria, & per modum principii elicientis immediatè actionem, nego, efficientia impropria, per modum obiecti determinantis, & complentis potentiam effectiuam, quæque solùm reductiuè pertinet ad genus causæ efficientis, concedo.

Obiicies vltimò: saltem essentia immediatè producit, suas proprietates, vt forma ignis producit suam lucem calorem, siccitatem, & leuitatem: ergò substantia est immediatè productiua.

Respondeo proprietates non produci ab essentia vt à principio propriè effectiuo, sic enim producuntur à generante, iuxta illud, *qui dat esse dat consequentia ad esse*, idest proprietates. Solùm ergò proprietates dicuntur procedere ab essentia per resultantiam inquantùm sunt necessariò colligatæ cum essentia. Vnde posita essentia, ponuntur per naturalem sequelam; & ideò non sequitur formam substantialem esse immediatè actiuam, sed solùm delatiuam actiones agentis, vt explicabitur sequenti articulo,

Instabis: saltem dum aqua v. g. calida recuperat suam frigiditatem, illa frigiditas est propriè effectiuè ab ipsa aqua: ergò substantia aquæ est immediatè operatiua etiam operatione propria. Probatur antecedens: à quo enim agente propriè produceretur talis frigiditas.

Respondeo illam frigiditatem, quam aqua recuperat, postquam violentèr calefa-

cta

ćta est, dimanare quidem ab ipsa substantiæ aquæ, ad quam naturaliter sequitur tanquam eius proprietas: produci verò propriè ab ipsa causa conseruante aquam cuius ratio est: quia sicut causa, quæ dat esse, dat consequentia ad esse, ita quoque quæ conseruat esse conseruat omnia, quæ consequuntur ad esse; & si contingat ea violentèr tolli, remoto impedimento, ea restituit. Cùm igitur frigiditas naturalitèr sequatur substantiam aquæ, generans ipsam aquam, generat etiam frigiditatem, & conseruans aquam conseruat quoq; in ea frigiditatem: ideòq; si contingat illam deperdi per violentiam, remota violentia, debet eam restituere.

ARTICVLVS QVARTVS.

Quæ sit causalitas Causæ Efficientis, & quid si dimanatio.

IN causa Efficiente duo distingui solent: scilicèt virtus causandi, quæ dicitur actus primus, & ipsa causalitas, seu causatio, quæ dicitur actus secundus. De virtute causandi tùm proxima, tùm remota egimus supra, nunc agendum est de causalitate: Et quia dimanatio proprietatum ab essentia solet reduci ad causalitatem efficientem, sæpèq; de illa fit mentio in Philosophia, & Theologia, ideò etiam breuiter, & clare explicandū est, quid sit illa dimanatio. Vndè.

Dico primò: Causalitas causæ efficien-

tis est ipsa actio seu potiùs ipsum agere, vt causalitas ignis est ipsum calefacere, & ignire; causalitas arboris est fructificare; Ità omnes, licèt quidam dicant causalitatem illam meliùs exprimi per *actionem*; quidam verò per *agere*; sed quæstio est de nomine; licèt agere, videatur meliùs exprimere, quia agere exprimit ipsam actionem vt exercitam quo modo constituit agens in actu secundo; ac proindè est eius causalitas.

Probatur facilè conclusio; nàm causalitas causæ est id per quod constituitur causans in actu secundo; sed per agere causa efficiens constituitur formalitèr causans in actu secundo: ergò agere est eius causalitas. Quid verò sit agere, seu actio, commodiùs ex- 'icabitur disputatio 3. quæst. 1. art. 2.

Dico secundò: Dimanatio seù resultantia e qua toties reddit sermo in Philosophia, Theologia] nihil aliud est, quàm pro- luctio vnius rei ad productionem alterius ex vi naturalis connexionis, quam habet cum illa, vndè illa dicuntur ab aliquo dimanare; & resultare, quæ ad eius productionem producuntur per quamdam naturalem sequelam, & connexionem, quam habent cum illo.

Explicatur conclusio, aduertendo in rerum natura quædam esse naturali colligatione cum aliis connexa, itaut vnum naturalitèr esse non possit, absque eo quòd aliud sequitur. Sic videmus lumen naturalitèr connecti cum Sole, summum calorem cum igne, frigiditatem, & humiditatem cum aqua, incli-

inclinationem deorsum cum grauitate, & generalitèr omnes proprietates naturalitèr connectuntur cum sua essentia; itaut essentiæ rerum nonunquàm habeant integrum agmen potentiarum, qualitatum, dispositionum, & inclinationum cum iis connexarum, veluti rami connectuntur cum trunco, & sequentes annuli cum primo; sicut ergò qui trahit truncum, simul etiam trahit ramos; qui trahit annulum primũ, simul trahit alios; qui trahit clauum infixum trahi, simul trahit trabem, propter harum rerum colligationem, qua fit vt actio motiua ex vno deducatur ad alia cum illo connexa; ita quoque contingit in rerum natura, vt quicumque producit aliquam rem, producat etiam omnia naturalitèr cum istæ re connexa, iuxta illud, *qui dat esse, dat consequentia ad esse*, inquantùm scilicèt propter naturalem connexionem actio productiua vnius defertur ad omnia; quæ cum illo connectuntur, v. g. qui producit ignem, per eandem actionem producit calorem, & siccitatem, & qui ponit animam in corpore, per eandem actionem ponit integrum exercitum potentiarum eam consequentium. Et hoc est quod vocamus resultantiam, seu dimanationem: idest productionem vnius ad productionem alterius, fundatam in mutua, & naturali rerum concatenatione.

Ex his infertur primò, dimanationem non esse actionem distinctam à productione essentiæ, sed sicut qui dat esse, dat conse-

 quen-

tis est ipsa actio seu potiùs ipsum agere, vt causalitas ignis est ipsum calefacere, & ignire; causalitas arboris est fructificare; Ità omnes, licèt quidam dicant causalitatem illam meliùs exprimi per *actionem*; quidam verò per *agere*; sed quæstio est de nomine; licèt agere, videatur meliùs exprimere, quia agere exprimit ipsam actionem vt exercitam quo modo constituit agens in actu secundo; ac proindè est eius causalitas.

Probatur facilè conclusio; nàm causalitas causæ est id per quod constituitur causans in actu secundo; sed per agere causa efficiens constituitur formalitèr causans in actu secundo: ergò agere est eius causalitas. Quid verò sit agere, seu actio, commodiùs explicabitur disputatio 3. quæst. 1. art. 2.

Dico secundò: Dimanatio seù resultantia [de qua toties reddit sermo in Philosophia, & Theologia] nihil aliud est, quàm productio vnius rei ad productionem alterius ex vi naturalis connexionis, quam habet cum illa, vndè illa dicuntur ab aliquo dimanare; & resultare, quæ ad eius productionem producuntur per quamdam naturalem sequelam, & connexionem, quam habent cum illo.

Explicatur conclusio, aduertendo in rerum natura quædam esse naturali colligatione cum aliis connexa, itaut vnum naturalitèr esse non possit, absque eo quòd aliud sequitur. Sic videmus lumen naturalitèr connecti cum Sole, summum calorem cum igne, frigiditatem, & humiditatem cum aqua, incli-

nationem deorsum cum grauitate, & generalitèr omnes proprietates naturalitèr connectuntur cum sua essentia; itaut essentiæ rerum nonunquàm habeant integrum agmen potentiarum, qualitatum, dispositionum, & inclinationum cum iis connexarum, veluti rami connectuntur cum trunco, & sequentes annuli cum primo; sicut ergò qui trahit truncum, simul etiam trahit ramos; qui trahit annulum primũ, simul trahit alios; qui trahit clauum infixum trabi, simul trahit trabem, propter harum rerum colligationem, qua fit vt actio motiua ex vno deducatur ad alia cum illo connexa; ita quoque contingit in rerum natura, vt quicumque producit aliquam rem, producat etiam omnia naturalitèr cum istæ re connexa, iuxta illud, *qui dat esse, dat consequentia ad esse*, inquantùm scilicèt propter naturalem connexionem actio productiua vnius defertur ad omnia; quæ cum illo connectuntur, v.g. qui producit ignem, per eandem actionem producit calorem, & siccitatem, & qui ponit animam in corpore, per eandem actionem ponit integrum exercitum potentiarum eam consequentium. Et hoc est quod vocamus resultantiam, seu dimanationem: idest productionem vnius ad productionem alterius, fundatam in mutua, & naturali rerum concatenatione.

Ex his infertur primò, dimanationem non esse actionem distinctam à productione essentiæ, sed sicut qui dat esse, dat conse-

 quen-

quentia esse: ita quoque eadem actione, qua producitur essentia, producuntur proprietates essentiam consequentes. Vndè essentia est terminus primarius illius actionis, proprietates verò sunt terminus secundarius, sicuti vnica motione trahitur tota catena, in quantùm illa motio trahit primum annulum tanquàm terminum primarium; secundariò verò omnes alios cum illo connexos.

Infertur secundò, essentiam quodammodo posse dici causam efficientem respectu proprietatum ab ea dimanantium, vt dicit D. Th. 1. p. q. 77. non quidem propriè, quasi ipsa essentia eliciat actionem productiuam talium proprietatum: sed reductiuè, inquantùm ipsa defert actionem generantis ac proprietates, sicut primus annulus defert motum ad alios, vel vt loquitur Ioannes à Sancto Thoma, inquantùm ipsa est ratio, cur actio agentis vlteriùs transeat ad proprietates, propter connexionem, quam habet cum illis: deferre autem actionem agentis, & esse ratio, cur ipsa vlteriùs progrediatur, reductiuè pertinet ad genus causæ efficientis.

ARTICVLVS QVINTVS.

De Instrumentis Causæ Efficientis.

VT in politica vnus homo vtitur alio tanquàm ministro, ita quoque in causis vna vtitur alia ad suum effectum, vt artifex malleo, arbor semine, anima brachio, Deus ipse

oſſe Sacramentis, quibus non ſanctificat. Hęc cauſa, qua alia ſuperior vtitur, eſt eius inſtrumentum, de quo quatuor quæri poſſunt: Primò, quid ſit: Secundò, quotuplex ſit; Tertiò, an egeat motione deriuata a cauſa principali: Et quartò, an debeat habere actionem ſibi propriam, per quam cooperetur cauſę principali. Vndè

Dico primò: Inſtrumentum rectè definitur, cauſa agens in virtute alterius, ſcilicèt cauſæ principalis: hæc definitio receptiſſima eſt, & colligitur ex D. Thoma in variis locis.

Explicatur; In ea, *cauſa agens*, tenet locum generis: nam inſtrumentum conuenit cum efficiente principalis, inquantū eſt cauſa cæteræ particulæ tenent locum differentiæ: nam inſtrumentum diſtinguitur à cauſa principali, quod hæc agat in virtute ſibi propria, inſtrumentum verò in virtute aliena: ideſt: non ſua, ſed cauſæ principalis.

Et ſi quæras, quomodo virtus agendi dicatur propria, & quid ſit agere in virtute propria.

Reſpondeo, triplicitèr aliquid poſſe dici agere in virtute propria: Primò, inquantùm virtus agendi eſt eius proprietas, vt calore ſt proprietas ignis, lux Solis, virtus generatiua viuenti; & hic eſt modus perfectiſſimus; quo aliquid dicitur agere in virtute propria, ideſt, quando virtus, per quam agit eſt eius proprietas.

Secundò, hæc appropriatio fieri poteſt per ſubordinationem, inquantùm ſcilicèt,

quamuis virtus proxima agendi non ſit proprietas, attamen ſubordinatur alteri virtuti radicali, quæ eſt proprietas: ſic lumen gloriæ, quod eſt proxima virtus qua Deus videtur: & charitas, quæ eſt virtus proximæ qua Deus amatur, non ſunt quidem proprietates animæ; ſed tamen ſubordinantur, illud quidem intellectui, hæc verò voluntati tanquam radicalibus principijs iſtarum actionum; & per hanc ſubordinationem vtraque hæc virtus ita appropriatur homini, vt quidquid homo agit, ſeu per lumen gloriæ, ſeu per charitatem dicatur agere in propria virtute, & vt cauſa principalis.

Tertiò demũ, iſta appropriatio fit per ſuſ-ntationem inquantùm ſcilicèt ipſa virtus incipalis agendi recipitur in aliquo tan-iam in ſubiecto: tunc enim ipſi appro-riatur: quia omne accidens eſt ſui obiecti; ideò quidquid ſubiectum agit, per tale accidens dicitur agere principalitèr ſic Luna principalitèr illuminat, & aqua iam calida principalitèr calefacit, quia Luna recipit à Sole, & aqua ab igne ipſam virtutem principalem illuminandi, & calefaciendi: ex quo patet; tunc aliquid cenſeri agere in virtute aliena, quando virtus per quam agit, nec eſt eius proprietas; nec aliquid ſubordinatum virtuti radicali agenti, quam in ſe habeat, nec ipſa virtus principalis agendi, quam recipiat, & ſuſtentet, ſed ſolum quædam participatio incompleta, & vialis, deriuata à virtute cauſæ principa-

lis

illis sicut malleus facit artefactum, non per artem, quam in se habeat, sed per motionem ab artifice deriuatam.

Dico secundò, instrumentum variè diuiditur: variis enim modis vnum potest agere in virtute alterius. Vndè primò diuiditur in morale, & physicum; Morale est quod solùm vel agit moralitèr, vel mouetur moralitèr à causa principalis, vt seruus mouetur solùm moralitèr à Domino per mandatum eius, & pacta, scripturæ, monetæ agunt solum moralitèr ad obligandos, instruendos, & excitandos homines: Physicum est, quod mouetur physicè, & physicè operatur, vt malleus ab artifice.

Secundò, instrumentum physicum diuiditur in instrumentũ *quod*, & in instrumentum *quo*. Instrumentum *quod* est ipsum suppositum agens, & seruiens alteri, vt bacullus homini, & granum arbori: Instrumentum *quo* est ipsa virtus instrumentaria, quæ vel est in causa principali, tanquam accidens ipsi datum ad agendum, vt calor in igne vel deriuatur à causa principali ad ipsum instrumentum eius, vt motio in malleo.

Tertiò instrumentum diuiditur in coniunctum quod scilicèt vnitur causæ principali, vt manus animæ: Et separatum, quod scilicèt non vnitur causæ principali, vt semen est instrumentum separatum arboris, à qua decisum est.

Quartò, instrumentum diuiditur in artificiale; quo vtitur artifex ad sua artefacta, vt est serra, & malleus: In naturale,

quod deseruit causis naturalibus vt manus; pedes, oculi, dentes, lingua deseruiunt animæ; & in supernaturale quo Deus vtitur ad producendos effectus supernaturales, vt Deus per aquam Baptismalem, per Chrisma, per verba Sacramentalia producit in nobis sanctitatem, & per reliquias Sāctorum miracula operatur. Hæ sunt celebriores instrumenti diuisiones.

Dico 3. Instrumentum indiget virtute, seu motione deriuata à causa principali, per quam eleuetur ad attingendum eius effectum Conclusio intelligenda est de instrumentis physicis, quæ agunt; vt quod; vt est malleus, semen, aqua Baptismalis, &c. Est autem contrà quosdam extraneos, quamtamen expressè docet D. Thomas pluribus in locis, præcipuè verò 3. p. q 62. art. 1. vbi inquit *Causa instrumentalis non agit per virtutem suæ formæ, sed solùm per motum: quo mouetur à principali agente;* Vndè 2. cont. Gent. cap. 21. dicit, *Instrumentum nunquàm adhibetur ad causandum nisi per viam motus, est enim ratio instrumenti, vt sit mouens motum;* Per motionem autem intelligitur non solùm motio corporalis, qualis cernitur in instrumentis artis, sed aliquis influxus vialis, qui sit participatio virtutis causæ principalis; sicut semen ab arbore recipit quasdam qualitates viales, & per modum transeuntis, quibus eleuatur ad producendam arborem.

Probatur primò conclusio ex definitione, instrumenti; qua dicitur, id quod agit in virtute causæ principalis; ergò debet recipere virtutem agendi à causa principali. Antecedens est definitio instrumenti recepta communiter ab omnibus, quæ supra à nobis explicata est: consequentia verò videtur legitima; non enim agere potest in virtute causæ principalis, nisi ab ea recipiat quamdam participationem vialē illius virtutis: si enim ex se haberet virtutem, qua agit, non diceretur agere in virtute alterius, sed in virtute propria.

Probatur 2. Quod non est de se productiuum alicuius effectus, non potest illum producere, nisi recipiat virtutem ab alio, sed instrumentum non est de se prodictiuum effectus causæ principalis; ergò vt illum producat indiget virtute deriuata à causa principali. Maior patet ex eo axiomate, *quod non est de se tale debet fieri tale per aliud.* Minor probatur tùm ratione, tùm inductionè; Ratione quidem, nulla enim natura potest vltrà virtutem suæ formæ, nisi recipiat virtutem ab alia. Sed instrumentum producit effectum excedentem virtutem suæ formæ: ergò ex se non potest illum producere. Maior est D. Thomæ 1. 2. q. 109. art. 9. minor verò de se constat.

Neque dicas in re posse esse quædam accidentia, quæ possint producere aliquid nobilius, inquantùm seruiunt substantiæ nobiliori: v. g. in grano naturalitèr inesse quædam accidentia ei propria, quibus possit producere arborem seruiendo ipsi arbori, à qua decisum est.

quod deseruit causis naturalibus vt manus; pedes, oculi, dentes, lingua deseruiunt animæ; & in supernaturale quo Deus vtitur ad producendos effectus supernaturales, vt Deus per aquam Baptismalem, per Chrisma, per verba Sacramentalia producit in nobis sanctitatem, & per reliquias Sāctorum miracula operatur. Hæ sunt celebriores instrumenti diuisiones.

Dico 3. Instrumentum indiget virtute, seu motione deriuata à causa principali, per quam eleuetur ad attingendum eius effectum Conclusio intelligenda est de instrumentis physicis, quæ agunt; vt quod; vt est malleus, semen, aqua Baptismalis, &c. Est autem contrà quosdam extraneos, quamtamen expressè docet D. Thomas pluribus in locis, præcipuè verò 3. p. q 62. art. 1. vbi inquit *Causa instrumentalis non agit per virtutem suæ formæ, sed solùm per motum: quo mouetur à principali agente;* Vndè 2. cont. Gent. cap. 21. dicit, *Instrumentum nunquàm adhibetur ad causandum nisi per viam motus, est enim ratio instrumenti, vt sit mouens motum;* Per motionem autem intelligitur non solùm motio corporalis, qualis cernitur in instrumentis artis, sed aliquis influxus vialis, qui sit participatio virtutis causæ principalis; sicut semen ab arbore recipit quasdam qualitates viales, & per modum transeuntis, quibus eleuatur ad producendam arborem.

Probatur primò conclusio ex definitione, instrumenti; qua dicitur, id quod agit in virtute causæ principalis; ergò debet recipere virtutem agendi à causa principali. Antecedens est definitio instrumenti recepta communiter ab omnibus, quæ supra à nobis explicata est: consequentia verò videtur legitima; non enim agere potest in virtute causæ principalis, nisi ab ea recipiat quamdam participationem vialẽ illius virtutis: si enim ex se haberet virtutem, qua agit, non diceretur agere in virtute alterius, sed in virtute propria.

Probatur 2. Quod non est de se productiuum alicuius effectus, non potest illum producere, nisi recipiat virtutem ab alio, sed instrumentum non est de se prodictiuum effectus causæ principalis; ergò vt illum producat indiget virtute deriuata à causa principali. Maior patet ex eo axiomate, *quod non est de se tale debet fieri tale per aliud.* Minor probatur tùm ratione, tùm inductionè; Ratione quidem, nulla enim natura potest vltrà virtutem suæ formæ, nisi recipiat virtutem ab alia. Sed instrumentum producit effectum excedentem virtutem suæ formæ: ergò ex se non potest illum producere. Maior est D. Thomæ 1. 2. q. 109. art. 9. minor verò de se constat.

Neque dicas in re posse esse quædam accidentia, quæ possint producere aliquid nobilius, inquantùm seruiunt substantiæ nobiliori; v. g. in grano naturalitèr inesse quædam accidentia ei propria, quibus possit producere arborem seruiendo ipsi arbori, à qua decisum est.

Contrà enim est: Tùm quia nullum accidens proprium rei destruit ipsam; sed accidentia seminalia destruunt formam ipsam grani, vt ex eo efficiant arborem; ergò eiusmodi accidentia non sunt propria grano, sed deriuata ab ipsa arbore, quæ est causa principalis, & recepta in grano solùm per modum transeuntis. Tùm quia proprietates sunt propter essentiam, & non propter extraneas substantias: ergò accidentia propria cuiuslibet naturæ nihil possunt vltrà limites talis naturæ, ac proindè virtus, per quam talis natura instrumentaliter agendo producit effectum se nobiliorem, debet esse deriuata ab ipsa causa principali, cuius est effectus ille.

Inductione quoque probatur eadem minor, sic enim manus, & pedes, quæ sunt instrumenta animæ, de se non sunt productiua motus vitalis, nisi inquantum mouentur ab anima, qua cessante languescunt omnia corporis organa; sic semen non est productiuum plantæ, nisi ex virtute deriuata à planta, cuius est semen vndè euanescente illa virtute, semen est sterile; sic in artificialibus, malleus de se non est productiuus horologii, nec penicillus imaginis, nisi moueantur ab artifice; sic in instrumentis Diuinæ virtutis, aqua de se non est sanctificata animæ, nisi recipiat à Deo virtutem sanctificandi: ergò patet instrumenta de se non habere virtutem producendi effectum causæ principalis.

Respondebis, instrumentum de se esse pro-

productiuum effectus causæ principalis, instrumentum quidem naturale ex virtute actiua naturali, quam habet ad cooperandum causæ principali; instrumentum verò supernaturale ex virtute actiua obedientiali, quę est in omni creatura ad cooperandum Deo circa omnes effectus supernaturales, ad quos eam voluerit adhibere. Cæterùm eiusmodi virtutem actiuam instrumenti egere cooperatione extrinseca causæ principalis, non verò intrinseca motione; ideoque; dicitur agere in virtute causæ principalis, non quam ab ea recipiat, cui subordinatur, & seruit, & quę ipsi cooperatur. Sed.

Contrà primò: Nàm per illam cooperationem extrinsecam causæ principalis instrumentum non potest dici agere in virtute causæ principalis: ergò talis cooperatio non sufficit. Probatur antecedens; Vel enim ex illa cooperatione instrumentum recipit aliquam virtutem à causa principali, vel non: si nihil recipit; ergò non potest dici agere in virtute causæ principalis, sed in virtute propria; quia virtutem agendi non recipit ab illo, sed eam habet à se: si verò aliquid recipiat ex illa cooperatione; ergò habemus intentum, quod scilicèt instrumentum debet aliquid recipere à causa principali per modum motionis transeuntis.

Contrà 2. Nàm falsũ est quod in instrumẽtis sit aliqua virtus productiua effectus causæ principalis. Et in primis, quòd talis virtus obedientialis actiua non sit in instrumentis Diuinæ virtutis, v. g. in aqua Baptisma-

li, fusè probant Theologi; Tum quia sine fundamento, & necessitate ponitur, non enim requiritur ad naturam aquę, cum sufficiant solę uirtutes naturales ad perfectionem cuiuscunque, rei naturalis. Tùm quia illa virtus actiua obedientialis, qualem ponunt Aduersarii; esset infinita, cum se extenderet ad omnia, quæ Deus potest adhibere creaturam, quæ sine dubio sunt infinita: Tùm demum quia talis virtus esset supernaturalis, eò quod respiceret effectus supernaturales, vt v. g. productionem gratiæ; repugnat autem in rebus naturaliter esse aliquid positiuum ordinis supernaturalis. Quòd verò instrumen-ta natùralia ex se non habeant virtutem productiuam effectus causæ principalis etiam probatur; cum enim, vt mox dicebamus, virtus actiua cuiuslibet rei sit propter ipsam rem, talis virtus actiua debet proportionari ipsi rei: ergò repugnat in aliqua re esse virtutem actiuam se extendentem ad effectus nobiliores quàm sit ipsa res.

Tertiò demùm idem impugnatur: nàm sępè instrumentum agit sine actuali cooperatione causæ principalis per solam mutationem, quam ab illæ recipit; ergò instrumentum non eleuatur per solam cooperationem causæ principalis, probatur antecedens; sic enim granum, quod est instrumentum arboris, producit arborem sine actuali cooperatione arboris, à qua decisum est.

Obiicies 1. Ratio instrumenti non est in eo sita: vt recipiat motionem ab alio: ergò non debet illam recipere, Probatur ante-

tece-

tecedens, nam etiam causa principalis aliquando recipit motionem ab alia superiori : ergò in tali motione non consistit ratio instrumenti, Consequentia patet; Probatur antecedens. *Sic* enim arbor non fructificat nisi mota, & adiuta per uirtutem cœli, immò nulla creatura agit nisi mota, & applicata à Deo, & tamen arbor est causa principalis fructuum, & creatura suorum operum.

Respondeo negando antecedens; Ad probationem distinguo antecedens: Causa principalis recipit motionem ab alia superiori: quæ motio sit ipsa uirtus agendi, & attingendi effectum, nego; quæ motio sit tantùm applicatio uirtutis agendi, concedo: Similitèr distinguo consequens. Ergò ratio instrumenti non consistit in eo, quod recipiat motionem, quæ sit purè applicatiua, concedo; quæ sit ipsa uirtus agendi, nego. Explicatur solutio. Causa principalis differt ab instrumento quia agit in uirtute propria; Vndè de ratione causę principalis est, quod habeat ex se uirtutem agendi, & ideò dum causa principalis mouetur ab alia superiori, ut arbor à cœlo, creatura à Deo, per talem motionem non recipit ipsam uirtutem agendi, quia illam iam habet, sed solùm uirtus eius applicatur, & reducitur ad actum. At uerò instrumentum agit in uirtute aliena: & ideò motio causæ principalis non solùm applicat instrumentum, sed etiam dat ipsi uirtutem agendi: ut motio, qua artifex mouet malleum, non solùm ip-

sum applicat; sed etiam ipsi confert, quòd possit producere artefactum.

Instabis; Vel instrumentum per illam motionem redditur proportionatum effectui, vel non; si reditur proportionatum: ergò transit in causam principalem: si verò non redditur proportionatum: ergò superfluit talis motio.

Respondeo reddi proportionatum instrumentalitèr, & per modum transeuntis: non verò principalitèr, & per modum permanentis, idest, non virtute suæ formæ permanentèr inhærenti, sed virtute fluenter participata à causa principali.

Vrgebis, in instrumentis naturalibus, v.g. in grano, quo arbor producit arborem, vel illa motio à causa principali deriuata, esset quædam motio localis, vel quædam qualitas: non primum: siquidem arbor non mouet localiter granum suum; non etiam secundum: nam nullum accidens destruit subiectum suum: qualitas autem illa producendo ex grano arborem, destrueret suum subiectum, scilicèt granum, ergò nulla prorsus est talis motio.

Respondeo: In instrumentis quidem artificialibus motionem instrumenti à causa principali consistere in motione locali artificiosè dispensata, vt patet ad oculum: In instrumentis verò naturalibus, vt est granum respectu arboris, consistit in quadam qualitate viali, & per modum transeuntis à causa principali deriuata: quæ qualitas est quędam participatio transiens virtutis prin-

principalis, vt virtutis generatiuæ arboris in grano: Neque illa virtus distruit suum subiectum: quia, vt notant Aristoteles, & Diuus Thomas virtus illa non residet in illa portione seminis, quam conuertit in arborem, sed in quibusdam spiritibus, idest subtilioribus partibus, qui non agunt in seipsos, in crassiores grani partes, quas resoluunt in plantam, qua resolutione facta ipsi veluti ministerio suo functi, separantur à massa dissipantur.

Obiicies 2. Instrumenta Diuinæ virtutis, vt aqua & chrisma, non recipiunt virtutem à Deo seu motionem illam virtuosam: ergò non est de ratione instrumenti recipere talem motionem. Probatur antecedens: nam illa virtus vel esset spiritualis, vel corporea: non corporea, quia nequiret attingere effectum spiritualem, qualis est gratia; nec etiam spiritualis, alias non posset recipi in subiecto corporeo, quale est aqua: ergo nulla est.

Respondeo, illam virtem impressam à Deo Sacramentis esse spiritualem nequ… mirum, quòd possit recipi in corpore, cum anima rationalis, licèt sit entitatiuè spiritualis, corpus tamen informet: cum virtutes morales infusæ, licèt sint spirituales, attamen recipiantur in potentijs corporeis scilicèt in appetitu sensitiuo, vt docent Theologi 2. 2. Vnde Spiritus Sanctus dicitur habitare in corporibus nostris mediantis scilicèt spiritualibus donis, quæ etiam corpori communicatur.

Insta-

Instabis: Quidquid recipitur ad modum recipientis recipitur: sed virtus spiritualis non potest recipi ad modum corporis, ergò nec in corpore.

Respondeo, axioma intelligendum esse de ijs quæ connaturaliter, & permanenter recipiatur; non verò de ijs, quæ fiunt diuinitùs, & per modum transeuntis infunduntur, vt explicat D. Th. 3. p. q. 62. art. 4. ad 1.

Dico 4. Instrumentum, vt sit verè instrumentum, debet habere actionem, seu vim actiuam sibi propriam, qua aliquomodo ex se agat. Ita D. Thomas 3. p. q. 62. art. 1. vbi inquit, *Instrumentum non perficit actionem instrumentalem, nisi exercendo propriam*; vt aqua abluendo corpus sanctificat animam in Baptismo.

Probatur conclusio dupliciter: Primò ex discrimine, quod est inter mediū, & instrumentum Medium enim dicitur, quod defert alterius virtutem: sed nihil ex se agit; vt aer est tantùm medium deferens species visibiles, quia ad earum productionem nihil cooperatur; ergò si aliquid solùm deferat virtutem actiuam, & nihil ex se agat, non erit instrumentum, sed purum medium; ac proindè ad rationem instrumenti necesse, est, vt aliquam actionem ex se habeat: Secundò, quia instrumentum pertinet ad genus causæ efficientis, cuius est veluti minister, ergò debet habere aliquam vim causandi, quæ eleuetur à principali agente.

Obij-

Obijcies: Actio illa, quam per se elicit instrumentum vel est distincta ab actione causæ principalis, vel non? neutrum dici potest; ergò non datur.

Respondeo talem actionem instrumenti aliquando esse penitùs diuersam ab actione causæ principalis, vt ablutio aquæ est totaliter diuersa à sanctificatione animæ, aliquando uerò solùm modalitèr distingui, vt dum quis malleo facit clauum, contusio est actio mallei propria, sed modificatio artificiosa, cum qua contunditur ferrum, est actio ipsius artificis, elicita per malleum tanquam per instrumentum.

Instabis: Saltem instrumenta Diuinæ virtutis non debent habere actionem sibi propriam, Deus enim non eget horum actione.

Respondeo præfatam actionem non requiri instrumentis Diuinæ virtutis ex indigentia; Deus enim non idiget ablutione aquæ ad sanctificandam animam; sed solùm requiritur ad saluandam rationem instrumenti, quod esset purum medium, nisi aliquomodo cooperaretur.

QVÆ-

QVÆSTIO QVINTA.

De Causa Finali.

FInis est prostrema causarum in ordine executionis; adepto enim fine cessat actio agentis; in ordine tamen intentiones est prima. Nàm sicuti finis obtentus terminat omnem actionem, ita finis intentus excitat ad actionem; sic ægrotus ex intentione sanitatis mouetur ad quærenda remedia adepta verò sanitate cessat ab vsu remediorum, & ideò sanitas intenta est prior, obtenta verò est posterior vsu remediorum. Circa finem quatuor quærimus: Primò, & quid, & quotuplex sit; Secundò, quodnam sit principium finalizandi: Tertiò, quæ sit causalitas finis. Quartò, quænam agant propter finem; his enim quatuor comprehenditur quidquid circa finem hìc agitari solet.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid, & quotuplex sit Finis.

FInis vocabulum variè sumitur: 1. pro termino continui, vt punctum est finis lineæ: Secundò pro limitibus: vt Pyrenæi versus Occidentem, & Alpes versus Meridiem sunt fines Galliæ. Tertiò pro completione operis, vt nauis dicitur finita, quando completa est, apta nauigationi. Quartò, pro

o consumptione: vt vinum dicitur fini- m quando exhaustum est: Quintò pro de- tione, vt mors dicitur finis vitæ. Sed nullis s omnibus acceptionibus, sumitur hìc fi- s pro vna causarum, quæ allicit, & inuitat gens ad agendum. Vndè.

Dico primò: Finis est id cuius gratia ali- uid fit.

Hæc definitio communis est, & patet: Nam in ea rectè assignatur proprius chara- ter causæ finalis distinguens ipsam ab alijs causis; Cùm enim efficiens sit à qua incipit motus: materialis, ex qua aliquid fit: for- malis, qua aliquid fit: finalis est, quæ allicit agens ad agendum, ac proindè cuius gratia agens agit: solùm aduertendum est ly *gra- tia*, in præsenti dupliciter sumi: 1. obiecti- uè pro ipsa gratiositate, & amabilitate, si- cut sumitur à Propheta dicente, *Diffusa est gratia in labijs tuis* idest gratiositas eloquij: secundò, gratia sumitur quasi formalitèr pro amore, & propensione ad rem gratam, in quo sensu dixisse videtur Angelus Ma- riæ, *Inuenisti gratiam apud Deum*, idest, amorem, & dilectionem, qua te præ cæte- ris eligit; In vtroque sensu sumitur gratia in prædicta definitione: nam finis per suam bonitatem & gratiositatem excitat ad sui amorem; & per illum amorem deindè exci- tamur ad alia propter finem facienda: sic amamus Deum propter ipsius bonitatem, & postea, quę placita sunt ipsi, facimus pro- ter eius amorem.

Dico 2. Finis est vera, & realis causa.

Pro-

Probatur: Tùm quia verè, & realitèr mouet: non quidem motu physico, sed morali, & intentionali; attamen reali: Realitèr enim finis allicit ad agendum, quæ allicientia dicitur motus moralis; Tùm quia quærenti propter quid aliquid fit, v.g. propter quid Alexander pugnauit contrà Darium, causam finalem assignamus, dicentes, vt dominaretur, & tunc putamus, nos assignasse veram, & realem causam; Tùm demùm quia causa est, ad quam sequitur effectus, seu, quæ influit in ipsum: sed finis verè influit in effectum, mouet enim agens, vt agat, & effectum producat: ergò finis est vera, & realis causa.

Obiicies: Causa est principium influens: qui finis non est principium, sed potiùs terminus vltimus; ergò non est causa.

Respondeo distinguendo minorem; Finis non est principium, sed terminus, in executione, concedo: in intentione, nego; quamuis enim finis obtentus sit terminus, & vltima quies actionis; attamen vt intentus est primum principium excitans ad agendum.

Instabis: Quod non est, non causat; sed finis sæpè non est ante actionem, v.g. sanitas, quæ est finis ægroti, non est ante vsum remediorum; ergò non potest realitèr causare.

Respondeo distinguendo minorem; Finis ante actionem non est in re, concedo: in apprehensione, nego: speciale autem est, & proprium finis, vt causet quando apprehenditur:

ditur: v. g. ſanitas apprehenſa mouet, & excitat ægrotum ad quærenda remedia.

Diuiditur autem finis ſic explicatus; Primò in ſinem, *cuius gratia* ſpecialitèr dictum; & finem, *cui*: Finis, *cuius gratia*, eſt bonum, quod volumus: Finis, *cui*, eſt perſona, cui tale bonum volumus: vt dum pater laborat ad ditandum filium, diuitiæ ſunt finis, cuius gratia pater laborat, & filius eſt finis cui pater laborat.

Diuiditur ſecundò in finem vltimum, & intermedium; Finis vltimus eſt, propter quem cætera volumus, ipſum verò propter ſe tantùm; Finis intermedius eſt, propter quem aliquid volumus, ipſum verò vlteriùs ordinamus; vt dum quis affligit corpus propter virtutem, quam quęrit, vt placeat Deo, Deus eſt finis vltimus huius afflictionis, uirtus uerò finis intermedius.

Diuiditur tertiò in finem obiectiuum, & finem formalem; Finis obiectiuus eſt res, quam uolumus: Finis uerò formalis eſt actus, quo poſſidemus rem uolitam; ut pecuniæ ſunt finis obiectiuus auari, poſſeſſio uerò diuitiarum eſt finis eius formalis, & Deus eſt finis obiectiuus iuſtorum, poſſeſſio autem Dei eſt finis formalis.

Diuiditur quartò in finem operis, & finem operantis: Finis operis eſt, ad quem ex natura ſua opus tēdit: Finis uerò operantis eſt quem ſibi ad libitum operans præfigit, ut finis operis in eleemoſyna eſt ſubuentio pauperis; finis operantis aliquando Deus, aliquando uana gloria.

Diui-

Diuiditur quintò in finem principalem; & finem secundarium: finis principalis est, qui primariò, & directè intenditur: secundarius verò, qui solùm intenditur, quasi ex consequenti; vt finis primarius recitationis officij debet esse cultus Dei, finis verò secundarius potest esse perceptio stipendij.

Diuiditur vltimò in finem naturalem, & supernaturalem: Finis naturalis est, qui vires naturæ non excedit: supernaturalis verò, qui sola Diuinæ gratiæ ope acquiri potest; Sic sanitas est finis naturalis Medici, qui eam per remedia naturalia causat: Deus verò clarè visus est finis supernaturalis hominis: quia non nisi per Dei gratiam ad visionem Dei peruenire possumus.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quid sit principium finalizandi, seu vtrùm solum bonum finalizet.

IN qualibet causa reperitur virtus ipsa causandi, v.g. in causa efficiente forma substantialis est principium, & virtus radicalis agendi. Quærimus ergò in causa finali quodnam sit principium causandi, an solum bonum quidem tenēt etiam malum qua malum posse finalizare: Pro hac sententia referuntur Olcam, Maior, Almainus, immò ipse Scotus, quamuis plures illum excusent, itaut voluerit solùm vera mala, etiam cognita vt talia, posse finalizare, inquantùm ali-

aliqualem boni apparentiam subeunt, saltem quatenùs in ijs exercetur libertas: Communis tamen sententia est solum bonum sub ratione boni posse finalizare, pro cuius explicatione.

Obseruandum est, bonum esse duplex, verum scilicèt, & apparens. Bonum verum est, quod de facto in re est tale: bonum auem apparens est, quod cùm in se malum sit, attamen apprehenditur vt bonum: Sicut enim videmus res omninò insipidas, vt carbones, & cineres, aliquando videri sapidas gustui deprauato ægrotantium: itaque aliquando contingit, vt voluntas corrupta iudicet bona ea, quæ re ipsa sunt mala; vt ebrietas, & vindicta: quæ secundùm se mala sunt, & certissima peccatoris pernicies; attamen à malis hominibus appetuntur vt bona, inquantùm delectant. Vndè in Scriptura dicitur: *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam*: quia scilicèt sibi procurat verum malum, aliqua tamen bonī apparentia, scilicèt voluptate, fucatum. Vndè similis est stulto, qui bibens venenum melle perfusum, inter apparentem dulcedinem verum sibi perniciem procurat. Hoc prænotato.

Dico primò; Sola bonitas vera vel apparens est principium, & ratio finalizandi, malum vero sub ratione mali non potest habere rationem finis. Conclusio in primis inquantùm ad hoc, quod dicit bonitatem etiam apparentem posse finalizare, recipitur ab omnibus. Cùm enim voluntas fera-

Diuiditur quintò in finem principalem; & finem ſecundarium: finis principalis eſt, qui primariò, & directè intenditur: ſecundarius verò, qui ſolùm intenditur, quaſi ex conſequenti; vt finis primarius recitationis officij debet eſſe cultus Dei, finis verò ſecundarius poteſt eſſe perceptio ſtipendij.

Diuiditur vltimò in finem naturalem, & ſupernaturalem: Finis naturalis eſt, qui vires naturæ non excedit: ſupernaturalis verò, qui ſola Diuinæ gratiæ ope acquiri poteſt; Sic ſanitas eſt finis naturalis Medici, qui eam per remedia naturalia cauſat: Deus verò clarè viſus eſt finis ſupernaturalis hominis: quia non niſi per Dei gratiam ad viſionem Dei peruenire poſſumus.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quid ſit principium finalizandi, ſeu vtrùm ſolum bonum finalizet.

IN qualibet cauſa reperitur virtus ipſa cauſandi, v.g. in cauſa efficiente forma ſubſtantialis eſt principium, & virtus radicalis agendi. Quærimus ergò in cauſa finali quodnam ſit principium cauſandi, an ſolum bonum quidem tenēt etiam malum qua malum poſſe finalizare: Pro hac ſententia referuntur Olcam, Maior, Almainus, immò ipſe Scotus, quamuis plures illum excuſent, itaut voluerit ſolùm vera mala, etiam cognita vt talia, poſſe finalizare, inquantùm ali-

aliqualem boni apparentiam ſubeunt, ſaltem quatenùs in ijs exercetur libertas: Communis tamen ſententia eſt ſolum bonum ſub ratione boni poſſe finalizare, pro cuius explicatione.

Obſeruandum eſt, bonum eſſe duplex, Bonum verum verum ſcilicèt, & apparens. Bonum verum eſt, quod de facto in re eſt tale: bonum auem apparens eſt, quod cùm in ſe malum ſit, attamen apprehenditur vt bonum: Sicut enim videmus res omninò inſipidas, vt carbones, & cineres, aliquando videri ſapidas guſtui deprauato ægrotantium: itaque aliquando contingit, vt voluntas corrupta iudicet bona ea, quæ re ipſa ſunt mala; vt ebrietas, & vindicta: quæ ſecundùm ſe mala ſunt, & certiſſima peccatoris pernicies; attamen à malis hominibus appetuntur vt bona, inquantùm delectant. Vndè in Scriptura dicitur: *Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam*: quia ſcilicèt ſibi procurat verum malum, aliqua tamen bonī apparentia, ſcilicèt voluptate, fucatum. Vndè ſimilis eſt ſtulto, qui bibens venenum melle perfuſum, inter apparentem dulcedinem verum ſibi perniciem procurat. Hoc prænotato.

Dico primò; Sola bonitas vera vel àpparens eſt principium, & ratio finalizandi, malum vero ſub ratione mali non poteſt habere rationem finis. Concluſio in primis inquantùm ad hoc, quod dicit bonitatem etiam apparentem poſſe finalizare, recipitur ab omnibus. Cùm enim voluntas fera-

feratur in bonum sibi ab intellectu propositum, si contingat intellectum proponere vt bonum id, quod reuera est malum, voluntas poterit ferri ad illud bonum apparens: quantum verò ad id quod dicit solam bonitatem posse finalizare, non verò malum quatenus malum.

Probatur primò authoritate, tùm D. Dionysij, qui dicit, *nemo intendens, quod malum operatur*: Tùm Aristotelis, qui definit bonum *id quod omnia appetunt*: malum verò, *id, quod omnia fugiunt*. Tùm demùm D.Th. qui pluribus rationibus demóstrat, omne agens agere propter bonum, 3. contra Gent. cap. 3. & 1. 2. q. 8. art. 1. specialiter probat voluntatem solùm posse tendere in bonum.

Probatur secundò ratione: Intantùm aliquid finalizat, inquantùm est appetibile: sed solum bonum est appetibile: ergò solum bonum potest finalizare. Maior patet: Finis enim est, quem agens appetit, & cuius gratia operatur. Minor verò probatur: Appetitus enim, est inclinatio ad id, quod sibi conueniens est: sed solum bonum conueniens est appetitui: ergò solum bonum est appetibile. Probatur minor. Tum ex definitione boni, quod id, quod est conueniens appetitui: contrà verò malum, id, quod est disconueniens: Tùm etiam quia, vt arguit D. Thomas 1. v. q. 8. a. 1. Simile non est conueniens nisi simili; sed omne ens quatenus tale, est; bonum, ergò nihil potest esse conueniens alicui enti nisi sub

sub ratione boni; Tùm demùm experientia, qua videmus omnia inclinari ad id, quod sibi bonum est, aut saltem bonum videtur: ea verò, quæ mala sunt, fugere, & abhorrere.

Confirmatur: Nàm finis est, cuius gratia aliquid fit: sed gratia mali, vt malum est, nihil fit: ergò malum quatenus malum non potest esse finis. Probatur minor: Siquidem malum quatenus malum non est gratum, sed nociuum, ingratum, & abominabile; Vndè definitur malum, id quod omnia fugiunt.

Obijcies primò; Eadem est potentia oppositorum: sed bonum, & malum sunt opposita; ergò pertinent ad eadem potentiam: atqui voluntas fertur ad bonum, vt ad finem; ergò etiam potest ferri ad malum.

Respondeo cum D. Thoma 2. 2. quæst. 8. art. 1. ad 1. distinguendo maiorem; Eadem est potentia oppositorum, & eodem modo tendens in illa, nego: diuersimodè tendens in illa, concedo: Et concessa minori, distinguo consequens: bonum, & malum pertinent ad eandem potentiam, eodem modo, nego; diuersimodè, concedo: Voluntas enim respicit quidem bonum, & malum; sed bonum appetendo, & vt finem: malum verò fugiendo; sicut intellectus respicit verum, & falsum, verum assentiendo, & falsum dissentiendo.

Instabis; Potentia libera fertur ad opposita etiam prosequendo; sed voluntas est potentia libera: ergò debet ferri ad op-

posita etiam prosequendo, scilicèt ad bonum, & malum. Minor patet: Maior verò probatur: Nàm potentia libera est versatilis, & indifferens ad vtrumlibet.

Respondeo cum D. Thoma ibidem distinguendo maiorem, Potentia libera fertur ad opposita etiam prosequendo, quatenùs illa opposita possunt subire rationem formalem obiecti talis potentiæ, concedo: aliomodo, nego? Nulla enim potentia fertur extra suum obiectum; Obiectum autem voluntatis est bonum: Vndè intantùm voluntas potest ferri ad opposita, inquantùm in illis reperiri potest aliqua ratio boni, v. g. voluntas ferri potest ad amorem, & odium ad loquendum, & tacendum, inquantùm in vtroque potest reperiri aliqua ratio boni, vel veri, vel apparentis. Cæterùm ad malum sub ratione mali ferri nequit actu prosecutionis, quia non continetur sub ratione appetibilis.

Vrgebis: Etiam aliqua voluntas ferri potest ad id, in quo nulla reperitur ratio boni; ergò nulla solutio; Probatur antecedens: *non esse* non potest habere aliquam rationem boni: sed voluntas v. g. damnatorum appetit *non esse*; ergò.

Respondeo negando subsumptum: ad probationem distinguo maiorem: *Non esse* non potest habere rationem boni, quatenùs est destructiuum naturæ, concedo: vt est terminatiuum pœnæ, nego. Nàm in summa miseria exclusa omni spe boni, aliqualitèr, bonum videtur id, quod finit miseriam;

riam: Damnati autem non vident aliam viam uadendi ſummam miſeriam, niſi propriam deſtructionem: & ideò appetunt proprium *non eſſe*, vt eſt terminatiuum ſuæ miſeriæ: ſicut videmus animantia ſummis malis oppreſſa mortem ſibi inferre, vt finiant miſerias vitæ, licèt enim mors in ſe ſit mala, attamen videtur bona, inquantùm finit miſeriam.

Inſtabis; Diabolus appetit peccatum etiam malum, ergò malum quatenùs malum appeti poteſt. Probatur antecedens; Nàm Diabolus appetit peccatum, vt iniuria Dei t; ſed peccatum vt iniuria Dei eſt malum: ergò.

Reſpondeo negando antecedens: Ad probationem, diſtinguo maiorem: Diabolus appetit peccatum vt eſt iniuria Dei, preciſe, nego; vt ex illa iniuria redundat aliqua vindicta inimici, concedo: Diabolus enim eſt inimicus Dei; vndè procurat iniuriam, Deo ad vindictam ſumendam de inimico; inferre autem iniuriam, & ſumere vindictam de inimico eſt aliquod bonum apparens.

Obiicies ſecundò: In eo differt, qui peccat ex certa malitia, ab eo, qui peccat ex infirmitate, quia primus vult peccatum, quatenùs malum morale; alter verò vult peccatum, quatenùs bonum ſenſibile ergò qui peccat ex certa malitia, intendit malum vt malum.

Reſpondeo diſtinguendo antecedens: Qui peccat ex certa malitia, vult peccatum

M 2 vt

vt malum morale præcisè, nego: quatenus in illo malo morali percipit aliquam delectationem, & independentiam à lege Dei concedo. Explicatur; Ille qui peccat ex certa malitia, vult quidem peccatum quatenùs est malum morale; idest, v transgressiuum legis; attamen transgred legem sibi bonum, ac iucundum reputat inquantùm per consuetudinem transgressi non solùm facilis, sed etiam dulcis ei facti est,& per eam ostendit se legi non esse subiectum. Vndè qui peccat siue ex infirmitate, siuè ex malitia intendit pro fine aliquod bonum apparens, cum eo discrimine, quod peccans ex infirmitate iudicat peccatum sibi bonum, non quidem vt est transgressiuum legis, sed vt est satiatiuum passionis prædominantis: Vndè dicitur peccare ex infirmitate, quia in eo amor præcepti non est satis fortis, vt vincat passionem, in eo verò qui peccat ex certa malitia, etiam ipsa trangressio apparet bona, inquantùm perditissima voluntas assueta transgressionibus i illis delectatur.

Instabis: Potest aliquid ad exercendam libertatem formare hunc actum: Volo malum purè vt malum est; ergò talis habebi pro fine malum vt malum.

Respondeo negando consequentiã: Nàn in illo actu etiam quærit aliquid boni, scilicèt exercere suam libertatem, quod est aliquid boni. Vndè impossibile est, vt voluntas effugiat rationem boni, vel veri, vel apparentis.

Dico

Dico secundò: Ratio formalis finalizandi in actu primò est realis bonitas finis: apprehensio verò illius bonitatis est tantùm conditio, & applicatio requisita ad finalizandum.

Conclusio supponit in causis duo distinguenda esse scilicet rationem causandi, & conditiones ad causandum requisitas, sic dum ignis calefacit, ratio calefaciendi est ipse calor, sed conditiones requisitæ ad calefaciendum sunt existẽtia illius caloris; [Nàm quod non est, non potest causare. Deindè applicatio talis caloris, non enim calefacit nisi corpora propinqua. Sic igitur dicimus, dum finis finalizat, v. g. dum sanitas allicit ægrotum ad quærenda remedia, realis bonitas sanitatis est ratio finalizandi, at verò apprehensio illius bonitatis est solùm conditio sine quæ non; nec enim ægrotus moueretur à sanitate, nisi bonitas illius existeret in eius apprehensione ægroti. Sic explicata conclusio est communior inter Thomistas, quamuis quidam dicant etiam ipsam apprehensionem esse rationem formalem, per quàm bonitas finalizat, sicut illuminatio non est tantùm conditio, sed etiam ratio formalis sub qua colores videntur.

Probatur autem primò; Quòd est commune fini, & non fini, non potest esse ratio finalizandi: sed apprehensio est aliquid commune fini, & non fini; ergò non est ratio finalizandi. Maior patet: Nàm ratio finalizandi constituit finem; vndè non potest competere nisi fini; sicut quia lux constituit

obiecta viſibilia, non poteſt illuminatio competere niſi obiectis viſibilibus. Minor verò patet; Nàm commune eſt omni quod obiicitur voluntati, ſeu vt finis, ſeu vt medium, ſeu vt indifferens, ſeu vt malum, quod ſit apprehenſum: ergò apprehenſio eſt communis tàm fini, quàm non fini.

Probatur ſecundò; Nàm ratio formalis finalizandi eſt, quæ mouet appetitum, quem agens intendit, cuius gratia agit, & qua adepta quieſcit; ſed hæc omnia non competunt ipſi apprehenſioni, ſeu bonitati reduplicatiuè vt apprehenſæ, ſeu vt realitèr poſſidendæ ergò ipſa apprehenſio non eſt ratio formalis finalizandi. Maior patet; Hæc enim ſunt ipſiſſima finis munera; vndè ratio præſtandi hæc omnia, erit etiam ratio finalizandi. Minor verò declaratur; non enim apprehenſio diuitiarum excitat auarum, ſed bonitas realis, quæ relucet in obiecto apprehenſio; nec auarus intendit bonitatem diuitiarum prçcisè vt apprehenſam, ſed vt realitèr habendam; nec gratia illius apprehenſionis laborat, ſed gratia realis poſſeſſionis; nec quieſcit eius deſiderium in diuitiis apprehenſis, ſed realitèr poſſeſſis; ergò ipſa realitas bonitatis, & non apprehenſio, eſt ratio finalizandi.

Obiicies: Diuerſus modos apprehendendi diuerſificat potentias appetitiuas, & actus, quibus appetitur bonum; ergò pertinet ad rationem formalem appetibilitatis, ac proindè finis. Probatur antecedens: Nàm boni-

bonitas apprehenſa per imaginationem ſpecificat appetitum ſenſitiuum, bonitas apprehenſa per intellectum ſpecificat appetitum rationalem; ſimilitèr bonitas apprehenſa vt præſens ſpecificat gaudium; ut abſens deſiderium; ut adeptu poſſibilis actu ſpei.

Reſpondeo, tales apprehenſiones diuerſificare actus, & potentias appetitiuas, non quidem præcisè ratione ſui, ſed inquantùm applicant diuerſam bonitatem realem, uel diuerſos ſtatus bonitatis realis. Nàm bonum ſenſitiuum, & bonum intelligibile realitèr differunt in ratione boni, & non ſolùm in modo apprehendendi; Et ſimilitèr bonitas abſens habet diuerſum modum à bonitate præſenti. Vndè tota diuerſitas actuum, & potentiarum appetitiuarum per ſe refunditur in uarietatem bonitatis realis.

Inſtabis: Plura finalizant, quæ nullam habent bonitatem realem; ergò ratio finalizandi non eſt bonitas realis. Probatur antecedens: Nàm Turcæ agunt propter Paradiſum Mahometis, qui nullam habet bonitatem realem, ſed totus chymericus eſt, Sinenſes, ut refertur, quotidiè laborant in quærendo pharmaco immortalitatis, quod tamen nullum eſt in rerum natura, nam

Contra vim mortis non eſt medicamen in hortis. Et noſtri Chymiſtæ opes, & uigilias impendunt ad inueſtigandam rationem uertendi alia metalla in aurum, & tamen hoc impoſſibile eſt arti chymicæ.

Reſpondeo diſtinguendo antecedens; plu-

plura finalizant, quæ nullam habent bonitatem realem veram concedo; existimatam, nego; Siquidem illi omnes non agunt propter eiusmodi fines, nisi quia putant habere veram, & realem bonitatem, quam existimant adeptu possibilem, ideòq; illam enixè querunt.

ARTICVLVS TERTIVS.

Quænam sit causalitas Finis.

Constat ex dictis bonitatem realem esse principium, & rationem finalizandi in actu primo: nunc quærimus quid sit ipsa finalizatio in actu secundo, seu per quid finis constituatur actu finalizans. Triplex est sententia; Prima tenet causalitatem finis consistere in ostensione obiectiua suæ bonitatis: sed hoc stare non potest; nàm sepè finis ostendit suam bonitatem, & tamen nihil causat, nec mouet voluntatem: vt patet de illa quæ dicit apud Ouidium, *Video meliora, proboque, deteriora sequer*: ergò finis non constituitur actu causans, & finalizans per solam ostensioné suæ bonitatis. Secunda senteũa dicit finem actu finalicare per impressionem cuiusdam qualitatis, quà mouet voluntatem; sed in primis falsum est, quod finis aliquam qualitatem imprimat voluntati; & quamuis imprimeret, respectu huius qualitatis, esset causæ efficiens, & non finalis; quæ enim alia causa efficiens huius qualitatis assignari posset? Vndè pro explicatione tertiæ sententiæ.

Dico;

Dico: Causalitas finis est amor, seu desiderium sui, quod inspirat finis voluntati: Vndè intantùm finis finalizat, inquantùm per sui desiderium, & amorem mouet ad agendum. Ita expressè D. Thomas quæst. 22. de veritate, a. 2. vbi sic ait: *Sicut influere causæ efficientis est agere, ita influere causæ finalis est appetiti, & desiderari.*

Probatur conclusio: Nàm causalitas finis est id, per quod in actu secundo mouet, & inclinat ad se voluntatem; Sed finis mouet, & inclinat ad se voluntatem per sui amorem; ergò amor finis est eius causalitas. Maior patet; Nam discrimen est inter intellectum, & voluntatem, quod intellectus trahit res ad se eas intelligibilitèr apprehendendo: voluntas verò è contra trahitur à rebus apperendo ipsas: appetitus enim est inclinatio ad rem appetitam: & ideò intantùm finis exercet suam causalitatem supra voluntatem, inquantùm eam ad se trahit, & inclinat. Minor verò probatur: Nàm per id finis mouet, & inclinat ad se voluntatem, per quòd voluntas inclinatur: & mouetur ad finem: Sed voluntas inclinatur: & mouetur ad finem per amorem ipsius finis: ergò etiam ipsius finis mouet, & inclinat ad se voluntatem per amoram, inquantùm scilicèt inspirat ipsi amorem, & desiderium sui. Vndè Agustinus vocat amorem *pondus*, quia voluntatem trahit *amor meus*, inquit, *pondus meum, eo feror, quocumque feror.*

Confirmatur: Nàm causalitas finis est id, per quod actu exercet ipsam efficaciam

finalizandi; sed finis exercet efficaciam finalizandi per amorem quem inspirat uoluntati: ergò in tali amore consistit causalitas finis. Maior patet; Sicut enim causalitas causæ efficientis est id, per quod exercet uim effectiuam, scilicèt ipsa actio: ita quoque proportionalitèr idem dicendum de fine. Minor uerò probatur: Nàm uis finalizandi est bonitas, seu amabilitas: Sed amabilitas exercetur per actualem amorem, per quem finis redditur actu amatus; ergò actualis amor est causalitas finis.

Obiicies primò; Amor finis est effectus finis: ergò non est eius causalitas.

Respondeo, amorem finis esse simul effectum, & causalitatem finis. Effectus quidem, quatenus procedit à fine causalitatem uerò quatenus per amorem, quem finis imprimit uoluntati, exercet suam amabilitatem: Sicut uisio est simul, & effectus potentiæ uisiuæ, inquantùm procedit ab illa; & causalitas, inquantùm est exercitium uirtutis uidendi.

Obijcies 2. Amor est causalitas ipsius uoluntatis: ergò non est causalitas finis. Antecedens patet: Nàm amor est actio uoluntatis: Consequentia uerò probatur quia diuersæ causæ debent habere diuersas causalitates.

Respondeo, amorem sub diuerso respectu esse causalitatem uoluntatis simul, & finis: Vt enim dicit D. Thomas 1. 2. quæst. 26. art. 2. amor potest duplicitèr sumi: Primò, ut est quædam immutatio facta à fine, & obiecto amato; Secundò ut est actus uitalis pro-

producens à uoluntate. Primò modo est causalitas finis, inquantùm scilicèt inspiratur ab eius bonitate; naturalitèr enim bonitas inspirat amorem: Secundò uero modo est causalitas voluntatis, inquantùm scilicèt vitalitèr ab illa procedit tanquàm exercitium potentiæ appetitiuæ.

Dices: causalitas finis est quædam motio metaphorica: atqui amor, seu appetitus finis, non est motio metaphorica, sed propria: ergò non est causalitas finis.

Respondeo concessa maiori distinguendo minorem; Amor non est motio metaphorica, quatenùs est à causa ipsum effectiuè producente, scilicèt à uoluntate, concedo; quatenùs est à fine ipsum inspirante: nego; Amor enim, ut patet ex D Th. citato, potest duplicitèr sumi, primò ut effectiuè procedit à uoluntate eliciente, & sic sine dubio est motus proprius, ac uitalis, ideòque uoluntas amans dicitur propriè, & uitaliter se mouere. Secundò, idem amor potest considerari ut est à inspirat sui fine inspirante, naturalitèr enim bonitas amorem: & hoc secundo modo dicitur solùm motio metaphorica, & moralis, quia mouere proprè dicitur tantùm de eo, quod effectiuè producit motum: motus autem amoris non est effectiuè à fine, sed solùm allicitiuè, & inspiratiuè, seu ut explicat Ioannes à S. Thoma, amor est à fine tanquàm à pondere urgente uoluntatem: bonitas enim ponderat in ipsam uoluntatem, & eam urget, iuxta illud Apostoli, *Charitas Dei vrges nos*, idest

amor quem Deus erga nos ostendit, est veluti grande pondus vrgens ipsam voluntatem ad reciprocandum amorem.

Ex dictis obiter collige, præclaram explicationem definitionis amoris, quam Dionysius tradit dicens, *Amor est circulus à bono in bonum reuolutus*. Nàm circulus est, qui redit ad suum principium, seu in quo idem est principium, & terminus: Amor autem idem habet principium, & terminum, originatur enim à bonitate finis tanquàm à pondere inclinante voluntatem, & præterea ordinatur ad eandem bonitatem tanquàm ad suum centrum; amor enim est motus in bonitatem, in qua quiescit tanquàm in proprio termino.

ARTICVLVS QVARTVS.

Quænam agant propter finem.

AGere propter finem est ponere actionem, quæ fit gratia finis, idest, ad quam ponendam finis per suam bonitatem inclinauerit. Vndè iuxta triplicem modum se habendi ad finē triplex est modus agendi propter finem. Agentium enim quædam nullo modo cognoscunt finem, ad quem tendunt, vt lapis non cognoscit centrum, ad quod tendit, nec sagitta scopum. Alia verò apprehendunt quidem rem, quæ est finis, & eius bonitatem, non tamen ipsam formalitatem finis idest proportionem eius, & ordinem ad media. Formalitas enim finis con-

consistit in proportione, & ordine, quem dicit ad media. Vndè illa non dicuntur cognoscere finem formalitèr, quæ cognoscunt quidem eius bonitatem, sed non cognoscunt eius proportionem, & ordinem cum vtilitate mediorum. Sic equus cognoscit quidem bonitatem, & saporem pabuli, sed non cognoscit proportionem pabuli cum medijs ad ipsum conducentibus, vt est cultura, & irrigatio prati; vndè non est sollicitus colendi, & irriganda prata, quia ignorat culturam esse proportionatam ad procurandam pabuli abundantiam. Alia demùm agentia non solum apprehendẽdum rem, quæ est finis, sed etiam formalitatem finis, idest, proportionem eius cum medijs: vt homo non solùm cognoscit bonitatem fructum, sed etiam proportionem mediorum ad procurandos fructus conducentium, v.g. culturæ, irrigationis, & impinguationis agrorum.

Agentia primi generis agunt propter finem executiuè, inquantùm eliciunt actiones ad finem tendentes, quamuis eum non cognoscant. Vt sagitta tendit ad scopum, quem tamen non cognoscit. Agentia secundi generis dicuntur agere propter finem non solum executiuè, sed etiam apprehensiuè, inquantùm apprehendunt finem propter quem agunt, & ex tali apprehensione excitantur ad agendum, vt hirundines ingruente frigore in sua imaginatione apprehendunt commoditatem loci temperati, & ex hoc excitantur ad cateruatim confluen-

dum

dum versu regiones meridionales, in quibus est æstas cum apud nos hyems desæuit. Agentia demùm tertij generis dicuntur agere propter finem etiam directiuè, inquantùm non solùm exequuntur actiones ad finem tendentes, & cognoscunt bonitatem finis; sed etiam cognoscunt ipsa merita finis, & proportionem mediorum ad illam, ex quo se mouent ad ordinanda media in finem. Hoc prænotato.

Dico primò: Omnis natura agit propter finem saltem executiuè, inquantùm agentia naturalia eliciunt actiones ad finem tendentes quamuis sæpè finem non cognoscat. Conclusio est contra quosdam Veteres, qui negabant naturam agere propter finem, sed omnia naturæ opera tribuebant casui, & temerario atomorum concursui; vt Leucippus, Democritus, & Epicurus. Est tamen certissima etiam de fide, qua tenemus naturam regi, & gubernari à Deo, qui cum sit sapientissimus per suam prouidentiam, omnia in suos fines ordinat.

Probatur primò conclusio ratione D. Thomæ 1. 2. quæst. art. 2. Nàm finis est prima causarum: ergò illa subtracta cessarent omnes aliæ causæ; proindeque agunt propter finem. Consequentia patet: Nam subtracto primo mouente, cessant secunda mouentia: Antecedens verò probatur; Nàm agens mouetur, determinatur, & excitatur à fine: ergò subtracto fine cessaret actio agentis.

Probatur secundo alia ratione eiusdem D. Tho-

D. Thomæ. Nàm in ijs quæ ordinata sunt, vnum est propter aliud tanquàm propter finem; in hoc enim consistit ordo, sicut è contra confusio, & temeritas in eo quod, vnum non sit propter aliud, sed omnia indiscriminatim, & temerè ponantur: atqui opera naturæ sunt ordinatissima vt patet; ergò debent esse propter finem. Et confirmatur inductione: sic enim videmus naturam aptissimis medijs, & cum summo ordine consequi id, quod est conueniens rebus: sic enim veris, æstatis, autumni, & hyemis, diei, & noctis ordinatissima sunt discrimina, & congrua productioni, ac conseruationi rerum naturalium; sic in plantis radices, rami, cortex, folia aptissima sunt ad fructificationem. Similitèr in animalibus quàm ordinatè, quam sapientèr, quàm accommodè omnia disponuntur ad vitam, & vitales operationes, vt non immeritò Hippocrate post longum corporis humani discutionem sapientèr pronunciauerit: *Conspiratio vna confluxus vnus, consentientia omnia?* Ossa veluti bases, & columnæ statuam animalis consolidant, & fulciunt: ideòque dura sunt, & rigida; ligamenta, & nerui partes colligant, & motui deseruiunt; ideòq; tenacissima sunt, sed tamen flexibilia, venæ, & arteriæ deferunt spiritum, & humorem per totum corpus, ideòque cauæ sunt, & in totum corpus diffusæ; caro cutis, & pili muniunt, & defendunt animal à nociuis extraneis, veluti ageres constructi ad primos hostium impetus excipiendos,

pedes

pedes quàm expediti sunt ad ambulandum, manus ad apprehendum; ergò apertè patet naturalia cum summo ordine disponi, & ad suos fines sapientissimè tendere, proindè naturam agere propter finem, Vndè adeò euidenti veritate conuincti veteres Philosophi vnanimi consensu confessi sunt, *opus naturæ eße opus intelligentiæ*: ideòque Cicero meritò deridet Epicurum; quod, cum nullum artefactum temerè, & casu fiat, (vt horologium non fit ex ferro temerè in ignem proiecto nec palatium ex lapidibus causalitèr de rupe cadentibus] naturæ tamen opera, præcunctis artefactis ordinatissima casu, & temerè fabricari diceret.

Probatur 3. alia ratione, qua etiam vti-ir Diu. Thomas. Nam illa, quæ temerè unt, rarò eodem modò contingunt, nec ertis legibus astringunt, v. g. qui clausit oculis temerario ictu vibrat telum, rarò scopum attingit, & si attingit, hoc fit non artis legibus, sed casuali euentu: atqui naturæ opera eodem modo contingunt, & certis legibus; astringuntur, vt hominum productio eodem modo fit, similiter arborum fructificatio, & temporum discrimina, siderumque cursus certis legibus decurrunt; ergò non casu, & temerè sed cum summo ordine, & propter certos fines natura operatur.

Ex his obitèr colligès, Renatum Descartes grauitèr contrà Philosophiam peccasse, dum iubet eam prorsùs abstinere ab inuestigatione causarum finalium, in prima parte

libri

libri principiorum nu. 28. Planè Philosophi cura occupatur in inuestigandis rerum naturalium causis; cum igitur res omnes naturales ad certos fines ordinetur, & tendant, & aliundè finis sit omnium causarum princeps, præcipua cura philosophantium est, hunc sapientissimum ordinem, & aptissimam mediorum ad suos fines diPositionem, quam sapientia Diuina in rebus naturalibus excogitauit, contemplari, ac admirari. Præcipuè cum ea consideratio maximè conuincat naturam, & à sapientissimo Artifice productam, ac institutam esse, & à prouidentissimo Gubernatore dirigi; adeò vt Galenus ex mirabili ordine, ac ad sua quoque officia partium corporis humani congruentissima dispositione se maximè ad Dei laudes, ac admirationem excitari confiteretur. Nec planè vrget ratio Renati in oppositum *Quia*, inquit *præsumptio est velle consilia Dei inuestigare, quæ tamen incomprehensibilia sunt*. Nam hoc nihil probat; quia quamuis ea consilia, quæ Deus apud se ita vult secreta esse vt nec illa reuelauerit, nec in ipsis operibus sui prodiderit, scutari sit audacissimæ temeritatis attamen illa quæ vel in Scripturis ad salutem nostram nobis propalata sunt, vel in creaturis ad laudem Creatoris expressa relucent, inquirere contemplari, ac admirari Christianæ, ac Philosophicæ sapientiæ munus est. Patet autem, quòd fines rerum naturalium ex ipsa rerum dispositione detegi possunt, vt ad quem finem destinetur in visceribus iecur, in pe-

in pectore pulmo, in capite oculus, &c. Planè qui epicurizare volunt, & corpusculorum collusionibus opera naturę tribuere causas finales meritò silent; sed qui cupiunt ad ueritatem phylosophari, & à creaturis ad Creatoris admirationem excitari: pręcipuam curam in consideranda mediorum ad suos fines sapientissima dispositione, quæ in rerum natura relucet, fructuosè impendunt.

Obiicies: Natura plerumque peccat, vt patet in monstris, & sterilitate: ergò non agit propter finem: peccatum enim est defectus à fine.

Respondeo cum D. Thoma, etiam ipsa peccata, & monstra testari naturam agere propter finem; Peccatum enim, & monstrum ſt deuiatio à fine; nihil autem deficit à fi-e, nisi quod per se ordinatur in finem. Vn-è in talibus naturæ peccatis, & monstris opus quidem erat propter finem, sed per accidens, & defectu alicuius causæ non potuit ipsum attingere sicut sagitta quam peritus, & prudens iaculator vibrat, tendit quidem ad scopum, quamuis aliquãdo ventis: aliis obstaculis impedita paulispèr deflectat ab illo.

Quæres quid sit propriè monstrum?

Respondeo definiri effectum à recta, & solita dispositione degenerantem; vt si homo nascatur sine manibus aut cum vnico in fronte oculo, vt de Cyclopibus narrant Poetæ; aut cum sex digitis, vt de quodam Gigante refert Scriptura: vel cum pedibus caprinis, & cornuto capite, vt dicitur de Satyris, vel cum intestinis ouis, vt dicitur de

qui-

quibusdam hominibus sylueſtribus, qui frequentes ſunt in Africa, & herbas paſcunt ſicut pecudes: vel cum dimidio corpore equino, ut dicitur de Centauris: hæc omnia, inquam ſunt monſtra. Cauſa uerò iſtius deordinationis eſt uel abundantia, uel defectus, uel incongruitas materiæ, ex qua eiuſmodi res producuntur, uel aliquid turbans naturalem generationis ordinem. Abundantia quidem materiæ, quia ut dicit Ariſtoteles lib. 4. de gener. animal. cap. 4. aliquando contingit materiam duplici proli ſufficientem in utero confundi, & coaleſcere in unum fœtum, quem ſic duplicatis membris monſtruoſum formari neceſſe eſt: Hoc monſtri genus frequens eſt in multiparis animalibus; in apibus autem, & ueſpis nunquam contingit, quia cellulis accuratè diſcretis earum partus continentur. Defectus etiam materiæ cauſa eſt partus monſtruoſi in his, quæ naſcuntur aliquo membro orbata, ut ſine manibus, aut pedibus. Incongruitas materiæ monſtra cauſſat in his præcipuè, quæ generantur ex commixtione duplicis ſpeciei, ut leænæ, & pardi, equæ, & aſini. Eturbatione uerò materię ſæpè fit incongrua partium diſpoſitio, quæ ſi multum excedat, cenſetur monſtruoſa. Cæterùm in agentibus naturalibus, u. g. in brutis, quæ ſequuntur exactiùs naturę diſpoſitionem, & inſtinctum, rariùs cæteris paribus monſtra contingunt, niſi fortè per accidens, ſicut narratur de leæna, quæ in Africa propter inopiam maſculi com-

commiscetur pardo, ex quo nascitur leopardus, qui est genus monstri in Africa frequentis. Contingit etiam, vt notat Aristoteles lib. 2. de generatione anim. cap. 7. in eadem Africa propter penuriam aquæ in loca paucissima congregari variæ speciei animantia, & data occasione misceri: indè varia monstra fiunt, quod prouerbio locum dedit, *Africam semper aliquid noui ferre*. At verò in hominibus, qui minùs sequuntur naturæ instinctum, & eius dispositionem turbant, ac inuertunt, sæpiùs videntur partus monstruosi, & defectuosi, vt patet ex historijs; Deo etiam peccata hominum talibus contumelijs vlciscente.

Dico 2. Bruta agunt propter finem non solùm executiuè, sed etiam apprehensiuè, inquantum mouentur ab ipso bono per imaginationem apprehensa non tamen agunt propter finem directiuè, quasi ipsa se regant, & actiones suas ordinem: sed reguntur ab authore naturæ; sicuti cætera agentia naturalia; Vndè tàm bruta, quàm res naturales dicuntur tendere in finem passiuè, quia non se dirigunt, sed ab authore naturæ diriguntur, ut dicit D. Thomas 1. 2. quæst. 1. art. 2.

Prima pars conclusionis est per se nota, & patet ijsdem rationibus, quibus probata est superior conclusio: Videmus enim bruta ordinatissimè operari in nidificando, fœtus educando, necessaria sibi prouidendo cum summa industria, & opportunitate: Præterea manifestum est, quòd bruta co-

cognoscunt bonitatem finis, propter quem agunt, ut equus bonitatem pabuli per gustum, & imaginationem apprehendit; similitèr hirundo cõmoditatem regionum: ergò agunt propter finem non solùm executiuè, sed etiam apprehensiuè.

Secunda uerò pars, quòd scilicèt animantia non agant propter finem directiuè, se ipsa, suasque actiones ordinando in illum, est contrà quosdam Veteres Plutarchum scilicèt, & Porphyrium, qui rationem tribuebant brutis, per quam se ipsa regerent: immò Pythagoras animam brutorum asserebat eandem esse cum anima hominum sola domicilij structura differentem.

Probatur tamen contrà ipsos euidentèr: Intantùm enim aliquid agit directiuę propter finem, inquantùm cognoscit rationem finis, idest, proportionem, quæ est inter media, & finem: sed bruta non cognoscunt talem proportionem; ergò non agunt propter finem directiuè. Maior patet: Nàm ordinare supponit cognitionem rerum ordinandarum; & proportionis, quàm habent ad inuicem: Quomodo enim v.g. posset aliquis ordinare sagittam in scopum, nisi cognosceret ipsum motum sagittæ, & scopum, & proportionem seruandam in uibratione, vt sit scopo commensurata. Minor uerò probatur; Quia talis cognitio est spiritualis; sed bruta carent cognitione spirituali; ergò. Minor patet: Nàm anima brutorum non est spiritualis, sed purè corporea. Maior uerò probatur: Siquidem cognoscere

ficere proportiones est opus intelligentis ; & ratiocinantis ; sed intelligentia , & ratio sunt cognitiones spirituales ; ergò , &c.

Confirmatur etiam hæc ratio tùm ex signo : videmus enim animalia eiusdem speciei semper agere eodem modo ; vt omnes hirundines vno modo nidificant : ergò talis modus nidificandi est ipsi inditus à natura tanquàm naturalis instinctus , & proprietas, non verò per cognitionem formatus : Vndè animalia non egent instructione , consultatione , & experientia ; sed statim à natiuitate industriam agendi sortiuntur. E' contrà verò homines quia non naturali instinctu , sed rationali cognitione seipsos regunt on vno modo , sed infinitis modis agunt , uotidiè per studium , experientiam , & onsultationem nouos modos detegentes , quibus victum , & vestitum sibi procurent , suam rempublicam administrent ; &c. Tùm etiam quia animantia non delectantur in proportionibus , & ordine ; vnde negligunt musicam, picturas , flores ; artefacta, & alia huiusmodi , quorum pulchritudo consistit in ordine, & proportione; ergò signum est quòd tales proportiones non cognoscunt , nec proindè sciunt ordinare , nisi executiuè : inquantum diriguntur ab Authore naturæ .

Confirmatur 2. contra quosdam iuniores , qui dicunt animalia se ipsa : suasque actiones ordinare in finem per aliquam rationem imperfectam , quam ponunt in brutis ; Siquidem vel perfectior ratio dãda est in brutis , quam in hominibus , vel nulla : sed non

potest

oteſt dici bruta perfectiorem habere ratio-
m, quam homines: ergò nullam ha-
nt. Probatur maior: Nàm ratio cognoſci-
per ſua opera; ſed opera brutorum ſæpè
ecellunt operibus hominum: quis enim
tari poſſet alcyonum nidos, apium fauos
cinas, & œconomiam bombycis texti-
: ergò vel dicendum eſt bruta vincere
ines in ratione, & induſtria: vel fa-
um quòd in talibus operibus bruta non
unt ſe ipſa per aliquam rationem; ſed
untur ab Authore naturæ.

his ſoluitur obiectio, quam quidam
llum patroni deducere ſolent ex operi-
utorum tanta cum induſtria factis vt
um artefacta vincant. Hæc enim ra-
is probat, nempè bruta eſſe ſapien-
ominibus, quod eſt contra Sacram
am, quæ ideò refert hominem
inem Dei factum eſſe, & anima-
minum conſtitutum, quòd ſapien-
, & ſolus ratione præditus inter
Vndè opera brutorum executiuè
nt ab ipſis animalibus, ordinatiuè
ab Authore naturæ, qui dedit
animalibus, quo mouerentur
commoda, & fugienda incom-
tanto ordine, vt ſæpè vincant
s: ſicuti dum quia expers mu-
Nentiſſimo muſico cantilenam
muſicæ numeros ſeruantem,
canit, & alios mediocres mu-
tamen gratiſſimæ huius canti-
executiuè quidem eſt ab ip-
ſo,

ſo, ordine vero eſt à muſico, qui eam compoſuit, & docuit.

Dico 3. Agentia ratione prædita vt ſunt homines, agunt propter finem non ſolùm executiuè, & apprehenſiuè, ſed etiam directiuè. Ita omnes, &

Probatur facilè; Nàm agens intellectuale cognoſcit proportionem mediorum cum fine, & ponderat iſtius merita: illorumque vtilitatem; ergò poteſt ordinare media in finem, eligendo aptiora, & reſpuendo minùs apta, prout iudicauerit expedire ad finem conſequendum: ſic quotidiè videmus homines in quolibet negotio quando rationalitèr agunt, ſibi certum finem deſtinare: deindè conſultare quænam media valeant ad hunc finem poſtea eligere, quæ placuerint. Hoc autem eſt agere propter finem, non ſolùm executiuè, & apprehenſiuè; ſed etiam directiuè.

QVÆSTIO SEXTA.

De Comparatione Cauſarum ad effectus.

SVprà oſtendimus quomodo cauſa, & effectus ſe habeant quantùm ad prioritatem, & dignitatem; ſolùm du[o] diſcutienda reſtant circa production[em] effectus à cauſa. Primò, vtrùm plures cauſæ totales eiuſdem ordinis poſſint ſimul producere eundem numero effectum. Secundò, vtrùm effectus, qui ab vna cauſa tota[li]

pro-

producitur, idem numero ab alia creata potuisset produci. Ex resolutione enim istarum questionum meliùs innotescet dependentia effectus à causis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm plures Causæ totales eiusdem ordinis possint producere simul eundem numero effectum.

ETsi difficultas posset procedere de omnibus causis, v.g. vtrùm duæ formæ totales possint informare vnam materiam, vel duplex materia totalis intendi simul, specialitèr tamen eam resoluemus de causa efficienti, tùm quia idem proportionalitèr dicendum erit de alijs causis, tùm quia de illis specialitèr redibit sermo alijs in locis. In primis autem constat eundem numero effectum posse produci à pluribus causis efficientibus partialibus, vt plures equi trahunt eundem currum: constat etiam posse produci à pluribus causis totalibus diuersis ordinis, vt idem homo producitur à parentibus, ab astris, & à Deo: à parentibus quidem vt à causa particulari: ab astris vt à causis vniuersalibus omnium corporum sublunarium; & à Deo vt causa vniuersalissima omnium entium. Sicut idem tectum totalitèr portatur, & à parietibus, & à fundamentis, & ab ipsa terra, quæ est basis vniuersalis omnium grauium. Vndè difficultas est solùm de causis totalibus eiusdem

ordinis v. g. vtrùm duæ faces possint eandem numero lucem simul producere, itaut tal lucis utraque sit causa totalis. Pro resolutione.

Dico: Impossibile est eundem effectum produci à duabus causis totalibus eiusdem ordinis; ita D. Thom. 5. Metaph. lect. 2 dicens; *Impossibile est, vt eiusdem effectu sint plures causæ secundum idem*: & licè quidam ipsum explicent de impossibilitate naturali, attamen rationes videntur conuincere impossibilitatem absolutam: Vndè.

Probatur conclusio; Hic numero effectus essentialitèr, & per se dependet ab hac numero causa; ergò non potest produci ab alia. Consequentia patet; Si enim potest produci ab alia, potuit non produci ab ista, nec proindè essentialitèr ab ista dependeret. Antecedens verò probatur: Nàm sicut se habet effectus in communi ad causam in communi, ita hic numero effectus ad hanc numero causam: atqui effectus in communi dependet essentialitèr à causa in communi: ergò hic numero effectus dependet ab hac numero causa.

Dices: Hic numero effectus potuit produci ab alia causa, u. g. Filius qui productus est à Petro, potuit creari à Deo sine Petro, ergò essentialitèr hic filius non dependet à Petro.

Respondeo distinguendo antecedens: Hic numero effectus potuit produci ab alia causa, in qua continetur etiam propria eius causa indiuidualis, cōcedo: si causa propria indi-
uidua-

uidualis in illa non præcontineatur, nego: Et similitèr distinguo consequens: ergò non dependent à sua causa, vel in se sumpta, vel eminentèr in superiori præcontenta, negò; præcisè in se sumpta, concedo. Explicatur solutio: Omnis causa creata, etiam secundùm rationes indiuiduales, præcontinetur eminentèr in Deo, tanquàm in fonte totius entis; vndè mirum non est, si Deus possit producere effectus causarum secundarum, etiam eosdem numero, cum præcontineat ipsas causas etiam secundùm rationes indiuiduales. Neque hoc impedit; quin hic numero effectus semper dependeat ab hac numero causa vel in se sumpta, vel in Deo præcontenta.

Confirmatur prætereà conclusio. Tùm quia effectus non potest esse simplicior sua causa: ergò vnius effectus non possunt esse duæ causæ totales: Tùm quia effectus induiduatur effectiuè à causa: ergò necesse est vt causa sit vna numero ad hoc vt faciat vnum numero effectum: Nàm nemo dat, quod non habet: Tùm quia duę causę totales non possunt habere eandem numero actionem: ergò nec eundem numero effectum: Probatur consequentia: Nàm effectus sequitur actionem, immò cum illa identificatur: ergò diuersa actio necessariò infert diuersum effectum. Tùm quia effectus vnius causæ non continetur in alia, vt fusiùs ostendetur articulo sequenti; ergò effectus, qui est ab vna causa non potest produci ab alia. Consequentia patet. Nàm ef-

fectus non exit à causa, nisi in eius virtute præcontineatur.

Respondebis, naturalitèr quidem id fieri non posse, benè tamen supernaturalitèr, inquantùm Deus, qui potest mutare ordinem rerum, potest facere, vt idem numero effectus essentialitèr, & totalitèr dependeat à duabus causis; & ita adunare virtutes causarum, vt simul influant in eundem effectum.

Sed contrà: Nàm duobus modis intelligi potest, vt duæ causæ supernaturalitèr producant eundem effectum, vel inquantùm Deus augeret exigentiam effectus, itaut effectus, qui exigit vnam duas exigeret, vel inquantùm Deus augeret virtutem causaum, itaut vna causa se extenderet ad effetus alterius. Si primo modo, tales causæ non essent totales: quia effectus vtramque exigeret, ac proindè quælibet seorsim sumpta non adæquaret exigentiam effectus. Si secundo modo, non essent causæ principales, sed solùm instrumentales; quia non agerent in virtute suæ naturæ, sed in virtute, quam reciperent à Deo: ergò nec diuinitùs fieri posse videtur, vt idem numero effectus producatur à duabus causis.

Obiicies: Duo corpora luminosa æqualia producunt per modum causæ totalis eandem numero lucem in partes aeris æqualitèr distante ab vtraque: ergò naturalitèr duæ causæ producunt eundem numero effectum. Probatur antecedens: Nàm in illa parte media, & æqualitèr distante non est, nisi

nisi vna numero lux. Sed illa lux producitur ab vtroque: siquidem non est maior ratio cur producatur ab vno, quàm ab alio, ergò eadem numero lux producitur ab illis duobus corporibus luminosis.

Respondeo negando suppositum, in quo fundatur tota vis argumenti, scilicèt eandem aeris particulam posse ita mediare inter duas, verbi gratia, faces, vt distet æqualitèr secundùm se totam ab vtraque face; cùm enim omnis pars, quamtumuis minima, sit diuisibilis in duas medietates, secundùm quamlibet medietatem est remotior ab vna face, & propinquior alteri; vndè impossibile est assignare aliquam partem, quæ secundùm se totam æqualitèr distet à duobus corporibus, inter quæ mediat; vndè medium exactum non est nisi punctum indiuisibile. Hoc posito dicimus in casu argumenti, quod quælibet pars aeris inter duo corpora luminosa mediantis illuminatur à corpore propinquiori, distantiùs verò nihil penitùs producit in illa.

Et si dicas, quòd dum duæ faces fulgent in duabus partibus cameræ, omnes partes mediæ magis illuminatur, quam si vnica esset fax: ergò quęlibet fax producit aliquid lucis in omni parte aeris medii.

Respondeo cum Complutēsibus hoc ideò esse, quia nullus aer est adeò purus, & diaphanus, in quo non sint quędam imperceptibiles particulę opacę, vt patet in corpusculis illis, quę visuntur in aere volitare ad lucem Solis intrantem per fenestram: hę

autem partes crassiusculæ causant aliquid vmbræ in particulis aeris sibi succedentibus, quæ vmbra dissipatur per lumen alterius facis: sicque illuminatio apparet maior, quia omnis vmbra euacuatur, & omnes particulæ aeris ex omni facie illuminantur.

Instabis: Deus potest facere, vt duo illa corpora luminosa se penetrent; ergò saltem tunc producent eadem numero lucem in omnibus aeris particulis.

Respondeo in tali casu, vel duo ista corpora sese mutuò impeditura, aut saltem vnum impediturum aliud; vel quod verò similiùs videtur influxum suum ita temperatura in tali associatione, vt solùm partialitèr concurrant: sicut quando duo equi, quorum quilibet sufficit ad trahendum currum, simul iunguntur, ita temperant suum concursum, vt solùm partialitèr influant.

Vrgebis: Saltem duo Sacerdotes possunt simul consecrare eadem numero hostiam, si pronuncient verba consecrationis eodem tempore, eadem intentione, & circa eandem hostiam: ergò duæ causæ totales producunt eundem numero effectum. Probatur consequentia; Nàm quilibet Sacerdos est causa totalis consecrationis.

Respondeo Sacerdotes esse solùm instrumenta Dei, quibus ad nutum vtitur Deus; Vndè indifferens est, vt vnicus, vel plures adhibeantur; præcipuè quia, vt dicit Diuus Thomas 3. parte, quæstione 82. articulo 2. ad 2. omnes illi Sacerdotes vniun-

tur

tur in vnica virtute totali principali, & ideò possunt producere vnum numero effectum.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrùm effectus, qui productus est ab vna Causa, potuerit idem numero ab alia produci.

SVprà ostendimus duas causas totales non posse simul producere eundem numerò effectum; nunc quæritur; vtrum possint saltem diuisim: ita vt effectus, qui ab vna causa productus est, potuerit idem numero ab alia produci. Vtrùm v. g. hic numero filius potuerit nasci vel ex alio patre, vel ex alia matre, vtrùm hæc numero lux potuerit produci ab alia lucerna, si eodem tempore allata fuisset, quo ista allata est. Quidam affirmant, Thomistæ verò, & alii communiùs negant; Vndè

Dico. Impossibile est eũdem numero effectum, qui productus est ab ista causa, potuisse produci ab alia, v. g. non potuit idem numero Alexander nasci ex alio patre, nisi Philippo, aut ex alia matre, nisi Oliympia. Ita expressè D. Thomas quodl. 3. art. 25. dicens; *Impossibile est eundem numero filium nasci, siue alius sit pater siue alia mater.*

Probatur conclusio ratione fundamentali, quam suprà insinuauimus, & quæ vtramque conclusioné conuincit. Effectus huius numero

ro cauſæ non continetur in alia cauſa; ergò non poteſt ab illa produci. Conſequentia patet: Nihil enim producitur à cauſa, niſi quod continetur in illa. Probatur antecedens tripliciter: Primò quia intantùm cauſa præcontinet aliquem effectum, inquantùm continet virtutem productiuam talis effectus; ſed vna cauſa non continet virtutem productiuam alterins cauſæ, vt Ioannes non continet virtutem productiuam, quæ eſt in Petro, ergò non continet effectus alterius cauſæ. Maior de ſe patet. Minor verò probatur; Nàm quæ ſunt indiuidualitèr diſtincta, non ſe mutuò continent: Sed virtus productiua Petri eſt indiuidualitèr diſtincta à virtute productiua Ioannis: ergò non ſe mutuò continent. Et dicas Ioannem non continere quidem eandem numero virtutem quæ eſt in Petro, benè tamen ſimilem. Ex hac reſponſione ſolùm ſequitur, Ioannem poſſe producere non quidem eoſdem numero, ſed ſimiles effectus, quos producit Petrus. Secundò probatur idem antecedens: Nàm cauſa ſpecie diuerſa non continet ſpecificos alterius cauſæ, vt leo non continet effectus equi: ergò vna numero cauſa non continet effectus indiuiduales alterius numero cauſæ. Probatur conſequentia, & paritas: Ratio enim, cur vna cauſa ſpecie diuerſa non continet effectus aliarum eſt limitatio ſpecifica, quæ determinat quamlibet cauſam ad certos ſpecie effectus: atqui inuenitur etiam quædam limitatio indiuidua-

lis inter cauſas numero diſtinctas: ergò propter illam limitationem indiuidualem vna cauſa non poterit ſe extendere ad effectus indiuiduales alterius, ſed quælibet habebit certam ſeriem, ad quem ſe extendat. Tertiò demùm idem probatur: Vt enim fatentur Aduerſarii, actiones vnius cauſæ non continentur in alia numero cauſa: ergò idem dicendum eſt de effectibus. Probatur conſequentia. Effectus enim producitur mediante actione: ergò niſi actio præcontineatur, effectus quoq; non præcontinetur.

Obiicies primò. Quodlibet indiuiduum continet in ſe omnes effectus poſſibiles intra ſpeciem: v. g. quilibet calor omnes calores: ergò vna cauſa poterit producere effectus, qui continentur in alia. Conſequentia patet. Probatur antecedens: quia quodlibet indiuiduum continet in ſe totam rationem ſpecificam: ergò, & omnes effectus poſſibiles intra ſpeciem.

Reſpondeo negando antecedens. Ad probationem, diſtinguo antecedens: Quodlibet indiuiduum continet totam rationem ſpecificam quantum ad principia eſſentialia, concedo: quantùm ad principia indiuidualia, nego: ideſt omnia principia ſpecifica, & eſſentialia continentur in quolibet indiuiduo: ſed tamen principia numerica vnius non ſunt in alio, nec proindè effectus correſpondentes talibus principijs indiuidualibus.

Obiicies 2. Saltem cauſæ vniuerſales

ro causæ non continetur in alia causa; ergò non potest ab illa produci. Consequentia patet: Nihil enim producitur à causa, nisi quod continetur in illa. Probatur antecedens triplicitèr: Primò quia intantùm causa præcontinet aliquem effectum, inquantùm continet virtutem productiuam talis effectus; sed vna causa non continet virtutem productiuam alterins causæ, vt Ioannes non continet virtutem productiuam, quæ est in Petro, ergò non continet effectus alterius causæ. Maior de se patet. Minor verò probatur; Nàm quæ sunt indiuidualitèr distincta, non se mutuò continent: Sed virtus productiua Petri est indiuidualitèr distincta à virtute productiua Ioannis: ergò non se mutuò continent. Et dicas Ioannem non continere quidem eandem numero virtutem quæ est in Petro, benè tamen similem. Ex hac responsione solùm sequitur, Ioannem posse producere non quidem eosdem numero, sed similes effectus, quos producit Petrus. Secundò probatur idem antecedens: Nàm causa specie diuersa non continet specificos alterius causæ, vt leo non continet effectus equi: ergò vna numero causa non continet effectus indiuiduales alterius numero causæ. Probatur consequentia, & paritas: Ratio enim, cur vna causa specie diuersa non continet effectus aliarum est limitatio specifica, quæ determinat quamlibet causam ad certos specie effectus: atqui inuenitur etiam quædam limitatio indiuidua-

lis inter causas numero distinctas: ergò propter illam limitationem indiuidualem vna causa non poterit se extendere ad effectus, indiuiduales alterius, sed quælibet habebit certam seriem, ad quem se extendat, Tertiò demùm idem probatur: Vt enim fatentur Aduersarii, actiones vnius causæ non continentur in alia numero causa: ergò idem dicendum est de effectibus. Probatur consequentia. Effectus enim producitur mediante actione: ergò nisi actio præcontineatur, effectus quoq; non præcontinetur.

Obiicies primò. Quodlibet indiuiduum continet in se omnes effectus possibiles intra speciem: v. g quilibet calor omnes calores: ergò vna causa poterit producere effectus, qui continentur in alia, Consequentia patet. Probatur antecedens: quia quodlibet indiuiduum continet in se totam rationem specificam: ergò, & omnes effectus possibiles intra speciem.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem, distinguo antecedens: Quodlibet indiuiduum continet totam rationem specificam quantum ad principia essentialia, concedo: quantùm ad principia indiuidualia, nego: idest omnia principia specifica, & essentialia continentur in quolibet indiuiduo: sed tamen principia numerica vnius non sunt in alio, nec proindè effectus correspondentes talibus principijs indiuidualibus.

Obiicies 2. Saltem causæ vniuersales

possunt producere effectus causarum particularium; v. g. sol præcontinet, & producere potest eundem numero calorem, qui producitur ab igne.

Resp. distinguēdo antecedens; Causę vniuersales finitæ possunt eosdem numero effectus producere, quos particulares causæ producunt, nego; causa vniuersalis infinita, scilicèt Deus, concedo: Ratio disparitatis est. quia cùm ens diuidatur inter creaturas, nulla quantumuis sublimis continet alteram perfectè, & quantum ad omnes rationes saltem indiuiduales: vndè non potest prçcontinere, eius effectus, saltem eosdem numero: At verò Deus continet in se omne ens, & omnes causas creatas, etiam quantum ad rationes indiuiduales: Et ideò solus Deus potest eosdem numero effectus producere se solo, quos producunt creaturæ: v. g. potest producere eundem numero hominem, qui producitur à Ioanne, & postquam perierit, potest illum iteratò producere.

ÆSTIO SEPTIMA.

De Fortuna, Casu, & Fato.

X Iis, quæ fiunt in mundo, plura tribui solent casui, & fortunæ, immò etiam fato; quamuis ista vocabula propriè non significent certas, & prias causas rerum, quæ illis tribuuntur: potiùs quemdam causarum efficientium 'flictum, & concursum, qui si sit improuus, & per accidens, dicitur fortuna, & sus: si verò sit preordinatus ab aliqua cau- superiori: dicitur fatum. De his igitur gendum suscipimus in calce istius disputa- onis, idque duobus articulis sequentibus, quorum, primus erit de fortuna, & casu: Secundus de fato.

ARTICVLVS PRIMVS.

De Fortuna, & Casu.

VAna Gentilium superstitio putauit fortunam esse quodam Numen, à quo res istæ sublunares, præcipuè humana negotio cæco impetu versarentur: undè fortunam fingebant cęcam, furenti similem, super uolubilem globum altero pede stantem, coronas, diuitias, egestatem, carceres & uictorias indiscriminatim spargentem: quod expressit Horatius, dum dixit.

Fortuna sæuo læta negotio,

Nunc mihi, nunc aliis benigna.

Sed ab isto errore aliena Philosophia sumit fortunam, & casum pro causis per accidens concurrentibus, ex quibus oritur quidam inopinatus effectus: quamuis aliquando hæc nomina tribui soleant ipsis effectibus improuisis; vt dum dicimus, casum infelicem nuper accidisse in Anglia, dum penè totum Londinum conflagrauit. Et è contrà, bonam fortunam obtigisse Hispanis, dum præterito seculo, duce Columbo, vela dantes versus Occidentem in mari Atlantico, incerti quo fata ferrent, inciderunt in regiones ditissimas Americæ. Immò metaphoricè transferuntur ad res insensibiles, vt quando Plutarchus dixit, lapides, ex quibus fiunt altaria, esse fortunatos, quia ipsa honorantur, cum alii eiusdem speciei conculcentur.

Dico 1. Fortuna, & casus propriè sumpta definiuntur causæ per accidens efficientes, ex quibus effectus prætèr intentionem sequitur. Ita communitèr omnes.

Explicatur: inprimis enim dicuntur *causæ efficientes*, in quo cum aliis conueniunt: cæteræ verò particulæ distinguunt fortunam, & casum ab aliis causis efficientibus; Dum enim causa effectum intentùm sortitur, non est fortuita, & casualis; vt sagitta scopum attingat, si ignis calefaciat, non est fortuna, & casus; sed si sagitta vento deturbata occidat amicum; hoc dicitur fortuitum, & casuale.

Dico

Dico 2. fortuna, & casus differunt, inquan-
m fortuna propriè locum habet in causis
peris, casus verò in causis naturalibus.
Explicatur; Nàm fortuna, & casus pro-
iè significant causas præter intentionem
entes, & à fine intento deficientes: di-
m est autem suprà quòd, & natura, &
untas agit propter finē: Dum igitur cau-
naturalis deficit à fine, & deflectit ad effe-
m improuisum, casus est. Deum verò
ę liberę, vt homines in suis negotiis, de-
nt à fine proposito, & impingunt in ali-
aliud inopinatum, siue bonum, siue
m, dicitur fortuna. Sic v. g. dum ab
ibus annis mare intumescens circa lit-
elgica ruptis obiicibus proximos cam-
m innumera multitudine hominum,
ficiorum vsque in hodiernam diem ab-
;; dum effusa imbrium copia intu-
tia flumina domos, & agros abripiunt
similia dicuntur fieri à casu; non
is tumoris maris est absorptio ho-
sed purgatio aquarum: nec finis
st ruina agrorum sed humectatio
um verò Absalon fugiens implica-
arboris capillamento suspensus
Baiazet Thamerlanem declinans
l'uuii rigescentibus ex aquæ frigi-
nti sui neruis vltrà fugere non
hostili equitatu captus est; hæc,
rtunæ tribuuntur: non enim
os hos euentu, sed fugam, & sa-
ebat. Vbi tamen notandum,
do euentus in communi inten-

tus

tus; dicitur in particulari fortuitus, quando scilicèt euenit ex actione, à qua minimè sperabatur: sicut dicit Plutarchus de eo, qui lapide canem petens, percussit nouercam sibi infestam; huic enim in communi nocumentum optabat, non tamen inferre per talem ictum intendebat; vndè fertur lepidè subiunxisse. *Etiam sic lapis non male cecidit*; Et similitèr omnes felices euentus licèt in communi sint voliti, dicuntur tamen fortuiti, dum ex aliqua actione eueniunt, quæ ad illos non destinabatur; vt sanatio intestini vlceris ex ictu inimici, & inuentio thesauri ex fossione agri.

Dico 3. fortuna, & casus locum habent etiam respectu Angelorum, & Cœlorum, non tamen respectu Dei.

Probatur prima pars. Nàm etiam plura euenire possunt in his, quæ ab Angelis, & à Cœlis fiunt præter intentionem; vt dum Angelus bonam cogitationem inspirat suo clienti, v. g. eundi ad Ecclesiam, fieri potest; vt inimicum obuium interficiat. Tunc talis euentus censetur fortuitus respectu Angeli Custodis; non enim illum intendebat. Similiter dum Cœlum attrahit sulphureas exhalationes, quę accensæ, & in fulmen condensatæ cadentes comburunt syluam, vel interficiunt homines; talis combustio, & occisio est casualis, & præter intentionem causæ cœlestis; non enim fulmen ordinat ad destructionem sublunarium, sed ad aliquas naturales vtilitates.

Probatur etiam secunda pars ratione D. Tho-

Thomæ 2. physſ. lect. 10. nihil enim fit quòd à Deo non sit præuiſum, vel permiſſiuè, vel effectiuè præordinatum; ergò reſpectum Dei locum non habent fortuna, & caſus.

Obijcies 1. D. Auguſtinus ſe corrigit 1. retract. cap. 1. 1. quod vſus fuerit nominibus *caſus*, & *fortunæ*.

Secundò, in rebus nihil accidit præter intentionem cauſarum ſaltem vniuerſalium, præcipuè reſpectu Dei; ergò non datur fortuna, & caſus.

Reſpondeo ad primum, D. Auguſtinum iſta vocabula retractare in ſenſu Gentilium vſurpata itaut ſignificarent aliquod numen, vel quaſi numen præſidens furtuitis euentibus.

Reſpondeo ad ſecundum, ſolùm probare, quod nihil ſit caſuale, & furtuitum reſpectu Dei; cæterùm reſpectu cauſarum ſecundarum plura eueniunt prætèr earum intentionem, ideòque dicuntur caſualia, & fortuita.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De Fato.

ANtiqui variè circa fatum errauerunt; Cùm enim fatum deduci videatur à *fando*, nomine fati intelligitur quædam immobilis euentuum præordinato præſcita, & præfata à Deo. Quidam igitur Veteres, vt ſuprà retulimus, negabant mundum ab aliqua prouidentia regi, vndè conſequen-

quentèr tollebant fatum, dicentes omnia temerè euenire. Alij verò ponebant quidem fatum, sed illud ad corpora cœlestia reducebant, dicentes ipsum esse quamdam ineuitabilem astrorum impressionem, quibus omnia, etiam humana negotia, subijciebant; putabant enim cœlum necessariò præsidere voluntati hominum: quæ sententia inferiùs impugnabitur agendo de influxu cœlesti. Stoici verò dicebant fatum consistere in quadam causarum serie, & commixtione, supponentes, quòd omne, quod fit mundo, habet causam, posita autem causa, necesse sit ponere effectum; & si vna non sufficiebat, plures concurrentes ponebant: Ex quo inferebant omnia necessariò euenire. Horum opinionem refert D. Thomas, & impugnabat, sicuti præcedentium, specialitèr quia non est necesse posita causa poni effectum: nàm impediri potest per concursum fortioris, qui non est necessarius; sed contingens. Alij demùm dicebant fatum esse aliquam necessitatem, omnibus etiam Dijs dominantem, quàm mutare nefas esset. Vndè Homerus inducit Thetim, & Iouem deflentes futuram Achillis mortem, quàm auertere non poterant, quia in fatis exarata erat. Fabulantur enim Poetæ leges huius fatalis necessitatis descriptas esse tabulis æneis, quas Dij nosse poterant, sed non emendare. Hæc omnia falsa sunt, & fabulosa, ideòq; meritò Patres reijciunt fatum istud Gentilium: Vndè pro veri, & Christiani explicatione.

Dico

Dico 1. Datur fatum legitimo ſenſu explicatum. Concluſio eſt certa: Nàm per fatum intelligitur quædam euentum futurorum, & caſualium præordinatio, ab aliqua cauſa ſuperiori præſcita: ſed datur talis præordinatio (Deus enim ab æterno omnia præordinauit, & præſciuit) ergò datur fatum.

Dico 2. Fatum propriè nihil aliud eſt, quàm ipſa Diuina præordinatio, ſiuè diſpoſitio quædam rebus contingentibus impreſſa, per quàm Deus exequitur decreta ſuæ prouidentiæ. Vndè rectè definiri poteſt cum Boetio. Immobilis rerùm mobilium diſpoſitio, per quàm prouidentia ſuis quæque ordinibus nectit: Vel breuiùs cum Diu. Thom. 1. part. quæſt. 116. art. 4. Ordinatio cauſarum ſecundarum ad effectum diuinitùs intentos.

Probatur concluſio tùm authoritate D. Thomæ, & Boetii, ex quibus ſumitur vtraque definitio: tum authoritate Auguſtini 5. de Ciuit. cap. 1. vbi ait: *Si propterea quiſquam res humanas fato tribuit, quia ipſam Dei voluntatem fatum appellat, ſententiam teneat, & linguam corrigat*: Nolebant enim Patres vſurpare hoc vocabulum, *fatum*, ne viderentur cum Gentilibus conſentire: Tùm etiam ratione. Nàm omnia quæ hic à nobis temporalitèr aguntur, Dei prouidentia diſpoſuit, & ab æterno preſciuit; ergò talis diſpoſitio poteſt propriè dici fatum.

Dico 3. Etiam ipſa cœleſtis diſpoſitio, quam ſiderum coniunctio, & inflluxus cauſat

sat in rebus sublunaribus, potest aliquomodò dici fatum.

Explicatur: Cùm enim hæc sublunaria subiaceant influxui siderum; quælibet res in prima productione quamdam à cœlo dispositionem recipit, per quàm conseruatur, & qua dissipata perit, vt probat D. Thomas Op. 20. & in Lib. de Cœlo, & Mundo: Hæc ergò dispositio potest aliquomodò dici fatum, eò quòd vita: & duratio rerum sublunarium ab ea pendeat, & mensuretur. Attamen propriè non dicitur fatum, quia fatum significat aliquid immobile: hæc autem dispositio non est ita immobilis vt nunquàm careat effectu: Sæpè enim ruina, & mors sublunarium accelleratur per casum & fortunam: aut etiam prolongatur per artem, & remedia, vt dicit D. Thomas citatus.

Dices: Si omnia disposita sunt à Deo, ergò nihil contingit casualitèr, & fortuito.

Respondeo, nihil, quidem euenire fortuitò respectu Dei, benè tamen respectu causarum secundarum: quod explicat egregiè D. Thomas exemplo domini, qui mittit duos seruos per diuersas vias ad eundem locum vno de altero ignorante; Concursus duorum seruorum, si ad ipsos referatur, est fortuitus, quia euenit præter ipsorum intentionem; Si tamen referatur ad dominum non est casualis, quia non fit prætèr intentionem, & præscientiam domini: Ità paritèr concursus causarum secundarum, ex quo fiunt euentus causales respectu ipsarum est qui-

quidem fortuitus, respectu verò Dei, qui causas secundas dirigit, est, & præscitus, & præordinatus, proindèque non casualis, aut fortuitus.

DISPVTATIO III.

De Proprietate Entis mobilis, scilicèt de Motus Circa sex vltimos Libros Aristotelis.

HACTENVS principia, & causas Entis mobilis lustrauimus; nunc inuestiganda est eius proprietas, scilicèt motus, licèt enim quidam Veteres eò proteruiæ deuenerit vt negarent dari motum attamen ad oculum cernimus omnia corpora motui subijci, cumque rerum omnium naturalium indiuiduam proprietatem esse. Quidquid autem circa motum discuti solet, in hac disputatione sex quæstionibus comprehendemus. Quarum prima erit de Motu ipso, & Actione ac Passione indiuiduis comitibus Motus: Secunda de infinito: motus enim potest esse finitus, vel etiam infinitus, si Mundus nunquam desineret quantum ad generationes, & corruptiones; Tertia de Tempore, quod est mensura motus: Quarta de Loco, in quo fit motus: Quinta de Continuo; motus enim continuus est, & fit in aliquo continuo Sexta de conditionibus ad motum requisitis.

BIBLIOTECA D. F. M.
MONTEFUSCO
(Av)

QVÆ-

QVÆSTIO PRIMA.

De Motu, & Actione, ac Passione.

HÆc tria ideò iungimus quia cum omnis motus sit ab aliquo mouente, & in aliquo passo necesse est, vt eum comitetur actio, & passio. Vndè vtraque simul cum motu occurrit explicanda. Quod vt fiat Primò discutiendum est quid sit motus, & quomodo ab actione, & passione distinguatur: Secundo quodnam sit subiectum motus, & actionis: Tertiò quisnam sit terminus motus: Quartò agendum de vnitate, & distinctione eius; Quintò demùm de contrarietate motum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid sit Motus, & quomodo ab Actione, & Passione distinguatur.

MOtus tripliciter sumitur: primò latissimè pro omni operatione etiam immanenti: Sic viuere, intelligere, & velle dicuntur *motus*; Vndè motus sic sumptus etiam tribuitur Deo; Et in hoc sensu vt notat D. Thoma 51. part. quæst. 9. art. 1. locutus est Augustinus dum dixit. *Spiritus Creator mouet se nec per locum nec per tempus*, Et Plato dum dicebat, *Primum Mouens mouet seipsum*. Secundò sumitur motus paulò strictius pro omni mutatione siuè corporali,

siuè spirituali, in quo sensu Deus dicitur immobilis, quia est immutabilis; omnes verò Creaturæ dicuntur mobiles, quia sunt mutabiles, Tertiò sumitur propriè motus pro speciali quadam mutatione, quam cernimus in rebus sensibilibus, & quæ conditionem corporum sequitur; Et in hoc sensu sumitur hic motus, de quo loquendo.

Dico primò: Motus est actus entis in potentia prout in potentia. Ità Aristoteles: Quæ definitio licèt prima fronte paulò obscurior videatur, attamen explicatur clarissimè ex D. Thoma tertiò phys lect. 1. Obseruando quòd in subiecto respectu formæ duplex est potentia, vna ad formam, & alia ad fieri formæ, vt aqua respectu caloris duplicem habet potentiam, vnam ad calefieri, & aliam ad calidam esse priùs enim debet calefieri, quàm sit calida; nàm calefieri est via ad calidum esse, quo acquisito cessat calefactionis motus. Hæc via seu acquisitio, & *fieri* formæ vocatur motus: qui proindè dicitur *actus*, quia actuat primam potentiam, quàm habet subiectum ad fieri formæ; Sed dicitur *actus entis*, seu existentis *in potentia*, quia fieri est via tendens ad formam, tanquàm ad suum vltimum actum: Vndè quamdiu subiectum est in motu, seu *fieri*, existit adhuc in potentia ad formam habendam: Additur *prout in potentia*; tunc enim subiectum formalitèr, & proximè est in potentia ad formam, quando est in *fieri* formæ: Sic aqua quãdo est in calefieri, cẽsetur formalitèr, & proximè esse in potentia ad calo-

QVÆSTIO PRIMA.

De Motu, & Actione, ac Paſſione.

HÆc tria ideò iungimus quia cum omnis motus ſit ab aliquo mouente, & in aliquo paſſo neceſſe eſt, vt eum comitetur actio, & paſſio. Vndè vtraque ſimul cum motu occurrit explicanda. Quod vt fiat Primò diſcutiendum eſt quid ſit motus, & quomodo ab actione, & paſſione diſtinguatur: Secundo quodnam ſit ſubiectum motus, & actionis: Tertiò quiſnam ſit terminus motus: Quartò agendum de vnitate, & diſtinctione eius; Quintò demùm de contrarietate motum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid ſit Motus, & quomodo ab Actione, & Paſſione diſtinguatur.

MOtus tripliciter ſumitur: primò latiſſimè pro omni operatione etiam immanenti: Sic viuere, intelligere, & velle dicuntur *motus*; Vndè motus ſic ſumptus etiam tribuitur Deo; Et in hoc ſenſu vt notat D. Thoma 51. part. quæſt. 9. art. 1. locutus eſt Auguſtinus dum dixit. *Spiritus Creator mouet ſe nec per locum nec per tempus*, Et Plato dum dicebat, *Primum Mouens mouet ſeipſum*. Secundò ſumitur motus paulò ſtrictius pro omni mutatione ſiuè corporali,

ſiuè ſpirituali, in quo ſenſu Deus dicitur immobilis, quia eſt immutabilis; omnes verò Creaturæ dicuntur mobiles, quia ſunt mutabiles, Tertiò ſumitur propriè motus pro ſpeciali quadam mutatione, quam cernimus in rebus ſenſibilibus, & quæ conditionem corporum ſequitur; Et in hoc ſenſu ſumitur hic motus, de quo loquendo.

Dico primò: Motus eſt actus entis in potentia prout in potentia. Ità Ariſtoteles: Quæ definitio licèt prima fronte paulò obſcurior videatur, attamen explicatur clariſſimè ex D. Thoma tertiò phyſ lect. 1. Obſeruando quòd in ſubiecto reſpectu formæ duplex eſt potentia, vna ad formam, & alia ad fieri formæ, vt aqua reſpectu caloris duplicem habet potentiam, vnam ad calefieri, & aliam ad calidam eſſe priùs enim debet calefieri, quàm ſit calida; nàm calefieri eſt via ad calidum eſſe, quo acquiſito ceſſat calefactionis motus. Hæc via ſeu acquiſitio, & *fieri* formæ vocatur motus: qui proindè dicitur *actus*, quia actuat primam potentiam, quàm habet ſubiectum ad fieri formæ; Sed dicitur *actus entis*, ſeu exiſtentis *in potentia*, quia fieri eſt via tendens ad formam, tanquàm ad ſuum vltimum actum: Vndè quamdiu ſubiectum eſt in motu, ſeu *fieri*, exiſtit adhuc in potentia ad formam habendam: Additur *prout in potentia*; tunc enim ſubiectum formalitèr, & proximè eſt in potentia ad formam, quando eſt in *fieri* formæ: Sic aqua quãdo eſt in calefieri, cẽſetur formalitèr, & proximè eſſe in potentia ad calo-

calorem, ad quem ducit calefactio, sicut via ad terminum.

Alius modus facillimus explicandi hanc definitionem saltem in motibus successiuis tradi potest, aduertendo in rerum natura esse quasdam formas, quæ non statim totę fiunt, & acquiruntur, sed per gradus procedunt ad debitam perfectionem, vt quantitas, calor, & locus Non enim lignum in instanti recipit perfectum calorem, neque puer suam quantitatem, sed hæc acquisitio fit quibusdam gradibus, ita ut imperfectus sit via ad vlteriorem perfectum donec perueniatur ad vltimum in quo terminatur acquisitio. Hanc igitur paulatim crescentem formę acquisitionem Philosophi vocant *motum* qui ideò dicitur actus entis in potentia, quia licèt subiectum, quando est sub primò gradu, habeat aliquid de actualitate formę: attamen in illo non sistit, sed vlterius illud sibi ad perfectiorem gradum viam sternit. Hi modi facillimam reddunt motus definitionem, quę adhuc posset clarioribus terminis exponi dicendo; Motus est actualis tendentia mobilis ed terminum, quę de... patet ex dictis, & coincidit cum prima. Ex his

Colligitur primò, motum esse duplicem, scilicèt instantaneum, & successiuum: Eorum enim, quę acquirunt aliquam formam, transeunt à potentia ad actum quędam id consequuntur in instant, vt aer orto sole in instanti fit lucidus; speculum in instanti recipit imaginem; materia in

in-

instanti deperdit veterem formam substantialem, & acquirit nouam; Alia verò paulatim, & successiuè reducuntur in actum; vt lignum paulatim calefit; puer successiuè crescit, & viator paulatim ad suum terminum tandèm peruenit. Prima mutatio vocatur motus instantaneus: secunda verò motus successiuus. Quamuis autem definitio motus magis propriè conueniat successiuæ mutationi, quàm instantaneæ; attamen potest accommodari etiam istis mutationibus repentinis; Vt sunt generatio, corruptio, illuminatio: licèt enim in illis *fieri*, & *factum esse* sint idem, & in eodem instanti reali; attamen distinguimus duos status, duoque instantia naturæ; vnum, in quo forma concipitur fieri, & alterum in quo concipitur facta: vt in generatione hominis distinguimus vnum instans naturæ in quo materia acquirit formam hominis, & aliud in quo est sub ipsa forma: sicque saluatur ratio: & definitio motus, inquantum primum instans est quasi via ad alterum,

Colligitur 2. Definitionem motus non posse conuenire actionibus immanentibus etiam corporalibus: vt visioni, auditioni, imaginationi, &c. quamuis enim in istis actionibus intercedere soleat quidam corporalis motus, v. g. receptio speciei: attamen ipsa actio formalitèr sumpta non est motus propriè dictus, & prout à nobis definitus est, quia non significat aliquid tendens vlteriùs, sicut generatio, & illuminatio significant tendentiam ad aliquos actus vlterio-

rio.

...: ideòque non ...er, vt sit actus existentis in potentia ad vlteriorem actum; nec proindè definitio motus.

Dico 2. Motus, Actio, & Passio, licèt sint idem entitatiuè, modalitèr tamen videntur distingui. Conclusio est communis præcipua inter Thomistas, quam expressè tradere videtur D. Th. 1. p. q. 45. a. 2. Vbi ait *Actio, & passio conueniunt in substantia* (idest indentitate) *motus, & differunt solùm secundùm diuersas habitudines*: quod idem sępè alijs in locis repetit.

Prima pars quòd scilicèt sint idem entitatiuè, patet: Nàm vna, & eadam entitas, v.g. calefactio, prout concipitur egredi ab igne tanquàm diffusio eius caloris, est actio ignis; prout verò recipitur in ligno, tanquàm immutatio ligni, dicitur eius passio; prout demùm est via, & tendentia ad terminum; scilicèt ad calorem, dicitur motus: ergò ista omnia entitatiuè: sunt idem. Vndè D. Thomas sæpè dicit, *quod actio, & passio sunt vnus numero motus*.

Secunda verò pars, quòd scilicèt distinguantur modalitèr, probatur: Tum quia actio, & passio constituunt distincta prædicamenta, motus verò excluditur à prædicamentis; ergò non sunt omninò idem, sed saltem modalitèr distinguuntur; Tum quia motus est tendentia ad terminum actio

verò

o est egressus effectus ab agente; pa
num est receptio effectus in passo: sed h
nia sunt saltem modalitèr diuersa; erg
us, actio, & passio saltem modalitèr di
uuntur. Hæc ratio insinuari videtur à
Thoma dicente, actionem, passio-
& motum esse quidem eandem sub-
m, seu entitatem, distingui verò
ùm habitudines. Et declarari potest
ri exemplo. Sic enim licèt idem sit
quòd effunditur à lagena in scy-
ttamen egressio à lagena, receptio in
& tendentia à lagena id scyphum
rsę formalitates: Ità paritèr licèt
calefactio, quæ egreditur,
m localitèr, sed causalitèr, à
is, & recipitur in potentia ligni
ucit ad calorem, attamen in tali
egressio ab igne, receptio in
dentia ad calorem tanquam ad
nt modalitates distinctæ. Pri-
ctionem, secunda passionem,

motus; saltem modalitèr,
mino.
Nàm via, & tendentia
, ad quod tendit; Sed
dentia ad terminum; ergò
Deindè, forma est in
n acquiritur, & dum
nim vt habeatur; Vndè
l habendam formam
ma vt in

De subiecto motus, & præcipuè actionis cum motu identificatę.

FRequentèr asserunt D. Thomas, Aristoteles, & alij Physici actionem identificari cum motu, solùmque modalitèr distingui, idque constare satis videtur ex dictis. Ex hoc statim facile inferri videtur esse in eodem subiecto; Quæ enim sunt idem entitatiuè, nequeunt diuidi, & esse in diuersis subiectis: Attamen circa subiectum motus vix vlla difficultas est: Circa verò subiectum actionis grandis cõtrouersia est inter Authores, cui locum fecisse videtur æquiuocatio, seu vsurpatio vocabuli *Actionis*, in diuersis sensibus, sicut magis patebit ex dicendis. Vndè pro vtriusque resolutione.

Dico 1. Motus subiectatur in passo, seu mobili. Conclusio est communis apud omnes paucis exceptis, qui dicunt, motum saltem localem subiectari in spatio. Sed facilè.

Probatur; Tùm quia proprietas subiectatur in eo, cuius est proprietas; Sed motus est proprietas corporis mobilis: ergò subiectatur in mobili. Tùm quia motus subiectatur in eo, quod mouetur: Sed mobile, seu passum est id, quod mouetur: ergò motus subiectatur in mobili.

Circà secundam, & præcipuam difficultatem

... de subiecto actionis, notandum est
...ionem esse duplicem. Vna dicitur im-
...nens, alia transiens. Immanens est, quæ
...emanet intrà principium, à quo elicitur,
...hil extrà producat: Sic visio, intellectio,
...o remanent intrà potentias, à quibus
...ntur, nec aliquid producunt ad ex-
...Actio transiens est, quæ exit extrà prin-
..., à quo elicitur, & aliquid in ex-
...materia producit; vt comburere non
...in igne comburente, sed transit ad
...n, quæ comburitur. Omnes conce-
...tiones immanentes subiectari in agē-
...isio subiectatur in oculo, & intelle-
...ntellectu.

...ùm circa actiones transeuntes, de
...odò est difficultas, triplex est opi-
...a Scotistarum, qui dicunt actio-
...ctari in agente, & passionem in
... Fundamentum istius sententiæ
...cotus tenet actionem nihil aliud
... relationem agentis ad pas-
...um, si actio sumeretur pro ta-
...rtum esset eam esse in agente.
... actionem formalitèr esse
...m; siquidem relatio agentis
...equitur, & fundatur in ip-
...ò non potest esse actio nisi
...uidam Thomistæ idem te-
...otiuo, quia scilicèt sumunt
... secundo perficiente, &
...te virtutem actiuam ad
...lla sententia ...

obiectiue tamen esse in passo: Ita communiùs Thomistæ. Tertia demùm est Ioannis à S. Thoma, qui vt vtramque præcedentem conciliet, & graues D. Thomæ authoritates soluat, duas formalitates distinguit in actione, quarum vnam ponit in agente, alteram verò in passo.

Ceterùm, vt omnis ambiguitas, & æquiuocatio tollatur; actio transiens nihil aliud est, quàm communicatio illius, per quod agens est in actu, vt patet ex D. Th. 2. de potentia, art. 1. Idque innuit nomen ipsum, nam actio est quasi actus factio, & difusio, seu reductio ad actum: Sed quia intantùm aliquid agit, & se ipsum communicat, & diffundit, inquantùm est in actu, vt virtus actiua creaturæ, quæ de se est solùm actiua in actu primo, agit in actu secundo agendi. Vndè D. Th. 2. contra Gent. cap. 35. dicit, ad actionem requiri, vt agens aliquomodo moueatur, saltem de otio ad actum, quod fieri per præmotionem, seu per applicationem primæ causæ demonstrant Thomistæ. Ex quo patet in actione duas esse formalitates; Prima se tenet ex parte agentis, & est vltima actualitas, seu actiuitas, per quam virtus actiua reducitur de habitu ad exercitum agendi seu de actu primo ad actum secundum; Secunda verò est diffusio illius virtutis in actu secundo constitutæ, seu reductio patientis ad actum. Licèt autem cuilibet ex istis formalitatibus tribui possit, & soleat, etiam à Diuo Thoma, nomen actionis attamen ipsa vltima actiuitas

agen-

gentis propriè, & phyſicè non poteſt dici tio, ſed ſolum cauſalitèr, & originatiuè, ſi quando nihil eſt medium inter actiuita-m agentis, & effectum, tunc enim ipſa-tiuitas agentis, vt inferens effectum vo-tur actio, ficut explicabitur in calce-iculi. Cæterùm in iis, quæ agunt me-nte motu, qui eſt aliquid medium inter iuitatem agentis, & effectum, nomen-ionis propriè, & phyſicè tribuitur ipſi otui, quatenus eſt ab agente, cuius eſt ve-quædam diffuſio, & ad actum ductio. hoc igitur ſenſu ſumendo actionem cum-no Thoma, & Ariſtotele hic.

Dico 2. Actio propriè, & phyſicè ſum-„ licèt ſit originatiuè ab agente, eſt ta-n ſubiectiuè in patiente.

Probatur 1. concluſio tùm authoritate-ſtotelis 3. de anima, textu 138. vbi dicit, *-ntis, momentiſque operatio in ipſo pa-e ſuſcipitur, atque in eſt*, & in hoc .ic. 3. id expreſsè probat; Tùm etiam-s Thomas, qui pluribus in locis id di-præcipuè 3. phyſ. lect. 5. vbi ait: *Licèt ſit ab agente, vt à quo, eſt tamen in pa-tanquam recepta in eo*, quod idem di-Met. lect 9.

-atur ſecundò ratione euidenti; Nàm eſt in eo, in quo recipitur motus: ſed recipitur in patiente: ergò, & actio. patet ex dictis, & vix ab vllo .. Maior verò probatur: Nàm t realitèr identificata, & ſolùm mo-iſtincta, debent eſſe in eodem ſubie-

[...] phyſicè ſumpti iden-
Patet ex dictis, & ſæpè repetit[...]
[Th]omas cum Ariſtotele; ergò debent re-
cipi in eodem ſubiecto.

Hæc ratio eſt Ariſtotelis hic, & ita euiden-
tèr conuincit, vt ſi per actionem intelliga-
tur ipſa ductio ad actum, quæ cum motu
identificatur, impoſſibile ſit negare eam re-
cipi in patiente.

Confirmatur Nàm oppoſitorum oppoſita
debet eſſe ratio; ſed actio immanens, &
tranſiens ſunt veluti oppoſitæ inter ſe: er-
gò debent ſortiri oppoſitam rationem; ergò
cum vna ſit in agente, altera debet eſſe in
paſſo, vt etiam inſinuant ipſæ voces: Nàm
immanens dicitur, quaſi manens in agen-
[te,] à quo elicitur; tranſiens verò, quaſi
[...]rediens ab agente, vt in paſſo recipiat.
[...]iſſo, recipiatur. Vndè D. Thomas 1. 2.
[q]. 3. art. 2. & quæſt. 31. art. 5. diſcrimen po-
nit inter illas, quod actio immanens ſit actus
& perfectio agentis: tranſiens verò ſit ſo-
lùm perfectio patientis; quod planè falſum
eſſet, ſi in agente tranſiens reciperetur, &
non in paſſo. Si verò dicas, actionem
dici tranſeuntem, non quod ipſa ſit in paſſo,
ſed quia terminus eius recipitur in paſſo.
Contra eſt: Nàm actio Dei creatiua po-
nit terminum ad extra, & tamen non di-
citur formalitèr tranſiens, ſed ſolùm vir-
tualitèr: ergò actio formalitèr tranſiens,
non ſolùm quantùm ad terminum, ſed
etiam quantùm ad entitatem debet eſſe extra
agens.

[...]
re[...]
tur[...]
ergò[...]
tur, [...]
Dico[...]
ſa actiu[...]
te; per[...]
actu prim[...]
recipitur in[...]
dum eſt ſi ac[...]
reſpectu age[...]
ſio conciliat[...]
tias, & patet[...]
cum ſit intrinſe[...]
ipſamque trans[...]
ad actum ſecund[...]
actuare ipſum ag[...]
biectari.
Obiicies 1. ex Ari[...]
26. actus eſt in eo, cu[...]
eſt actus agentis: erg[...]
Reſpondeo cum Ar[...]
proponit hoc argument[...]
uit, diſtinguendo [...]
agentis vt à qu[...]
go. Id[...]
quia[...]

Probatur 3. Nàm actio est vel
actum, seu actus diffusio: sed
ad actum, talisque diffusio n
n agente, sed in patiente; e
patiente. Probatur minor:
ad actum, & diffusio est in e
tur ad actum, & ad quod d
is; sed patiens reducitur ad ac
ipso recipitur actio, & solùm eg
originatur ab agente.

Si actio sumatur causalitèr pro
re agentis, seu pro illa formali
iam virtus actiua transfertur a
ad actum secundum agendi, si
agente: Idem quoque dicen-
o sumatur relatiuè, idest, pro
tis ad passum. Hæc conclu-
uersas Thomistarum senten-
Nàm ipsa actiuitas agentis,
perfectio virtutis actiuæ,
at ab actu primo agendi
n, debet informare, &
s, ac proindè in illo su-

tele 3. de anima text.
is est actus: Sed actio
est in agente.
otele hic, qui sibi
n, ipsum

tates: Nàm 2. sent. distinctione quadrage
quæst. 1. art. 6. *Dicendum*, inquit, *qu*
cum actio sit in agente, & passio in pati
te, non potest esse idem numero accider
Et 2. contrà Gent. c. 9. *Actio, quæ non*
substantia agentis inest ei sicut accidēs sub
cto: nam actio inter nomen accidentium pr
dicamenta computatur: quod idem aliis
locis repetit: ergò sentit D. Thomas actio
nem esse in agente. Hæ authoritates expres
sæ omninò sunt: sed cum etiam D. Thoma
agendo de actione dicat cum Aristotele eam
identificari cum motu, & recipi in passo, vt
concilierentur hæc omnia loca.

Respondeo 1. D. Thomam loqui de actionibus immanentibus, non verò de transeuntibus. Nàm in primo loco loquitur de malitia actionis crucifigentium Christum: hæc autem crucifixio licèt executiuè fuerit actio transiens, attamen imperatiuè fuit actio immanens malæ voluntatis Iudæorum, Similitèr in secundo loco loquitur de actionibus immanentibus: vt sunt intelligere, & velle, quæ in solo Deo sunt eius substantia, in creaturis verò accidentia.

Respondeo secundò, quod cum D. Thomas, loquendo etiam de actione transeunte, dicit eam esse in agente, sumit actionem pro ipsa actiuitate agentis, seu pro illa formalitate, per quam agens reducitur ab actu primo ad actum secundum: In quo sensu etiam dicit actionem causæ subordinatæ esse passionem illatam à causa superiori, in-

quan-

quantùm causa superior influit ipsam actiuitatem vltimā in causa inferiori, ipsam reducendo de actu primo ad actum secundum. Cæterum si sumatur actio propriè, & physicè, sicut eam sumit 3. Physicorum, lect. 4. & 11. Metaph. lect. 9. semper eam asserit identificari cum motu, & recipi in passo.

Obiicies 3. Causalitas est in eo, cuius est causalitas, sed actio est causalitas agentis; ergò est in agente, Minor patet. Probatur maior; Nàm constitutiuum debet esse in eo, quod constituit; sed causalitas constituit agens actu causans, ergò, &c.

Respondeo negando maiorem vniuersalitèr sumptam. Ad probationem, distinguo; constitutiuum est in eo quod constituit, constitutiuum intrinsecum, & per modum perficientis, concedo: constitutiuum extrinsecum, & per modum originati, nego. Actio autem constituit agens non quatenus est in ipso, & per modum perficientis ipsum, sed quatenùs est ab eo, vt sæpè dicit D. Thomas,

Instabis; Actio denominat agens; ergò est in eò.

Respondeo eodem modo actionem denominare agens per modum principii à quo est, non verò per modum subiecti in quo est; sicut riuulus denominat, & constituit fontem fluentem, & fructus arborem fructiferam, non quod riuulus sit in fonte, vel fructus in arbore tanquàm in subiecto; sed quia riuulus, & fructus sunt à fonte, & arbore tanquàm à principio.

Vrgebis; Forma denominans aliqu:c trinſecè, debet aliud denominare intri cà ſicut visio quæ denominat parietem trinſecè viſum denominat oculum intrinſ videntem: Atqui actio nihil poteſt de minare intrinſecè præter ipſum agens, qu enim aſſignari poteſt? ergò intrinſecè den minat agens.

Reſpondeo, quòd actio transiens denom nat intrinſecè paſſum, inquantùm conſt tuit ipſum actuatum, & affectum actione Actio enim duo denominat, ſcilicèt princi pium à quo eſt, & ſubiectum in quo eſt di uersimodè tamen: Nàm ſubiectum in quo eſt, denominat actuatum: principium verò à quo eſt, denominat agens. Sed quia actio for- maliter ut actio, non dicit eſſe in aliquo, ſed ſe ab aliquo, ideò actio, formalitèr vt actio, denominat principium à quo eſt; ſci- licèt ipſum agens.

Obiicies 4. Agens eſt propter ſuam actio- nem ergò debet ab illa perfici intrinſecè, ac proindè actio eſt in agente.

Reſpondeo negando conſequentiam res enim eſt propter ſuam perfectionem, vt autem dicit S. Tho. perfectio rei non ſolùm in eo consiſtit vt in ſe perfecta ſit: ſed etiam vt alia perficiat; Immò, vt inquit Chriſtus *Beatiùs eſt dare, quàm accipere*: id eſt perfi- cere, quàm perfici: per actionem autem tran- ſeuntem res perficit alias; Vndè res poteſt eſ- ſe propter ſuam actionem, quamuis tali actio non ſit intrinſeca agenti.

Inſtabis; Id, per quod potentia reduci-

tur

tur ad actum, eſt in ipſo agente: ſed potentia agendi per actionem ſuam reducitur ad actum; ergò actio eſt in agente. Probatur maior; nàm potentia non poteſt reduci ad actum niſi per id, quod intrinſecè recipit.

Reſpondeo negando maiorem abſolutè ſumptam, Ad probationem diſtinguo: Potentia non reducitur ad actum, niſi per aliquid intrinſecè receptum in illa, potentia paſſiua, ſeu recipiendi, concedo; potentia actiua ſeu dandi, nego: Patet enim quod potentia dandi per hoc præcisè reducitur ad actum vltimum, quod communicet, & det ſuam perfectionem aliis. Vndè actio, quę reducit potentiam actiuam ad actum, non debet in illa recipi, ſed ab illa ad alia diffundi. Attamen quia omnis virtus actiua creata habet aliquid potentialitatis paſſiuæ admixtum, nec eſt actiua, niſi habitualitèr, ideò antecedentèr ad actionem debet aliquid intrinſecum recipere, per quod fiat actiua in actu ſecundo, & profundens ſuam actionem. Cæterùm ipſa actio non recipitur in virtute actiua, ſed ſolùm in paſſo. Vndè Ariſtoteles dicit, quod agens agendo non mutatur per ſuam actionem, quia illam non recipit.

Quæres, quomodo actio tranſiens attribuatur Deo?

Reſpondeo ex D. Thoma diſcrimen eſſe inter Deum, & agens creatum, quod omne agens creatum agit cum motu, & tranſmutatione ſubiecti, ipſum reducendo de po-

tentia ad actum: Deus verò agit sine motu, & transmutatione, quia non supponit subiectum, sed ipsum etiam producit. Vndè in agentibus quidem creatis reperitur aliquid medium inter virtutem actiuam, etiam in actu secundo constitutam, & effectum, scilicèt motus ipse, qui quatenùs procedit ab agente, & est reductio patientis ad actum vocatur actio agentis; Sed inter virtutem Dei actiuam, & effectum nihil est medium, quod possit constituere actionem Dei. Vndè ratio actionis attribuitur ipsi virtuti Dei, seu actui immanenti, quo producit effectus ad extrà; Et quia ille actus non exit extrà Deum, sicut motus causæ agentis: sed manet in ipso Deo, immò est eius substantia, ideò actio Dei dicitur formalitèr immanens, & solùm virtualitèr transiens.

ARTICVLVS TERTIVS.

De Terminis Motus.

LOquimur hìc de motu successiuo, cui propriè conuenit ratio motus, quique est tendentia successiua ab vno extremo ad aliud. Ex quo patet ipsum debere versari inter duo extrema, quorum vnum deserat, vt aliquid acquirat. Hæc extrema vocantur termini motus; ille quidē, qui deseritur, terminus à quo; qui verò acquiritur, terminus ad quem. De illis, præcipuè de termino ad quem, qui principalior est, quo quæruntur.

Primò,

Primò, quas conditiones habere debeant. Secundo, quænam entia, seu prædicamenta possint per se præstare munus termini respectu motus.

Dico 1. Triplex est conditio requisita in terminis motui. Prima, vt inter illos mediet latitudo successiuè decurrenda: Secunda, vt sint positiui. Tertia, vt sint oppositi aliquo modo contrariè, & non purè priuatiuè, vel contradictoriè.

Probatur prima conditio: Nàm motus successiuus est successiua progressio à termino à quo ad terminum ad quem, ergò necesse est, vt inter illos mediet aliqua latitudo in plures partes diuisibilis, vt demùm paulatim exhauritur, procedendo à priori parte ad vlteriorem, fiat successio in motu: nàm successio est à priori ad posterius progressio.

Probatur etiam secunda conditio, quæ sequitur ex prima; Nàm inter ens, & non ens nihil cadit medium, ergò motus successiuus nequit esse inter ens, & non ens. Et proindè eadem ratione qua exigit latitudinē mediā inter sua extrema, exigit etiam terminos, seu extrema positiua. Vndè mutationes, quæ sunt inter ens, & non ens, v. g. inter priuationem, & formam, sunt instantaneæ, vt generatio, corruptio, & illuminatio.

Probatur demùm tertia conditio, quæ etiam sequitur ex prima. Et in primis quod termini motus debeant opponi, patet: Nàm acquisitio termini ad quem est derelictio termini à quo, ergò debent opponi, idest,

esse

esse incompatibiles. Quod verò debeant opponi contraria probatur: Nàm oppositio contraria est, quæ petitur ex distantia duorum extremorum sub vno genere contentorum: Sed extrema motus debent hoc modo inter se distare; ergò debent inter se aliquomodo opponi contrariè.

Hæ omnes conditiones patent in motu, v.g. nauis soluentis à Gallia in Americam. In primis enim inter Galliam, & Americam, qui sunt termini à quo, & ad quem, mediat immensum illud spatium interiacens inter littora Galliæ, & Americæ, quòd dùm successiuè, & per partes decurritur à naui, constituit successionem in eius motu. Deinde Gallia, & America sunt termini positiui, vt patet; sunt etiam oppositi quasi contrariè quia inter se distant, & propter illam distantiam, dùm vnus acquiritur, aliud deseratur necesse est.

Dico 2. Motus non datur ad substantiam; idest, substantia non potest per se terminare motum. Ita Aristoteles, & D. Thomas hìc, & 11. Metaphys. lect. 2.

Probatur eorum rationibus: Tùm quia inter duas forma substantiales nihil cadit medies, sed vna immediatè succedit alteri; cum enim forma substantialis det primum esse, necesse est materiam, dum vnam deserit immediatè acquirere aliam: alias in duratione media esset sine esse, quod est impossibile: Tùm quia formæ substantiales non opponuntur contrariè; siquidem extrema motus dicuntur contraria, inquantùm

tùm inter illa datur determinata distantia, quæ dum exhauritur facit mutationem esse successiuam : sed duæ formæ substantiales non habent istam distantiam (quælibet enim immediatè potest succedere quilibet;) ergò non opponuntur contrariè : Tùm demùm, quia mutatio substantialis est de non esse simpliciter ad esse, vel è contrà ; ergò non est per se inter terminos positiuos, sed inter priuationem, & esse : Vndè si per impossibile materia posset priuari omni forma, mutatio ab ista priuatione ad formam esset mutatio substantialis. Adde præterea cum D. Tho. 5. Physic. lect. 3. quod si dare-itur motus ad substantiam, materia prima esset subiectum istius motus : sed materia non potest esse subiectum motus, ergò Probatur minor : Nam subiectum motus debet esse ens actu ; quod enim non est, quomodo moueri potest saltem propriè ; sed materia non est ens actu ; ergò, &c.

Obijcies primò. Nutritio est motus successiuus non enim in instanti fit, sed successiuè digeritur, disponitur, & conuertitur cibus in substantiam aliti : Atqui nutritio terminatur ad substantiam, est enim acquisitio nouæ substantiæ ; ergò datur motus successiuus ad substantiam.

Respondeo distinguendo minorem : Nutritio est motus successiuus, præcisè vt terminatur ad substantiam, nego : vt habet secum adiunctam alterationem, & augmentationem, concedo : In nutritione enim tria sunt : Primò alteratio cibi : Secundò conuer-

uersio cibi in substantiam animalis; Tertiò acquisitio nouarum partium quātitatiuarum; animal enim dum nutritur, non nudam substantiam acquirit, sed simul cum ea nouas partes quantitatis. Dicimus ergò quod alteratio cibi fit quidem successiuè, similitèr additio nouarum particularum quantitatis fit successiuè: sed conuersio cibi in substantiam aliti, quæ formalitèr est nutritio, fit in instanti; Nàm sicut particulæ ligni, postquàm per calorem satis dispositæ sunt ad formam ignis, in instanti ignescunt; ita particulæ cibi postquàm satis per successiuam alterationem dispositæ sunt, instanti transeunt à forma substantiali cibi, ad formam substantialem animalis.

Obijcies 2. Inter duas formas, dantur plures mediæ successiuè decurrendæ; vt inter formam cibi, & pueri, mediat forma seminalis, vegetatiua, & sensitiua: ijs enim veluti gradibus materia cibi procedit ad animam rationalem: ergò à forma cibi ad formam pueri potest dari motus successiuus.

Respondeo; Has formas mediatè solùm secundùm ordinem naturæ, non verò secundùm necessitatem generationis: Si enim in cibi materia ponerentur dispositiones ad formam pueri, immediatè forma pueri succederet formæ cibi. Adde prætereà, quod quælibet forma media acquiritur per propriam, & distinctam mutationem: vndè formæ mediæ non possunt constituere vnum medium vnius motus successiui.

Dico

Dico 3. Ad relationem, situm, habitum, quando non datur etiam motus.

Probatur conclusio: Tùm quia eiusmodi prædicamenta non fiunt per se, sed resultant ex alijs, vt dictum est in Logica: Tùm quia non seruant conditiones requisitas ad motum: Non enim fiunt ex termino à quo positiuo, & contrario, inter quem & ipsa quoddam medium successiuè decurrendum: sed in instanti resultant: relatio quidem ad positionem fundamenti, & termini; situs ad dispositionem partium in loco: quando ad positionem rei in tempore: & habitus applicationem vestium.

Dico 4. Ad actionem, & passionem non datur motus.

Probatur facilè: Tùm quia actio, & passio identificantur cum motu: ergò si daretur ad eas motus, daretur motus ad motum; quia motus est idem cum actione; ergò si daretur motus ad actionem, daretur actio ad actionem, & fieret processus in infinitum.

Dico 5. Solùm tria prædicamenta possunt terminare motum, scilicèt quantitas, qualitas, & vbi: Ita Diuo Thomas, & Aristoteles 5. Phys. cap. 2.

Probatur conclusio: Nàm tria hæc prædicamenta habent omnes conditiones ad terminandum motum requisitas; in primis datur in illis quædam latitudo successiuè decurrenda, vt inter minorem, & maiorem quantitatem mediat quædam latitudo partibus in plures partes diuisibiles;

Inter

Inter duo vbi, seu duo loca, mediat latitudo distantiæ, quam corpus exhaurit, dum ab vno loco ad alium pergit: Et in qualitatibus datur latitudo perfectionis, per quam subiectum transit, dum ab vno statu qualitatis ad alium procedit, vt inter minimum calorem, & maximum sunt diuersi gradus, per quos necessariò transire debet subiectum, dum calefit: Et inter duas contrarias qualitates dantur plures mediæ, quas subiectum decurrit, dum à contrario in contrarium transit, vt inter album, & nigrũ mediat calor fuscus pallidus, &c. Hæc etiam prædicamenta fiunt ex terminis positiuis, vt maior quãtitas ex minori, vnus locus ex alio, & perfectior qualitas ex imperfectiori. Extrema demùm horum prædicamentorũ opponũtur tiã cõtrariè, non quidẽ contrarietate stricta, uæ est solùm inter duas qualitates maximè istantes, seque mutuò à subiecto pellentes; e saltem contrarietate impropria, quæ est inter duo extrema inuicem distantia. Nàm, & duo loca, & maior minorque quantitas inter se distant, vt patet. Et ex hoc soluitur obiectio dicens, contrarietatem non habere locum in quantitatibus, vt dictum est in Logica; hoc enim intelligitur de contrarietate strictè sumpta, quæ est maxima distantia inter extrema sub vno genere posita, & inter se repugnantia: non verò de contrarietate lato modo sumpta pro incompatibilitate duorum terminorum positiorum, inter quos mediat determinata distantia, quæ contrarietas, vt patet, locum habet etiam in quãtitatibus, & locis.

AR-

ARTICVLVS QVARTVS.

De Vnitate, & distinctione tùm generica, tùm specifica, tùm numerica motus.

TRiples est in rebus distinctio, & vnitas, scilicèt, generica, specifica, & numerica, Vndè circa motum, quæritur à quo desumātur ista distinctiones, & vnitates.

Non est autem hic quærendum rigorosum genus, & species; Cum enim motus sit solùm ens imperfectum, non habet etiam perfectè genus, & speciem, sed solùm imperfectè. Vndè vt explicetur à quo motus desumat illam imperfectam, & qualemcunque vnitatem.

Nota, res esse in duplici differentia: Quædam enim essentialitèr sunt propter se, vt substantiæ omnes. Quædam verò sunt essentialitèr ordinata ad aliud, vt visio ad colores, potentiæ ad actus suos, &c. illa, quæ sunt propter se, specificantur à se ipsis, idest, à sua forma; vt homo specificatur ab anima, & lapis similitèr à sua forma: Illa verò, quæ ordinantur ad aliud, specificantur ab eo, ad quod ordinantur; inquantùm scilicèt natura, quæ sapientèr agit, talem essendi modum, & speciem illis tribuit, qualem exigit res, ad quam ordinantur: Vt quia oculus est propter colores videndos, talitèr dispositus est, talemque speciem sortitur, qualem exigit visio colorum. Constat autem motum ordinari ad aliud; est enim

enim tendentia ad terminum; Vndè necesse est, vt non à se ipso, sed ab alio specificetur, idest speciem & distinctionem desumat. His prænotatis.

Dico 1. Vnitas, & distinctio motus tùm generica, tùm specifica desumitur à termino ad quem tendit. Ita communiter omnes.

Prob. concl. Nàm motus ab illo desumit vnitatem genericam, & specificam, à quo desumit suam esse: Sed motus desumit suum esse à termino ad quem; ergò desumit etiam ab illo vnitatem genericam, & specificam; Prob.mai ex axiomate D. Tho. Vnitas enim sequitur ens: Vndè ab eodem res desumit vnitatem, à quo desumit suum esse. Minor verò constat. Quia motus est tendentia ad terminum; ergò desumit suum esse per ordinem ad terminum, quem respicit. Cæterum terminus à quo recedit motus, nullo modo pertinet ad eius essentiam, nisi materialitèr, & præsuppositiuè.

Confirmatur ex alio D.Thomæ axiomate; *Ea, enim quæ essentialiter ordinantur ad aliud, desumunt ab illa distinctionem, & vnitatem.* Sed motus essentialitèr ordinatur ad terminum ad quem, non verò ad terminum à quò: ergò desumit vnitatem, & distinctionem, siue genericam, siue specificam à termino ad quem. Maior est axioma D. Theomę, quod habetur 1.2. quæst. 54. a. 2. & amplius declarabitur agendo specificatiuo potentiarum vitalium; Minor verò constat; Essentia enim motus est tendere ad terminum ad quem.

Ex

Ex his colliges tria esse genera motus iuxta tria prædicamenta, quæ terminant motum. Primum genus est motus ad quantitatem. Secundum genus est motus ad qualitatem, qui dicitur alteratio; Tertium genus est motus ad vbi, qui dicitur alteratio. Motus ad quantitatem subdiuiditur in augmentationem, & diminutionem. Motus ad qualitatem subdiuiditur in intensionem, remissionem, & alterationem specialiter dictam, de quibus intrà; Motus localis subdiuiditur in rectum, circularem, & mixtum.

Obijcies: Idem terminus potest terminare motus specie diuersos: ergò motus non desumit speciem à termino ad quem. Probatur antecedens. Nàm media pars montis terminare potest motum descensus, si quis moueatur à culmine ad medium montis, & eadem terminare potest motum ascensus, si quis feratur à radice ad medium montis; Similitèr in montibus alterationis calor mediocris terminare potest, & motum remissionis, si aqua summè calida deferuescat vsque ad mediocritatem, & motum intensionis, si aqua tepida mediocirter calefiat.

Respondeo distinguendo antecedens: Idē terminus potest terminare motus specie diuersos, idem terminus materialitèr sumptus, concedò idem terminus formalitèr sumptus, negò. Explicatur: Terminus motus sumitur materialitèr, quando sumitur secundum suam entitatem; sumitur verò formalitèr, quando consideratur vt tali vel tali modo acquisibilis. Dicimus ergò

quodò

quod eadem entitas termini, vt diuersimodè acquisibilis: potest terminare motus specie diuersos, vt patet in allatis exemplis. Sed in hoc casu licèt sit eadem materialitèr, & in ratione entis, est tamen diuersa formalitèr, & in ratione termini.

Dico secundò: Vnitas, & distinctio numerica motus desumitur ex tribus, scilicèt ex vnitate subiecti, termini, & temporis; itaut ad hoc vt motus sit idem numero, necesse sit illum habere idem subiectum, eundem terminum, & continuari in eodem tempore absque interruptióne: vt autem varietur numericè sufficit, vel mutatio subiecti, vel variatio termini, vel interruptio temporis. Ita communitèr omnes.

Probatur conclusio: Motus enim tria dicit: nàm est accidens, est tendentia ad terminum, & est aliquid continuum; Inquantùm accidens petit vnitatem subiecti, quia omne accidens indiuiduatur à subiecto: inquantùm tendit ad terminum, petit vnitatem termini, nàm eadem via non potest ducere ad terminos disparatos: inquantùm verò est aliquid continuum, petit vnitatem temporis: nàm continui vnitas soluitur interruptione; continuum enim diuisum non est ampliùs vnum.

Obijcies commune argumentum; Variato subiecto non variatur motus: ergò non desumit vnitatem numericam à subiecto. Probatur antecedens in cane, qui præcipitatus ex alta turri, moritur in medio spatio; tunc enim motus est idem numero;

verti-

vertice ad pedem turris: & tamen ſubiectum variatur, tranſit enim de viuo in mortuum.

Reſpondeo, negando in rei veritate eundem numero motum eſſe canis, cadaueris: ſed ſicut moriente cane cadauer ſtatim ſubrogatur animali, ita quoq; deſinit motus animalis, & ſtatim ſubrogatur motus cadau... .

Inſtabis: Motus non interruptus eſt idem numero; Sed motus nunquam interrumpitur à vertice ad pedem montis: ergò manet idem numero.

Reſpondeo, diſtinguendo minorem: Talis motus non interrumpitur, interruptione temporis, concedo; interruptione ſubiecti, nego: Quamuis enim motus animalis, & motus cadaueris immediatè ſibi ſuccedant, ac proindè nullam admittant temporis interruptionem, attamen non continuatur idem ſubiectum; Vndè ex illa parte interrumpitur motus. Quod autem variatio ſubiecti ſola ſufficiat ad variandum motum, patet in hoc exemplo; ſi enim dum lapis molaris cadit ex alto, Deus deſtrueret in medio ſpatio hunc lapidem, & immediatè ſubrogaret alium, motus vtriuſque lapidis, quamuis mediam temporis interruptionem non admitteret; non eſſet tamen idem numero, ſed duplex; ergò ſola ſubiecti variatio ſufficit ad variandum motum.

Vrgebis; ſi canis geſtaret torquem in collo, motus torquis eſſet idem numero à vertice ad imum turris: quidni etiam motus canis viui, & mortui erit vnicus.

Reſ-

Respondeo, negando paritatem, quia torquis manet idem toto tempore, & ideò ex illa parte non debet variari motus eius; At verò canis non manet idem, sed ex cane fit cadauer: & ideò sicuti canis mutatur in cadauer, ita motus canis desinit, & incipit motus cadaueris.

Quæri solet, vtrum detur quies in puncto reflexionis; v. g. dum lapis surs ùm proiectus, posteà recedit, dum pila ad parietem allisa, resilit, vtrùm inter ascensum, & descensum, vibrationem, & resilientiam mediet breuis morula, in quæ lapis non ascendat nec descendat; pila nec vibretur, nec resiliat.

Respondeo per se loquendo dari talem quietem per breuem morulam: quia scilicèt in reflexione fit quædam veluti lucta inter virtutem impellentem, & virtutem repellentem; In puncto autem reflexions vires vtriusque reducuntur ad æquilibrium; vndè pro illo breuissimo tempore, in quo neutra vincit, necesse est vt mobile quiescat. Sed quia statim virtus depellens vincit, statim etiam quies illa interrumpitur: quamuis in quibusdam corporibus adeò diuturna fit, vt pareat ad sensum; Nàm baculus sursùm proiectus, antequàm recedat, pendulus, & anceps per breuem morulas cernitur, & pila antequàm resiliat, paulispèr parieti affixa persistit. Per accidens tamen talis quies interrumpitur, v. g. si baculo sursùm ascendenti occurrat lapis molaris deorsùm cadens, sine dubio absque me-

dia

dia quiete baculus deorsùm rapietur : ſi enim quieſceret, & neceſſe eſſet etiam lapidem cadentem quieſcere, quod eſt abſurdum.

ARTICVLVS QVINTVS.

De contrarietate motus.

CIrcà motus contrarietatem duo quæruntur: primò, vndè ſumatur; ſecundò, vtrùm duo motus contrarij poſſint ſimul afficere idem mobile.

Dico 1. Contrarietas motus ſumitur ex oppoſitione terminorum, ad quos tendit; Ita communitèr omnes.

Probatur concluſio: Nàm motus ab eo deſumit contrarietatem, à quo ſumit ſpeciem; Sed ſumit ſpeciem à termino ad quem: ergò, & contrarietatem. Minor conſtat ex dictis: Maior verò probatur: Nàm contrarietas motus eſt veluti proprietas conſequens ſpeciem; ergò ab eo ſumitur, à quo & ſpecies iuxtà illud: *qui dat eſſe, dat conſequentia ad eſſe.*

Dico 2. Idem mobile ſecundùm diuerſas partes poteſt affici motibus contrarijs. Concluſio patet: Tùm quia diuerſæ partes ſunt etiam diuerſa ſubiecta; Tùm etiam experientia; nàm idem homo frigere poteſt in manu, & calere in pede.

Dico 3. Idem mobile etiam ſecundùm eandem partem poteſt per accidens moueri motibus localibus contrariis. Dico localibus, quia id ſolùm videtur contingere circa motum localem.

Probatur conclusio tùm ratione, tùm inductione; Ratione quidem: nàm corpus contentum per accidens mouetur ad motum corporis continentis, vt mota rheda, mouetur homo inclusus in rheda: & tamen etiam eodem tempore corpus contentum potest per se moueri versus quamcunque partem: ergò fieri potest, vt dum corpus continens mouetur ad vnam partem: corpus contentum per se moueatur ad oppositam: sicque habebit duos motus oppositos, vnum per se, & alium per accidens. Inductione etiam: Sic enim videmus Nautam in naui motu proprio ambulare ad orientem, & simul ad motum nauis abripi versus occidentem. Sic etiam Sol quotidiè ad motum primi mobilis rapitur ab ortu ad occasum, & motu proprio singulis, annis rapitur ab occasu ab orientem, vt explicabitur in lib. de cœlo.

Dico 4. Idem mobile non potest per se effici morbus contrarijs.

Probatur conclusio. Nàm impossibile est per se simul tendere ad vnum terminum, & tamen per se ab illo recedere. Sed ex motibus contrarijs vnus accedit ad terminum, à quo alter recedit; ergò impossibile est moueri per se motibus contrarijs; Minor est certa; In hoc enim consistit motuum contrarietas, vt vnus recedat à termino, ad quem alter accedit. Minor etiam patet: Nàm accedere, & recedere respectu eiusdem termini sunt incõpossibilia. Si autem dicas qualitates cõtraria saltem in gradu remisso se compati, vt frigus, & calor ad mediocritatem redacta se com-

patientur; ergò etiam motus calefactio-, & frigefactionis ſe poterunt competi in du remiſſo. Reſpondeo cum Ioanne à S. oma, quod ſicut qualitates illæ in gra- us remiſſis non ſunt formalitèr contrariæ: que inuicem conciliari poſſunt: ita quo- e: motus ad qualitates illas non videntur ntrarii: Quamnis fortè difficiliùs ſit conci- are motus illos etiam in gradibus remiſſis, àm qualitates, quia oporteret, vt eadem its eodem tempore ſubiaceret agentibus ntrariis, quod videtur repugnare.

QVÆSTIO SECVNDA.

De Infinito.

INfinitas triplicitèr pertinet ad motum; Primò ſecundùm durationem; nàm motus poteſt in æternum durare: Secundò ex parte diuiſionis. quia motus eſt de genere continuorum: Continuum autem eſt in infinitum diuiſibile, vt probabitur queſtione quinta. Tertiò ſecundùm rationem principiis: quia Veteres aliqui ponebant principium motus eſſe aliquid infinitum; vt Epicurus infinitas atomos, & Anaxagoras infinitas particulas, quas vocabat *panſpermias*, id-eſt, omnium rerum ſeminales: Immò ſecundùm veram ſententiam primum principium mouens debet eſſe aliquid infinitum, ſcilicèt Deus. Vndè poſtquàm egimus de motu, cum Ariſtotele agendum eſt de infinito; circà quod quinque quæruntur. Primò, vtrùm, &

quomodo infinitum naturalitèr dari possit; Secundò, vtrùm diuinitus infinita creatura secundùm essentiam dari possit: Tertiò, vtrùm secundùm magnitudinē molis; Quartò, vtrùm secundùm multitudinem: Quintò, vtrùm secundùm perfectionem alicuius qualitatis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm, & quomodo naturalitèr dari possit Infinitum.

CElebris est diuisio infiniti in infinitum in potentia, seù syncategorematicum; & infinitum actu, seu categorematicum. Infinitum actu, seu categorematicum est illud, quod secundùm id, quod habet, nullis finitur terminis: Sic Deus est ens actu, & categorematicè infinitum, quia cuius essentia totam essendi plenitudinem nullis limitibus coarctatam continet; Infinitum in potentia, seu syncategorematicum est illud, quod quamuis secundùm id, quod habet, claudatur terminis, attamen secundùm id, quod habere potest, nullos limites agnoscit: Sic numerus hominum etsi finitus sit actualitèr, attamen in potentia est infinitus, quia absque fine crescere semper potest; semper enim præexistentibus hominibus noui addi possunt. Hac distinctione prænotata.

Dico primò: Naturalitèr datur infinitum actu in essentia, scilicèt Deus Optimus Ma-

tur minor; Nàm genus, & differentia sunt limites essentiæ: Sed omnis substantia creata habet genus, & differentiam, extrà quæ non se diffundit, ergò est finita, & limitata. Accidens autem cum recipiatur in substantia, debet ipsi proportionari; ac proindè: non magis est infinitum quàm ipsa substantia.

Dico 3. Datur tamen in rerum natura infinitùm in potentia secundum magnitudinem, & secundùm multitudinem; immò aliqualitèr secundùm essentiam. Conclusio: quæ est communitèr recepta.

Declaratur: Nàm quantitas potest crescere in infinitum, nulla enim adeò magna esse potest, cui Deus nouam extensionem addere non possit: ergò datur infinitum in potentia secundùm magnitudinem. Similitèr nullus numerus adeò magnus dari potest, cui nouas partes Deus in infinitum adiicere non possit; ergò datur infinitum in potentia secundùm numerum: Similitèr nulla creatura secundùm essentiam adeò perfecta esse potest qua perfectionem creare Deus non possit, ergò aliqualitèr datur infinitum in potentia secundùm essentiam, non quidem, itaut eadem essentia creata sit in infinitum perfectibilis [essentiæ enim rerum consistunt in indiuisibili) sed quia perfectiorem, & perfectiorem semper Deus creare potest.

Dices; Potentia reducta in actum nullum sequitur absurdum; ergò si naturaliter detur infinitum in potentia, etiam naturaliter

pote-

terit illa potentia reduci ad actum, & sic
bitur infinitum actu.
Respondeo cum D. Thoma 1. part. quæst.
art. 4. ad 1. distinguendo maiorem: Po-
ntia reducta in actum nullum sequitur ab-
rdum, reducta eo modo, quo reducibilis
t, concedo: alio modo, nego infinitum
utem in potentia in eo solùm consistit, quod
uolibet dato, semper alia dari possint
n infinitum: Vndè talis potentia est solùm
educibilis in actu successiuè, inquantùm
uolibet dato potest aliud poni in infinitum,
bsque eo quod vnquam perueniatur ad vl-
mum terminum, ac proindè ad aliquid in-
nitum actu.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrùm diuinitus sit possibilis creatura secun-dùm essentiam infinita.

SVppono cum D. Thoma 1. p. quæst. 25. art. 3. quod cum dicitur aliquid diuinitùs
impossibile, hoc non est defectu virtutis
ex parte Dei, sed defectu possibilitatis ex
parte obiecti, inquantum in tali obiecto in-
uoluitur aliqua contradictio vel expressè vel
consecutiuè. Sic Deus non potest creare
alium Deum, qui implicat id, quod est
creatum, esse Deum: nec facere hominem
sine anima: quia id, quod non habet ani-
mam; non est homo: nec producere creatu-
ram conseruatione diuina non egentem, quia
sequeretur eam non esse causatam à Deo;

Nàm conseruatio est continua productio. Vndè vt notat D. Thomas, dum aliquid dicitur impossibile Deo conuenientiùs esset dicere, quod id fieri non potest, quam quod Deus id facere non possit. Hoc prænotato, quærimus vtrùm possibilis sit creatura actu infinita. Infinitum autem est id, quod caret fine: vndè quia aliquid potest carere fine, & termino vel in essendo, vel in extensione, vel in multitudine, vel in intensione, ideò quadruplex est infinitum secundùm essentiam, secundùm extensionem, secundùm multitudinem, secundùm intensionem. In hoc igitur articulo incipientes à primo.

Dico. Etiam diuinitùs non est possibilis creatura secundùm essentiam infinita, idest, quæ in linea entis careat termino, & limitibus. Ita tenent omnes ferè Philosophi, & Theologi cum D. Tho. 1. p.q. 7. art. 2.

Probatur 1. conclusio ratione D. Thomæ Quod constat actu permixto cum potentia non potest esse infinitum; Sed omnis creatura necessariò constare debet actu permixto cum potentia; ergò necessariò omnis creatura debet esse finita, nec dari potest aliqua infinita. Minor certa est: Quia proprium solius Dei est esse actus purus: omnis verò creatura necessariò habet aliquid de potentialitate admixtum. Maior verò probatur: Quia, vt dicit D. Thomas, actu finitur per potentiam in qua accipitur, & cui admiscetur; ergò omnis actus potentialitate permixtus est finitus. Consequentia patet. Antecedens verò declaratur: actus enim hoc

ipso

ipso quod recipitur in aliqua potentia, participatur ab illa, sicque partim capitur, partim relinquitur, & intra limites illius ita clauditur, vt ad alias potentias non se extendat; sicque fit finitus, & limitatus. Adde præterea quod actus est perfectio, potentia verò est imperfectio: Vndè quando actus essendi admiscetur potentiæ, imperficitur, & minuitur, ac proindè limitatus: sicut quando lux admiscetur opacitati fit imperfecta, & magis diminuta. Tertiam, & profundiorem explicationem huius principii reseruamus explicandam in Metaphysica qu. 1. art. 3.

Probatur secundò alia ratione, quam insinuat D. Thomas Opusc. 42. cap. 3. Essentia determinata ad certum genus, & differentiam entis, non est infinita: sed omnis creatura, quæ dari potest, necessariò est determinata ad certum genus, & differentiam entis: ergò nulla dari potest infinita. Minor certa est; Quia creaturæ inter se partiri debent rationem entis, inquantùm quælibet determinatur ad certum essendi modum ab alijs distinctùm qui essendi modus inquantùm conuenit cum aliis, fundat rationem generis, inquantùm differt fundat rationem differentiæ: Maior verò (quam negant Aduersarii) probatur: Illud enim non est infinitum, quod clauditur terminis; sed genus, & differentia sunt termini essentiales: ergò quod habet genus & differentiam, non est infinitum in essentia. Maior certa est; Minor verò probatur: Quia genus, & diffe-

tentia ita determinant essentiam rei ad certum essendi modum, vt non se extendat ad omnem plenitudinem entis, nec ad alias entitates extrà illam differẽtiam positas; proindèque ipsam restringunt, & limitant, sicut quando Reges partiuntur orbem, limites cuiuslibet regni, finiunt potentiam cuiuslibet Regis quia extra illos terminos non se extendit.

Probatur tertiò conclusio: Nàm infinitum est in linea entis, quod capit omnem plenitudinem essendi; sed nulla creatura potest in se comprehendere totam plenitudinem essendi, ergò nulla dari potest infinita: Maior patet: Tùm quia est veluti notio entis infiniti: tum quia ideò concipimus Deum infinitum in essendo, quia capit omnem essendi plenitudinem; Et è contrà, homo, & Angelus sunt finiti in essendo, quia ita restringuntur ad certum essendi modum, vt ad alios se non extendant. Tùm quia exclusio, & distinctio vnius entis ab alio est signum limitationis, vndè ens infinitum nihil debet excludere, sed omnia continere, saltem seclusis imperfectionibus. Minor vero probatur, quia ens participatum non continet totam essendi plenitudinem: sed omnis creatura est ens participatum; ergò nulla continere potest totam plenitudinem esendi. Minor certa est. Quia omnes creaturæ sunt quædam primi entis participationes; vndè ens creatum, & ens participatum sunt idem, vt patet ex D. Thoma 1. part. quæst. 44. art. 1. Maior verò declaratur: Nàm partici-

pato,

pato, vt inqnit D. Thomas, est partim capere, partim relinquere: ergò nullum ens participatum capit totam plenitudinem entis, sed solum aliquam particulam, sicuti fluuij solam particulam capiunt illius immensæ aquæ, quæ est in Oceano.

Obiicies primò: Quanto maior est virtus productiua, tanto maiorem effectum producit: sed Diuina virtus est infinita: ergò potest producere creaturam infinitam.

Respondeo distinguendo maiorem: Quantò maior est virtus, tantò maiorem effectum producit intra lineam possibilium, concedo: extrà talem lineam, nego. Effectus autem infinitus est impossibilis, quia de ratione entis creati est, quod sit participatum, ac proindè finitum. Vndè sicut Deus, licèt infinitè potens, non potest facere aliquid non creatum, hoc enim esset ponere simùl contradictoria: ita non potest facere, quod aliqua creatura sit infinita. Solutio est Diui Th. 1. parte quæst. 7. art. 2.

Instabis, Effectus debet proportionari causæ; sed potentia Dei est infinita; ergò debet ei correspondere effectus infinitus.

Respondeo primò etiã Diuinę potentię respondere effectum infinitum, non quidem actu, sed syncategorematicè, & in potentia, inquantùm nulla creatura ita perfecta esse potest, vt perfectiorem in infinitum producere non possit, ideòque Dei potentia dicitur infinita, quia nunquam exhauriri potest, sed semper effectus perfectiores, & perfectiores in infinitum producere.

Respondeo secundò distinguendo maiorem: Effectus debet proportionari causæ? in causis vniuocis, concedo: in causis æquiuocis, nego. Sic enim videmus, quod sol non producit alium solem sibi perfectè similem: quia est causa æquiuoca: Vndè nec Deus potest creare alium Deum, nec proindè effectum infinitum, & sibi perfectè proportionatum. Solutio est ex D. Thoma 1. p. q. 25. art. 2. Addi potest, quod omnis effectus à Deo creatus, licèt in re sit finitus attamen in modo fiendi est infinitus; Nàm etiam minimam muscam creare ex nihilo arguit virtutem infinitam.

Vrgebis: Potest Deus formare hunc actum Volo, vt fiat perfectissima creatura, quam ego possim producere; sed illa creatura erit nfinita: ergò dari potest creatura infinita.

Respondeo negando maiorem: Implicat enim ille actus, quia nullus effectus, datur ita perfectus, vt Deus perfectiorem producere non possit, alias exhauriretur eius potentia. Vndè sicut Deus non potest imperare, vt detur vltima dies possibilis, quia omni data die, alia posterior dari potest, ita nec imperare, vt detur perfectissima creatura, vltrà quam Dei potentia non extendatur; quia omni data creatura Deus perfectiorem producere potest.

Dices: Si Deus ageret necessariò, produceret effectum infinitum: ergò, & liberè potest illum producere. Antecedens videtur certum: tunc enim Deus ageret ex toto suę virtutis conatu; Consequentia verò ex eo

con-

constat; quia libertas non præiudicat Dei potentiæ.

Respondeo 1. dato vno impossibili sequi aliud, vt communitèr dicitur.

Respondeo 2. negando antecedens: Deus enim agens toto virtutis suæ conatu non faceret aliquid implicatorium: Cum ergò implicet ens participatum esse infinitum. Deus non faceret aliquid infinitum, sed semper effectus perfectiores in infinitum profunderet.

Obiicies 2. Si darentur omnes creaturæ possibiles, aliqua earum esset infinita: ergò si sint creaturæ infinitæ possibiles, inter illas datur aliqua infinita possibilis.

Respondeo primò negando consequentiam, & paritatem, Si enim omnes creaturæ possibiles darentur, daretur quoque inter illas quædam omnium perfectissima, ac proindè infinitè perfecta. At verò in creaturis possibilibus nulla est perfectissima, sed quacunque data, perfectior dari potest, & ideò nulla est infinitè perfecta.

Respondeo secundò distinguendo consequens ergò si sint creaturæ infinitæ possibiles, quædam infinita erit possibilis, si sint possibiles categorematicè, & possibilitate, vt ita dicam, exhaustibilis concedo: si sint solum possibiles syncathegorematicè, & possibilitate inexaustibili est, nego; Quia contrà rationem potentiæ inexhaustibilis est, vt perueniatur ad vltimum affectum, & proindè vt parturiat effectum infinitum actu.

AR-

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrùm diuinitus sit possibilis magnitudo infinita.

EPicurus, & quidam aliis putauerunt dari de facto magnitudinem infinitam, dicentes intermundia, idest spatia illa extrà hunc mundum diffusa plena esse infinitis aliis mundis modo pereuntibus, modo renascentibus ex varia dispositione atomorum in infinito mani volitantium Epicureorum sententiam ex parte renouauit Renatus Descartes 2 part. lib. princ. num. 21. dicens mundum esse in immensum diffusum, uissimo isto ductus fundamento; quia inquit, etiam vltra quoscumque designatos limites possumus imaginari adhuc spatium, c proindè corpus; Ex quo concludit, quod quia omne, quod concipimus est verum, ideò necesse est vltrà quoscunque designatos limites dari spatium, & corpus; vbi enim corpus non est, nec spatium reperiri potest. Sed planè manis est hæc ratio quasi verò Deus Vniuerso limites, & fines statuere non potuerit, & teneatur corpora in immensum diffundere, quia nos imaginamur spatia in immensum diffusa. Planè eadem ratio probaret dari chymeras, quia hoc Poetæ imaginati sunt. Vndè reiecto vtroque hoc commento solùm quæritur, an diuinitùs si possibilis aliqua moles infinita; nam nullam de facto dari certum est apud omnes cõmu-

niter, & insinuat Scriptura dicens Deum m omnia fecisse in numero, pondere, & nsura. Scotistæ & quidam Nominales, os sequuntur aliqui recentiores, tenent e possibilem; attamen sententia negans est ngè communior, & efficacissimis innixa ionibus: Vndè

Dico: impossibilis est magnitudo actu inita Ità expresse D. Thomas 1. p. q. 7. art. & aliis in locis.

Probatur primò conclusio ratione D. Thomæ. Quantitas infinita exigeret substantiam rpoream infinitam: Sed repugnat dari bstantiam corpoream, quæ sit infinita: gò, quantitatem infinitam. Minor contt: omnis enim substantia corporea suos bere debet terminos substantiales, suum licet genus, suamque differentiam; Protur maior: Nàm quælibet substantia correa necessariò habere debet quantitatem i proportionatam; ergò vt quantitas esinfinita, substantia quoque deberet esse inita. Probatur antecedens: Nàm proetas debet proportionari essentiæ à qua tur, & accidens subiecto in quo recipitur; d quantitas est proprietas, & accidens stantiæ corporeæ; ergò debet ei proporinari.

Probatur secundò alia ratione D. Tho. Omnis quantitas debet esse figurata: ò, & finita. Probatur antecedens: Nàm ra est forma, & proprietas quantita: ergò dari non potest quantitas sine fia. Probatur etiam consequentia; Nàm figu-

figura est terminus quantitatis, & afficit ipsius extremitatem; ergò omnis quantitas figurata est finita, & in aliquo extremo terminata. Vndè ponere quantitatem infinitam, & tamen habentem figuram, v. grat. triangularem, vel quadratam, sicut faciunt Aduersarij est ponere infinitum terminis, & extremis finitum, quod planè repugnat.

Probatur tertiò rationibus mathematicis. Implicat dari spatium infinitum terminis clausum: Sed si daretur corpus infinitum, daretur spatium infinitum terminis clausum; ergò repugnat corpus infinitum. Maior patet. Probatur minor: Possent enim ab aliquo puncto illius corporis angulariter protrahi duæ lineæ in infinitum: Sed spatium intra illas lineas contentum esset infinitum, & tamen terminis clausum; ergò, &c. Maior patet. In quolibet enim corpore possunt describi lineæ ipsi proportionatæ: Minor verò probatur, & inprimis quod tale spatium esset infinitum: Nàm quantò lineæ angulariter protractè magis recedunt à puncto anguli, tantò longius distant inter se: Sed illæ lineæ recederent in infinitum à puncto anguli; ergò distarent in infinitum inter se, ac proinde spatium inter illas medium tamdem esset infinitum. Quod verò tale spatium adhuc clauderetur terminis, probatur. Nàm semper eiusmodi distantia clauderetur illis duabus lineis tanquam limitibus, quos nunquàm excederet.

Dicere autem cum Aduersarijs, quod potest dari infinitum clausum terminis infinitis,

niitis, omninò implicatorium eſt. Quod enim eſt infinitum, caret fine, ac proindè termino. Finis enim, & terminus idem ſunt in quantitate. Vndè dicere infinitum terminis clauſum, idem eſt ac dicere infinitum habens finem.

Confirmatur primò alia demonſtratione mathematica, ſpatium illud inter duas illas lineas interceptum fore infinitum ſimul, & finitum. Et in primis, quod eſſet infinitum, ſupponitur; tùm ex communi confeſſione Aduerſariorum; tùm ex ratione ſuprà facta, quæ omninò demonſtratiua eſt. Quis enim neget duas lineas ãgulariter protracta tantò magis inuicem diſtare, quanto longiùs recedunt à puncto anguli? Proindeque ſi recederent in infinitum à puncto illo; in infinitum quoque diſtarent inter ſe. Quod verò ſpatium illud foret etiam finitum, demonſtratur: Nàm nulla dari poſset linea tranſuerſalis inter duas illas, quæ non eſſet finita; ergò omne ſpatium inter illas medium foret finitum. Patet conſequentia: Nàm ſpatium quod menſuratur linea finita, eſt etiam finitum; ergò ſi nulla dari poteſt linea tranſuerſalis inter illas infinita, profectò nec vllum ſpatium infinitum. Antecedens verò probatur. Nàm omnis linea excedens aliam finitam finita magnitudinem eſt etiam finita, vt naturalitèr patet: Sed omnis linea tranſuerſalis, quæ dari poteſt intra præfatas lineas angulariter protractas, excedit præcedentem finitam finita

ma-

magnitudine; ergò nulla linea transuersalis inter illas duas angulares potest esse infinita.

Hæc ratio ita efficax est, vt quidam recentior oppositam sententiam tenens ingenuè fateatur nec à se, nec ab aliis satis expeditam solutionem inuentam adhuc esse.

Confirmatur secundò alia demonstratione: Nàm implicat dari virgam infinitam: ergò, & quodlibet aliud corpus. Consequentia patet ex paritate rationis, & admittitur ab Aduersarijs. Antecedens probatur: Illa enim virga esset finita, & infinita; ergò implicat. Probatur antecedens: & in primis quod esset infinita supponitur; quod verò esset finita, sic ostenditur: nàm posset secari illa virga, & ab extremis illius scissuræ auferri valor vnius vlnæ, quo facto possent extrema illa appropinquari, vt exhausto scissuræ spatio iterùm iungerentur. Quod vt fiat, necesse est vtramque partem virgæ relinquere aliquid loci anteà occupari, non enim partes baculi distantes iungi possunt, & appropinquare inuicem, nisi tantundem spatij anteà occupati relinquant versus alias extremitates, quantùm acquirunt versus illas, quæ consumpta distantia inuicem iunguntur? Ille autem locus vtriumque relictus esset finis virgæ, quia vltrà illum locum ampliùs non extenderetur; proindèque in illo terminaretur, sicut patebit in figura subiecta.

Plures aliæ rationes possent adduci, vt quod infinitum in aliquo genere debet conti-

tine-

tinere totam plenitudinem sui generis: Vt enim dicit D. Thomas quod l. 9. art. 1. infinito non est aliquid maius in eo ordine, quo est infinitum: implicat autem corpus comprehendens omnem quantitatem possibilem, & quod maius fieri non possit: quia Deus posset addiicere præxistenti quantitati aliam quantitatem. Prætereà corpus infinitè magnum esset mobile: & immobile; Mobile quidem, quia mobilitas saltem localis, est proprietas corporis; immobile verò, quia occuparet omnem locum, & ideò moueri non posset: de loco ad locum motu recto; Nàm posset etiam moueri circularitèr; quia in motu circulari vna pars debet peruenire ad locum suæ oppositæ; partes autem corporis infiniti distarent in infinitum inter se: ergò nulla posset peruenire ad locum alterius. Hæc ratione, vtitur D. Thomas 1. parte, quæst. 7. art. 3. Demùm, quod constat partibus finitæ magnitudinis, non potest esse infinitum; Sed tale corpus constaret partibus finitæ magnitudinis, vt patet: ergò non esset infinitum. Probatur maior; Nàm finitum additum finito non potest facere infinitum; ergò quod constat partibus finitis, non potest esse infinitum. Et si dicas, quod tale corpus constaret partibus finitis quidem, sed in infinitum multiplicatis, & superadditis. Contrà est; Nàm additio partis ad partem non potest fieri nisi in infinitum syncategorematicè, inquantùm qualibet apposita potest alia, & alia in infinitum apponi: infinitas autem syn-

...um habent argumen-... Tota eorum probatio est in soluendis inconuenientibus à nobis allatis, quæ tamen vix euitare possunt. Vndè solent confugere ad incomprehensibilitatem Diuinæ potentiæ, quæ potest plus facere, quàm possit homo concipere, & cui facillia sunt plura, quæ nobis videntur impossibilia. Hoc autem licèt verissimum sit, Philosophus tamen in rebus naturalibus nihil asserere debet possibile, nisi possit euacuare argumenta, quæ probant illud implicare nisi forè id constet ex reuelatione Dei, cui debemus subijcere lumen nostrum, tanquam primæ veritatis regulæ. Cæterum in ijs, quæ reuelatione non constant, stare debemus lumini naturali.

Obijcunt tamen præterea authoritatem Aristotelis dicentis, lineam infinitam posse poni sub prædicamento quantitatis; ergò possibilis est.

Respondeo Aristotelẽ loqui in suppositione impossibili; sicut cum dicimus; baculus ligneus etiamsi careret duobus extremis, poneretur in prædicamento substantiæ, quamuis certum sit dari non posse baculum sine extremis.

Instabis; Potuit dari tempus infinitam, ergò, & corpus infinitum. Consequentia patet ex paritate rationis. Probatur antecedens: Nàm mundus potuit esse ab æter-

no

o etiam quantùm ad motum, & ad tempu
rgò tempus potuit esse infinitum.
Respondeo in sententia quę tenet motum
tempus potuisse esse ab æterno, distin-
endo antecedens: Potuit dari tempus in-
itum, syncategorematicè concedo; ca-
orematicè, nego. Cum enim impossi-
sit partes temporis non potest esse infi-
s temporis non potest esse infinitas actu,
olùm syncategorematica, & in poten-
inquantùm post quodlibet tempus po-
sse aliud tempus, & ante quodlibet
s fuisset aliud tempus, si ab æterno
ns, & motus extitissent. Vtrùm verò
potuerint, discutietur infrà.
bis: Quantitas infinita non repugnat;
rii potest. Probatur antecedens: Non
pugnat ex parte Dei, qui omnia po-
ex parte quantitatis, quæ de se
test in infinitum.
deo repugnare ex parte quantita-
n potest esse sine figura, nec pro-
rmino: Et si possit in infinitum
otentia illa est solùm syncatego-
uæ nunquàm reduci potest ad
um; quia vt acutè dicit D. Tho-
nct. 43. quæst. 1. art. 1. poten-
hausta, & finita, si ad vlti-
ueniret. Deindè id repugnat
pter inconuenientia insolu-
elata.
m Thomam quodl. 12. art.
um non implicare contra
fieri potest à D...

Respondeo in alijs locis expressissimè D. Tho. dicere infinitum repugnare, vt patet quod. 9. & Philosophos antiquos, dum ponebant infinitum actu, propriam vocem ignorauisse, quia ponebant aliquid repugnans: Vndè ad locum citatum dico D. Tho. non dicere simpliciter, & ex omni parte non repugnare infinitum; sed solùm quod contradictio illa non se tenet præcisè ex parte ipsius rei; sed ex modo quo fieri debet illa res; quia, vt inquit, Deus non potest facere quantitatem sine figura seu forma, nec proindè sine terminis.

ARTICVLVS QVARTVS.

Vtrum sit possibilis multitudo infinita actu.

SCotistæ, Nominales, & ex antiquis Auicenna, & Algaxel tenent dari posse multitudinem actu infinitam, quos sequuntur quidam Recentiores; sententia tamen negans longè communior est. Vndè.

Dico: repugnat dari multitudinem infinitam actu. Ita D. Thomas 1. p. q. 7. art. 4.

Probatur primò conclusio: Nàm dari non potest multitudo infinita rerum quantitatiuarum; ergò nec aliarum rerum. Consequentia patet: Nàm vtrobique videtur par ratio: Antecedens verò probatur: Nàm multitudo infinita quantitatum conficeret molem, & magnitudinem infinitam vt patet: sed rupugnat dari magnitudinem, & molem infinitam, vt suprà probatum est: ergò

ergò etiam repugnat infinita multitudo rerum quantitatiuarum.

Probatur ſecundò. Nàm numerus infinitus deberet comprehendere omnes numeros: Sed repugnat numerus comprehendens omnes numeros: ergò repugnat numerus infinitum. Maior ſuprà declarata eſt: Nàm omne infinitum debet comprehendere omnem ſui generis plenitudinem; vndè dicit D. Thomas quodl. 9. artic. 1. infinito non poſſe eſſe aliquid maius in eo ordine quo eſt infinitum. Minor verò probatur: Nullus enim poteſt dari numerus, quo maior dari non poſſit; Sed numerus, quo maior dari poteſt, non comprehendit omnes numeros; ergò dari non poteſt numerus comprehendens omnes numeros. Minor de ſe nota eſt; Maior verò probatur, ſi enim talis numerus eſſet hominum, maior eſſet numerus capillorum; & ſi eſſet capillorum, maior, fieret, ſi quidam ex illis diuiderentur in duas partes. Et demùm cuiuſcunque rei multitudo creſcere poteſt per additionem alicuius nouæ rei, quam Deus poteſt creare de inexhuaſto potentiæ ſuæ ſinu.

Probatur demum vltimò; Tùm quia omnis multitudo creabilis debet eſſe ſub determinata ſpecie, ergò, & finita aliqua vltima vnitate quæ dat ſpeciem numero; Tùm quia multitudo infinita non poteſt cadere ſub intentione creantis, qui facit omnia in numero pondere, & menſura; Tùm quia in qualibet multitudine plures ſunt binarij, quàm quaternarij; ergò neutri poſſunt

eſſe

... potest ; ergò ... ad vltimam multi-
tudinem, quam Deus possit creare, alias enim omnipotentia Dei non esset infinita, & exhausta, quando creauisset quidquid creare potest.

Obiicies primò, Diuus Thom. dicit Opusc. 27. non esse adhuc demonstratum, quod Deus non possit facere infinita esse actu: ergò id non implicat.

Respondeo ex hac D. Thomæ authoritate ad summum sequi tantùm D. Thomam non existimasse rationes, quibus probatur repugnantia infiniti actu, esse demonstratiuas, & prorsùs insolubiles, attamen quia efficacissimæ sunt ideò huic sententiæ cum D. Thoma adhęremus.

Obiicies secundò, Deus posset creare vnum Angelum in omni instanti vnius horæ: Sed in hora sunt instantia infinita; ergò illi Angeli essent infiniti.

Resp. dist. mai. Deus potest creare vnum Angelum in omni instanti vnius horæ designabili, & determinato, concedo; indesignabili, & indeterminato, nego; creatio enim rei determinatæ debet fieri in instanti determinato: In hora autem non sunt infinita instantia designabilia, etiam à Deo.

Instabis. Aristoteles posuit mundum ab ęterno: & saltem probabilitèr tenetur potuisse creare ab æterno: Sed hoc posito

dari

infiniti Angeli; ergò. Probatu
or: Potuisset enim Deus quolibet anno
re vnum Angelum, ergò iam Angelo-
multitudo esset infinita.
espondeo primò, Sententia, quæ tenet
lum potuisse creari ab æterno etiam
um ad entia successiua, miras pati an-
: vndè potest deseri, si ex illa sequa-
ltitudo infinita actu quam supra repu-
stendimus efficacitèr. Cæterùm hęc
a accuratiùs infrà examinabitur.

nderi potest secundò, mundum
sse ab ęterno, & tamen ex hoc non
titudinem actu infinitam, quia
set creari vnus Angelus quolibet
tiuè, sed solùm diuisiuè. Vndè
stinguo; Potuit Deus creare vnum
uolibet anno diuisiuè, con-
ctiuè, nego: idest nullus,
lis annus, in quo non potuis-
re Angelum; attamen in om-
ç creari non potuissent, itaut
us in quo de facto non fuisset
is Angelus.
eus potest producere quid-
ognitione practica: Sed
practica cognoscit infini-
ergò potest illam pro-
œtur certa; Nàm cogni-
ierum effectiua. Minor
àm Deus cognoscit
eatura

Respondeo primò distinguendo minorem: Deus cognoscit infinitam multitudinem, infinitate categorematica, & exhaustibili; nego; infinitate syncategorematica, & inhaustibili; concedo. Vndè non sequitur quod possit producere infinitum actu: quia talis infinitas syncategorematica nunquam potest reduci ad omnem suum actum.

Respondeo secundò distinguendo antecedens; Deus potest producere quidquid cognoscit practica cognitione, eo modo quo producibile est concedo alio modo, nego. Multitudo autem illa infinita creaturarū possibilium non est producibilis tota simul, sed solùm successiuè, inquantùm non est dabilis aliqua multitudo qua maior dari non possit in infinitum.

Instabis: Cognitiones Beatorum futuræ per totam æternitatem omnes actu existunt præsentes in æternitate: Sed illæ cognitiones sunt infinitæ; ergò datur multitudo actu existens infinita saltem in æternitate.

Respondeo primò cum Complutensibus, quod sicut cogitationes Beatorum esse præsentes æternitati, non impedit, quin sint in se ipsis futuræ, ita quoque quamuis omnes actu existant in æternitate, non impedit, quin sint solùm infinitæ in potentia; quia eiusmodi actualis præsentia totum id, quod habet de actu, emendicat ab æternitate. & ideò non impeditur propria potentialitas, & successio.

Respondeo secundò cum Ioanne à Sancto

Tho-

Ergò
Thoma, diſtinguendo conſequens; vt contentatur aliqua multitudo infinita, vt a in aliquo infinito increato concedo; vt poſita extra aliquid increatum infinitum, & pocego: Quamuis enim in æternitate, & potentia Dei lateat infinita multitudo, nunquàm tamen poteſt extrà exiſtere infinita, quia, potentia Dei, & æternitas exhauriri nunquàm poſsunt; & ideò extrà illas infinita multitudo actu nequit exiſtere.

Obijci ſolet, partes continui eſse infinita. Sed illud argumentum infrà diſcutietur q. 5. art. 1.

ARTICVLVS QVINTVS.

Vtrùm poſſibilis ſit qualitas infinitè intenſa, Vbi etiam agitur de terminis magnitudinis rerum.

INtenſio eſt incrementum proprium qualitatis: ſicut enim quantitas, dum creſcit, dicitur augeri; ita qualitas, dum perficitur, dicitur intendi. Quæritur vtrùm aliqua qualitas ita poſſit perfici, & intendi, vt tandem fiat infinita.

Dico repugnat dari qualitatem infinitè intenſam.

Probatur ratione Diui Thomæ 1. p. qu. 7. artic. 11. non eſt poſſibilis eſsentia infinita: ergò nec qualitas infinita. Probatur conſequentia: Nàm qualitas infinita exigeret ſubiectum infinitum.

Confirmatur: Nàm ferè omnes qualita-

tes habent terminos sui augmenti, & id
crescere non possunt in infinitum; Si aut
aliqua qualitas potest crescere in infinitum
vt tenetur de gratia, illa infinitas est solù
syncategorematica, inquantùm non pote
dari ita perfecta, quin perfectior semper d
ri non possit: Vndè nunquàm potest partur
re infinitam actu qualitatem,

Dices; Gratia, & merita Christi sunt i
finita actu; ergò datur qualitas infinitè in
tensa.

Respondeo esse infinita in esse moris, nó
verò in esse entis; idest, quantùm ad valo
rem, non tamen quantùm ad entitatem.
Gratia enim Christi est quidem entitatis fin
tæ, attamen propter coniunctionem cum
supposito Diuino dignificatur infinitè, sicut
& omnes Christi actiones. Sed de his a
Theologos.

Quantùm ad secundam tituli partem qua
ritur vtrùm res naturales habeant termino
suæ magnitudinis, & paruitatis infra quo
minui, & vltra quos augeri non possint. Eiu
modi terminos vocant Philosophi *maximum
quod sic & minimum quod sic*.

Respondeo in primis res naturales haben
terminum paruitatis; Dari enim potest ade
parua quantitas, qua minoré nulla forma na
turalis admittat Cuius ratio est, tùm quia
quęlibet forma exigit dispositiones determi
tas in materia, quam occupat, vt sit apta
ad exercendas operationes sibi connatura
les. Sed dari posset tàm parua quantitas
qua minor sufficere non posset ad exercen
das

dias operationes alicuius formæ: ergò minorem pati non posset: Tùm quia videmus multa perire per nimiam diuisionem, sicut dicit D. Thomas in 4. dist. 12. q. 1. art. 2. de forma panis.

Quantùm verò ad viuentia, dicendum est ea non solùm habere terminos suæ paruitatis sed etiam magnitudinis, quos vbi attingere, vltrà crescere non possunt. Id patet; tùm experientia, qua videmus communitèr viuentia, vt homines, boues, plantas. Et crescere vsque ad certam quantitatem, quam vbi attigere, cessat incrementum; Tùm etiam ratione; Nàm viuentia crescunt per vim nutritiuam, quæ paulatim languescit, donec totaliter deficiat iuxta tempus à natura statutum.

Dices: Crocodrilus semper crescit, vt dici Aristoteles; ergò non habet terminum suæ magnitudinis.

Respondeo negando consequentia; habet; enim terminum magnitudinis, sicut, & alia viuentia; Sed in illo idem est terminus magnitudinis, qui, & vitæ; quod non contingit in alijs animantibus, nisi forte in quibusdam serpentibus, & monstris marinis quæ etiam toto vitæ suæ decursu augeri videntur.

Quantum ad non viuentia, vt sunt ignis, & aqua, inprimis certum est ab extrinseco saltem habere mites sui augmenti: Tùm quia producuntur à causis, quarum virtus est determinata ad certã sphera; Tùm quia habent determinata loca suæ conseruationis, à qui-

bus si exeant, diu conseruari non possunt: sicut patet de igne elementari, qui peruenit ad certam sphæram intra concauum lunæ, & connexum aeris, vltrà quàm si procedat, diu non conseruatur, sed in breui consumitur; Tùm demùm quia habent solùm certam materiam, quam possint occupare: v.g. omnia elementa habent materiam sublunarem, vltrà quàm diffundi non possunt; Attamen ab extrinseco nullos terminos magnitudinis habere videntur: quia cum crescant per iuxta positionem sui similis, vt aqua per oppositionem alterius aquæ, sicut in infinitum posset apponi aqua alteri aquæ, ita quoque in infinitum aqua crescere absolute potest. Vndè quando D. Thomas dicit omnem formam habere determinatam quantitatem, loquitur de illa, quam actu habet, non verò de illa, quàm habere potest per appositionem sui similis.

QVÆSTIO TERTIA.

De Tempore.

CIRCA tempus meritò præfari possemus, quod dicit Augustinus 11. Conf. cap. 14. *Quid est tempus si nemo quęrat à me scio, si quærenti explicare velim, nescio*; licet enim tempus nobis sit notissimum, cum omnia, quæ agimus, tempore mensurentur, attamen propter minimam suam entitatem vis mente deprehendi potest, & explicari. Vt tamen aliqualem eius noti-

notitiam tradamus, in primo articulo agemus de duratione in communi; In secundò de natura, diuisione, & modo existendi temporis quibus adiungemus tertium de modo incipiendi, & desinendi rerum tùm successiuarum, tùm permanentium.

ARTICVLVS PRIMVS.

De Duratione in communi.

Circà durationem tria occurunt explicanda; Primò quid sit; Secundò quotuplex sit; Tertiò quomodo distinguatur à re durante.

Dico primò: Duratio rectè definitur, Permanentia rei in esse. Definitio est communis, & per se nota; Nàm res censetur durare, quamdiu permanet in suo esse: ergò duratio nihil aliud est, quàm persistentia, seu permanentia rei in esse.

Dico secundò; Duratio est triplex, scilicèt æternitas, æuum, & tempus. Explicatur conclusio ex D. Thoma 1. part. quæst. 12. art. 5. Cum enim duratio sit permanentia rerum in esse, tot sunt durationes, quot modis aliquid permanere potest in esse: sed tres sunt modi permanendi in esse, ergò, & tres species durationis. Probatur minor: Rerum enim quædam ita permanent in esse, vt sint omninò immutabiles in illo: eiusmodi est Deus, qui de se dicit, *Ego Deus, & non mutor*: talis permanentia in esse omninò inuariabili vocatur æternitas.

Quædam verò habent esse perpetuò variabile, vt motus, & substantiæ corruptibiles, quæ perpetuæ mutationi subiacent; talis duratio dicitur tempus. Quædam verò medium tenent: nec enim omninò inuariabiles sunt, nec omninò variabiles; sed quantùm ad suum esse nullam patiuntur mutationem, quantùm verò ad operationes variantur, cuiusmodi sunt Angeli, animæ rationales, & cœli; duratio talium rerum vocatur æuum.

Ex his colliges definitionem istarum durationum; Æternitas est duratio rei omninò inuariabilis; vndè dicitur à Theologis cum Boetio, Interminandis vitæ tota simul, & perfecta posseſſio. Tempus est duratio rei tam secundùm esse, quàm secundùm operari variabilis; cuiusmodi est motus, & illud, cuius esse subijcitur motui. Æuum est, duratio rei secundùm operari, vel secundùm alia accidentia variabilis, sed inuariabilis secundùm substantiam; cuiusmodi sunt Angeli, & cœli, qui secundùm substantiam sunt incorruptibiles, secundùm accidentia verò variantur.

Dico tertiò; Duratio in creatis distinguitur à re durante, saltèm modalitèr. Ita D. Thomas 1. part. quæst. 10. art. 2. *Nulla*, inquit, *alia res præter Deum est sua duratio*.

Probatur conclusio: Quod aduenit rei creatæ, distinguitur ab illa: sed duratio aduenit creaturæ; ergò distinguitur ab illa. Probatur minor: Nàm duratio est permanētia in esse: sed aduentitium est creaturę vt per-

permaneat in esse, potest enim destrui; ergò duratio aduenit creaturæ,

Confirmatur conclusio, præcipuè circa tempus ipsum distingui à motu: cuius est duratio; Tùm authoritate; nàm Aristoteles 4. phys. text. 98. dicit, *quod tempus non est motus, sed aliquid eius*: & D. Thoma Op. 316. cap. 1. *Tempus*, inquit, *habet esse per motum sicut accidens per subiectum* Tùm etiam ratione D. Thomæ, & Aristotelis: nàm motus, & tempus differunt secundùm proprietates: ergò, & secundùm essentia Consequentia patet: Nàm proprietates notificant essentiam. Probatur antecedens: siquidem proprietas motus est, quod sit velos vel tardus: at verò tempus nec tardum est, nec velox. Adde prætereà, quod motus possunt esse æquales secundùm se, & inequales quantùm ad tempus: vt v. g. si testudo, & equus conficiant vnum stadium, motus vtriusque secundùm se erunt æquales, sed secundùm tempus inæquales, quia equus conficit suum motum breuissimo tempore, testudo verò longissimo.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quid sit: & quotuplex sit tempus, & quomodo sit præsens.

PRæcipua Physicorum cura est circa tempus: quia est duratio, & mensura motus, rerumque mobilium omnia enim mouentur in tempore, & quæcunque nascun-

tur aut intereunt, ab illo mensurantur, vt patet de vita nostra, quam diebus, & annis mensuramus. Vndè vt explicetur natura, diuisio, & existentia, siue præsentia temporis.

Dico 1. Tempus rectè definitur; numerus, seu mensura motus secundùm prius, & posterius.

Explicatur hæc definitio, quæ est Aristotelis: In primis tempus dicitur *mensura*, seu *numerus motus*, quia diuturnitas, vel breuitas existentiæ motus mensuratur à tempore: Dicitur enim motus breuis, qui breui tempore decurrit, longus verò, qui longo tempore perseuerat: Aristoteles autem vsus est nomine *numeri*, quia mensuramus motum numerando tempus, vt dicendo ipsum durasse per tres, aut quatuor horas. Additur *secundùm prius & posterius*, quia cum motus essentialitèr consistat in successione, seu fluxu continuo partium, quia prior precedit, & posterior succedit, duratio numerabilis illius successionis est ipsum tempus? meritò dicit Augustinus 11. Conf. cap. 14. *quod si nihil præteriret, non esset præteritum tempus; & si nihil adueniret, non esset futurum tempus: præsens autem, si semper esset præsens*, idest nisi successiuè flueret, *iam non esset tempus, sed æternitas.* Ex quo patet tempus esse durationem successionis prioris, & posterioris. Et ideò quando, vel nullo modo, vel vix aduertimus successionem illam numerabilem, propter vehementem animi adhesionem ad aliquid

quid gratum, vel magni momenti, non sentitur tempus, sicut contingit hominibus profundè aliqua contemplantibus, vel occupatis circa grauia negotia, vel quorum animus voluptate allicitur; Immò etiã dormientes non aduertunt tempus, sed, vt inquit Aristoteles, coniungentes finem vigiliæ cum initio euigilationis, prætermittunt mediam successionem, quam propter somnum non aduerterunt; Exemplum huius rei famosum refert Historia Ecclesiastica de septem Fratribus dormientibus, qui tempore persecutionis in cauerna inclusi, & diuino quodam somno correpti, cum post aliquot sæcula euigillassent, vix integram noctem se dormiuisse putabant.

Dico secundò. Plura sunt tempora particularia, & intrinseca, sed vnicum est tempus vniuersale, & extrinsecum à quo motus omnis mensuratur, scilicèt tempus circulationis primi mobilis, quæ perficitur spatio vigintiquatuor horarum.

Probatur prima pars: Tempus enim est mensura, seu duratio numerabilis motus (vt enim aduertit D. Thomas, non est numerus numerans, sed numerus numeratus, vel numerabilis;) Sed quilibet motus habet propriam durationem numerabilem: ergo dantur plura tempora particularia, sicut, & plures motus. Vndè D. Thomas in 2. distinct. 12. quæst. 1. art. 5. ad 3. ait numerum cuiuslibet successionis dici largè tempus: & Aristoteles, lib. 5. Phys. text. 132. *Tempus* inquit, *est numerus cuiuscunq; motus.*

tur aut intereunt, ab illo mensurantur, vt patet de vita nostra, quam diebus, & annis mensuramus. Vndè vt explicetur natura, diuisio, & existentia, siue præsentia temporis.

Dico 1. Tempus rectè definitur; numerus, seu mensura motus secundùm prius, & posterius.

Explicatur hæc definitio, quæ est Aristotelis: In primis tempus dicitur *mensura*, seu *numerus motus*, quia diuturnitas, vel breuitas existentiæ motus mensuratur à tempore: Dicitur enim motus breuis, qui breui tempore decurrit, longus verò, qui longo tempore perseuerat: Aristoteles autem vsus est nomine *numeri*, quia mensuramus motum numerando tempus, vt dicendo ipsum durasse per tres, aut quatuor horas. Additur *secundùm prius & posterius*, quia cum motus essentialitèr consistat in successione, seu fluxu continuo partium, quia prior præcedit, & posterior succedit, duratio numerabilis illius successionis est ipsum tempus? meritò dicit Augustinus 11. Conf. cap. 14. *quod si nihil præteriret, non esset præteritum tempus; & si nihil adueniret, non esset futurum tempus: præsens autem, si semper esset præsens*, idest nisi successiuè flueret, *iam non esset tempus, sed æternitas.* Ex quo patet tempus esse durationem successionis prioris, & posterioris. Et ideò quando, vel nullo modo, vel vix aduertimus successionem illam numerabilem, propter vehementem animi adhesionem ad ali-

quid

quid gratum, vel magni momenti, non sentitur tempus, sicut contingit hominibus profundè aliqua contemplantibus, vel occupatis circa grauia negotia, vel quorum animus voluptate allicitur; Immò etiã dormientes non aduertunt tempus, sed, vt inquit Aristoteles, coniungentes finem vigiliæ cum initio euigilationis, prætermittunt mediam successionem, quam propter somnum non aduerterunt; Exemplum huius rei famosum refert Historia Ecclesiastica de septem Fratribus dormientibus, qui tempore persecutionis in cauerna inclusi, & diuino quodam somno correpti, cum post aliquot sæcula euigillassent, vix integram noctem se dormiuisse putabant.

Dico secundò. Plura sunt tempora particularia, & intrinseca, sed vnicum est tempus vniuersale, & extrinsecum à quo motus omnis mensuratur, scilicèt tempus circulationis primi mobilis, quæ perficitur spatio vigintiquatuor horarum.

Probatur prima pars: Tempus enim est mensura, seu duratio numerabilis motus (vt enim aduertit D. Thomas, non est numerus numerans, sed numerus numeratus, vel numerabilis;) Sed quilibet motus habet propriam durationem numerabilem: ergo dantur plura tempora particularia, sicut, & plures motus. Vndè D. Thomas in 2. distinct. 12. quæst. 1. art. 5. ad 3. ait numerum cuiuslibet successionis dici largè tempus: & Aristoteles, lib. 5. Phys. text. 132. *Tem pus* inquit, *est numerus cuiuscunq; motus.*

... ore primi m...
... pria menſura, ſicut om-
... s dependent ab illius motu: ergò
datur vnicum tempus vniuerſale, ſcilicèt tempus primi mobilis, à quo cætera particularia menſurantur.

Confirmatur ex eodem D. Thoma: Tùm quia primum in vnoquoque genere eſt menſura cæterorum: Sed tempus primi mobilis eſt primum, à quo dependent, & cauſantur durationes rerum inferiorum: ergò ab illo etiam menſurari debent: Tùm quia, quod eſt vniformius, debet eſſe menſura aliorum: ſed motus, & tempus primi mobilis ſunt maximè vniformia (primum enim mobile mouetur ab oriente ad occaſum regulatiſſimè per ſpatium viginti quattuor horarum;) ergò debet eſſe menſura motuum, & temporum aliarum rerum: Vndè talis duratio motus primi mobilis dicitur propriè tempus, quod diſtinctum in dies, menſes, & annos, menſurat ſpatium vitæ noſtræ, & aliarum rerum corruptibilium; Ideòque in Apocalypſi dicitur, quod poſt iudicium non erit ampliùs tempus, quia motus primi mobilis tunc ceſſabit.

Quæres: Vtrùm tempus locum habeat etiam in ſubſtantiis ſpiritualibus, vt in Angelis?

Reſpondeo ex D. Thoma 1. p. quæſt. 55. art. 4. Tempus quidem etiam aliquomodo reperiri in Angelis: ſed aliud à tempore no-

nostro. Cum enim tempus sequatur m
& motus rerum spiritualium sit diuer
tionis à motu rerum corporalium, r
se est etiam tempus in illis esse diuersu
Tempus autem illud Angelicum potes
se vel continuum, vel discretum; A
lus enim moueri potest, & motu continu
t quando continuè mouet aliquod corpu
nc enim successiuè, & continuè mut
cum, sicque mouetur: vel motu di
eto, vt quando ab vna cogitatione vel ope
ione procedit ad aliam; successio enim
rum operationum facit aliquod tempus
ituale, non quidem continuum, sed dis
um: eo quo cogitationes, & operatio
bi succedentes non sunt inuicem con
, sed discretæ. Non enim vna ope
in quo vinculo communi colligatur al
cant partes quantitatis corporeæ. Ex
lligitur, id quod dicit Augustinus,
moucre creaturam spiritualem per
quod accipiendum est, non de
ostro: sed de alio diuersæ rationis
n successione operationum, vel
s localis Angelorum.
ō. Tempus non est præsens, &
me partis, sed solùm ratione in
dem proportionalitèr dicendū
ns successiuis. Ita expressè D.
Aristoteles citandi. Pro intel
subtilissimæ conclusionis.
ore, sicuti, & in omni contí
scilicèt partes, & indi
non di

res distinctæ, vel eadem res diuersimodè sumpta. Hæc autem indiuisibilia temporis vocantur *instantia*, sicut indiuisibilia lineę vocantur *puncta*; de quibus omnibus, redibit sermo quęstione quinta. Hoc posito quidam dicunt tempus est præsens, & existens ratione partium; ita Durandus, & quidam Recentiores. E contrà verò Thomistę cum pluribus alijs tenēt nihil de tempore esse per se, & rigorosè pręsens nisi instans indiuisibile, quod vocatur *nunc*, iuxta illud Senecę: *In puncto fugientis temporis pendemus*; Attamen sicut Mathematici dicunt quod globus impositum plano tangit quidem illud, non tamen in aliqua parte, sed solum ratione puncti indiuisibilis; ita quoque non dicimus, tempus esse quidem pręsens, & existens non tamen ratione aliquarum partium, sed solùm ratione ipsius *nunc* indiuisibilis, quod copulando præteritum cum futuro, seu partem priorem cum immediatè sequenti, constituit successionem continuam, sicque facit existere tempus.

Probatur autem conclusio sic explicata primò authoritate Aristotelis 5 Physic. tex. 105. dicentis, *Nihil est temporis, nisi nunc, quod est indiuisibile*, & postea dicit partes temporis esse præsentes inquantùm terminantur, & incipiunt per nunc indiuisibile. Idem dicit, & probat D. Tho. 1. p. q. 46. art. 3. ad 3. & Op. 44. cap. 1. &c.

Probatur secundò ratione D. Thomę; Nullum successiuum potest esse præsens, & existens per partem, sed solùm per aliquid

indi-

indiuisibile, sui: Atqui tempus est successiuum, vt patet; ergò non est præsens, & existens nisi per indiuisibile, seu per instans. Maior probatur: Implicat ens successiuum habere plures partes simul: Sed si esset præsens, & existens per partem, haberet plures partes simul: ergò non potest esse præsens, & existens per partem. Maior certa est: Ens enim successiuum essentialitèr consistit in successione partium, quarum vna fluit post aliam, vndè simultas partium capitaliter illi repugnat: Minor verò probatur: Nàm quælibet pars entis successiui, quantumuis minima, componitur ex aliis partibus, & est diuisibilis in illas, vt infrà ostendetur de omni continuo tam permanente, quàm successiuo: ergò si ens successiuum heberet aliquam partem præsentem ratione sui, plures etiam simul haberet præsentem, ex quibus talis successio componeretur.

Dicere autem, quod pars temporis est quidem præsens, non tamen secundùm se totam, sed secundùm aliquid sui minimum, & minimum in infinitum, est solùm differre in verbis à conclusione. Si enim illud minimum, & minimum non sit pars solum potest esse aliquid indiuisibile partis: si autem sit pars, resurgit adhuc ratio: cum enim omnis pars sit diuisibilis in alias, necesse est illam partem quantumuis minimam componi ex aliis, quæ proindè simul existent, si illa pars, in qua sunt, sit existens ratione sui.

Pro-

Tempus enim est mensura prioris, & posterioris, seu successionis partium motus: Sed in præsenti non est prius, & posterius; ergò in præsenti non est tempus, saltem ratione sui, sed solùm ratione instantis, quo pars prior copulatur cum sequenti.

Et si dicas hanc rationem nimis probare, scilicèt partes temporis nunquam existere, quia non possunt esse in præsenti, vtpotè indiuisibili.

Respondeo partem præteritam; & sequentem non posse quidem esse in præsenti tanquàm contentas in illo benè tamen tanquam copulatas per illud: inquantùm instans præsens terminando partes præteritas, & incipiendo partes futuras coniungit vtrasque & facit esse continuas, non quidem continuitate permanenti; sed continuitate successiua; quæ in hoc consistit, non quidem vt vnum sit cum alio, sed vt vnum immediatè succedat alteri.

Probatur quartò ratione facillima. Nihil est per se præsens nisi *nunc*: sed *nunc* non est pars temporis, sed aliquid solùm indiuisibile ipsius: ergò tempus non est præsens ratione alicuius partis, sed solùm ratione indiuisibilis. Maior est Aristotelis, & per se patet; Nàm *ante*, & *post* non sunt præsentia; ergò solùm *nunc* est præsens per se. Minor verò euidentèr probatur: Siquidem *nunc* non est diuisibile in priùs, & posterius vt de se patet; ergò in genere successiuorum est aliquid indiuisibile. Probatur consequen-

ſequentia; quia diuiſio ſucceſſiuorum eſt
n prius, & poſterius. Hæ rationes effica-
ciſſimè planè conuincunt nihil temporis eſſe
per ſe præſens, & exiſtens, niſi *nunc* indi-
uiſibile.

Dices, quomodo fieri poteſt, vt *nunc*
eddat tempus exiſtens; & præſens, niſi ſit
ars temporis?

Reſpondeo, quia tempus consiſtit in
luxu prioris, & poſterioris, vt patet ex eius
efinitione: vndè quia *nunc* copulat par-
em priorem cum poſteriori, terminando
riorem, & inchoando ſequentem, ideò facit
xiſtere tempus, ſicuti vnio quia coniungit
nnulum cum annulo, facit exiſtere cate-
am. Aliam profundiorem explicationem
æè inſinuat D. Thomas dicendo, quod
nc dupliciter poteſt ſumi, ſcilicèt vt ſtans
variabilitèr, & vt fluens variabilitèr: *nunc*
ns inuariabilitèr conſtituit æternitatem,
d eſt enim æternitas, niſi *nunc*, ſeu
ſens ſtans inuariabilitèr; *nunc* verò
ns variabilitèr conſtituit tempus;
dè ait D. Thomas, quod in toto tem-
eſt vnicum *nunc*, ſecundùm entita-
, varium verò ſecundùm modum, in-
tùm eſt hic, & ibi: vndè ſicuti in motu
eſt vnicum mobile, quod dum varia-
nſtituit motum; ita paritèr, dum
ur *nunc*, conſtituit ſucceſſionem, &
s.

PA-

Obiicies primò ; Tempus habet partes præteritas, & futuras ; ergò, & præsentes. Probatur consequentia ; Nàm præteritum est, quod fuit præsens : ergò si pars temporis est præterita, aliquando fuit præsens.

Respondeo distinguendo consequens : ergò tempus habet partes præsentes vel ratione sui, vel ratione alicuius indiuisibilis, concedo; ratione sui, nego; Non enim diffitemur tempus habere partes præsentes, sed dicimus hanc præsentiam ipsis solùm competere ratione alicuius indiuisibilis, quo inuicē copulantur ; itaut illa pars temporis dicatur præsens, quæ immediatè terminatur, vel incipit per instans præsens.

Instabis : Partes temporis sunt etiam præteritę ratione sui ; ergò etiam fuerunt præsentes ratione sui. Probatur consequentia. Nàm eo modo dicitur aliquid præteritùm, quo fuit præsens.

Respondeo negando consequentiam, & paritatem : Disparitas est, quia in præterito datur successiua latitudo ; vt dum recogito annum præteritum, recogito etiam quamdam successiuam latitudinem, quę effluxit, & in qua distinguo plures, vt plures dies, & horas sibi succedentes, sed in præsenti nulla datur latitudo successiua ;

Vndè

Vnde in præsenti solùm potest esse ali... indiuisibile temporis, quamuis in præter... & futuro sint partes indiuisibiles.

Vrgebis; Nihil transit ab extremo ad extr...mum nisi per medium, ac proindè nisi fu...it in medio: Sed præsens mediat inte... præteritum, & futurum; ergò partes tem...poris vt transeant de futuro in præteritum, ...bent fuisse in præsenti, & proindè tempus ... præsens ratione partium.

Respondeo distinguendo maiorem; Nihil ...nsit ab extremo ad extremum nisi per me...m, si medium sit capax continendi illud, ...d transit, concedo: si sit incapax, ne... Et ad minorem: Præsens mediat inter ...æritum, & futurum, & est capax con...di partes temporis, nego: & est inca...ai continendi, concedo. Ratio distin...e est, quia omnis pars temporis est tem...p... proindè diuisibilis in prius, & poste... ...æsens autem est aliquid indiuisibile ...& posterius: vndè pars temporis ... esse in præsenti, vt existens per ...sed solùm vt terminata, vel in... illud. Vndè in præsenti nihil ... nisi terminus partium, qui vo...

... magis hæc omnia: Nâm ...proportionalitèr loquendum ...e successiua, qualis est tem...tur de quantitate permanen... impossibile est quantitatem ...xistere secundùm vllam sui ...ili v. g. in puncto...

impossibile est tempus existere secundùm suas partes in aliquo indiuisibili, præsens autem est aliquid indiuisibile in genere successiuorum; vndè impossibile est vllam temporis partem ratione sui esse in præsenti: Attamen sicut quantitas potest transire ab vno extremo ad aliud, absque eò quod fuerit in punctis mediis secundùm vllam sui partem; quia puncta sunt incapacia continendi partes, ita tempus potest transire à futuro in præteritum absque eo, quod fuerit in præsenti secundum vllam sui partem, vt contentam in illo.

Obijcies secundò & simul instabis contra præcedentia; Post instans præsens vel immediatè sequetur pars, vel aliud instans: Si sequatur aliud instans: ergò duo instantia sibi immediatè succedenti, sicque tempus componetur ex solis instantibus: si verò sequatur pars; ergò transacto instanti immediatè præsens erit pars.

Respondeo primò post instans sequi partem, non quidem permanenter existentem, sed fluenter transeuntem, cum, & ipsa sit tempus, de cuius ratione est, quod fluat; & cui capitalitèr opponitur, quod stet. Vndè in illa parte etiam immediatè sequenti: post instans nihil potest esse vt præsens, & existens, nisi aliquid indiuisibile.

Respondent secundò Complutenses, sequi post instans partem non quidem in ratione præsentis, sed in ratione præteritæ; quia cum non detur medium successiuum inter præteritum, & futurum, necesse est vt vbi primò

mò pars desinit esse futura, fiat præterita. Sicut si linea flueret sub puncto, partes posteriores isti pũcto fierẽt immediatè illi priores, absque eo quod vnquam possit designari aliqua pars, quæ neque sit prior, neque posterior puncto, sed immediatè ipsi correspondeat.

Respondent tertiò alijs sequi partem indeterminatam, minorem, & minorem in infinitum: Sed illa solutio magis fugere videtur difficultatem, quam explicare.

Obijcies 3. Si tempus existeret per instans, sequeretur quòd par prior, & posterior existerent simul: Hoc est impossibile; ergò. Probatur maior: Nam existerent in eodem *nunc*, quod continuat partem immediatè præteritam cum futura.

Respondeo negando maiorem: Ad probationem distinguo: Pars prior, & posterior existerent in eodem *nunc*, æqualiter afficiente vtramque nego: diuersimodè afficiente vtramque, concedo: Licèt enim sit idem *nunc*, coniũgens priorem partem cum posteriori, attamen diuersimodè illas afficit; Nàm priorem terminat, & posteriorem inchoat: inchoari autem, & terminari ab eodem *nunc*, non est simul existere, sed sibi succedere.

Obijcies quartò: Tempus non potest existere per existentiam indiuisibilem: Sed existentia instantis est indiuisibilis; ergò non potest existere per instans.

Respondeo distinguendo minorem: Existentia instanti est indiuisibilis, formaliter, & in

& in se, concedo; virtualiter, & in ratione termini, nego: Quamuis enim instans sit indiuisibile, est tamen terminus, & copula entis diuisibilis, cuius coniungendo partes facit successionem diuisibilem, quæ vocatur tempus.

Instabis: Atqui etiam tempus nullo modo existere potest per illud instans, ergò. Probatur subsumptum. Nihil existit per suum non esse; Sed instans est non esse temporis: ergò tempus non potest existere per instans. Maior videtur certa. Minor verò probatur; Nàm ideò dicetur infrà tempus incipere per sui non esse, quia incipit per instans: ergò instans est non esse temporis.

Respondeo distinguendo minorem: Instans est nō esse temporis quantùm ad ipsam essentiam, concedo; quantùm ad existentiam, nego; Licèt enim essentia temporis non saluetur in instanti vt constituta in illo, ideòque instans dicatur non esse temporis: attamen nullam potest habere existentiam in præsenti, nisi per illud instans, inquantùm ab illo terminatur, & inchoatur. Idest, de illa essentia nihil possimus habere stans, & præsens, nisi *nunc* indiuisibile. Vndè meritò Eusebius lib. 11. de præp. Euang. c. 8. Probant Platonis sententiam, dicentis, *duo esse quorum aliud semper est, & nunquam fit scilicet Deus; alterum nunquam est, & semper fit, scilicet tempus*. Esse enim propriè non conuenit nisi præsentibus vndè quia nihil est per se stans de essentia

tem-

temporis; ideò dicitur, quod nunquam est; Sed quia continuò fluit, & causatur ex successione partium motus, perpetua serie labentium, ideò dicitur semper fieri.

ARTICVLVS TERTIVS.

De modo incipiendi, & desinendi rerum tùm successiuarum, tùm permanentium.

POstquàm egimus de duratione, nunc paucis explicandi sunt ipsi termini durationis, qui solent vocari initium, & finis rerum; Et quia res quarum duratio incipit, & desinit, vel sunt successiuæ, idest, quarum essentia in successione consistit, vt motus, & tempus, vel permanentes, idest, quarum essentia est tota simul, vt homo, & lapis, ideò de vtrisque procedit difficultas: pro qua.

Notandum est primò: terminos durationis debere esse indiuisibiles; Cum enim omne, quod est diuisibiliter extensum, habet initium, & finem, si termini essent diuisibiles, egerent etiam aliis terminis, & sic in infinitum, donec perueniretur ad aliquid indiuisibile terminans: Vndè necesse est terminos durationis rerum esse instantia indiuisibilia: sicuti termini, qui incipiunt, & finiunt lineam, sunt puncta indiuisibilia.

Notandum secundò: Instantia illa terminatiua dupliciter se habere posse ad rem incipientem, & desinentem, scilicèt intrinsecè,

cè, & extrinſecè. Si enim illa res, quæ incipit, aut deſinit, ſaluetur ſecundùm ſuam eſſentiam in inſtantibus illis terminatiuis, talia inſtantia dicuntur intrinſeca, eò quod res ſit intrà ipſa; Si verò talis res non ſit ſecundùm eſſentiam ſuam in inſtanti terminante eius inceptionem, aut deſitionem, ſed ſolùm fuerit toto tempore præcedenti illud inſtans, vel futura ſit toto tempore ſequenti, tunc tale inſtans, ſiuè inceptionis, ſiue desitionis, vocatur extrinſecum; eò quod ita incipiat, vel finiat rem, vt tamen res non ſit in illo, ſed ſolùm in toto tempore, vel ſequenti, ſi res incipiat: vel præcedenti, ſi res deſinat.

Notandum tertiò, Philoſophos quatuor vocabulis deſignaſſe illa inſtantia tam intrinſeca, quàm extrinſeca inceptionis, & deſitionis rerum: Nàm iſtans inceptionis intrinſecum, ideſt, in quo iam res primò eſt, vocant *primum eſſe rei*, eò quod res sit in illo primò, cum nō eſſet toto tempore præcedenti; Inſtans inceptionis extrinſecum vocant *vltimum non eſſe rei*, eò quod res in illo quidem nondùm ſit, ſed toto tempore ſequenti poſt illud inſtans futura ſit: ideòque meritò illud inſtans vocatur vltimum non eſſe rei; Inſtans verò deſitionis intrinſecum vocant *vltimum eſſe rei*, quia in illo quidam res adhuc ſaluatur, ſed vltimò, itaut toto tempore ſequenti ampliùs non exiſtat: Inſtans verò deſitionis extrinſecum vocant *primum non eſſe rei*, quia res in illo quidem ampliùs non eſt, ſed primò, quia toto tempore

præce-

præcedenti illud istans existebat, sed in illo stanti incidit primò non existere. Vndè illa dicuntur incipere per primum esse sui, quæ iam sunt instanti suæ inceptionis; illa dicuntur incipere per vltimum sui non esse, quæ quidem non sunt in istanti inceptionis, sed tota duratione sequenti erunt, illa dicuntur desinere per vltimũ sui esse, quæ sunt in instanti finienti suam durationem, sed post illud ampliùs non existent: illa demùm dicuntur desinere per primum sui non esse, quæ non sunt ampliùs in instanti finiente suam durationem, cum toto spatio præcedenti fuerint. His ita explicatis, in quibus tota difficultas consistit, facillimè intelligetur quidquid dici solet de modo incipiendi, & desinendi rerum.

In primis enim entia successiua, qualia sunt motus, & tempus necesse est incipere, & desinere per instans extrinsecum, idest, incipere per vltimum sui non esse, & desinere per primum sui non esse. Ratio aperta est nàm in instanti suæ inceptionis, & desitionis eorum essentia saluari nequit: siquidem essentialitèr consistunt in successione; successio autem non potest saluari in aliquo instanti, vt de se patet, quia in instanti non est priùs, & posterius: ergò necesse est, vt incipiat, & desinant per instans extrinsecum: Vndè tempus, & motus dicuntur incipere in eo instanti, in quo nondùm sunt, sed toto spatio sequenti erunt, idest, per vltimum sui non esse: desinunt autem in istanti, in quo amplius non sunt, cum tamen tota duratio-

… intrinsecum, idest per primum sui esse: quia cum habent essentiam indiuisibilem, tota saluatur in primo instanti suæ productionis, ideòque dicuntur incipere per primum sui esse, idest, per illud instans, in quo primò sunt, cum anteà non fuerint; attamen corrumpuntur per primum sui non esse, siue per instans extrinsecum; quia vna substantia non corrumpitur per se, sed per accidens, ad inchoationem alterius, iuxta illud; *corruptio vnius est generatio alterius*. Vndè cum substantia genita incipiat per primum sui esse, seu per instans sibi intrinsecum, idest, in quo primò est; tale instans, quod etiam finit substantiam præcedentem, non potest esse illi intrinsecum, idest, substantia, quæ corrumpitur non potest esse in illo eodem instanti, in quo primò est substantia genita, alias duæ formæ substantiales essent simùl in eadem materia; ergò necesse est, vt substantiæ corrũpenda desinet in tempore pręcedenti illud instans finiens eius durationem, & inchoans durationé alterius de nouò genitæ. Et si dicas: Vetus forma substantialis desinere potuit in instanti immediatè pręcedenti illud instans, in quo noua gignitur. Contrà est: Nàm duo instantia non sunt sibi immediata; alias tempus componeretur ex solis instantibus: ergò necesse est, vt forma corrupta desinat in tempore præcedenti instans generationis

nouæ

nouæ formæ, proindèque terminetur per
uod instans, in quo primò non sit: At
en si forma substantialis per se desinere
non ad generationem nouæ, nihil proh
r et eam desinere in instanti sibi intrinseco
per vltimum sui esse, quia cum consi-
in indiuisibili, posset tota eius essentia
sistere in instanti terminatiuo, & post il-
ampliùs non esse.
uæ diximus de modo incipiendi, & de-
di rerum permanentium naturalium,
applicari proportionalitèr à Theolo-
ceptioni, & desitioni rerum superna-
um, vt gratiæ, & Corporis Christi sub
bus Sacramentalibus.

ÆSTIO QVARTA.

De Loco, & Vacuo.

m omnis motus naturalis fiat in ali-
uo loco ideò postquàm egimus de
mpore, quod est mensura motus,
nsequenter agendum est de loco, in
r motus: Quia verò vacuum,
ocus non repletus aliquo corpo-
ndo de loco, agemus etiam de
locum autem, & vacuum tria
rimò quid sit locus: Secundò
ora possint simul esse in vno
corpus in duobus locis: Ter-
sit vacuum in rebus natu-

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid sit Locus.

COmmunis animi notio est dari locum; & ipsi duo numera competere; Primum est continere locatum, secundum est repleri à locato Locus autem naturalis addit tertium munus, scilicèt conseruare locatum. Quidam ergò attendentes ad secundùm munus dicebant locum nihil aliud esse quàm spatium ipsum, quod repletur à locato; Eiusmodi autem spatium putabant esse aliquid reale? scilicèt aliquam substantiam: Vndè Epicurus, & Democritus dicebant omnia componi ex pleno, & vacuo, addentes vacuum esse aliquam substantiam capacem repleri à pleno; sicut proportionalitèr Peripatetici dicunt materiam esse potentiam substantialem capacem actuari à forma. Ratio autem, propter quam putabant spatium illud esse aliquid reale, erat, quia omne quod mensuratur secundùm longitudinem, latitudinam, & profunditatem, debet esse aliquid reale: Sed spatium illud etiam vacuum mensuratur secundùm longitudinem, latitudinem, & profunditatem: ergò est aliquid reale. Renatus Descartes eadem ratione persuasus addit eiusmodi spatium, quantumuis fingantur vacuum, esse non solùm substantiam, sed etiam verum corpus: quia cum extensio sit constitutiuum substantiæ corporeæ, vbi apprehenditur

diitur extensio, apprehenditur, & corpus.

Hæc tamen ratio nulla est; Nàm sicut oculus non solùm videt lumen, sed etiam vmbras obseruat, quamuis vmbra non sit nisi priuatio lucis; ita quoque non solùm quantitatem positiuam, sed etiam priuationem quantitatis mensuramus, quamuis illa priuatio non sit aliquid reale: Vndè recogitamus etiam aliquod tempus fluxisse ante creationem mundi, dum dicimus mundum potuisse creare mille annis antequam creatus fuerit; & tamen constat spatium illud temporis imaginati ante creationem mundi non esse aliquid reale, sed meram carentiam temporis possibilis. Vndè quamuis mensuremus spatia illa vacua, v. g. quæ sunt extra cœlos, & aliquam extensionem apprehendamus vltra fines totius vniuersi: non sequitur hanc extensionem, & illa spatia esse quid reale, sed solùm quamdam carentiam quantitatis corporeæ, quàm Deus creare posset vltra fines illius: quàm creauit, quæ carentia quantitatis nullam relationem habet nisi in imaginatione, quæ aliquando apprehendit negationes entis per modum entis, vt mortem, vmbras, noctem, &c. Vndè spatia illa dicuntur imaginaria. Reiectâ ergò illa opinione, vt explicetur natura loci.

Dico; Locus est superficies concaua corporis ambientis. Ita definit Aristoteles addens eiusmodi superficiem debere esse immobilem, immobilitas tamen non videtur esse de essentia loci, sed quædam veluti proprietas ipsius.

Explicatur hæc definitio: Nàm *superficie* gerit vices generis, cæteræ verò particul sunt quasi differentia; Non enim omnis superficies est locus, sed solùm illa, quæ in suæ concauitatis capacitate continet aliu corpus, vt superficies aeris, quæ circumscribit, & immediatè continet corpus meum, dicitur locus meus. Conclusio sic explicata

Probatur; Nàm superficiei ambienti conueniunt omnia munera loci; ergò verè est locus. Probatur antecedens: Munera enim loci sunt, continere corpus, repleri ab illo, & illud conseruare, si sit locus naturalis Sed omnia ista munera competunt superficiei corporis ambientis; ergò. Probatur minor: In primis enim superficies ambiens ontinet locatum, vt superficies concaua olii continet vinum, deindè repletur à loato; nam intrà latera superficiei ambientis st quædam capacitas, seu interuallum priuatium, quod repletur per corpus locatum, vt per vinum repletur capacitas laterum dolii, & tandem talis superficies, si sit superficies corporis amici conseruat ipsum locatum: vndè omnia corpora naturalitèr quærunt contineri intrà superficiem corporis amici, vt foueantur, & conseruentur. Sic aquæ superficies concaua conseruat pisces, quia est amica piscibus, qui si ponantur in superficie concaua aeris, languescunt, & tandem moriuntur: Similitèr vena est locus naturalis sanguinis, è cuius concauitate si erumpat, statim corrumpitur, & generat morbos.

Ex

Ex his colligitur; locum naturalem esse idem cum loco in communi, & solùm superaddere, quod conseruet locatum; Omnis enim superficies corporis ambientis est locus; si tamen sit corporis inimici, dicitur locus violentus, præter naturalis, vt superficies flammæ respectu animalium: Si verò sit superficies corporis amici dicitur locus naturalis, vt superficies aeris respectu animalium terrestriũ, & superficies flammę respectu Salamandræ: si tamen verum sit, quod connaturalitèr viuat in flammis, verosimiliùs enim est nullum animal posse viuere in igne propter nimiam eius actiuitatem, attamen Salamandra durat inter ignes per aliquod tempus, quia ingenti sua frigiditate eneruat primos flammarum impetus: sicque illæsa per aliquod tempus perseuerat.

Obiicies primò; locus est immobilis; sed superficies corporis ambientis non est immobilis: ergò non est locus. Probatur minor; Nàm illa superficies millies mutari potest; vt superficies aeris turrim ambientis, flante vento, perpetuò mutatur; ergò talis superficies non est immobilis.

Respondeo concessa maiori, negando minorem: Ad probationem, distinguo antecedens; Superficies ambiens mutatur, materialitèr, & in ratione entis, concedo; formalitèr, & in ratione continentis, nego explicatur: Superficies ambiens potest duplicitèr sumi: primò materialitèr, inquantùm est superficies talis corporis, vt aquæ, vel aeris:

sic autem sumpta sine dubio non est immobilis. Secundò potest sumi formalitèr, & in ratione continentis, inquantùm scilicèt dicit talem situm in orbe: talem distantiam à polis, centro, & superficie mundi, talem capacitatem intra sua latera, &c. Dicimus ergò superficiem sic sumptam esse immobilem: nàm dum flante vento superficies aeris, mutatur, illa, quę de nouò aduenit, transit in vices præcedentis, inquantùm dicit eandem distantiam à centro, polis, & superficie mundi, eandemque habet capacitatem intra sua latera, quam habebat præcedens: vndè semper in ratione locantis est eadem superficies, quamuis mutetur in ratione entis: Sicut semper manet idem fons idem fluuius, idem mare, idem vortex, quamuis aquę, ex quibus constant, continuò varientur: quia variantur solùm materialitèr, & manent idem formalitèr, inquantùm id, quod succedit, transit in vices præexistentis.

Obiicies secundò; Omne corpus est in loco: sed non omne corpus est intra superficiem corporis ambientis, vt patet de cœlo empyreo, quod non ambitur ab alio superiori corpore: ergò locus non est superficies corporis ambientis.

Respondent primò aliqui negando maiorem: Sicut enim primum alterans non alteratur, ita primum locans non locatur: Empyreum autem est primum locans: Sed missa ista solutione.

Respondeo secundò distinguendo maiorem:

cem; Omne corpus est in loco, extrinseco & propriè dicto, nego, intrinseco, concedo; locus extrinsecus, & propriè dictus est superficies corporis continentis, cui omnia loci munera competunt, vt supra ostensum est: At verò vbi nullum est corpus continens, ipsa superficies vltima corporis locati gerit vicem loci inquantùm intrà latera sua relinquit aliquod interuallum à quantitate corporis, cuius est superficies, repletum: Vndè talis superficies ipsius corporis locati potest dici locus intrinsecus. Ex hoc modo Empyreum dici potest in loco intrinseco, inquantùm continetur intra capacitatem suæ extimæ, seu connexæ superficiei. ✝

Obiicies 3. Dum corpus mouetur in spatijs, quæ imaginamur supra cœlos v. g. dum Corpus Christi ambulat supra superficiem vltimi cœli, per motum suum localem debet acquirere nouum locum; nam omnis motus localis terminatur ad nouum locum: sed non potest acquirere nisi purè nouum spatium imaginarium; ergò ipsum spatium imaginarium est verus locus. Probatur minor: Nàm tale corpus non acquirit nouam superficiem continentem, neque propriam, neque alienam: ergò solum spatium imaginarium acquirit.

Respondeo hoc argumentum tangere grauem difficultatem, quid scilicèt acquirat corpus, dum mouetur in spatiis imaginariis. Vndè pro eius solutione, & illius difficultatis explicatione concessa maiori, nego absolutè minorem. Ad probationem distinguo;

Explicatur hæc definitio: Nàm
gerit vices generis, cæteræ ver
sunt quasi differentia; Non enim
perficies est locus, sed solùm illa,
suæ concauitatis capacitate cont
corpus, vt superficies aeris, quæ circ
bit, & immediatè continet corpus
dicitur locus meus. Conclusio sic exp

Probatur; Nàm superficiei amb
ueniunt omnia munera loci; ergò verè
cus. Probatur antecedens: Munera
loci sunt, continere corpus, repleri
lo, & illud conseruare, si sit locus natu
Sed omnia ista munera competunt sup
ciei corporis ambientis; ergò. Proba
minor: In primis enim superficies ambi
continet locatum, vt superficies concau
dolii continet vinum, deindè repletur à
cato; nam intrà latera superficiei ambien
est quædam capacitas, seu interuallum
priuatium, quod repletur per corpus loca
tum, vt per vinum repletur capacitas late
rum dolii, & tandem talis superficies
si sit superficies corporis amici conseru
ipsum locatum: vndè omnia corpora natura
litèr quærunt contineri intrà superficiem
corporis amici, vt foueantur, & conse
uentur. *Sic* aquæ superficies concaua con
seruat pisces, quia est amica piscibus, qui
ponantur in superficie concaua aeris, lan
guescunt, & tandem moriuntur: Similitè
vena est locus naturalis sanguinis, è cui
concauitate si erumpat, statim corrumpitu
& generat morbos.

Ex

…; Omne corpus est in loco, [illegible] propriè dicto, nego, [illegible]; locus extrinsecus, & propriè dictus est superficies corporis continentis, cui omnia [illegible] munera competunt, [illegible]: At verò ubi nullum est corpus continens, ipsa superficies ultima corporis locum [illegible] loci inquantùm [illegible] aliquod interuallum & quantitatem [illegible], cuius est superficies, [illegible] superficies ipsius corporis locum [illegible] locus intrinsecus. Ex hoc modo Empyreum [illegible] potest in loco [illegible], inquantum continetur intra capacitatem suæ [illegible] omnexæ superficiei.

Obiicies 3. Dum corpus mouetur in spatiis, quæ imaginamur supra cœlum v.g. cum Corpus Christi ambulat supra superficiem [illegible] cœli, per motum [illegible] acquirere nouum locum; [illegible] localis terminatur ad nouum locum: [illegible] non potest acquirere nisi purè nouum spatium imaginarium; ergo [illegible] spatium imaginarium est verus locus. Probatur minor. Nàm tale corpus non acquirit nouam superficiem continentem, neque propriam, neque alienam: ergo solum spatium imaginarium acquirit.

Respondeo hoc argumentum tangere grauem difficultatem, quòd scilicet acquirat corpus, dum mouetur in spatiis imaginariis. Vndè pro eius solutione, & illius difficultatis explicatione concessa maiori, nego absolutè minorem. Ad probationem distinguo:

 Tale

Tale corpus dum mouetur, non acquirit nouam superficiem propriam, materialitèr & in ratione entis, concedo: formalitèr, & in ratione locantis, nego: Nàm dum tale corpus mouetur, eius superficies, quàm vocamus locum intrinsecum, licèt entitatiuè maneat eadem, variatur tamen formalitèr, & in ratione locantis. Pro cuius intelligentia notandum est quod superficies siue propria, siue aliena non est locus, nisi quatenùs dicit talem distantiam à polis, centro, & superficie mundi: Vndè si variet talem distantiam, formalitèr variatur in ratione loci, sitque nouus locus; Patet autem, quod corpus v. g. Christi dum ambulat in spatijs imaginarijs demutat distantiam à centro polis, & superficie mundi: vndè variatur locus eius formalitèr in ratione loci per talem ambulationem.

Instabis: Si solùm daretur vnicum corpus, v. g. Corpus Christi, & destrueretur totus orbis, tale corpus posset moueri, & acquirere nouum locum: sed tunc non acquireret nouam distantiam à centro, polis, & superficie mundi, qui nullus existeret; ergò talis distantia nihil facit ad locum, sed relinquitur purum spatium imaginarium esse propriè locum.

Respondeo, in præfato casu non mutari distantiam ad polos, superficiem, & centrum mundi actualitèr existentis, sed solùm possibilis in tali situ, in quo nunc est: & hoc sufficit, vt locus talis corporis variaretur: Cuius ratio est, quia locus constituitur

tur formalitèr in ratione loci per relationem distantiæ ad alia loca, & polos, centrum, ac superficiem alicuius corporis, per relationem, inquam, non quidem prædicamentalem, sed transcendentalem. Relatio autem transcendentalis saluatur, & specificatur à termino etiam possibili. Vndè vt superficies Corporis Christi diceretur mutari in ratione loci per motum localem, sufficeret ipsam per talem motum ita modificari, vt diceret nouam distantiam ad mundum, polos, superficiem, & centrum, si mundus de nouò produceretur cum situ, & dispositione, in qua nunc est.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrùm duo corpora possint esse in eodem loco, & idem corpus in duobus locis.

VTraque quæstio procedit de corpore localitèr extenso; si enim auferatur extensio localis vel si corpus habeat quamdam præsentiam localitèr inextensam, ex Misterio Eucharistiæ patet, quod tunc idem corpus poterit esse in diuersis locis, & duæ quantitates in eodem loco; Corpus enim Christi est in pluribus hostiis per præsentiam Sacramentalem, quæ est indiuisibilis, & localitèr inextensa, eiusque quantitas est in eodem loco cum quantitate panis. Vndè solùm difficultas est de corpore localitèr extenso, an scilicèt duo corpora possent esse in eodem loco simul, vel vnum corpus

esse in duobus locis præsentia illa quantitatiua, & localitèr extensa, qualem, v. g. habet corpus meum in hoc aere.

Quantùm ad primam partem triplex est sententia: Prima tenet duo corpora posse naturaliter esse in eodem loco, seque mutuò penetrare: penetratio enim est positio duorum corporum in eodem loco. Secunda sententia è contrà tenet, duo corpora etiam diuinitùs non posse esse in eodem loco, seque penetraret: Ita tenet Durandus. Pro tertia explicatione.

Dico primò; Duo corpora non possunt naturalitèr se penetrare, & esse in eodem loco; possunt tamen diuinitùs. Ita tenent communitèr omnes contra Durandum, qui negat secundam partem.

Probatur prima pars: Tùm quia corpus expellit aliud à loco, vt experientia patet; ergò naturalitèr non potest esse cum illo in eodem loco. Probatur consequentia: Nàm ea, quæ se mutuò expellunt, sese compati non possent; Tùm etiam quia locus plenus est naturalitèr incapax alterius corporis; siquidem, quod est sufficienter repletum, non est ampliùs replebile; sed locus, in quo existit aliquod corpus, est plenus; ergò est incapax alterius corporis: proindèque duo corpora non possunt replere eundem locum.

Dices: Vas plenum cineribus adhuc potest repleri aqua. Similitèr ignis penetrat ferrum, vt patet in ferro ignito; ergò duo corpora possunt sese penetrare.

Res-

Respondeo ad primum, quod in vase cineribus pleno multùm est aeris intra spatiola quæ relinquuntur à cineribus exactè non se contigentibus: quod patet ex signo; si enim eiusmodi cineres fortiter comprimantur, redigentur ad minus spatium, quia aer imbibitus in spatiolis expellitur per fortem compressionem, sicut aqua spongiæ exprimitur dum spongia constringitur; Vndè dum aqua infunditur vasi cineribus pleno expellit aerem, & loco ipsius subintrant spatiola, quæ erant intra cineres: ideòque non fit penetratio, sed vnius corporis insinuatio intra spatiola, quæ reperiuntur in alio. Addi etiam debet, quod siccitas cinerem multum consumit aquæ, & in vaporem vertit; ex quo fit, vt vas cineribus plenum ferè tantùm capiat aquæ, quantùm caperet, si esset vacuum.

Respondeo ad secundum, in ferro esse poros, quos sub intrat subtilissimus ignis: Deindè sunt quædam partes pinguiusculæ ferri, quæ conuertuntur in ignem; vnde ferrum cadens, dum percutitur, vibrat scintillas, dum extinguitur, emittit quosdam veluti cineres. Et demùm partes ferri, quæ non sunt capaces formæ ignis, tantò calore occupantur, vt videantur ignitæ. Vndè in tali casu non datur penetratio, sed solùm insinuatio intra poros, conuersio quarumdam particularum in ignem, & intensissima aliarum calefactio.

Probatur verò secunda pars, tùm ratione, tùm experientia: Ratione quidem: quam insi-

insinuat D. Thomas in 4. dist. 44. quæst. 2. art. 2. Nàm diuinitùs impediri potest id, quod est solùm secundarium in quantitate: Sed alterius expulsio à loco seu distinctio vnius quantitatis ab alia secundùm locum, est solùm aliquid secundarium in quantitate; ergò diuinitùs impediri potest. Maior patet: Nàm ista secundaria sunt solùm appendices essentiarum, quæ proinde non implicat tollere ab essentijs. Minor etiam videtur certa: Nàm essentia quantitatis est vt sit extensa in partes, ad quam sequitur occupatio proprij loci; & ne confunderentur quantitates; addita est expulsio alterius quantitatis. Experientia quoque idem probatur: Nàm Sancti Doctores tenent corpus Christi exisse de vtero Matris, de sepulchro clauso, peruadendo, & penetrando corpora obstantia; & similiter ianuis clausis ingressus est IESVS ad Discipulos, & dicitur Ioann. 22. penetrando scilicèt ipsas ianuas; & tandem inter dotes corporis beati reponitur subtilitas, qua poterit obuia quæque corpora penetrare. Dicere autem cum Durando, Corpus Christi, & corpora gloriosa dici subtilia, inquantùm in breuissimum compendium ita sese colligere pòssunt, vt se insinuent per tenuissima foramina; omninò rediculum est; quia talis constrictio fieri non posset sine graui alteratione, & destructione propriæ figuræ, ac organizationis; quæ omnia repugnant impassibilitati, quæ est altera duos corporis beati. Vndè sic sumpta subtilitas non esset

sc:t dos, sed quædam indecentia respectu corporis beati.

Obijcies: Impenetrabilitas non potest tolli à quantitate, ergò corpora nequeunt se penetrare. Probatur antecedens: Nàm effectus formalis non potest tolli stante forma: Sed impenetrabilitas est effectus formalis quantitatis; ergò non potest tolli ab illa.

Respondeo negando antecedens: Ad probationem distinguo: Effectus formalis formæ non potest ab illa tolli primarius, concedo; secundarius, nego. Solutio patet ex dictis in probatione.

Si autem dicas cum Durando Deum non posse impedire effectus secundarius priuatiuos, vt v. g. irrationalitatem à forma equi; ergò nec impenetrabilitatem potest tollere, quæ est effectus secundarius quidem, sed priuatiuus.

Respondeo expulsionem illam quantitatum, in qua fundatur impenetrabilitas, & exigentia loci non occupati distinctionisque localis, non esse quid purè priuatiuum, sed dotem positiuam, & secundariam quantitatis, quæ data est à Deo, ne vna quantitas confunderetur cum alia, & vt ordo situalis quantitatum seruaretur: Sicuti ad seruandam distinctionem qualitatum oppositarum voluit Deus, vt vna alteri resisteret. Vndè sicut potest auferre istam contrarietatem à qualitatibus, & eas in vno subiecto conciliare ita quoque potest auferre hanc expulsionem quantitatibus, & eas in vno loco coniungere.

Insta-

Instabis: Duæ formæ substantiales non posſunt eſse in eadem materia; ergò nec duæ quantitates in eodem loco.

Respondeo negando paritatem; Nam forma ſubſtantialis dat eſſe ſimpliciter materiæ: Repugnat autem materiam habentem eſse ſimplicitèr, poſse aliud eſse ſimplicitèr recipere, vt oſtendetur infrà in 4. parte; At verò locatum non dat eſse loco; vndè quantùm eſt de ſe, non repugnat loco repleri duplici corpore, modò auferatur ab illis mutua expulſio.

Vrgebis; Ergò fieri poteſt, vt totum capiatur in parte: v. g. corpus in digito.

Respondeo negando cõſequentiam: Nàm illud propriè cenſetur capi in alio, quod extrà illud diffundi non poteſt, ſed eſt in eo tanquam in loco ſibi naturaliter adæquato; Quamuis autem ita partes corporis inuicem complicarentur, & penetrarentur, vt tandem non occuparent niſi ſpatium digiti, attamen ſi ſibi relinquerentur, exigerent vlteriùs diffundi, nec ille eſset locus ſibi naturaliter adæquatus, & proportionatus. Vndè non cenſerentur intra illam partem ſuam capi, ſaltem propriè.

Quantùm ad ſecundam difficultatem, plures affirmant diuinitùs poſse idem corpus implere duo loca totalia, v. g. eſse hic, & Romæ etiam præſentia illa quantitatiua, qualem nunc habet corpus noſtrum in loco naturali; ita Scotus, quem plures alii ſequuntur. Diu. verò Thomas, D. Bonauentura, Ægidius, Abulenſis, & alii quamuis admit-

admittant idem corpus posse esse quantitatiuè in vno loco, & sacramentalitèr in pluribus locis, vt fides docet de Corpore Christi attamen negant posse esse in pluribus locis modo quantitatiuo, & circumscriptiuo. Vndè

Dico secundò; Etiam per miraculum fieri non potest, vt idem corpus sit in pluribus locis præsentia circumscriptiua, & quantitatiua. Ità Diuus Thomas iisdem ferè terminis tùm quodl. 3. ar. 2. tùm in 4. distin. 44. q. 2. art. 2. quæst. 3.

Probatur primò ratione D. Thomæ Nàm de ratione essentiali vnius quantitatis est, vt sit indiuisa in se, & à se; Atqui si poneretur in duobus locis, esset diuisa à se: ergò vna quantitas non potest esse in duobus locis. Maior patet: Cum enim diuisio tollat formalitèr vnitatem, impossibile est vt quantitas à se diuisa sit vna, alias esset vna, & non vna; diuisa, & non diuisa; Minor verò probatur; Nàm quantitas censetur diuisa, cuius superficies distant, & inter quas mediat aliquod interuallum id enim videtur esse quasi communis animi notio: Atqui si vna quantitas in duobus locis existeret vt v. g. hic, & Romæ, inter superficies, quæ hic esset, & quę Romę existeret, mediaret ingens distantia; ergò quantitas illa esset diuisa.

Probatur secundò: Nàm vna quantitas non potest implere duo loca totalia; ergò nec vnum corpus esse quantitatiuè in duobus locis. Consequentia patet; Nàm vnum corpus non habet nisi vnam totalem quantitatem, & si duas haberet, altera non esset

esset sua, sed aduentitia: vndè per illam propria non locaretur. Antecedens verò, quod negant Aduersarij, probatur; Nàm vna forma nequit habere duos effectus formales adæquatos: Sed impletio loci est quasi effectus quidam formalis quantitatis: ergò vna quantitas non potest implere dua loca totalia. Minor certa est; Nàm quantitas occupat locum dando se ipsam loco, & proindè ad modum causæ formalis, idest, communicando propriam quantitatem. Maior verò probatur; Nàm effectus formalis est ipsa entitas formæ vt communicata: ergò sicut vna forma nequit habere duas entitates totales, ita nec duos effectus formales totales.

Respondebis occupationem loci esse effectum secundarium quantitatis: ideòque posse multiplicari sine multiplicatione essentiæ quantitatis, sicut impediri potest sine eius destructione.

Sed contrà; Nàm effectus formalis etiam secundarius non est nisi ipsa forma secundariò communicata: ergò non magis multiplicari potest, quàm primarius; Potest tamen impediri; quia ipsa entitas formæ potest esse absque vlla secundaria communicatione. Deindè effectus secundarius essentialiter supponit primum: ergò etiam duplex effectus secundarius adæquatus supponit duplicem primarium.

Dices, occupationem vnius loci esse quidem effectum adæquatum quantitatis naturaliter sumptæ: attamen supernaturalitèr posse

posse se extendere ad alia loca; Nàm quantitas, vt subest diuinę virtuti, plura potest, quam possit naturaliter.

Sed contrà: Nàm in causis formalibus, & materialibus non habet locum distinctio potentiæ naturalis, & supernaturalis: ergò si naturalitèr effectus formalis adæquatus vnius quantitatis sit occupatio vnius loci totalis, nec supernaturalitèr poterit plura implere. Consequentia patet: Antecedens verò probatur tùm authoritate Theologorum, apud quos est veluti axioma: Tùm ratione; nàm causæ formalis, & materialis causant per propriam entitatem: ergò sicut supernaturalitèr non possunt recipere aliam entitatem, [alias esset eadem, & non eadem) ita nec alia causandi modum: Tùm etiam exemplo: sic enim, qui anima causat hominem formaliter, vna anima etiam diuinitùs non potest simul causare plures homines; Et quia tres vnitates causant per modum causæ formalis, & materialis numerum ternarium, impossibile est vt etiam diuinitùs causent senarium.

Probatur tertiò; Non potest multiplicari occupatio loci, nisi multiplicetur ratio formalis occupandi locum: Sed quantitas est ratio formalis occupandi locum: ergò non potest multiplicari occupatio loci, nisi multiplicetur quantitas. Minor videtur certa: Nàm ratio implendi locum non est, alia, nisi ipsa quantitas, cui per se conuenit, vt sit repletiua loci. Maior autem probatur: Nàm quælibet res constituitur

per

per suam rationem formalem: ergò impossibile est plures res constitui, & multiplicari non multiplicata ratione formali: Quis enim concipere posset plures homines absque pluralitate principiorum constituentium hominem.

Addi possent plura absurda, quæ sequuntur ex apposita sententia, vt corpus illud fore circumscriptiuè in vtroque loco, & non fore circumscriptiuè: esset enim circumscriptiuè: quia hoc dicunt Aduersarij? non esset circumscriptiuè: quia locus circumscriptiuus rei est intra quem ita capitur, vt nihil eius sit extra; atqui totum corpus esset extra quemlibet istorum locorum: ergò &c. Hæc ratio est D. Thomæ quodlibet 3. art. 2. Deindè sequeretur vnum hominem posse formare duos exercitus, qui contra se pugnarent, sed; mutuò interficerent: sicque in vno loco ille homo viueret, & in alio moreretur; sibi ipsi occurrere, & à se ipso separaretur: in vno loco frigeret, in alio caloribus vreretur; immò, vt insinuat Diuus Thomas 3. parte quæst. 75. art. 1. ille homo immensus esset: quia posse esse in infinitis locis syncategorematicè, non enim maior ratio est de duobus, quàm de centum, & de centum, quàm de mille, &c.

Obijcies primò: Idem corpus potest esse in pluribus locis sacramentalitèr: ergò, & quantitatiuè: Probatur consequentia; Non enim maior est ratio de præsentia sacramentali, quàm de quantitatiua.

Respon-

o negando paritatem ...
ratio essendi in loco sacramen-
conuersio vnius substantiæ in
liè possunt multiplicari præsentiæ
lies, quia possunt multiplicari
rsiones: At verò ratio essendi in
itatiuè, est ipsa quantitas: vndè
vna quantitate, impossibile est
ari talem præsentiam.
s: Potest Deus conuertere plures
es in quantitatem Corporis Chri-
unc quantitas ipsius Corporis Chri-
ret plura loca, quæ aut eà implebant
ates in eam conuersæ.
ondeo cum Diuo Thoma quodl. 3.
quod sicut omnes istæ conuersiones
arentur ad vnicam quantitatem, ita
e non darent Corpori Christi nisi vni-
quantitatiuum.
ijcies secundò; Præsentia substantialis
iplicatur non multiplicata substantia;
etiam præsentia quantitatiua poterit
tiplicari, non multiplicata quantitate.
batur consequentia; Nàm sic se habet
sentia substantialis ad substantiam, sicut
antitatiua ad quantitatem.
Respondeo negando consequentiam, &
itatem: Nàm substantia non est ratio
endi in loco sed hoc habet par aliud, vt
Angelis per operationem in corporibus
er quantitatem, in Sacramento Euchari-
iæ per cōuersionem panis in Corpus Chri-
i. Et ideò eadem substantia potest esse in
arijs locis, modò multiplicetur ratio suæ
præsen-

locis, si posset habere in illis plures adæqu
tas operationes; & idem Corpus Christi p
test esse in pluribus Hostiis sacramentalitèr
quia plures panes possunt conuerti in Corpu
Christi. At verò quantitas est ipsa ratio non
implendi locum: Vndè impossibile est vnum
corpus implere duo loca, si habeat vnam
tantùm quantitatem.

Instabis: Ratio immediata occupandi locum non est quantitas, sed vbicatio: ergò poterit multiplicari occupatio loci per solam multiplicationem vbicationum.

Respondeo negando antecedens: Nam vbicatio est solùm accidens resultans in corpore, ex eo quod impleat locum, & ab illo circumscribatur; Vndè ratio implendi locum est sola quantitas.

Obijcies 3. varia exempla; Nàm Christus non deserendo cęlum apparuit Paulo, dum iret Damascum; & pluries visus est ab aliis Sanctis; immò apparuit sæpè in Eucharistia sub forma pueri: ergò simul fuit in cęlo, & in locis, in quibus apparebat.

Respondeo, hæc non vrgere; Nàm facilè explicantur: quamuis enim Christus in proprio corpore apparuerit Paulo: vt esset testis Resurrectionis, ex hoc non infertur fuisse in duobus locis; quia vel potuit apparere, & loqui de cœlis ipsis, sicut legitur apparuisse Diuo Stephano; vel si deseruit cœlum, vt indicare videtur D. Thomas 3. part. quæst. 57. art. 6. ad 3. non est inconueniens, neque contra id, quod dicitur, Christum

sedere

ſedere ad dextram Patris, & eſſe in cœlo, donec veniat ad iudicandum: Nàm parùm pro nihilo reputatur: Vndè ſicut ciuis dicitur manere in ciuitate, licèt aliquando extra deambulet; ita Christus dicitur eſſe in cœlo, quamuis ad breue momentum ipſum deſerat. Ad alia exempla, dico Christum apparuiſſe Sanctis illis non in corpore proprio, ſed in quadam ſimilitudine, ſicuti quando Angeli apparent.

Dices: ergò tunc Christus decipiebat eos, quibus apparebat: putabant enim vere eſſe Christum, & non inane ſimulacrum.

Reſpondeo negando conſequentiam: quia notat D. Thomas, illæ miraculoſæ apparitiones non erant ſigna falſitatis, ſed veritatis inquantùm miraculosè fiebant, vel in ſignum familiaritatis, quam Christus habe- cum illis Sanctis, vel in ſignum veritatis præſentiæ in Eucharistia.

ARTICVLVS TERTIVS.

De Vacuo.

Vacuum definitur, locus non repletus corpore. Circa illud 4. quæruntur; , vtrum dari poſſit in rerum natura purè vacuus, ideſt, nullo prorsùs corpletus, quæ enim vulgariter dicuntur non ſunt purè vacua, ſed inſenſibili plena; vt dolium exhauſto vino, & remota pecunia, licèt dicantur ſunt tamen aere plena, vt patet. Secundò,

LIOTECA D. MON

cundò, vtrùm detur aliquod vacuum minimum intra poros corporum. Tertiò, vtrùm virtute Angelica, vel Diuina causari possit vacuum in natura; Quartò vtrùm in vacuo fieri possit motus.

Dico primò: Naturalitèr dari non potest vacuum. Ita Peripatetici omnes contra quosdam, qui inanibus experientijs confidentes conantur ipsum asserere.

Probatur conclusio tùm ratione, tùm experientia: ratione quidem: Nàm naturalitèr dari non potest id, quod abhorrent omnia prosùs agentia naturalia; sed agentia naturalia abhorrent à vacuo tanquàm à pernicioso schismate mutuam vnionem, colligationem, & communicationem rerum impediente; in qua situm est bonum vniuersi: ergò agentia naturalia ipsum causare non possunt, sed potiùs totis viribus impediunt. Accedit experientia; Videmus enim omnia corpora propriæ inclinationi renuntiare, vt impediant vacuum: sic aqua sursùm ascendit in fistulis, quando ex altera parte attrahitur aer; sic caro tumescit & contra propriam naturam turget in cucurbitulis: Sic vasa franguntur, vt aerem admittant, ne detur vacuum; ergò signum est omnem naturam abominari vacuum, & proindè naturalitèr, dari non posse.

Quidam Recentiores hos effectus attribuunt non quidem vacui fugæ, sed grauitationi aeris? dicentes, quod in fistulis aqua ascendit violentèr propter aeris grauitatem, qui aquæ incumbens, eamque suo pondere

vrgens

enas cogit ascendere, vbi occurrerit aliqua aperta, & vacua.

Sed contrà est euidentèr; Dato enim gra-, quod tota aeris massa grauitaret, attan partes aeris non vrgerent, aut ponderent supra partes aquæ: quia mutuò sese leintant; sicut patet, quod aqua quanntuis grauis, non grauitat tamen supra vritores in fundo maris natantes; licèt im aliquando infinitam aquæ molem haeant suprà humeros, nihil tamen ponderis ntiunt, nec ex hoc grauantur. Adde præterea grauitatem aeris non posse saltem caurræ tangentiam carnis in cucurbitulis intuescentis, vnde id solum adscribi potest orrori vacui.

Obijcies primò ex experientia; Si enim stula mercurio plena ex vna parte imperta, ex alia verò aperta, qua parte patet nsseratur alicui liquori, labitur mercurius, ec videtur nouum corpus posse subintrare, t locus mercurij occupetur; ergò remanet acuus. Idem fit in alijs experientijs.

Respondeo negando spatia illa, quæ vilentur in eiusmodi experientijs esse vacua; unt enim plena. Quomodo autem repleri ossint, facilè patebit, si obseruemus natuam habere plures vias ad impediendum vacuum: Primò enim vtitur vi motrice, qua vicina corpora confluunt, vt locum ierelictum occupent: hæc facilior, & communior via est. Sed si corpora subtilia præsto non sint, vt subintrare queant, vtiur. Secundò natura violenta fractione, vt

patet, si quis vehementer attrahat aerem ex vasculo vitreo fragibili; tunc enim fragiliores vasi partes rumpuntur, vt alius aer loco eius, qui attrahitur, possit subintrare. Tertiò demùm si vas frangi facilè non possit, vtitur natura alteratione rarefaciendo corpora crassiora, & subtiliores eorum particulas in vaporem diffundendo, qui possit derelictum locū implere. Ex his tribus viis soluuntur omnes prorsùs experientiæ, quæ solent adduci, præcipuè verò ex tertia.

Cæterùm hic obitèr notandum est, quod quamuis quidam Authores referunt præfatam experientiam de tubulo mercurio pleno attamèn prorsùs inanis est ad probandum vacuum; non enim, vt græca fide narrant, abitur subitò præceps mercurius in illa experientia, itaut nullum sensibile corpus subintret; sed dum ex vna parte præcipitatur in aquam particula mercurii, ex alia parte loco eius subintrat ascendens aqua itaut nunquam locum deserat ille, nisi statim ista illum occupet, sicuti propriis oculis explorauimus. Ex quo infero, quàm parùm fidendum sit aliis experientiis, quæ circumferri solent; ad astruendas nouas opiniones.

Obijcies 2. Nisi detur vacuum, motus fieri nequit: ergò datur. Probatur antecedens si enim omnia sunt plena, & conferta, quò ibit corpus, dum mouetur?

Respondeo negando antecedens. Ad probationē respondeo cum Aristotele hic quędam corpora esse fluida, vt aer, & hæc cor-

pora solidioribus cedunt locum, quando mentur, inquantùm partes anteriores succunt, & relinquunt spatium corpori solivt illud, quod relinquit, occupent.

Dico 2. Non datur vacuum intrà poros. Probatur conclusio: Quia etiam minimæ iculæ amant vnionem mutuam, & sotem: ergò sicut videmus maiora cortoto impetu confluere, vt vacuum ediant, ita quoque corpuscula illa seimprimerent, vt vacuitatem pororum edirent.

si dicas: Cuius ergò rei pleni sunt pori orum?

espondeo repleri substantia subtilior; præcipuè in mixtis, dantur partes crass, & subtiliores: crassiores faciunt s, subtiliores verò illos implent: signum est, quod si partes subtiliores lent, corpus contrahitur ad minus spa-, vt patet in floribus: qui exhalanti subumido marcescentes ad minimum sese iunt.

co 3. Angelus non potest causare vacurerum natura, benè tamen Deus. Ita muniter docent Philosophi.

Probatur prima pars; Nàm fortior est atio naturæ ad impediendum vacuum, ad obediendum Angelo; ergò non Angelus causare vacuum. Consequenet. Probatur antecedens: Nàm ino ad impediendum vacuum fundatur o communi totius vniuersi, cuius Anst solùm pars.

S 2 Con-

Confirmatur: Nàm virtus Angelica non datur ad subuertendum vniuersi ordinem sed mouēdum corpora iuxta eiusmodi ordinem, vt enim D. Paulus, Deus non subiecit orbem terræ Angelis: Atqui vacuum destruit ordinem vniuersi, qui conseruatur per consociationem corporum; ergo non potest causari ab Angelo.

Secunda verò pars, quamuis negetur Renato Descartes in 2. parte princip. num 18. de se patet Deus enim potest quidqui non implicat: neque tenetur legibus à se impositis; atqui dari vacuum non implicat, se solùm prohibetur per legem à Diuina pro uidentia statutam propter bonum totius vni uersi; ergò diuinitùs dari potest vacuum Probatur minor: quid enim implicat Deu nnihilare totum aerem, & impedire ne lia corpora loco eius subintrent?

Si autem dicas cum Renato, in hoc ca latera corporum ambientium necessariò co turas vt absorbeant illud vacuum, & quod impossibile sit illa distare, inter q non mediat corpus aliquod. Contra est. N saltem posset Deus destruere totum vni sum, & vnicum hominem conseruare. C huc Dei potentiæ audeat denegare; hoc ro dato casu, manifestè dabitur distantia ter ambos pedes, aut ambas manus, q uis nullum inter illa mediet corpus; potest dari distantia inter extrema nullo do corpore repleta.

Dico quartò: In vacuo fieri potest m non tamen in instanti.

Probatur prima pars: Licet enim
cuo non sit propriè locus extrinsecus, at-
tamen corpus etiam in vacuo existens habet
locum intrinsecum, idest, interuallum illud,
quod est intra latera superficiei propriæ,
quod variatur in ratione loci iuxta maio-
rem, vel minorem appropinquationem ad
alia corpora, sicut dictum est in fine articuli
primi. Sed in vacuo corpus posset fieri ma-
gis, vel minùs propinquum alteri corpori;
ergò posset variare locum etiam in vacuo,
sicque localitèr moueri; vndè corpus Chris-
ti moueri potest supra connexum Empyrei,
licèt tibi sit purum vacuum, immò spatium
imaginarium.

Secunda verò pars probatur; Nàm varia-
tio illius distantię fieret solùm successiuè; er-
gò etiam motus in vacuo esset successiuus, &
non instantaneus.

QVÆSTIO QVINTA.

De Continuo.

CVM motus, mobile, & tempus sint de genere continuorū, ideò in hac quæstione agendum est de quantitate continua: quomodo autem quantitas continua differat à quantitate discreta, & quot sint eius species, siuè propriè, siuè impropriæ dictum est in logica agendo de prædicamēto quantitatis. Vndè solùm superest disputādū de eius compositione; circà quàm duo quærūtur; Primò vtrùm cōstet solis

indiuiſibilibus; vel partibus ſemper diuiſibilibus. Secundò vtrùm in quantitate continua dentur vera indiuiſibilia.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm Continuum conſtet ſolis indiuiſibilibus, vel partibus ſemper diuiſibilibus.

MYſterium philoſophicum eſt hæc difficultas, in qua ratio plus probat, quàm poſſit intelligere, plus obiicit, quàm poſſit ſoluere. Vt tamen aliqualitèr explicetur, duplex in ea fuit opinio. Prima Zenonis, quem ſequuntur quidem recentiores, relicto Ariſtotele, dicentes quantitatem continuam conſtare ſolis indiuiſibilibus coacernatis: Secunda verò eſt Ariſtotelis, omnium Peripateticorum, & communitèr Mathematicorum qui dicunt quodlibet continuum conſtare partibus ſemper diuiſibilibus itaut nunquàm deueniri poſſit ad partem ita minimam, in qua non poſſint diſtingui aliæ partes ipſam componentes. Vnde Ariſtoteles definiuit continuum, *quod eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia*: Pro hac ſententia.

Dico Continuum non conſtat ſolis indiuiſibilibus, ſed partibus ſemper diuiſibilibus. Prima pars infert ſecundam: ſi enim continuum non conſtet indiuiſibilibus, necesse eſt nullam partem ita minimam dari poſſe, quæ non ſit vlterius diuiſibilis in alias. Vndè

Pro-

Probatur primò conc
ſibile additum indiuiſib
& extenſius; ergò non p
ponere continuum. C
tet: Nàm continuum f
per additionem eorum
magnitudo. Antece
probatur: Nàm quo
magnitudine, & exte
cere maius, & exten
ſed indiuiſibile caret o
dine, & extenſione;
alteri non poteſt facer
Minor eſt certa; Nàm
uiſibilis eſt, quod ca
indiuiſibile, & exten
piuntur. Maior autem
non affert toti, quod
ſi indiuiſibile careat e
eam afferre toti cui
facere maius; ſicut in
viſione, non poſſunt f
& infiniti Angeli, q
non poſſunt conſtitue
reum.

Reſpondebis vnit
numero, attamen ad
numerum: Quidni
carens extenſione, p
extenſionem, dum a

Sed contrà eſt: N
men; ſiquidem mag
loquar, multitudo nu
ctione vnitatum. Vr

affert suam distinctionem, ideò auget numerum: at verò extensio continua consurgit, & augetur extensione suarum partium. Vndè quod non affert partialem extensionem non reddit maiorem quantitatem continuam. Si ergò vnum indiuisibile caret extensione, additum alteri non ipsum extendet, & rursus si aliud addatur, nulla fiet extensio, & sic addita in infinitum indiuisibilia, nullam molem continuò extensam efficient.

Probatur secundò: Quod non potest continuari cum alio, non potest componere quantitate continuam cum illo; sed indiuisibilia non possunt inuicem continuari; ergò non possunt constituere quantitatem continuam. Maior nota est ex terminis. Probatur minor: Nàm continua sunt, quorum extrema sunt simul, seu quę vniuntur secundùm extremitates: sed in puncto nullæ sunt extremitates; ergò continuari non possunt. Minor patet: Nàm extremum supponit medium ab ipso distinctum, ac proindè diuisibilitatem, & distinctionem: ergò indiuisibile caret medio, & extremis. Maior autem probatur: Tùm quia est definitio continuorum: Tùm quia si aliqua duo vniuntur non secundùm extrema, se secundùm se tota, itaut nihil vnius sit extra aliud, non erunt continua, sed penetrata sicque non facient aliquid extensius: quia vnum non extendetur extrà aliud: Tùm demùm experientia: sic enim videmus quantitatem continuari, & augeri, inquantùm accedit aliqua pars, quæ secundùm extremitatem suam vnitur

præ-

præcedentibus, & secundùm suam extensionem diffunditur vltra illas, sicque facit maius, & extensius; ergò continuatio, & extensio quantitatis in eo consistit, vt partes eius vniantur secundùm suas extremitates.

Ex hoc patet radix nostræ sententiæ; Nàm impossibile est concipere quantitatem continuam extendi, & augeri, nisi inquantùm accedit ei aliqua pars, quæ secundùm suam extremitatem vnitur aliis, & secundùm suam magnitudinem diffunditur extrà aliјs: Vndè necesse est in eo omni, quod auget, & extendit quantitatem, esse extremitates, & medium ab illis distinctum: quod cum non sit in indiuisibili, impossibile est indiuisibile augere quantitatem, & cum aliis continuari.

Confirmatur; Nàm indiuisibile penetrat aliud indiuisibile, saltem eo modo, quo indiuisibilia possunt se penetrare: ergò ipsum non extendit. Consequentia patet. Probatur antecedens; Nàm ea, quæ se tangunt secundùm se tota, se penetrant, sed indiuisibile non potest tangere aliud indiuisibile nisi secundùm se totum; ergò ipsum penetrat. Maior est definitio eorum, quæ se penetrant. Minor verò constat; Nàm indiuisibili non sunt partes, per quarum vnam tangere possit, & per aliam non tangere: ergò debet tangere aliud indiuisibile secundùm se totum, & rursus si addatur aliud istis duobus tanget illa secundùm se totum, sicque infinitus aceruus indiuisibilium se totum tanget secundum totum, nec proindè faciet aliquid extensum.

vna tangat, & [illegible] vnam non tangat, non soluit argumentum; Nàm istæ partes virtuales ita inter se identificatur, vt vna non sit realitèr extrà aliam; ergò hoc ipso, quod indiuisibile secundùm vnam partem virtualem est penetratum cum alio, nullam habet partem realem extrà ipsum; ac proindè non extendit illud; Extensio enim realis, & quantitatiua fit per positionem partium realium extrà alias partes. Vndè si adderentur infinita indiuisibilia, secundùm totam suam realitatem esset simul, sicuti quando lineæ circuli confluunt, & iunguntur in centro, omnia indiuisibilia istarum linearum sunt simul in illo indiuisibili centro, & tamen non reddunt ipsum diuisibile, & extensum.

Probatur tertiò: Nàm si corpus componeretur ex indiuisibilibus, & tempus ex instantibus, vt volunt Aduersarii, sequeretur velociùs mobile non posse pertransire vnam leucam citius, quam mobile tardissimum; sed hoc est falsum: ergò: Probatur euidentèr sequela, supponendo equum, & testudinem moueri suprà spatium constans centum millionibus indiuisibilium. Quolibet instanti temporis equus non potest transire nisi vnicum punctum: atqui etiam quodlibet instanti testudo pertransit vnum punctum, non enim potest minus pertransire, ergò equus, & testudo quolibet instanti percurrunt vnum punctum, sicque æqualitèr mouentur. Si dicas equum in instanti pertransire tria

pun-

puncta, & testudinem insumere duo inst-
ia in pertransitione vnius puncti. Con
:st; nàm istans est indiuisibile; ergò in i
non potest acquiri nisi aliquid indiuisibil
Et si respondeas, quod testudo in vno i
āti acquirit vnum punctum, & posteà qui
cit per tria instantia, sicq; dat copiam equo
t præcurrat. Contrà est, tùm quia sequere-
ur omnem motum esse interruptum quiete
am non potest dari motus adeò velox, quo
:locior dari non possit: Tùm quia vide-
us in rota parte centro propinquiores sem-
er moueri, quando res motiores mouentur:
que nunquam quiescere, & tamen motus
artium remotiorum à centro velocior est
otu partium propinquiorum: ergò non est
cesse vt mobile tardum quiescat per ali-
a.s morulas, ad hoc vt possit præcedi à mo-
i veloci,
Confirmari demùm potest ex ipsa essentiæ
ntitatis, quæ est diuisibilis in partes eius-
rationis; idest quarum quælibet sit etiam
ntitas; ergò necesse est omnem par-
quantitatis esse quantam, proindèque
cat quantitatem resolui in partes non
as & indiuisibiles; ergò non compo-
ex indiuisibilibus, sed ex semper diui-
us.
es: Intelligibile videtur, & sensui com-
epugnans, granum, v.g. farinę esse di-
vsque ad diem iudicij, immò per totā
ā in partes minores, & minores, abs-
quod possit tandem deueniri ad vlti-
iuisibiles, in quibus sistat diuisio..

... nobis offerat tùm ... naturalis, tùm Mathematica. Natura quidem: quæ enim minor quantitas fingi à nobis posset quantitate corporis acari minutissimo farinæ granulo minoris? Et tamen in illo minimo corpusculo innumerabiles diuisiones natura induxit, itaut illud distinxerit in integrum partium exercitum: Distinguuntur enim in illo cor, iecur, intestina, pedes, cutis, nerui, caput, dentes, guttur, &c. & quod mirum magis est, per istas omnes partes cursitat magna copia spirituũ tùm naturalium, tùm animalium ad sensationes, & vegetationes peragendas: immò quælibet ex istis particulis constat ex alijs, & quod demum fidem omnem vinceret, nisi oculi suaderent, deprehensum est per microscopium aliqua ex eiusmodi animalculis etiam pilis esse hirsuta. Ex quo patet in qua minores, & minores partes, etiam naturalitèr minima quantitas diuidi possit. Exemplum quoque habetur in artificialibus: Nàm granulum auri repetitis ictibus dilatat in varia folia auri malleator, quibus plures argenti laminæ possunt vestiri, & hæ laminæ duci possunt ab artificibus in fila deaurata capillis ipsis tenuiora ad quatuor propè leucarum longitudinem, in quibus filis ne particula quidem argenti erit, quam non tegat aurum. Ad quam stupendam igitur magnitudinem, & in quot particulas necesse est dilatari minimam istam auri portiunculam? Ex

Ma-

Mathematica quoq; aliud exemplum isti infinitæ diuisibilitatis desumi potest: Nàm lex trianguli perfecti est, vt latera eius à basi ad centrum anguli ducta nunquam nisi in centrò coeant, & tamen quantò magis ad cẽtrum accedunt tantò propinquius accedãt. Summamus ergò triangulum rectilineum, cuius basis sit minima quædam lineola, a quà ducantur duæ lineæ ad punctum maximè distans, verbi gratia ab vrbe Auenionensi ad Tholosanam: lineæ istæ quantò magis accedent ad centrum cuspidis, tantò magis inuicem accedent, & de breuissimo basis spatio detrahent; & tamen nunquàm illud totaliter, exhaurient, nisi cum peruenerint Tholosam; quantula ergò particula, putas detrahetur ex illo spatio singulis leucis, sed quàm minor singulis passibus, & quàm minor singulis digitis? ergò breuissima illa basis particula diuidetur in tot particulas, quot sunt digiti in illa longitudine immensa, quæ est ab vrbe Auenionensi ad Tholosam.

Respondeo secundo cum D. Th. 1. Phys. Quando dicitur continuum esse diuisibile in partes in infinitum diuisibiles, intelligendum esse mathematicè, non physicè; ideſt, considerando quantitatem secundùm se, vt eam sumit Mathematicus; non verò vt est proprietas formæ, sicut eam considerat Physicus, perueniri tandem posset ad partem minimam, vt minorem nulla forma habere posset: Attamen mathema

ticè loquendo in illa minima parte adhuc essent duæ medietates, & in illis duabus medietatibus aliæ medietates, & sic in infinitum.

PARAGRAPHVS VNICVS.

Soluuntur obiectiones.

OBijcies primò: Indiuisibilia non se penetrant: ergò possunt continuari, & sic componere quantitatem continuam. Probatur antecedens: Nam indiuisibilia impediunt penetrationem: ergò ipsa non se penetrant. Consequentia videtur certa; si enim se penetrarent, potiùs penetrationem partium addiuuarent, quam impedirent: Probatur antecedens: Ideò enim duæ manus se tangentes non se penetrat, quia tangunt se secundùm suas extremitates indiuisibiles.

Respondeo negando antecedens; Ad probationem nego consequentiam: Immò ideò indiuisibilia impediunt partium penetrationem, quia ipse se penetrant, idest, ponunt in eodem loco: Contactus enim partium fit inquantùm extrema illarum idiuisibilia conueniunt simul in eodem loco: vndè contigua definit Aristoteles, quorum extrema sunt simul.

Instabis: Punctum tangit partem secundum se totum, & tamen ipsam non penetrat: ergò à pari licèt pūctum tangat aliud secundùm se totum, ipsum tamen non penetrat.

Respondeo negando paritatem; Dispari-

tas,

tas, est quia licèt punctum tangat partem (eò modo, quo punctum potest tangere) secundùm se totum, non tamen tangitur à parte secundùm se totam: & ideò pars non penetratur cum puncto, quia non est tota in illo.

Obijcies secundò: Puncta in continuo sunt sibi immediata; ergò in illo sunt sola; ergò continuum constat ex illis solis. Consequentia patet: Vbi enim essent partes, nisi medient inter puncta: Anteccendes verò probatur: Nàm globus non tangit planum nisi in puncto. Sed si talis globus rotetur super planum, totam eius extensionem percurret: ergò in plano non sunt nisi puncta seriatim sibi succedentia. Minor patet experientia: Maiorem verò probant Mathematici: Quia globus tangit planum in eo, in quo proportionatur; Sed globus, & planum non proportionantur secundùm aliquam partem(omnis enim pars perfecti plani est plana, & omnis pars perfecti globi est curua, curum autem, & planum non proportionantur;) ergò talis contactus non fit in parte, sed in indiuisibili.

Respondent aliqui globum percurere planum per falticulos, saltando ab vno indiuisibili ad aliud, & relinquendo partes medias intactas: sed remissa huiusmodi solutione tanquam gratuita, & penè ridicula.

Respondeo cum alijs negando antecedens. Ad probationem distinguo maiorem; Globus tangit planum duntaxat in indiuisibili, dum quiescit, concedo: dum rotatur, nego. Et similitèr ad probationem: Globus

non proportionatur plano in parte, dum quiescit, concedo; dum rotatur nego.

Instabis: Etiam dum rotatur, non fit proportionatus plano in aliqua parte; ergò nulla solutio. Probatur antecedens; Siue enim rotetur: siue quiescat, semper est globus, semper est curuus secundùm omnem arcum in ipso designabilem: ergò semper est improportionatus.

Respondeo negando antecedens; Ad probationem, nego consequentiam; Nàm globus, & planum in contactu successiuo, & fluenti, per modum fluentis, & successiuè fiunt proportionata: Quia scilicèt motus supplet improportionem: contactus enim successiuus sapit naturam enti successiui; Et ideò sicut tempus, licèt nihil habeat præsens, nisi instans indiuisibile, fluendo tamen habet extensionem, & partes, ita contactus globi, licèt non fiat nisi in indiuisibilibus quiescendo, fluendo tamen potest fieri in partibus; Sicut dicunt Mathematici, quod punctum, licèt quiescens, sit indiuisibile, attamen si moueretur, discriberet lineam diuisibilem.

Obijcies 3. Deus potest diuidere continuum, v. g. granum sinapis, in omnes partes: ergò partes illæ non erunt ampliùs diuisibiles.

Respond. 1. dist. antec. Potest diuidere in omnes partes Physicas, concedo: mathematicas: nego: Illa enim pars, quę erit minima in esse physico, & indiuisibilis in duo entia physica, erit adhuc mathematicè composita ex dua-

duabus medietatibus, & quælibet ex illis ex aliis.

Reſp. 2. negando abſolutè antecedens: Quod enim repugnat eſſentiæ rei, etiam diuinitus fieri nequit, vt quod homo ſit irrationalis; De eſſentia autem continui eſt, vt ſit indiuiſibile in partes eiuſdem rationis, ideſt, rursùs diuiſibiles.

Inſtabis; Deus poteſt deſtruere omnia puncta vnientia partes v. g. lineæ; ergò tunc linea diuidetur in omnes ſuas partes.

Reſpondeo diſtinguendo antecedens; poteſt Deus deſtruere omnia puncta lineæ, deſtruendo etiam partes, concedo: ſeruando partes, nego: Hoc enim ipſo, quod partes ſunt, neceſſe habent continuari, & vniri: omis enim pars continui eſt continua; vndè implicat deſtrui omnia puncta lineæ, & eius partes remanere.

Objicies quartò: Partes continui vel ſunt finitæ, vel infinitæ; ſi finitæ; ergò deueniri poteſt ad vltimam vlterius indiuiſibilem, ſi ſint infinitæ; ergò datur infinitum actu.

Reſpondeo cum D. Thoma 9. Met. lect. 5. & pluribus aliis locis, partes continui eſse infinitas ſecundùm quid, & in potentia: ideſt, diuiſibilitatem.

Inſtabis: Illæ partes ſunt actu in continuo: ergò ſunt actu infinitæ.

Reſpondeo diſtinguendo antecedens; ſunt actu in continno, ſecundùm entitatem; concedo: ſecundùm infinitatem, nego idest, habent quidem entitatem in continuo, ſed illa entitas actualis non habet infinita-

tem

... habent actualem extensionem infinitam, vt patet; nec etiam faciunt numerum actualem infinitum, quia numerus consurgit ex diuisione quantitatiua: Vndè sicut impossibiles est facere, vt omnes illæ partes sint ab inuicem diuisæ, ita impossibile est, vt sint infinitæ secundùm numerum: Vndè sunt solum infinitæ secundùm diuisibilitatem, quæ est aliquid potentiale.

Vrgebis; Partes illæ sunt actu distinctæ ab inuicem; ergò faciunt multitudinem infinitam.

Respondeo, transeat antecedens (cùm enim distinctio tollat vnitatem, sicut partes illæ non habent nisi vnicam vnitatem totius, ità negari posset, quod sint actu distinctæ ab inuicem;) Et nego consequentiam. Nàm vt partes faciant multitudinem, non satis est eas distingui, sed necesse est actu diuidi. Numerus enim non resultat ex distinctione, sed ex actuali diuisione partiũ: Vndè non faciunt numerum ante diuisionem nisi in potentia. Solutio est ex D. Thoma in 4. dist. 10. q. 1. art 3. p. quæst. 1.

Obiicies quintò, si in quolibet continuo sunt infinitæ partes in potentia, tot erunt partes in grano tritici, quot sunt in globo terræ: consequens est absurdum; ergò, & antecedens. Probatur sequela; Vnum infinitum non est maius alio: Sed vtrobique sunt infinitæ; partes ergò tot sunt in vno, quot in alio.

Res-

Respondent quidam distinguendo sequ...
...am, tot sunt partes in grano tritici, qu...
...unt in globo terræ: partes aliquotæ negan...
...artes proportionales concedunt. Vocan...
...ur autem partes aliquotæ, quæ haben...
...ertam, & inuicem distinctam magnitudi...
...em in toto, quæque pluries repetitæ exhau-
...unt totum, vt vlna, vel cubitus, vel etiam
...gitus est pars aliquota panni: Partes verò
...oportionales sunt medietates medietatum,
...harum medietatum aliæ medietates. Hæc
...ntio sustineri potest: non enim æstima-
... magnitudo rei secundùm partes propor-
...nales, sed hoc commune est omni quan-
...i, vt sit diuisibilis in medietate medieta-
...in infinitum: Vndè tam in grano tri-
... quam in globo terræ datur diuisibilitas
...rtes proportionales infinitum. Attamen
...rreà.

...spondeo secundò, negando absolutè
...um: Ad probationem distinguo: Vnum
...um non est maius alio, infinitum,
...concedo: infinitum in potentia,
...Ratio distinctionis est, quia infini-
... si daretur, deberet comprehende-
... plenitudinem sui generis, & ideò
...crescere, immò non esset nisi vni-
...volibet genere, sicque non pos-
...maius ipso. At verò infinitum
... potest esse multiplex in quoli-
... immò vnum potest esse pars al-
...t contingit in proposito, nàm
...ni tritici, licèt in infinitum di-
...n est nisi particula globi terræ

... us alio , &
... plures, quàm grani tri-

Obijcies sextò : Si partes continui sint in-
finitæ in potentia , continuum erit imper-
transibile : Consequens est falsum , ergò , &
antecedens . Probatur sequela ; Nàm infini-
tum est impertransibile .

Respondeo ex Aristotele hìc negando an-
tecedens ; Ad probationem , distinguo ; In-
finitum est impertransibile , secundùm id ,
quod est infinitum , concedo ; secundùm id,
quod est finitum , nego : Continuum autem
est quidem infinitum in potentia secundùm
diuisibilitatem , & ideò nunquam pertransiri
potest eius diuisibilitas, ita ut diuidatur actu
in omnes partes : Est tamen finitum secun-
dùm extensionem, & ideò eius extensio per-
transiri potest .

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrùm in Continuo dentur vera indiuisibilia.

TRia præcipuè sunt continuorum gene-
ræ , scilicèt quantitas permanens, tem-
pus , & motus : indiuisibilia motus dicuntur
momenta , seu muta esse , indiuisibilia tem-
poris vocantur *instantia* ; indiuisibilia verò
quãtitatis permanẽtis sunt in triplici differẽ-
tia :

...um enim indiuisibile sit, quod caret
...uisione, & extensione, iuxtà triplex genus
...tensionis, scilicèt in longum, latum, &
...ofundum, triplex est indiuisibile; Pri-
...um ergò indiuisibile dicitur *punctum*:
...od caret omni prorsus extensione: Se-
...dum verò indiuisibile vocatur *linea*,
...licèt sit etensa in longum est tamen in-
...ibilis in latum: Tertium indiuisibile
...*perficies*, quę licèt sit diuisibilis in
...um, & latum, est tamen indiuisibilis
...fundum. Quęritur ergò, vtrùm den-
...è, & realitèr eiusmodi indiuisibilia,
...ncta in linea, lineę in superficie, su-
... superficies in corporibus.
...primo: Dantur realitèr in continuo
...ilia tùm terminata, tùm conti-
...onclusio ista communis est, & sup-
...uisibilia esse necessaria ad duplex
...licèt ad vniendum, & terminan-
... Quæ vniunt dicuntur *indiuisi-*
...*iua*, quæ verò terminant, dicun-
...*lia terminatiua*.
...rima pars, scilicèt dari indi-
...natiua: Nàm datur contactus;
...sibile terminans, in quo fit
... Antecedens patet; Probatur
...àm duo corpora non pos-
... secundùm partes ipsas;
...dùm indiuisibilia termi-
...iò debent dari talia indiui-
...tactus. Probatur ...

... ergò con-
... non ſit ſecundùm partes, ſed ſolùm
ſecundùm extrema indiuiſibilia partium.

Confirmatur experientia; Nàm globus perfectè rotundus tangit planum in puncto indiuiſibili; cylindrus impoſitus plano tangit ipſum in linea indiuiſibili in latum; lux afficit corpus opacum ſecundùm ſuperficiem indiuiſibilem in profundum: ergò dantur realiter puncta, ſuperficies, & lineæ; ac proindè indiuiſibilia terminatiua.

Probatur ſecunda pars, ſcilicèt dari indiuiſibilia continuatiua: Nàm continuum eſt, cuius partes ſunt vnum ſecundùm extremitatem, ſeu vniuntur, termino communi; Atqui extremitas illa, ſeu ille terminus communis eſt aliquid indiuiſibile: ergò dantur indiuiſibilia vnientia partes. Probatur minor: Tùm quia impoſſibile eſt, vt aliqua pars ſit communis duabus partibus: Tùm quia illa, inter quæ datur pars media, non ſunt ſibi inuicem contigua, nec ſe tangunt; ergò à fortiori non ſunt continua. Tùm demum, quia illa pars, quæ vniret alias duas, adhuc indigeret vniri, cum ipſa conſtaret alijs partibus, ergò partium vnio, & continuitas, non poteſt fieri ſecundùm partes, ſed ſolùm ſecundùm aliquid indiuiſibile partium, ac proindè dantur indiuiſibilia continuantia, & vnientia partes. Hæc tamen vnitio non eſt ita intelligenda, quaſi illud indiuiſibile ſit aliquod gluten vniēs partes inter ſe, ſed diuiſibilia dicuntur

vnire,

nire , inquantum ipsæ partes vniuntur se-
ndum suas extremitates indiuisibiles .
Obijcies ; Partes vniri , & tangi possunt
undùm aliquid sui minus , & minus in
initum ; ergò non sunt necessaria indiui-
lia , vt vniantur partes , & se tangant .
Respondeo illud minus , & minus infini-
posse dupliciter sumi , vel secundùm
n extensionem , vel secundùm suam ex-
itatem indiuisibilem : si sumatur secun-
aliquam extensionem , quantulacunque
npossibile est , vt vniat immediatè ipsas
s propter rationes iam dictas ; Si
sumatur secundùm suam extremita-
diuisibilem , sic potest quidem vnire ,
ii extremitas est aliquid indiuisibile :
necesse est dari indiuisibilia in
no.

2. Indiuisibilia non sunt res distin-
artibus , sed ad summum quidam
rtium , qui rectè appellari possunt
rtes , *in quibus desinunt partes* , vt
ctum est extremitas lineæ , & linea
superficiei , & superficies extre-
oris.
o sic explicata probatur , tùm ex
titate , quam concipimus in
bilibus , quæ proindè non potest
uid modale ; Tùm ex eo quod
bilia fiant per diuisionem , quæ
ere potest in quantitate nisi
itates : Tùm demum quia
quibus desinunt partes , de-
d indiuisibile ; si enim habe-

... indiui-
...teres, quod quia implicat
...lati partes finitas sine extremitatibus, ita quoque implicat omnia indiuisibilia toli à partibus.

QVÆSTIO SEXTA.

De Conditionibus Motus.

DVÆ principales sunt conditiones motus, scilicèt distinctio mouentis à mobili, & approximatio vtriusque; Non enim videtur aliquid posse moueri nisi ab aliquo distincto, & approximato. De ijs duabus conditionibus agemus duplici articulo: in quorum primo quæritur, an omne, quod mouetur, ab alio moueatur: In secundo, an dari possit actio indistans.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm omne quod mouetur, ab alio moueatur.

CElebre est axioma; *Quidquid mouetur, ab alio moueri*, ex quo infert Aristoteles necessariò diueniendum esse ad vnum primum motorem immobilem, qui cætera omnia moueat: Et hic est Deus optimus maximus: qui cùm sit actus purus, non est in potentia, vt ad aliquid moueatur, sed totus in

actu, vt cæteris motum, & actualitatem
piret; ex quo principio probari etiam fo
ecessitas præmotionis: Vndè qui negar
æmotionem, negare solent hoc axioma
q; expeditissimam scalam subruunt, qua
ilosophi antiqui, & præcipuè Aristoteles,
cognitionem vnius Dei ascendebant. Vt
men confirmetur hoc axioma.

Dico; Omne quod mouetur, ab alio mo-
r. Ita D. Thom. & Aristoteles, immò
antiquitas, si Epicuræos excipias, di-
es suas atomos moueri à se ipsis.

obatur primò conclusio ratione Diui
næ, & Aristotelis: Nàm intantùm
d mouetur, inquantùm est in potentia
minum motus, & intantùm mouet,
tùm est in actu; sed impossibile est
secundùm idem esse simul in poten-
in actu: ergò impossibile est idem
m idem se ipsum mouere: Ac proin-
quod mouetur, ab alio mouetur.
ita est; motus enim est existentia
, & moueri est aliquid recipere:
esse in potentia; Mouere au-
, & agere, ac proindè, quod
esse in actu; Vndè communi-
intantùm aliquid mouet, &
tùm est in actu; & ab eo, quod
l, nunquàm sequitur motus:
ndum, quia est in potentia
unquàm incipiet calefacere,
mouere. Minor verò decla-
e in actu est habere actum
entia est nō ha...

... secundum idem esse simul in potentia, & in actu.

Respondebis: Idem posse esse in potentia formali, & in actu virtuali, vt piper, & vua sunt formalitèr frigida, & virtualitèr calida; vndè piper in ore, & vua in dolio seipsa formalitèr calefaciunt, sicque mouentur à seipsis.

Contrà est; Nàm omne quod est in actu virtuali, vel illum habet virtualitèr perfectè, inquantùm scilicèt habet actum nobiliorem, in cuius virtute continetur alius ignobilior: Vel est solùm in actu virtuali imperfectò, inquantùm habet aliquam virtutem elicitiuam talis actus, sed quæ est vlteriùs imperfectibilis, & complebilis ab illo, vt à sua vltima actualitate; sicut virtus intellectiua perficitur ab intellectione, & oculus à visione, & generalitèr omnis facultas immanens à suo actu. Si res primo modo sit in actu virtuali non est in potentia ad illum formalitèr habendum; si verò secundo modo sit in actu virtuali, eget ab alio moueri, & reduci ad actum formalem; ergo omne quod est in actu, etiam virtuali, non mouet se ipsum, sed quidquid mouetur, ab alio mouetur. Maior est diuisio eorum, quæ sunt in actu virtuali: Minor verò probatur, & quidem quantùm ad primam partem: Tùm quia perfectius non est in potentia ad imperfectius, vt enim dicit D. Thomas: *In omnibus, quæ diuiduntur secun-*

*cundùm actum, & potentiam, potentia de-
et imperfectior actu*; Sed perfectius est ha-
re actum aliquem virtualitèr perfectè,
àm formalitèr; ergò quod est in actu vir-
ali perfecto, non est in potentia ad actum
malem. Tùm quia vbi est forma nobilior
ntinens perfectè ignobiliorem, superfluit
obilior: sed actus virtualis perfectus
tinet formalem vtpotè ignobiliorem:
ò non est in potentia ad ipsum: tùm
a actus nobilior magis excludit poten-
, quàm ignobilior: ergò idem quod priùs
demum idem suadetur inductione.
enim quia Sol est virtualitèr perfectè
us, inquantùm habet formam emi-
orem igne, & calore, non habet
ntiam ad calorem formalem: Sic quia
ius est virtualitèr perfectè discursiuus,
ntùm habet intellectum eminentio-
umano, quique continet virtualitèr
um, ideò non est in potentia ad dis-
formalem. Secunda etiam pars mi-
adetur tum ex illa generali ratione,
onstrari solet, virtutes actiuas, vt
os actus, egere applicari, & mo-
, quia non sunt actiuæ nisi habi-
& in actu primo: Tùm specialiter,
potest perficere se ipsum, & sibi
am actualitatem: sed actio im-
perfectio suæ potentiæ, vt dicit
1. 2. quæst. 31. art. 5. ergò po-
anens non potest sibi dare
, & se ipsam mouere, nisi mo-
uo superiori existenti in actu.

alijs ſubordinata rum eſſe ſimul paſſiones illatas à ſuperioribus, & quædam ſuperiorum operata 3. part. quæſt. 19: art. 1. & qu. de vnione Verbi, art. 5.

Quantùm verò ad exempla piperis, vuæ calcis, & aliorum huiuſmodi, nego talia ſe ipſa mouere ſecundùm eandem partem: ſed in vuis ſunt quædam partes ſpirituoſiores, quæ calcatis vuis conantur erumpere ex maſſa vindemiæ, ſuoque impetu illam calefaciunt, & ebullitionem cauſant: Conſtat enim ſpirituoſam ſubſtantiam ſuo motu cauſare calorem, & dum ex humido erumpit, cauſare eius ebullitionem. Quòd autem hæc ſit ratio caloris, & ebullitionis vuarum, ex eo patet, quod vinum recentius expreſſum ſubtilius eſt & ſpiritus magis abundans, quàm ſi diutiùs in vindemia fuerit concoctum; quia ſcilicèt partes iſtæ ſpirituoſiores non ita exhalauerunt. De calce, quæ in aqua accenditur, eadem pæne ratio eſt; ſunt enim in ea partes ſubtiles & calidæ, quæ diſſoluta maſſe, dum per frigiditatem aquæ irritantur, & obſidentur, cum impetu erumpunt, & calorem vehementem cauſant, adiuuant etiam antiperiſtaſi. De pipere, & alijs eiuſmodi videtur dicendum, ea ſolùm occaſionaliter calefacere, vel inquantum mordicādo irritant ſpiritus vitales, quibus calor augetur [vbi enim abundant ſpiritus, ibi abundat calor, præcipuè ſi ſpiritus irritentur, vt patet in febre,

& vul-

ulneribus; & vel etiam inquantùm sunt
ienta caloris naturalis quem augent, si-
oleum augent ignem.

robatur secundò conclusio inductione,
videmus in motibus semper deueniri
rimum fontem motus à quo cætera
entur. Sic in vita spirituali omnes vo-
atis effectus à prima volitione, vt à fon-
o nascuntur, quæ prima volutio specia-
est à Deo mouente, vt probat Theo-
1. 2. q. 9. Et in intellectu omnes co-
ones oriuntur à primis principiis, quæ
aliter nobis insunt, & ab applica-
voluntatis, quę mouet intellectum:
vita vegetabili spiritus seminales in
inclusi, & à generante deriuati, dum
:i calore excitantur, humorem tra-
quò germen nutritur, & paulatim in
es, truncum, & ramos explicatur, eum-
gorem in arbore relinquunt, quo ve-
uandiu viuit: Sic in vita animalis,
rmatur fœtus, primo apparet in il-
ns cordis à generante causatus per
seminales, vt sit omnium spirituum
, & ab eo diffundatur vita, motus-
iis in alia membra: Sic in naturali-
ora inferiora mouentur à superio-
uperiora ab intelligentijs, intelli-
Deo, qui est immotus; ergò quid-
etur, ab alio mouetur.

s: Animata mouent se ipsa; in
differunt ab inanimatis; ergò idem
ære seipsum.

ico cum D. Thoma, & Aristotele

... cor cætera membra mouet motu vitali, & pedes mouentur à facultate loco motrice, facultas motrix ab appetitu appetitus ab imaginatione, imaginatio ab obiectis, quæ mouent immota.

Instabis: Ergò saltem cor mouetur à se ipso, à quo enim alio moueretur?

Respondeo motum cordis esse à generante, vt à causis: Nàm ex D. Thoma Op. 35. motus cordis, cùm sit proprietas eius, sequitur formam cordis: vndè ab eo datur à quo cor producitur: nàm qui dat esse, dat consequentia ad esse.

Vrgebis: Saltem grauia mouentur à se ipsis, dum cadunt, & similitèr leuia, dum ascendunt.

Respondeo cum D. Thoma, & Aristotele idem proportionalitèr dicendum de motu grauium, & leuium, ac de motu cordis; scilicèt dari à generante; est enim proprietas consequens eorum essentiam, sicut calor sequitur ad ignem: Vndè sicut ignis non facit se ipsum calidum, se habet à generante, ita lapis non mouet se ipsum, dum cadit, sed hoc habet à generante, quòd dedit talem proprietatem lapidi veluti naturæ eius appendicem.

Dices: Saltem aqua calida, quando spontè frigescit, hoc non habet à generante, cùm aliquando non extet: ergò frigefacit se ipsam.

Res-

Respondetur communiter talem motum
gefactionis refundi ad generans, quòd
t non sit præsens in se ipso, manet tamen
irtute, idest, in illa inclinatione ad fri-
tatem, quam reliquit in aqua: Sed
ùs dici potest, agentia generalia, quæ
seruant aquam producere hanc frigidi-
n; sicut enim conseruant naturam aquæ
iam ipsi restituere debēt qualitates eam
eruantes, si fortè fuerint per violentiam
sæ.

RTICVLVS SECVNDVS.

*ad motum requiratur præsentia moto-
is, seu vtrùm dari possit actio
indistans.*

a quod agens dupliciter potest esse
æsens passo; Primò præsentia sup-
ecundò præsentia virtutis; Præsen-
iti est coniunctio substantiæ agen-
ubstantia patientis: Sic ignis est
o, cor præcordijs, & Sol sphe-
ræsentia verò virtutis est dum
sit absens, attamen diffundit vir-
per medium, donec perueniat
Sic Sol est præsens visceribus
rem, lucem, & influxum à se
erutra præsentia sufficit, ne
istans. Hoc prænotato.
datur actio indistans, sed ne-
ouens coniungatur mobili, vel
suam virtutem in spatio me-

dio diffusam. Conclusio est contra quosdam & aliquomodò contra Scotum, & Scotistas, quam tamen tenet Diu. Thomas expressè cum Aristotele lib. 7. cap. 2.

Probatur varijs rationibus. Primò nàm operari sequitur ad esse: ergò operari in hoc loco sequitur ad esse in hoc loco; Sicque necesse est, vt vel agens, vel saltem virtus agentis sit in loco, vbi operatur. Secundò, res non minùs dependet à loco, quàm à tempore: Sed nulla res potest operari in tempore, in quo non existit, vel in se, vel in sua virtute: ergò etiam non potest operari in loco, in quo non est, vel in se, vel in sua virtute: Probatur maior, & paritas: Sicut enim duratio rerum mensuratur à tempore, proindèque finitur cum sua virtute actiua in ipso: ita quoque extensio rei, & virtutis eius mensuratur à loco, proindèq; terminatur, & limitatur ab eo. Tertiò virtus actiua proportionatur essentiæ, cuius est virtus; ergò sicuti quælibet substantia corporea determinatur ad certum locum, extra quem non existit, ita eius virtus actiua terminatur ad certum locum, extra quem non operatur. Quartò agens non agit nisi in materiam sibi subiectam; Sed non est alius modus subijciendi materiam agenti, nisi coniunctio, & propinquitas: ergò requiritur talis coniunctio, & propinquitas.

Confirmatur conclusio inductione; Sic enim primum agens, scilicèt Deus, sicuti intimè operatur in omnibus, ita etiam intimè est præsens omnibus, vt probat D. Thomas

mas 1. p. qu. 8. vndè D. Paulus demonſtrat præſentiam Dei ex eius actione, dum in foro Athenienſi ſic arguit: *Non enim longè eſt ab vno quoq; noſtrum, in ipſo enim viuimus, mouemur, & ſumus*; Quæ ratio nulla eſt, ſi actio præſentiam agentis non exigeret; Sic etiam Angeli ſunt præſentes loco in quo operantur; itaut in illis idem ſit operari in loco, & eſſe in loco, vt probant Theologi. Sic demùm omnium agentium corporalium virtus quantò longius diffunditur, tantò languidior eſt donec tandem per nimiam elongationem totalitèr deſinat; vt patet in calore ignis, in luce candelæ, in odoribus, coloribus, ſonis, &c. Vndè natura vtitur motu locali, vt agentia coniungat paſſis; & abhorret vacuum, quia impediret huiuſmodi contactum.

Obiicies quaſdam experientias, in quibus agens videtur agere indiſtans, etiam ſine diffuſione virtutis per medium. Sic torpedo ſtipefacit manum piſcatoris, quàm non tangit; Sol producit aurum in fondinis, in quibus nec lux eius, nec calor pertingere videtur: magnes attrahit ferrum etiam interpoſita tabula: oculi faſcinantes lædunt pueros diſtantes, & non viros propinquiores; Quod etiam magis mirũ videtur, neruus vnius lyræ dum percutitur, mouet neruum alterius lyræ etiam diſtantis ad plures paſſus, modò ſit ad ſimilem tonum aptatus: laborans graui tuſſi prouocat alios lõgè diſtantes ad tuſſiendum, & oſcitans ad oſcitandum.

Reſpondeo: Nihil horum omnium pro-

... operatio; ... operatur eosdem effe- ... io, quos producit in extremo quia ... culum non est dispositum: Sicut ignis comburit stupam remotiorem, & non ferrum propinquius, quia ferrum non est capax combustionis. Vndè respondendo ad singula, dicendum, torpedinem stupefacere manum piscatoris per venenum diffusum ab hamo per arundinem vsque ad manum. Oculi verò fascinantes malignam diffundunt qualitatem, quæ tenera infantium corpora lædit, non verò virorum magis resistentia, sicut aer pestiferus æqualitèr inspiratus à duobus, vnum lædit non verò alium minus dispositum. Quantùm ad Solem, nego eius virtutem, & calorem non pertingere ad fodinas quamuis profundas: Cùm enim sit efficacissimus, etiam vltimas terræ regiones penetrat; immò Pythagoras putabat calorem syderum in centro terræ esse vehementiorem; quia ibi concurrunt, & concentrantur omnes radij. De magnete, constat attrahere ferrum per diffusionem alicuius virtutis, cuius signum est, quod si mediet tabula, non mouet ferrum ità prompè, sed post sufficientem moram postquàm scilicèt virtus illa subtilissima sese insinuauerit inter poros tabulæ per alterationem, quæ indiget tempore. De neruis lyræ, dicimus hunc motum fieri inquantùm sonus nihil aliud est quàm tremor per aerem diffusus; qui si sit

for-

fortis, etiam solidoria corpora c
lè ad strepitum tonitrui, tormen
corum, & grandium tympanor
us terram concuti, & sub pedibu
scere; Si vero tremor ille sit mol
n iis corporibus se communicat, q
lè mobilia tali tremore; Vndè cu
neruus sit facilè mobilis eo gener
quo alter ad similem tonum tensu
, tremor vnius per aerem diff us
, ipsum contremiscere facit. Quan
m prouocationem tussiendi, & o
ad tussium, & oscitationem alteri
um est hoc fieri per species intētion
ais emittit tussis, & obscitatio, vnd
atur, qui oscitat, nec audiatur, qu
lla fit prouocatio. Certum est au
es intentionales habere vim com-
ffectus: vndè ad aspectum plo-
mouemur ad fletus, ad speciem
iramus ad risum, &c.

antem negari non potest pulue-
r, sympaticum agere indistans,
tia constet hominis absentis
, si pannus eius sanguine tin-
e inspergatur [qui fit ex ui-
n simplici, uel ad uehemen-
æstus calcinato) modo ta-
ur in loco temperato; si
idiori, uulnus inflamma-
ndiori, uulnus frigescit
eiusmodi puluer

… naturaliter
… fit in locis vicinis
… tamen propterea fit in distans,
… er diffusionem virtutis: quæ diffusio sic
explicari potest, vt partes subtiliores vitrio-
li cum spiritibus sanguinis effusi permixtæ,
trahantur ab illis ad hominem vulneratum,
sicque vulneri prosint; Operatio enim na-
turæ adiuuatur per tales spiritus, in quibus
præcipuè residet virtus medicaminum; Vndè
remedia, vt plurimum, non agunt ratione
crassioris substantiæ, sed ratione spirituum:
qui postquàm ex remedijs exhalauerint,
vel per artem chymicam, vel per natura-
lem resolutionem, remedium est effectum,
& inefficax.

Si quis autem roget; qua virtute spiritus sanguinis, & vitrioli possunt redire ad vulneratum.

Respondeo duplici via id fieri posse: Primò per diffusionem subtilis substantiæ ex illa sanguinis, & vitrioli mixtura exhalantis, & per aerem sparsæ etiam ad satis magnam distantiam, donec pertingat ad vulnus hominis remoti, à quo trahitur, tùm ob connaturalitatem, tùm ob indigentiam: ob connaturalitatem quidem, quia sanguis effusus fuit quondam portio hominis vulnerati, vnde ipsi connaturalior est, quam alijs hominibus, ideòque libentiùs; ei adiungitur non verò alijs; Ob indigentiam quoque, nam vna quæque res arripit ea, quæ sibi prosunt, vt ignis trahit oleum lucernæ, & radices arborum humorem terræ: immò vt illum

fugans,

fugant, porrigunt radice fu
ximè remotos. Cum igitu
trioli sit balsamica vt notat
Opusculo de puluere sympatic
merata libentius, & fortiùs trahi
ois sanguineos vitriolo medicato
ium sui mali. Neque mirum est n
n exhalationis effundi posse ex ill
sanguinis mixtura; aut huic imp
ubstantiæ tantam virtutem inesse
qui per similem diffusionem, f
ex parte desertus, ad loca rem
ringit. Vndè narrat Lodouicis G
thecam dulciariorum in sua cam
n à vicinis hortis integros formic
itus traxisse, odore scilicèt suo
vas secundò de anima, lectione
unda, refert odorem cadaue
d quingenta milliaria percipi
Quòd etiam huic subtili exha
s inesse possit, patet; tum
a, & efficacissima vitrioli
experimus modicam exa
n tantæ efficacitatis esse;
i perimat; ergò si illa
endum, cur alia effi
curandum.
potest per natura
res quælibet
ationis

per æstatem consurgere ad res frigidas, vt ad marmora, & vitreos scyphos aqua frigida pleros, vndè marmora, & scyphi huiusmodi per æstatem sudare videntur. Cum igitur spiritus, seu subtilior substantia sanguinis effusi, fuerit in firmamentum animæ, & genita fuerit, ac conseruata in corpore, verisimile videtur illam retinere quamdam inclinationem ad proprium corpus, veluti ad centrum suæ conseruationis, vt ciues exules ad patriam: Vndè dissoluta sanguinis effusi massa liberior, trahit secum puriores vitrioli partes, & circumquaque volitans inquirit proprium, & verum hospitium, cui vbi occurrerit, sese insinuat, cumque medicata sit mixtura vitrioli, maximè confert ad curam vulneris. Et hæc etiam fortè ratio est, cur corpus hominis occisi ad præsentiam homicidæ sanguinem fundat, in quantùm spiritus hominis occisi, qui adhærere possunt vestibus homicidæ, sicut odores ferarum adhærent locis per quæ transeunt, gestiunt redire ad corpus, à quo emanauerunt, & eius præsentia excitati, conatum facientes irrumpendo per vulnera, & residuo sanguini sese immiscentes ipsum commouent, & effluere faciunt.

Hæc tamen omnia dicta velim, non vt eiusmodi puluerem omninò efficacem astruam; sed vt, si verum sit naturalem efficaciam habere, illum propterea non operari in distans ostendam. Fortè enim

eius-

iuſmodi laudatus puluis nullius roboris eſt, & vulgatiſſima illius efficaciæ fama, partim fictis experientijs innititur, eiuſmodi frequentiſſimæ circumferuntur; partim effectibus falsò illi adſcriptis roboratur.

✠

Finis Primæ Partis Phyſicæ.

IN-

TITVLORVM
TOMI SECVNDI.
PRIMA PARS
PHISICÆ
De ente mobili in communi.

DISPVTATIO PRIMA,
De Principijs Entis mobilis.

QVÆSTIO PRIMA.
De Principijs in communi.

ART. I. *Quid sit Principium Entis mobilis.* 11
ART. II. *Quomodo Principia rerum naturalium sint inter se contraria.* 14
ART. III. *Quot, & quæ sint Principia Entis naturalis.* 16
§. I. *Referuntur, & refutantur veterum opiniones circa principia.* 17
§. II. *Impugnatur sententia Renati Descartes circa principia rerum naturalium.* 27
§. III. *Statuitur vera sententia circa principia rerum naturalium.* 45

QVÆS-

QVÆSTIO SECVNDA,

De Materia prima rerum naturalium.

RT. I. Quid sit Materia. 52

RT. II. Vtrùm Materia prima ita sit pura potentia, nullum includat actum entitatiuum. 58

RT. III. Vtrùm Materia prima habeat propriam existentiam. 74

RT. IV. Vtrùm de absoluta Dei potentia materia existere possit sine forma. 92

T. V. De vnitate, appetitu, & ingenerabilitate Materiæ. 97

QVÆSTIO TERTIA,

De forma substantiali.

T. I. AN, & quid sit forma substantialis, pag. 104

. II. Quæ, & quomodo formæ rerum genitarum educantur de potentia materiæ. 114

III. Vtrùm formæ rerum creaturarum sint eductæ de potentia materię 123

ÆSTIO QVARTA,

De Composito naturali.

VTrùm materia, & forma sint partes essentiales compositis naturalis? 133

Vtrùm

naturale distingua-
tur a partibus simul sumptis.
152

DISPVTATIO SECVNDA,

De Natura, & causis Entis mobilis.

QVÆSTIO PRIMA,

De Natura, Violentia, & Arte.

ART. I. Quid, & quotuplex sit Natura. 160
ART. II. De violentia, & causis violentiam inferentibus. 167
ART. III. De Arte, & operibus artificialibus. 176

QVÆSTIO SECVNDA,

De Causis in communi.

ART. I. Quid, & quotuplex sit causa. 188
ART. II. De prioritate, & nobilitate causarum tùm ad effectum, tùm ad se inuicem comparatarum. 193

QVÆSTIO TERTIA,

De Causis materiali, & formali.

ART. I. Quomodo Materia, & forma causent. 202
ART. II. De Causa formali extrinseca, scilicèt Idea. 205

QVÆS-

QVÆSTIO QVART

De Causa efficiente.

RT. I. QVid, & quotuplex sit c efficiens.
RT. II. De principio, quo causa effici agit, pag. 2
T. III. Vtrùm forma substantialis ad op randum egeat accidentalib tanquam principijs immediati agendi. 223
T. IV. Quæ sit causalitas Causæ efficientis, & quid sit dimanatio. 241
. V. De instrumentis Causæ efficientis. 244

ÆSTIO QVINTA,

De Causa finali.

QVid, & quotuplex finis. 258
Quid sit principium finalizandi, seu vtrùm solùm bonum finalizat? pag. 261
uænam sit causalitas finis. 272
uænam agant propter finem. 276

...[illegible]atum ad effectus.
ART. I. *Vtrùm plures causæ totales eiusdem ordinis possint producere simul eundem numero effectum?* 289
ART. II. *Vtrùm effectus, qui productus est ab una causa, potuerit idem numero ab alia produci.* 295

QVÆSTIO SEPTIMA,

De Fortuna, Casu, & Fato.

ART. I. *De Fortuna, & Casu.* 299
ART. II. *De Fato.* 303

DISPVTATIO TERTIA,

De proprietate Entis mobilis, scilicèt de Motu; Circa sex vltimos Libros Aristotelis.

QVÆSTIO PRIMA,

De Motu, & Actione, ac Passione.

ART. I. *Quid sit Motus, & quo modo ab actione, & Passione distinguatur.* 308
ART. II. *De subiecto motus, & præcipuè actionis cum motu identificatæ.* 314
ART. III. *De Termino motus.* 324
ART. IV. *De vnitate, & distinctionem tàm gene-*

generica, tùm specifica tùm numerica motus. 33

ART. V. De contrarietate motus. 33

QVÆSTIO SECVNDA,

De Infinito.

ART. I. VTrùm quomodo naturalitèr dari possit Infinitum. 340

ART. II. Vtrùm diuinitus sit possibilis creatura secundùm essentiam infinita. 343

ART. III. Vtrùm diuinitus sit possibilis magnitudo infinita. 350

ART. IV. Vtrùm sit possibilis multitudo infinita actu. 358

ART. V. Vtrùm possibilis sit qualitas infinitè intensa: vbi etiam agitur de terminis magnitudinis rerum. 363

QVÆSTIO TERTIA,

De Tempore.

DE Duratione in communi. 367

Quid, & quotuplex sit tempus, & quomodo sit præsens. 369

...modo incipiendi, & desinendi ...um tùm successiuarum, tùm permanentium. 383

QVÆSTIO QVARTA,

De Loco, & Vacuo.

ART.I. *Quid sit Locus.* 388
ART.II. *Vtrùm duo corpora possunt esse in eodem loco, & idem corpus in duobus locis.* 395
ART.III. *De Vacuo.* 407

QVÆSTIO QVINTA,

De Continuo.

ART.I. *Vtrùm continuum constet solis indiuisibilibus, vel partibus semper diuisibilibus.* 414
ART.II. *Vtrum in continuo dentur vera indiuisibilia.* 428

QVÆSTIO SEXTA,

De Conditionibus motus.

ART.I. *Vtrùm omne quod mouetur, ab alio moueatur.* 432
ART.II. *Vtrùm ad motum requiratur præsentia motoris: seu vtrùm dari possit actio indistans.* 439

Vid. D. Carolus Gorſonus Pœnit. pro Eminentiſſimo, & Reuerendiſs. D. D. Cardinali Archiepiſ. Bononiæ, & Principe.

Reimprimi poſsit Bononiæ,

Fr. Paulus Hieronymus Giacconus de Garrexio Inquiſitor.

3618

BIBLIOTECA C. F. MM.
MONTEFUSCO
(Av)

BIBLIOTECA O. F. M. CONV.
MONTEFUSCO
(Av)

Color Control Patches
© Kodak, 2007 TM: Kodak
Cyan
Green
Red
Magenta
White
3/Color
Black